

İHSAN YILKAN

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ SAĞ. BİL. ENST.

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İSTANBUL-2017

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**1923-2016 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DEKİ
SOSYAL HİZMET KURUMLARININ UYGULADIĞI
GENÇLİK POLİTİKALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ**

İHSAN YILKAN

**DANIŞMAN
DOÇ. DR. ÖMER MİRAC YAMAN**

**SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET PROGRAMI**

İSTANBUL-2017

TEZ ONAYI**YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAYI**

İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Sosyal Hizmet Programında Yüksek Lisans öğrencisi İhsan YILKAN tarafından Doç. Dr. Ömer Miraç YAMAN'ın danışmanlığında hazırlanan "1923-2016 Yılları Arasında Türkiye'deki Sosyal Hizmet Kurumlarının Uyguladığı Gençlik Politikalarının Değerlendirilmesi" başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından. 18/07/2017 tarihinde yapılan Tez Savunma Sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Doç. Dr. Bedrettin KESGİN
Yalova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Jüri-Danışman

Doç. Dr. Ömer Miraç YAMAN
İstanbul Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Jüri

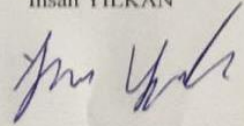
Yrd. Doç. Dr. Fatih KUCUR
İstanbul Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün safhalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmayla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

Ihsan YILKAN

TEŞEKKÜR

Öncelikle, bu çalıőmayı gerçekleőtirmemde benden maddi ve manevi desteğini esirgemeyen değerli danıőmanım Doç. Dr. Ömer Miraç YAMAN hocama ve bu süreçte yanımda duran ve her türlü yardımlarını benden esirgemeyen değerli dostlarım Eyüp YILKAN, Metin ERDEM, Emrah APAK, Ekrem DARENDELİOğLU, Veysi AKA, Burak ACAR, Hakan KARAMAN, Rabia ERTEN ve çok kıymetli büyüğüm Abdullah Sabit TUNA'ya teőekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	ii
BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	ix
SEMBOLLER / KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
ÖZET	xi
ABSTRACT.....	xii
1. GİRİŞ VE AMAÇ.....	1
2. GENEL BİLGİLER	3
2.1. Gençlik	3
2.1.1. Kavramsal Olarak Gençlik	3
2.1.1.1. Genç	3
2.1.1.2. Gençlik.....	4
2.1.1.2.1.T.C. Anayasa’sında Gençlik	10
2.1.1.2.2.Çocuk Koruma Kanunu’na Göre Gençlik.....	11
2.1.1.2.3.Türk Medeni Kanununda Gençlik	11
2.1.1.2.4.İş Kanunu’na Göre Gençlik	11
2.1.1.2.5.Türk Ceza Kanunu’na Göre Gençlik	12
2.1.1.3. Gençlik Dönemi	12
2.1.2. Tarihsel Olarak Gençlik.....	14
2.2. Türkiye’de Gençlik	18
2.3. Gençliğin Sorunları	24
2.3.1. İşsizlik.....	26
2.3.2. Eğitim	27
2.3.3. Aile İlişkilerinde Yaşanan Sorunlar	28
2.3.4. Gençlik ve Şiddet.....	28
2.3.5. Adölesan Evlilikler	29

2.3.6. Madde Kullanımı.....	30
2.3.7. Kimlik Sorunu	30
2.4. Sosyal Hizmet ve Gençlik	31
2.4.1. Gençlere Yönelik Sosyal Hizmetler	34
2.4.1.1. Gençlere Yönelik Madde Bağımlılığı Eğitimleri.....	34
2.4.1.2. Yurt Ortamında Gençlere Yönelik Sosyal Hizmet	35
2.4.1.3. Gençlik Merkezleri ve Çalışmaları	36
2.4.1.4. Sosyal Belediyecilik ve Gençlik	37
2.4.1.5. Okul Sosyal Hizmeti	37
2.4.1.6. Gençlik Hizmetleri	38
2.4.1.7. Gençlere Yönelik Grup Danışmanlığı	38
2.4.1.8. Yüksek Öğrenim Gören Gençlere Barınma Hizmeti	39
2.4.1.9. Halk Eğitim Kursları	39
2.4.1.10. Sosyal Politikaların Gençlere Eğilimi.....	40
2.4.1.11. İş Bulma Hizmetleri	41
2.4.1.12. Gençler ve Gönüllü Katılım/Gönüllülük Çalışmaları	41
2.5. Politika	42
2.5.1. Gençlik Politikası	43
2.5.1.1. Ulusal Gençlik Politikası	47
2.6. Avrupa’da Gençlik ve Gençlik Politikaları	48
2.6.1. Avrupa’da Gençlik	48
2.6.2. Avrupa’da Gençlik Araştırmaları	49
2.6.3. Avrupa’da Gençlik Politikaları ve Gençlik Çalışmaları.....	50
2.6.4. Avrupa’da Gençlik Alanında Çalışan Kurumlar	52
2.6.4.1. Avrupa Konseyi	52
2.6.4.2. Avrupa Birliği	55
3. GEREÇ VE YÖNTEM	59
4. BULGULAR.....	62

4.1. 1923 İla 2016 Yılları Arasında Sosyal Hizmet Kurumlarının Gençlik Politikaları	62
4.2. Himaye-i Etfal Cemiyeti	62
4.2.1. Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin Kuruluş Aşaması ve Dönemin Mevcut Durumu	62
4.2.2. Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin Amaçları	65
4.2.3. Himaye-i Etfal Cemiyeti Yayınları.....	68
4.2.4. Devletin İstedığı Çocuk ve Gençlik.....	69
4.3. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu	70
4.3.1. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Kuruluş Aşaması	70
4.3.2. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Örgüt Yapısı	71
4.3.3. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun Amaçları	71
4.3.4. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Tüzük ve Nizamnamelerde Gençler.....	74
4.3.5. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Çalışmaları	75
4.3.5.1. Talebe Sofraları ve Aşevleri	75
4.3.5.2. Çocuk Yuvaları	77
4.3.5.3. Bakıcı Okulu ve Hemşirelik Koleji.....	78
4.3.5.4. Gönüllü Ablalar	80
4.3.5.5. Kurumun Yaptığı Diğer Çalışmalar	80
4.3.6. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun Kapatılması	84
4.4. Devletin Müdahalesi	85
4.4.1. I.Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Kanundan Önceki Durum	85
4.4.2. I.Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanunu	86
4.4.3. II. Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanunu	90
4.5. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu.....	92
4.5.1. SHÇEK Amacı	93
4.5.2. SHÇEK Örgüt Yapısı	94
4.5.3. SHÇEK'in Gençlere Yönelik Çalışmaları	95
4.5.3.1. Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı	96

4.6. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Gençlik Politikaları	110
4.6.1. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın Görev ve Amacı.....	110
4.6.2. ASPB Hizmet Birimleri.....	111
4.6.2.1. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü	111
4.6.3. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Gençlik Politikaları	112
4.6.3.1. Gençlere Yönelik Sosyal ve Ekonomik Destek (SED).....	112
4.6.3.2. Gençlere Yönelik Kuruluş Bakım Hizmetleri.....	114
4.6.3.3. Gençlere Yönelik Sosyal Rehabilitasyon Hizmetleri	118
4.6.3.4. Gençlere Yönelik Eğitim Politikaları.....	119
4.6.3.5. İşe Yerleştirme Politikası.....	120
4.6.3.6. İş Hayatına Uyum Semineri.....	121
4.6.3.7. Kurum Bakımı Sonrası SED Yardımı.....	121
4.6.3.8. Kurum Bakımı Sonrası Rehberlik Çalışmaları	122
4.6.3.9. Kurum Bakımındaki Gençleri Hayata Hazırlama Eğitimi.....	122
4.6.3.10. Nar Taneleri: Güçlü Kadınlar Mutlu Yarınlar Projesi	122
4.6.3.11. Ben ² (Ben Kare) Projesi.....	123
4.6.3.12. Gençlik Kampları.....	123
4.6.3.13. Diğer Çalışmalar	123
5. TARTIŞMA	125
KAYNAKLAR	140
ÖZGEÇMİŞ	161

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1-1: Gençlik ve Yetişkinlik Arasındaki Bazı Farklar.....	7
Tablo 1-2: 1935-1923 Yıllar Arasında Genç Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Y. ...	19-20
Tablo 4-1: Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Kuruluşları.....	81-82
Tablo 4-2: 1937 Yılı İstanbul İlk Okullarında Himaye Gören Çocuk Sayıları.....	83
Tablo 4-3: Yıllar İtibariyle Yetiştirme Kuruluş Sayısı ve Kayıtlı Çocuk Sayısı.....	101
Tablo 4-4: İşe Yerleştirilen Gençlere İlişkin Son 4 Yılın Verileri (2000–2003)...	108-109
Tablo 4-5: 2016 SED Yardımları.....	113
Tablo 4-6: ASPB'ye Kurumlarının Bakımı Altındaki Çocuklara Verdiği Hizmet.....	117
Tablo 5-1: Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Hizmet Veren Kurumlar.....	133

SEMBOLLER / KISALTMALAR LİSTESİ

- AB** : Avrupa Birliği
- AGİK** : Avrupa Gençlik İdare Komitesi
- ASPB** : Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
- BİRDEF** : Bireysel İhtiyaç ve Risk Değerlendirme Formu
- ÇEK** : Çocuk Esirgeme Kurumu
- ÇHGM** : Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- ÇOĞEM** : Çocuk ve Gençlik Merkezi
- ÇOKİM** : Çocuk Koruma, İl Müdahale ve Değerlendirme Merkezi
- FODER** : Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği
- GSB** : Gençlik ve Spor Bakanlığı
- KMÇ** : Korunmaya Muhtaç Çocuk
- KMÇHK** : Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun
- MEB** : Milli Eğitim Bakanlığı
- SED** : Sosyal ve Ekonomik Destek
- SHÇEK** : Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
- SSYB** : Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı
- TUİK** : Türkiye İstatistik Kurumu

ÖZET

Yılkan, İ. (2017). 1923-2016 Yılları Arasında Türkiye’deki Sosyal Hizmet Kurumlarının Uyguladığı Gençlik Politikalarının Değerlendirilmesi. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Sosyal Hizmet ABD. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Genç ve gençlik kavramları, tarih boyunca her zaman var olmuştur. Ancak sosyal bir kategori olarak ortaya çıkması modern zamanlara denk gelmektedir. Moderniteden sonra gençliğe ilgi, artarak günümüze değin gelmiştir. Yaşlanan dünya nüfusuna karşı, ülkelerin nüfusunu genç tutma çabaları bu ilgiyi artırmaktadır. Türkiye nüfusu da yaşlanan bir nüfusa doğru evirilmektedir. Bu nedenle bu çalışmada, gençliğe yönelik çalışma yapmak önem arz etmektedir. Yapılan bu çalışmanın konusu, gençlik ve gençlik politikalarının temel alınıp bu doğrultuda korunmaya muhtaç gençlere yönelik uygulamalarının neler olduğunun değerlendirilmesidir. Bu çalışmada, 1923 yılından 2016 yılına kadar gençlik alanında sosyal hizmet kurumlarının uygulamış olduğu politikaların incelenmesi, yeni kurumların eski kurumlara göre gençlik politikaları alanında neler yaptığı ve bu kurumların karşılaştırılması amaçlanmıştır. Çalışmanın yöntemi, betimleyici ve tarihidir. Betimleyici çalışma ile ele alınan kurumların ilişki ağlarının ve işleyiş süreçlerinin betimlenmesi hedeflenmiş, tarihi araştırma ile de ele alınan süreçte “geçmişte ne oldu?” sorusuna cevap aranmıştır. Bu kapsamda Türkiye’de 1923 yılından 2016 yılına kadar gençlik alanında, çok farklı kurumlar çalışmış olmasına rağmen sosyal hizmet perspektifiyle çalışan temelde üç kurum bulunmaktadır. Bunlardan ilki önceki adıyla Himaye-i Etfal Cemiyeti olan Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumudur. İkincisi, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve üçüncüsü, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığıdır. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu’nun kuruluşu; savaş yıllarına ve Cumhuriyetin ilk kurulduğu yıllara denk gelmesi itibari ile gençliğe yönelik çok çeşitli hizmetlerinin olduğu söylenememektedir. Daha sonra SHÇEK ve ASPB döneminde korunmaya muhtaç gençlere yönelik daha sistemli ve daha fazla hizmet sunulmuştur. Bu durumun en büyük nedeninin ÇEK’in bir sivil örgüt kurumu olmasının aksine, SHÇEK ve ASPB’nin ise devlet kurumları olmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Genç, gençlik, politika, gençlik politikası, korunmaya muhtaç çocuk ve sosyal hizmet.

ABSTRACT

Yılkan, İ. (2017). The Evaluation of Youth Policies Applied in Social Work Institutions Between 1923-2016 Years in Turkey. İstanbul University. Institute of Health Science. Department of Social Services. Master Thesis. İstanbul.

Young and youth concepts have existed throughout the history. However, as a social category it has emerged in modern times. After the modernity, attention to the young and youth has increased until today. Struggle for having young population against elderly population has led this attention to grow. Therefore, conducting research on youth gains importance. This study focuses on the assessment of implementations for youth in need of protection based on policies about youth. In this study, the aim is to investigate policies of social work institutions in the area of youth, to compare implementations of old and new institutions in the mentioned area from 1923 to 2016. Method of the study is descriptive and historical. By descriptive study it is aimed to describe relationship networks and operation processes of institutions, by historical study the aim is to find answer to the question “what happened in the past?” for the mentioned period. In this context, although there have been many institutions working in the area of youth, there are basically three institutions working with social work perspective from 1923 to 2016. The first one is Agency for the Protection of Children (ÇEK) which was first named Child Protection. The second one is Social Work and Child Protection Agency (SHÇEK), and the third one is Ministry of Family and Social Policy (ASPB). Since the establishment of ÇEK was during war years and initial years of Turkish Republic it is hard to say that there were different types of services. Afterwards, during the period of SHÇEK and ASPB, various and more systematic services has been implemented in the area of youth in need of protection. The main reason of this situation is that ÇEK was a civil foundation, on the contrary SHÇEK and ASPB are governmental agencies.

Key Words: . Young, youth, policy, youth policy, child in need of protection and social work

1. GİRİŞ VE AMAÇ

Dünyada gençlere yönelik ilgi giderek artmaktadır. Bu konuda Türkiye’de de buna paralel etkiler görülmektedir. Yaşlanan dünya nüfusuna karşı, ülkelerin genç nüfusa sahip olmak istemesi ve bu doğrultuda çalışmalar yürütmesi, gençleri geleceğin şekillendiricileri ve sahipleri olarak görmeleri vb. nedenler bu ilgiyi artırmaktadır. Bütün toplumlarda potansiyelini kullanabildiği sürece, genç nüfusa sahip olmak bir avantaj olarak görülmektedir.

Tarihsel olarak genç ve gençlik kavramlarına bakıldığında bu kavramların homojen olmadığını, aksine dönemsel, siyasi, toplumsal, ekonomik, kültürel vb. etkenlere bağlı olarak değiştiği görülmektedir. Tarih boyunca insanoğlunun hayat evrelerinin üretim ilişkilerine göre belirlendiği görülmektedir. Bedenen olgunlaşmamış, içerisinde bulunduğu toplumun kurallarını ve etik değerlerini henüz öğrenememiş muhtaç kişiye çocuk denilmiştir. Fiziksel olarak daha az güç gerektiren çocuk bakıcılığı, sepet örücülüğü, yöneticilik, yamaklık, din adamlığı vb. işlerle iştigal eden kişiye yaşlı ve gerek çocukların gerekse yaşlıların ihtiyacı olmak üzere toplumun ihtiyacını karşılamak ile yükümlü olan kişi de yetişkin olarak tanımlanmıştır. Aslında çocukluğun dahi bir sosyal kategori olarak var olmadığı toplumlarda, gençlik döneminden bahsedilememektedir. Gençliğin, sosyal bir kategori olarak ortaya çıkması; sanayileşme, kentleşme ve ulus-devlet pratiklerine dayanmaktadır. Yani gençlik kavramının bir modernite ürünü olduğu söylenebilir.

Resmi düzenlemelere bakıldığında genel olarak nüfusun üç basamakta ele alındığı görülmekte ve bu ayrım; “çocuk”, “yetişkin” ve “yaşlı” olarak yapılmaktadır. Türk Dil Kurumu’nun genç tanımlaması; “yaşı ilerlememiş”, “ihtiyar karşıtı”, “gelişmesini tamamlamamış olan”, “zihin bakımından yeterince gelişmemiş, toy”, “yeni gelişmekte olan, kısa geçmişi olan” şeklinde yapılmıştır. Uluslararası kurum ve örgütlere bakıldığında bu kavram hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Birleşmiş Milletlerin tanımında genç, 15-25 yaşları arasında öğrenim gören, kendi yaşamını idame ettirmek için çalışmayan ve kendisine ait konutu bulunmayan kişiye denilmektedir. UNESCO da benzer bir tanımlamayı yapmakta ve büyük hayal gücüne sahip, cesaretinin çekingenliğinden fazla ve rahatını maceraya tercih eden kişi olarak tanımlamıştır.

Bu çalışmada genel olarak genç, gençlik, gençlik dönemi, politika, gençlik politikası, ulusal gençlik politikası vb. kavramların tartışması yapıldıktan sonra, tarihsel olarak gençliğin nasıl ele alındığı belirtilmiştir. Daha sonra sosyal hizmetin ne olduğu sosyal hizmetin gelişimsel süreci, sosyal hizmet ile gençlik ilişkisi ve sosyal hizmet mesleği açısından önem arz eden gençlik sorunlarının neler olduğu üzerinde durulmuştur. Ayrıca Avrupa’da gençliğin ne anlama geldiği, gençliğin tarihsel olarak gelişimi, gençlik ile ilgilenen kurum ve örgütlerin neler olduğu incelenmiştir.

Tezin asıl ve önemli olan kısmı, sosyal hizmet meslek ve bilimi açısından gençliğe yönelik yapılan politikaların ve bu politikaların uygulayıcıları olan kurumların incelenmesidir. Bu kapsamda Cumhuriyet tarihinden günümüze değin gençlik alanında bir çok kurum, kuruluş ve sivil toplum örgütü çalışmıştır. Ancak konunun çok geniş olması nedeniyle bu çalışmada gençlik alanında politika üretmiş ve uygulamış başlıca üç kurumun incelenmesi hedeflenmiştir. Bunlardan ilki, 1921 yılından 1981 yılına kadar sosyal hizmet merkezli olarak gençlik alanında çalışmalar yürütmüş olan Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu (Himaye-i Etfal Cemiyeti), ikincisi, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumunun kaptılması üzerine 1983 yılından 2011 yılına kadar gençlik alanında politikalar üreten ve uygulamalar gerçekleştiren Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu SHÇEK ve üçüncüsü ise 2011 yılından günümüze SHÇEK’in yerine kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığıdır.

Yapılan bu çalışmanın amacı sosyal hizmet meslek ve disiplininde gençliğe yönelik yapılan politikaların incelenmesidir. Bu doğrultuda 1923 yılından 2016 yılına kadar olan süreçte sosyal hizmet kurumlarının yapmış oldukları gençlik politikalarının incelenmesi ve değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca 1923 yılından 2016 yılına kadar sosyal hizmet odaklı hangi kurumların gençlik alanında çalıştığı ve bu çalışmaların neler olduğunun gösterilmesi de amaçlanmıştır. Nitekim gençlik alanında yapılmış politikaların iyi incelenmesi ve araştırılması durumunda, yapılacak olan politika ve uygulamalara daha kapsamlı ve geniş bir perspektiften bakılabilmesi mümkün olacaktır. Bu nedenle yapılan bu çalışmanın bundan sonra gerçekleştirilecek sosyal hizmet temelli gençlik politikalarına yardımcı olması ve eski politikalar ile günümüz politikalarına bütüncül bir bakış elde edilmesinin sağlaması açısından katkı sunacağı düşünülmektedir.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Gençlik

Genç, gençlik, gençlik dönemi gibi kavramların tartışılmalı kavramlar olduğu bilinmekte ve bunun sonucunda kesin tanımlamalar bulunmamaktadır. Bu başlık altında gençlik kavramının kavramsal ve tarihsel olarak neye denk geldiği incelenecektir.

2.1.1. Kavramsal Olarak Gençlik

Tarihsel olarak gençliğin nasıl algılandığından ziyade kavram olarak gençliğin ne olduğu üzerinde durulacaktır. Bu doğrultuda toplumların, mevzuatların vb. kriterlerin gençliği nasıl ele aldığı incelenecektir.

2.1.1.1. Genç

Resmi düzenlemelere bakıldığında nüfusun “çocuk”, “yetişkin” ve “yaşlı” olarak kategorize edildiği ve düzenlemelerin buna göre yapıldığı görülmektedir. Buradan gençliğin bir nüfus kategorisi olarak kabul edilmediği kanısı ortaya çıkmaktadır (Çelik 2013 pp. 31). Genç, gençlik ve gençlik dönemi terimleri üzerine kesin tanımlamalar bulunmamaktadır. Tarihsel dönemler, kültürler vb. nedenlere bağlı olarak bu tanımlamalar sürekli değişmektedir. Bunun yanı sıra gençliğin tanımı, kültürel, kurumsal ve politik etkenlerden dolayı ülkeden ülkeye farklı olarak değerlendirilmiştir (Gündoğan 1999 pp. 65; Sarıçayır 2009 pp. 3). Bu değerlendirme sadece gençlik için kabul edilmemektedir. Nitekim Wyn ve White (1997), yaş’ın, biyolojik bir gerçekliği tanımlamak için kullanılan bir kavram olduğunu fakat yaşın anlamı, deneyimi ve süreci tarihi ve kültürel süreçlerin konusu olabildiğini söylemektedirler.

Türk Dil Kurumunun genç tanımlamasına bakıldığında; genç, “yaşı ilerlememiş, ihtiyar karşıtı”, “gelişmesini tamamlamamış olan”, “dinç”, “zihin bakımından yeterince gelişmemiş, toy”, “yeni gelişmekte olan, kısa geçmişi olan” anlamlarına gelmektedir. Köknel’e (2001) göre, genç belli bir yaş dilimi aralığında duygu, düşünce, davranış ve tutumlarında bir gelişme gösteren kişidir. Başka bir tanımda ise genç, okuyan ya da tam bir meslek (iş) sahibi olamamış, evlenmemiş, ebeveyni ile beraber yaşayan veya onların desteği ile hayatına devam eden bireyler olarak tanımlanır (Kulaksızoğlu 2004 pp. 34-35).

2.1.1.2. Gençlik

Gençlik kavramına yönelik, ülkelerin politikalarına, ekonomilerine, gelenek-göreneklerine, nüfus özelliklerine vb. gibi değişkenlere bağlı olarak farklı tanımlamalar yapılmaktadır. Hatta aynı ülkenin farklı kesimleri tarafından bile bu tanımlar çeşitlilik göstermektedir (Uslu 2013 pp. 5). Gençlik kavramının uluslararası genel geçer bir tanımı olmamasının yanında ulusal ve yerel olarak da ortak bir tanımının yapılması oldukça güçtür. Ancak genel kabul görmüş bazı gençlik tanımları vardır.

En kabul gören anlamıyla gençlik, insan yaşamı evresinde, çocukluktan yetişkinliğe geçiş olarak betimlenmiştir (Sarı 2011 pp. 19; Uslu 2013 pp. 5; Tomanbay ve Oral 2013 pp. 61; Düzgüner 2015 pp. 110).

Gençlik, buluş (ergenlik) ve reşit olma kavramları ile çoğu zaman birlikte anılmaktadır. Çocukluk dönemi, sağlık açısından bir problem olmadığı müddetçe bedenen buluş'a ve zihinsel olarak da rüştle tamamlanmaktadır. Reşit olma veya bir başka deyişle buluş'a erme, aynı zamanda medeni haklarını kullanma yeterliliğine sahip olmak anlamına da gelmektedir. Rüşt yaşı, ülkeler arası farklılıklar gösterebildiği gibi aynı ülkelerin ceza hukuku, medeni hukuk, siyasi ve diğer nedenlere bağlı olarak da değişebilmektedir. Örneğin; Küba'da reşit olma yaşı 18 iken Bolivya'da 21'dir. Nikaragua'da 15 yaşından büyük erkek çocuğu ile 14 yaşından büyük kız çocukları anne babaların rızası bulunmadan da evlenebilmektedirler (Seyyar 2008 pp. 85-86).

Gençlik, biyolojik açıdan genç olmaya atfın yanında, toplumsal düzeyde kurgulanmış bir adlandırma olarak kabul edilen bir terimdir. Bu nedenle, gençlik kavramı üç şekilde tanımlanmaktadır. Birincisi, yaşam evresinde bebeklikten yetişkinliğe uzanan sürecin ara kesitini oluşturan bir dönemi içerecek şekilde; ikincisi, "teenager" olarak tanımlanan ve on ila yirmi yaş arasındakiler üzerine yapılan araştırmaları tanımlamak için kullanılan bir tanımı içerecek şekilde; üçüncüsü, sanayileşmiş toplumlarının ve kentleşmenin beraberinde getirdiği duygusal ve toplumsal sorunları tanımlamak için kullanılan bir kavramı ifade etmektedir (Marshall 1999 pp. 264)

Batılı gençlik tarihi araştırmacıları, çocukluk ile yetişkinlik arasında bir "geçiş" dönemi olan gençliğin; modernitenin, kentleşmenin ve endüstri toplumunun bir ürünü olduğu vurgusunu yapmaktadırlar. Örneğin; Phillippe Aries, çocukluk tarihi üzerine yapmış olduğu araştırmalarda bugünkü kabul gören anlamıyla sosyal bir kategori olarak

çocukluğun Ortaçağ Avrupa'sındaki toplumlar da görülmediğini ve o dönemde çocukların daha çok “yetişkinlerin minyatürü” olarak algılandıklarını ileri sürmektedir (Kaynak: Lüküslü 2009 pp. 19). Birleşmiş Milletler (BM)'in tanımına göre genç, 15 ile 25 yaşları arasında öğrenim gören, kendi geçimini yapmak için çalışmayan ve kendine ait konutu bulunmayan kişiye denir (Kulaksızoğlu 2004 pp. 33). 1975 ile 1977 yılları arasında UNESCO tarafından yapılan tanımda ise genç, öğrenim gören, hayatını kazanmak için çalışmayan, şahsına ait konutu olmayan, büyük hayal gücüne sahip, cesaretinin çekingenliğinden fazla, rahatını maceraya değişen kişiye denir (Gülbahçe 1996; Kaynak: Sarı 2011 pp. 20).

Kulaksızoğlu (2004 p. 34-35), ergenliğin insanda bedensel büyümenin hormonal, cinsel, sosyal, duygusal, kişisel ve bilişsel olarak değişimi ve gelişimi sağladığı, buluş ile başlayan ve bedence büyümenin sona ermesiyle bittiği düşünülen özel bir evre olduğunu söylemektedir. Gençlik ise ergenliği de içine alan üst yaş sınırının daha esnek ve geniş olduğu bir çağdır. Burada ergenlikten kasıt büyüme ve gelişmenin olduğu bir çağdır. Yani gençlik daha kapsayıcı olduğu için aynı zamanda ergenlik yerine de kullanılabilir.

Gençlik tanımlamalarından biride gençliğin, bağımlı çocukluktan bağımsız yetişkinliğe geçiş aşamasıdır (Sarıçayır 2009 pp. 3). Bu tanımdan anlaşılacağı üzere toplum gençlikten, bağımsız olmasını beklemektedir. Genç ancak bu sayede özerk bir birey olacaktır.

Teber (2015) göre, gençlik döneminden kişi bir değişim yaşamakta ve bu dönüşümü tırtılın kelebeğe dönüşümü metaforu ile açıklamaktadır. “Tırtıl iki kelebeğin çiftleşmesi sonrasında yumurtadan çıkar. Hızla büyür ve bitkileri yemeye başlar. Yedikçe büyür. Tırtıl yeteri büyüklüğe eriştikten sonra kendini bir ağaç dalına baş aşağı asar. Daha sonra etrafına bir koza örür. Bu koza içinde tırtıl son kez deri değiştirir. Bu eski deri hemen sertleşir ve krisaliz adı verilen sert bir kabuk halini alır. Artık tırtıl pupa halini almıştır. Tırtıl bu pupa döneminde kıvamlı bir sıvı durumundadır. Bu sıvı daha sonra dönüşerek kelebeği oluşturur.” Teber burada gençlik dönemini bir pupa dönemi olarak nitelendirmektedir. Bu dönemde çocuklukta edinilen inançlar ve bilgiler sıvılaşmakta ve değişken hale gelmektedir. Bu dönem sonrasında tıpkı bir kelebek gibi bir yetişkin ortaya çıkmaktadır. Pupa döneminde yaşananlar, sonrasında gelen

yetişkinlik döneminin yapıtaşlarını oluşturur ve bu dönemdeki iyi deneyimler sağlıklı bir yetişkinliğe zemin hazırlar.

İnanır (2005), biraz daha farklı bir bakış açısı getirerek gençliğin, tarihin bir kazanımı ve de insanlığın bir 'lüks'ü olarak tanımlamakta ve şöyle devam etmektedir; nesnel iki veri olan metabolizması nedeniyle fiziksel performansının zirvesinde olması ve tecrübesizliği haricinde bu ikiliyle ilişkili olabilecek diğer herhangi bir vasfa 'doğallık' atfetme 'özcülüğü', gelenek yaratmaktan farksız olduğunu söylemektedir. Başka benzer bir tanımında yine, bedenen olgunlaşmış ve toplum hakkında asgari bilgiye sahip olmasına rağmen ailesinin vesayetinde bulunmasının sebep olduğu ergenlik çatışmaları bir 'uygarlık hastalığı', aile içi 'yumuşak' kuşak çatışması olarak kabul görürken; asıl buhran dikbaşlılık ve söz dinlememezlikten değil; kabulleri, tavırları ve tutumları farklılaştıran değişen toplumsal formasyonlardan/zeitgeist'lerden kaynaklandığını belirtmekte ve bu sebeple farklı kuşakların çatışması farklı zihniyetlerin/anlam dünyalarının çatışmasının nedeni olmadığını, aksine bunun sonuçlarından olduğunu ifade etmektedir.

"Bir kişi ne zaman "genç" olarak kabul edilir?" Sorusuna Denstad (2014 p. 20) gençlik kavramının, biyolojik olarak belirlenmekten ziyade, toplumsal olarak inşa edildiğini; bunun anlamının zamana, toplumun sosyoekonomik gelişimine ve hatta kime sorduğunuza bağlı olarak değişiklik gösterdiğini belirtmektedir.

Gençliğin evrensel bir tanımının bulunmayışının bir diğer nedeni, çocukluk ve yetişkinlik dönemlerinin evrensel birer tanımları bulunmadıklarından ötürü bir geçiş dönemi olarak değerlendirilen gençliğinde evrensel bir tanımı bulunmamasıdır. Çocukluktan yetişkinliğe geçişi ifade eden gençlik terimi bireyin biyolojik, psikolojik ve sosyolojik değişimlerin bir arada yaşandığı bir anlama karşılık gelmektedir. Bu farklı alanların gençlik kavramına kendi perspektifinden bakmasından dolayı farklı tanımlamalar ortaya çıkmıştır. Gençliğe psikoloji temelinde yaklaşanlar genci, bilişsel, ruhsal, duyuşsal, cinsel ve kişilik konularını baz alarak yaş aralığını belirlerken biyoloji temelli olarak ele alanlar gençlerin fiziksel gelişimlerini göz önünde bulundurmaktadırlar. Sosyoloji temelli yaklaşanlar ise gençliği biyolojik olarak ele almalarının yanı sıra gençliğin homojen bir grup olmadığına, gençliğe toplumsal ve tarihi dinamikler tarafından şekil verildiğine vurgu yapmaktadırlar (Demir 2015 pp. 6). Gençlik, bireyin biyolojik temelli varoluş durumunu yokumsamadan, kültürel ve

tarihsel bakımdan farklılıklar gösteren bir döneme denk gelmektedir. Aynı zamanda gençlik bir geçiş dönemi olduğundan geçiş döneminde yaşanabilecek pek çok duruma dair haller görülebilmektedir. Bu bakımdan genç olmak tanımlanırken heyecan, sabırsızlık, özgürlük, hareketlilik, bireysel bağımsızlık vb. sıfatlarla nitelendirilmektedir (Yaman 2013 pp. 35-36). Haddizatında gençliğin bir fırtına dönemi olarak algılanması nedeniyle de en çok; heyecan, özgürlük, hareketlilik, bireysellik, sorumluluktan kaçma, bağımlı, riskli davranışlar sergileyen, isyankâr vb. sıfatlarla nitelendirildikleri görülmektedir. Tüm bu varsayım ve yakıştırmaların yanı sıra tek bir gençlikten söz edilememektedir.

Wyn ve White (1997 p. 9), gençler üzerine çalışmanın önemli olduğunu, yetişkinliğin ne anlama geldiği, nasıl elde edildiği, sınırlarının nasıl çizildiği, nasıl tanımlandığı ve sürdürüldüğü tam bir belirsizlik olduğunu ve bu yüzden gençlik döneminin önem arz ettiğini, zira yetişkinliğin eşliğini oluşturduğunu belirtmektedir. Bu kapsamda yetişkinliğin ne olduğuna, görev ve sorumluklarının neler olduğuna dair bilgi edinilmek isteniyorsa gençliğin iyi tanımlanması gerekmektedir. Wyn ve White gençliği tanımlamak için, yetişkinlik ile arasında ki bazı farklara değinmişlerdir. Bunlar;

Tablo 1-1: Gençlik Ve Yetişkinlik Arasındaki Bazı Farklar

Gençlik	Yetişkinlik
Yetişkin olmayan/adölesan	Yetişkin/Büyümüş
Ulaşmaya çalışan	Ulaşmış
Olumlu benlik beklentisi olan	Kişiliği Oluşmuş
Güçsüz/hassas	Güçlü
Az sorumluluk sahibi	Sorumlu
Bağımlı	Bağımsız
Bilgisiz	Bilgili
Riskli davranışlar	Ölçülü Davranışlar
İsyankâr	İtaatkâr
Bağlı	Özerk

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere gençlik ile yetişkinlik karşılaştırıldığında yetişkinliğin ulaşılmaması gereken yer gençlik ise o yere ulaşılmaması gereken bir dönem olarak belirtmektedirler. Gençlik deneyimsiz, güçsüz, bağımlı, bilgili, isyankâr vb. sıfatlarla nitelendirilirken yetişkinlik bunun aksi vasıflara sahip sıfatlarla nitelendirilmektedir.

Psikanalistler, gençliğe biraz daha farklı açılardan bakmışlardır. Frued'in ifadesi ile çocuğun ilk üç beş yaşlarında ödipal dönemde görülen cinsel kimliğe ulaşmaya doğru ilk adımların atıldığı ve bu dürtülerin bastırıldığı döneme benzer bir dönem geçirilmektedir. Biyolojik değişikliklerin yaşanması ile yeniden bir çatışma ve toplumsallaşma dönemine denk gelmektedir (Özbay ve Öztürk 1992 pp. 15-16). Klasik psikanalistlerden olan Edith Jacobson ise bu konuda gençliğin anne babası ile yaşadığı ayrışma sürecinin bir yas sürecine denk geldiğine dikkat çekmektedir (Özbay ve Öztürk 1992 pp. 16).

Psikanalistlerden farklı olarak psikososyal bir bakışı savunan Erik Erikson ise ergenlik dönemini 'normatif kriz' dönemi olarak değerlendirmektedir. Bu dönem de ergenler 'ben kimim' sorusuna cevap aramaktadırlar, bunu da sağlam bir kişilik kimlik duygusuna ulaşmak için yapmaktadırlar. Ergenin (gencin); kendisi, yaşam ilişkileri ve yaşam biçimi vb. konularda ilgisiz oluşu Eriksona göre kimlik karmaşasının göstergesidir. Nitekim Erikson genç kişinin kendisinin nasıl bir insan olduğuna dair kuramlar geliştirmekte, değiştirmekte ve bu oluşturduğu kuramlara uygun yaşamaya çalışmaktadır. Yani sosyal geçerliliği olan bir kendilik teorisi oluşturmaktadır (Özbay ve Öztürk 1992 pp. 16-17). Amerikalı psikiyatir ve kişiler arası ilişkiler kuramının öncüsü olan H. S. Sullivan ergenlik dönemi için "Ergenlik, bir cehennemdir" tabirini kullanmaktadır. Buna neden olarak da kültürlerin ergenlik dönemi yaşanan cinsel yönelime hazırlıksız ve/veya bazen karşı olmalarında görmektedir (Özbay ve Öztürk 1992 pp. 17). Görüldüğü üzere psikanalistlerin ve psikososyal görüşü savunanların farklı bakış açılarına sahip oldukları görülmektedir. Psikanalistler gençliği daha çok bireysel ele alırken, psikososyal bakışa sahip olanlar gencin, çevre ile etkileşimi halinde bir kendilik benliğini kazandığını savunmaktadırlar.

Yukarıda ki görüşlerin yanı sıra, gençliğin, biyolojik olmaktan ziyade sosyolojik anlamda ele alınması gereken bir kavram olduğu; gençliğin, içinde bulunulan zaman, toplumların sosyo-ekonomik gelişimleri, kültür ve geleneklerine göre tanımının

yapılması gerektiği, dolayısıyla, öznellik içeren gençlik tanımlamaları için evrensel kabul görmüş tek bir yaş aralığından söz edilemediği görüşü de mevcuttur (Gençlik ve Spor Bakanlığı 2016 pp. 4).

Allen (1968 p. 188) ise gençliğin ne homojen bir yapıya sahip ne de statik bir yapıya sahip olduğunu, gençlik kavramsallaştırılmasının en faydalı şeklinin yaşla olabileceğini, gençliği genetik karakteristik yargılamak yerine gençliğin kendisi üzerine yoğunlaşması gerektiğini savunmaktadır.

Yaş, biyolojik bir gerçekliği tanımlamak için kullanılan bir kavramdır. Ancak yaşın anlamı, deneyimi ve süreci tarihi ve kültürel süreçlerin konusudur. Her insanın yaşam süresi, geçen zaman, kültürlerin yaşam süreçleri hakkındaki algıları, büyümenin, yaşlanmanın anlamı ve onların sosyal anlamı ‘nesnel’ olarak ölçülebilmektedir (Wyn ve White 1997 pp. 9-10). Buradan yaşın insan ilişkilerinde önemli olduğu görülmektedir. Benzer bir şekilde Bourdieu (Kaynak: Baran 2016 p. 8), gençliğin bir laftan ibaret olduğunu, mevcut yaşam evreleri bölümlenmesinin toplumdaki güç mücadelelerinden kaynaklandığını, yaşlılığın ve gençliğin, yaşlılar ve gençler arasındaki çatışma ve uzlaşma sürecinde sosyal olarak inşa edildiğini belirtmektedir. Yaş, gücü temsil etmektedir. Toplumlarda güç kimin elinde ise yaşın dönemlerinin onlara göre belirlendiği görülmekte ve bu dönemlerin sınırları değişmektedir. Çok yakın ifadelerle Hall ve arkadaşları, Havighurst ve Dreyer’in yaşam evreleri görüşüne karşı çıkararak ırk, yaş ve sınıf vb. farklılıklar sebebiyle gençlerin çok çeşitli gençlikleri tecrübe ettiğinden ötürü “gençlik sosyolojisi” diye bir şeyin olamayacağını, bir defa çoğulluk diye bir şey ortaya çıktığında gençlik kavramının parçalandığını, hatta gençlik diye bir sosyal kategorinin ampirik anlamda manasızlaştığını iddia etmişlerdir (Kaynak: Baran 2016 pp. 9).

Gençlik gerek pratik niteliği gerekse de teorik bakımdan, çelişkili bir kavrama karşılık gelmektedir. Bir handicap içerisinde kendini bulan genç, bir taraftan gelecek için umutlu iken öbür taraftan geçirmekte olduğu fiziksel, sosyal ve psikolojik değişmelerin oluşturduğu gerginliklerle uğraşmak zorundadır (Baran 2016 pp. 10). Buradan gençliğin sorunlu bir döneme denk geldiğini görmekteyiz. Hem gencin hem de toplumun bir takım beklentileri oluşmakta ve çoğu zaman bu istekler çakışmaktadır. Nitekim Düzgüner (2015), günümüz Türkiye’inde yetişkinler arasında, gençlerin ahlaki yozlaşma yaşadığı ve değer kaybına uğradığı yönünde genel bir görüşün

varlığından söz etmektedir. Gençlerin artık eskisi gibi toplu taşıma araçlarında yaşlılara yer vermediğinden, anne-baba ve öğretmenlerine saygıda kusur ettiklerinden, internet bağımlısı haline gelip sağlıklı sosyal ilişkiler kuramadığından vb. nedenlerle gençlere serzenişte bulunan cümleleri hemen her yerde duymak mümkün hale gelmiştir. Yazar, bu tespitlerde haklılık payının olduğunu da kabul etmektedir. Fakat anne-baba, eğitimci ve akademisyenlere düşen görevin, “bu gençler de çok bozuldu” gibi şikâyet cümleleri kurmak olmadığını, nesiller arasında değer yargılarında yaşanan değişimin temel dinamiklerini iyi analiz etmek gerektiğini ve öneriler sunulmasının önemini altını çizmektedir. Gençlik hakkında benzer bir tanımlama da Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından yapılmaktadır. *“Hayatlarının en önemli evresinden geçerken içinde buldukları kırılabilirlik ve istismara açıklık nedeniyle gençler, ilgiye ihtiyaç duyan özgün bir grup olarak görülmelidir. Gençliğin doğasıyla bağlantılı olan bu durumun yanında gençler, geleceğin inşasında rol alacak dinamik bir insan kaynağı ve pozitif bir güç olarak kabul edilmelidir.”* (GSB 2013 pp. 5).

Aslında tarih boyunca gençlik ve bir önceki kuşak arasında çatışmalar olmuştur. Zira gençlerle ilgili problemler yazılı tarih başladığından beri ebeveynleri, eğitimcileri ve sosyal bilimcileri ilgilendirmiştir. Eski Yunan’da Aristo gençlerin değişkenliğinden söz eder ve gençleri mantıksız, dürtüsel, tutkularına yenilen ve eleştiri kabul etmeyen yaratıklar olarak tanımlamaktadır. Sokrates de Aristo’ya benzer bir tanımlama yapmıştır ve gençlerle ilgili şunları söylemiştir: Şimdiki çocuklar lüksü sevmekte, kötü davranışlarda bulunmakta ve otoriteyi küçümsemektedirler. Büyüklere saygı göstermeyip ve eğitim yerine aşktan bahsetmeyi tercih etmektedirler. Çocukların şimdilerde evlerinin hizmetkârları değil haydutları olduklarını ifade etmektedir (Kayak: Özbay ve Öztürk 1992 pp. 13-14).

2.1.1.2.1.T.C. Anayasa’sında Gençlik

Anayasanın 58. maddesinde gençler, Cumhuriyetin ideolojik ilkeleri doğrultusunda ele alınmıştır; *“Devlet, istiklâl ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müspet ilmin ışığında, Atatürk ilke ve inkılâpları doğrultusunda ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetişme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır. Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır.”*

Burada gençlik, hem Cumhuriyetin emanet edildiği, devletin ideolojik ve siyasi yapılanmasının sürdürülmesi için bir garantör hem de olumsuzluklarla ilişkilendirilerek devletin onları korumasına inanılan bir grup olarak betimlenmektedir. Ancak devletin gençleri, sosyal koruma kapsamına alırken gençleri teşvik etmenin önemine dikkat edilmemiştir.

2.1.1.2.2.Çocuk Koruma Kanunu'na Göre Gençlik

Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye bağlı olmayı kabul eden Türkiye Cumhuriyeti Devleti, çocuk tanımını, sözleşmenin hükümleri gereğince yaş kriterine bağlı olarak; 2005 tarih ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda 18 olarak kabul etmiş ve bunu ergin olma yaşı diye belirlemiştir(madde 3a). Burada çocuğun üst yaş sınırı 18'e çıkmaktadır ve bu yaş sınırı aynı zamanda gençlik yaşına denk gelmektedir. Dolayısıyla gençlik yaş diliminin bir kesinliğinin olmadığı tekrar görülmektedir.

2.1.1.2.3.Türk Medeni Kanununda Gençlik

Erginlik, on sekiz yaşın doldurulması ile başlar(11. madde). Türk Dil Kurumunda erginlik, rüştü ermek, kemal, reşit anlamlarına gelirken ergin ise kemale ermek, yetişkin olmak anlamlarına gelmektedir. Medeni Kanununun 12. maddesine baktığımızda ise on beş yaşını dolduran küçük, kendi isteği ve velisinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabilmektedir. Bununla birlikte gençliğin genel yaş aralığına bakıldığında da 25-30'lara kadar çıktığı görülmektedir. Bu doğrultuda gençliğin hem çocukluk dönemine ait olduğu hem de 'erginlik' dönemine ait olduğunu söylemek mümkün olabilmektedir.

2.1.1.2.4.İş Kanunu'na Göre Gençlik

İş Kanunu'nun 67. maddesinde; on beş yaşın altındaki çocukların çalıştırılmayacakları, ancak meslekî eğitim kapsamında, ağır şartlarda çalıştırılmamaları şartıyla on üç yaşını tamamlayanların çalıştırılabileceği belirtilmektedir. İş Kanununda gençlikten ziyade çocukların yaş sınırı kriteri göz önünde tutulmuştur. Buradan şu sonuca varılabilir, 15 yaşın altındakiler çocuk olarak kabul edilirken üstü yetişkin veya genç olarak kabul edilmektedir. Ayrıca gençliğin ne olduğuna ve kimlerin genç olduğuna dair Türk mevzuatında ortak kanunî bir tanıma rastlanmamaktadır. Türkiye'de gençlerle ilgili standart ve genel kabul görmüş bir tanım yapılmadığından dolayı çocuk ve gençlere yönelik sosyal politikalar da arzu edilen bir seviyede geliştirilememiştir.

2.1.1.2.5. Türk Ceza Kanunu'na Göre Gençlik

Ceza Kanunu'nda, çocuk deyiminden kasıt henüz on sekiz yaşını doldurmamış kişi(madde 6(b)) ibaresiyle mevzuatta bulunan diğer kanunlar da olduğu gibi çocukluk ve yetişkinlik kategorileri mevcuttur. On sekiz yaşın altında olanlar çocuk, üstündekiler ise ergin olarak tanımlanmaktadır. Türk Ceza Kanununda ayrıca gençlik kavramını esas alarak atfedilen bir maddeye rastlanmamıştır.

2.1.1.3. Gençlik Dönemi

Gençlik dönemi; kendine özel psikolojik, fizyolojik ve sosyal değişimlerle tecrübe edilen bir gelişim dönemine denk gelmektedir. Bu dönemde birey çoğu zaman çalkantılı süreçler, duygusal gelgitler ve yoğun zihinsel sorgulamalar yaşamaktadır. Yetişkinlik döneminde ise bu durum, bireyin zihin ve duygu dünyası gençliğe oranla kısmen netliğe ve dinginliğe kavuşmaktadır. Yetişkinler ile gençler arasındaki ilişki, pek çok teori ve araştırmanın konusu olmuştur. Hem akademik çalışmalarda hem de sosyal hayatta karşılaşılan nesil farklılıkları birçok sosyal temsilin varlığını gözler önüne sermektedir (Düzgüner 2015). Düzgüner bu dönemi, çocukluk alışkanlıklarından sıyrılıp yetişkinliğe ilk adımın atıldığı dönem olarak belirttikten sonra, bu dönemi gelişim psikolojisi açısından ele almakta ve bu dönemi ilk ve son ergenlik dönemlerini kapsayarak 20'li yaşlarda son bulan bir dönem olarak tanımlamaktadır. Bu dönemde genç; bedensel, ruhsal ve bilişsel açıdan pek çok değişim yaşamaktadır. Dönemin en belirgin özelliği ise bireyin kendi kimliğini oluşturmaya sürecine girmesidir.

Gençlik çağının başlangıcı ve sonu için ileri sürülen sınırlar görecelidir. Nitekim bu sınırların ülkeler açısından, zaman açısından, kültürler açısından değiştiği görülmektedir. Gençlik çağının başlangıcı gibi, bir gencin yetişkin sınıfında yer alabilmesi, sorumluluklarını yerine getirmesi, bunlarla beraber yaşına uygun rolleri oynaması kişinin zekâsına, yetiştirme şartlarına, çevresindeki bireylerle kurmuş olduğu ilişkilere bağlantılıdır (Kulaksızoğlu 2004 pp. 33). Bu açıdan kesin yaş sınırları belirlemenin pek de doğru olduğu söylenemez. Zira bedensel olarak kişi yetişkin olsa bile yani fizyolojik olarak kendini tamamlasa dahi yetişkin kategorisinde değerlendirilmemektedir.

Gençlik dönemi yaş aralığı dünyada ve Türkiye'de genel kabul olarak 15-24'tür. Gençlik dönemi, buluşa erme ile biyolojik ve psikolojik açıdan çocukluğun son bulması ve toplum hayatının sorumluluğunu alacak yaş aralığı olan 12-24 yaş grubunu

kapsamaktadır. Bu süre dönemsel olarak farklılık göstermektedir. Zira Amerika ve Avrupa da gençlerin yüksek lisans ve doktora eğitimlerine başlaması ve bu durumun yaygınlaşması sonucu bu yaşın üst sınırı günümüzde 30'lara dayanmıştır (Sarı 2011 pp. 20).

Yukarıda da belirtildiği üzere genç, gençlik ve gençlik dönemi üzerine ortak bir tanım ve kıstas bulunmamaktadır. Yaş, yararlı bir kıstas olup ancak yetişkinliği belirlemek için yetersiz bir gösterge olduğu görülmüştür. Çocuk yardımlarının yaş sınırı, zorunlu eğitimin bitimi, seçme ve seçilmenin asgari yaşı, yetişkinlik için önemli göstergelerdir. Fakat bu kıstaslar, ülkeler arası farklılık göstermektedir. Örneğin: Avrupa Birliği ülkelerinde ulusal seçimler için oy kullanma yaşı 18 olup bu yaş sınırı Avusturya için 16'dır. Gençlik döneminin yaş aralığına bakıldığında bunun da ülkeler arası farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu ülkelerden bazılarını bakılacak olursa; Avusturya 11-25, Estonya'da 7-26, Almanya'da 14-27, Romanya'da 15-35, Yunanistan'da alt sınır belirtilmezken üst sınır 30 olarak belirlenmiştir. AB, gençliği 15-25 yaş arası kabul etmektedir (The Socio-economic Scope of Youth Work in Europe Final Report. 2007 pp.23). Bu yaş aralığının farklılık göstermesinde nüfus bilimciler, işsizlik gibi ekonomik ve sosyo-kültürel nedenlerden ötürü gençlerin, örgün eğitimini bitirme, işe başlama ve bir aile kurma gibi rollerini erteledikleri gibi sebepleri de belirtmektedirler (Sarıçınar 2009 pp. 3).

Gençlik ve gençlik dönemi yaş kategorisine bakıldığında uluslararası kurum ve kuruluşların farklı sınırlar belirledikleri görülmektedir. Bunlardan Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği kendisine üye olan ülkelere bağımsız olarak 15-24 yaş skalasındaki kişileri genç olarak tanımlamıştır (Youth-Social Policy and Development Division 2013 pp. 1). Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi'nin belirlediği yaş aralığı 15-28 olup fakat bazı durumlarda bu yaş aralığını 13-30 olarak daha geniş kullanmaktadır (European Commission, Youth In Action Programme 2013). Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nün yaptığı tanımda ise gençlik, yaşam evresinde yetişkinlik aşamasına geçmeden önceki evredir. ILO yaş sınırlarını 15-24, Dünya Sağlık Örgütü ise 10-24 olarak kabul etmektedir. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü ise gençlik yaş aralığını daha da uzatmış, 12-30 yaş aralığını gençlik dönemi olarak kabul etmişlerdir (Demir 2015 pp. 6). Yaş aralığı toplumsal ve kültürel olarak değişmiştir. Nitekim Yaman (2013 p. 46) bu konuda uzatılmış ergenlik döneminden bahsetmektedir.

Geleneksel dönemde ergenliğin askerliğini yapmak, iş sahibi olmak, evlenmek ve çocuk sahibi olmak gibi aşamaları varken modern toplumlarda ise eğitim döneminin uzaması ve gençlerin çok daha sonra hayata atılmaları ile gençliğin yaş sınırları da uzamıştır.

Avrupa Parlamentosu, Avrupa Konseyi, Dünya Bankası ve Dünya Çalışma Örgütü vb. uluslararası kuruluşlar belli istatistiklere ulaşmak ve yasaların hitap ettiği kitleleri belirlemek için gençlik dönemini biyolojik olarak ele almaktadır. Bunun aksine akademisyenler ve araştırmacıların yapmış oldukları çalışmalara bakıldığında gençliği biyolojik olarak ele almanın yanı sıra toplumsal, siyasal ve ekonomik koşullar çerçevesinde, daha kapsamlı bir şekilde değerlendirmişlerdir (Uslu 2013 pp. 7).

Geleneksel olarak bakıldığında gençliğin yaş sınırlamasının alt ve üst sınırları bulunmaktadır. Alt sınır iş gücüne dâhil olma, üst sınır ise eğitimi bitirmek, evlenmek ve çocuklarına bakmak olarak tanımlanmıştır (Gür ve ark. 2012 pp. 14). Türkiye’de gençliğe dair spesifik kanunlar olmadığı için hukuki açıdan gençlik kavramının incelenmesi zorlaşmaktadır. Bazı kanunlar 15-18 yaş grubunu kapsarken, bazı kanunlar 18-24 yaş veya 15-24 yaş aralığındaki gençlere yöneliktir.

2.1.2. Tarihsel Olarak Gençlik

Gençlik üzerine yapılmış çok fazla tanımlama olmasına karşın herkesçe kabul gören bir tanımlama bulunmamaktadır. Gençlik kavramının doğru anlaşılabilmesi ve hangi yaş aralığına hitap edildiğini öğrenmek için gençliğin tarih sürecinde ortaya çıkışını ve gelişimine bakılmasında fayda görülmektedir.

Tarihsel olarak ele alınmadan önce yetişkin ve(ya) yaşlıların gençlik hakkında yaptıkları genel bir yorum ile başlanılacaktır. İnanır (2005), “*Uzun konuşmasına, ‘Şimdiki gençlikten adam olmaz ki, bizim zamanımızda gençlik...’ sözleriyle başlayıp, ‘Umudumuz sizlerde, sizleri gördükçe...’ diyerek sona erdiren bir yetişkinler ordusuna sahip ve henüz yirmili yaşlarda olanların bile ‘Eskiden böyle değildi’ diyebildiği memleketimizde, yaşanan muazzam değişimlerin hızına yetişemeyip olan biteni kavramakta zorlandığımızda, bu değişimlerin ayırtına varabilmenin en kestirme yollarından bir de bu değişimlerde en fazla etkilenen ve hayatında bu değişimlerin izlerini fazlasıyla yansıtan gençliğe bakmak oluyor.*” Burada görüldüğü üzere her kuşak kendinden bir önceki kuşağı eleştirmektedir. Her seferinde kendi gençliklerinin başka olduklarından bahseder; zorluk çektiklerini, şimdiki gençliğin çok rahat olduğunu,

saygısız oldukları vb. şikâyetlerde bulunmaktadır. Ardından bütün ümitlerini bu gençlere bağlamaktadırlar!

İnsanoğlunun tarihine bakıldığı zaman insan hayatı evrelerinin binlerce yıldır üretim ilişkilerinde ki konumlarına göre değiştiği görülmektedir. Nitekim bedenlenmiş, içerisinde yaşadığı toplumun uyulması gereken kültürünü henüz öğrenmemiş muhtaç “çocuk”; fiziksel olarak yeterince güçlü olmadığı için çocuk bakıcılığı, sepet örücülüğü, yöneticilik, yamaklık, din adamlığı vb. işlerle meşgul olan daha çok fiziksel enerji istemeyen üretim alanları veya tamamen düşkünleşen “yaşlı”; başta çocuklar ve yaşlılar olmak üzere kendisinin ve kabile üyelerinin ihtiyaçlarını karşılamak ile yükümlü “yetişkin” olarak tanımlanmıştır (İnanır 2005). İnsanlık tarihinin %99’una denk gelen avcı-derleyicilik, tarım ve erken sanayileşme dönemi toplumların, bizim anladığımız anlamda “genç”e ne gereksinimi vardı ne de onun aylıklığını sistematik olarak besleyecek kadar lükse sahiplerdi. Tabi her zaman olduğu gibi bazı ayrıcalıklı kesimlerdi yani burada doğuştan ayrıcalıklı zümreler kolej ve lise öğrencileri kastedilmektedir (Yaman 2013 pp. 45). Bu ayrıcalıklı zümreler dışında geriye kalan sınıfların üyesi olan bireyler fiziksel olgunluğa erişir erişmez üretim ilişkileri içerisinde yer alarak evlendirilmekteydiler ve saçları ağarcaya kadar terbiye edilmekteydiler. Bunun amacı bireyi hem toplumsal sisteme entegre etmek hem de verili olan sistem karşısında güçlü ancak aynı zamanda tecrübesizliğinden kaynaklanabilecek olan ‘tehlikeli enerjiden’ uzak tutmaktır (İnanır 2005). İnanır, aynı zamanda 20. Yüzyılın başlarına kadar insan ömrünün ortalama 44 yıl olduğunu belirtmektedir. Bundan dolayıdır ki zaten kısa olan insan ömrünün bir ‘lüks’ olan gençliğe ayıracak vakti olmamakta ve kişiden bir an önce yetişkinliğe geçip üretici olması beklenmekteydi.

Çocukluğun dahi bir sosyal kategori olarak var olmadığı bir ortamda, çocukluk ile yetişkinlik arası geçiş dönemi olan gençlikten söz edilmemekteydi. Gençlik tarihi üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında geleneksel toplumlarda, çocukluktan yetişkinliğe yani gençliğin uzun bir döneme yayılmadığı ancak yetişkinliğe geçiş için belirli ritüellerin var olduğundan söz edilmektedir. Günümüze nazaran bu dönem çok daha kısaydı (Lüküslü 2009 pp. 19-20). Aries’in (1960) belirttiği üzere, insanlık tarihinin ilk dönemlerinde bugünkü kabul gören çocukluk bulunmamaktaydı. Zira ‘minyatür yetişkinler’ olarak görülen çocuklar olabildiğince çocukluğu kısa yaşayıp

hemen akabinde belli törenler ve ritüeller sonucu yetişkin dönemine geçmekteydi (Kaynak: Çelik 2013). Gaullier'in (1998 p. 10) de önemle vurguladığı benzer şekilde insanın yaşamının evreleri; sanayi toplumu, diğer toplumlardan farklı olarak çalışma üzerine kurulu ve bununla beraber aslında yetişkin odaklı ve seksist (erkek merkezli) bir yaşam döngüsü meydana getirmiştir. Yazar bu döngüyü üç'e ayırmaktadır; çalışma hayatına hazırlanan gençlik dönemi, yaşam döngüsünün merkezinde olan ve çalışma üzerine işleyen yetişkinlik dönemi ve kişinin artık daha fazla çalışmadığı emeklilik yani yaşlılık dönemidir. Bu çıkarımlardan şu kaniya varılmaktadır; insanlık tarihinin ilk evrelerinden 20. Yüzyılın başlarına kadar bir gençlik kategorisinden insan yaşamının bir evresi olarak bahsetmek mümkün olmayacaktır.

Benzer bir yorumu Petersen ve Mortimer (2006) yapmaktadırlar; gençlik geleneksel toplumlarda bugünkü kadar uzun ömürlü bir döneme denk gelmemiştir. Çalışmanın insan hayatının merkezine alındığı modern zamanlarda ise çalışma öncesi dönem gençlik olarak tanımlanmış ve gençler, geleceğin çalışan nüfusu ve yurttaşları olmalarında ötürü öneme sahip olmuşlardır. Aile bireylerinin ortak çalışması üzerine kurulu olan tarım toplumlarında, çocuk ve genç nüfus işgücünün bir parçası sayılmış ve aile ekonominde katkıda bulunmuşlardır. Endüstrileşme ile beraber iş alanlarında uzmanlığa ihtiyaç duyulduğundan ve bu nedenle eğitim süreleri uzaması, çocukların işgücüne katılması geciktirmiş ve bu gençlik olgusunun ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Modern anlamda bizim kavradığımız şekli ile gençliğin bir yaşam evresi olarak ortaya çıkması ve toplumsal bir kategori olarak kabul görmesi, modern sanayi toplumunun ortaya çıkmasına dayanmaktadır (Lüküslü 2009 pp. 20). Endüstrileşme ve kentleşme ile beraber üretim tekniklerinde yaşanan radikal dönüşüm, üretim sürecine katılmanın alt limitlerine ilişkin birtakım düzenlemeler getirmekle birlikte zorunlu eğitimde uzayan bir çocukluk döneminin belirmesinde rol oynamıştır. Gençlik döneminin çocukluk ve yetişkinlik arasında bir ara (geçiş) dönem olarak ortaya çıkmasının altında ise üretim biçiminin daha nitelikli ve eğitilmiş bir işgücü talep etmesi yatmaktadır. Böylelikle yetişkin olma, birey olma ve bağımsız olmanın bir kazanım olarak kurgulandığı modern dünyada yaşa bağlı yeni bir kategori olarak gençlik ortaya çıkmıştır (France 2007 pp. 8-9). Ortaya çıktığı önemden bu yana gençlik, statik bir kategori olarak kalmamış, değişimler geçiren bir sosyal gerçeklik haline gelmiştir.

Biyolojik bir evreyi karşılık gelmesinin beraberinde sosyal bir kategori olan gençlik, ulus devletler tarafından politik bir kategori; 1950'lerin ikinci yarısından itibaren gençlik kültürünü oluşturması ile kültürel bir kategori olarak meydana çıkmıştır. Tüm bu halleri ile tarihsel, toplumsal alanda hem biyolojik hem toplumsal hem siyasal hem de kültürel bir kategori olarak varlığını devam ettirmektedir (Lüküslü 2009 pp. 196).

Gençlik, anlaşıldığı üzere çocukluk, yetişkinlik ve yaşlılık gibi doğal bir insanlık evresi, a priori bir durum, evrensel bir sabit değildir. Gençlik, tarihi süreç içerisinde çok erken yetişkinlik hali olarak algılanmış, dinç bünyesinin ona sağladığı özgüvene, güce karşın gençlik çoğu zaman tecrübesiz olması hasebiyle 'vahşilikle' özdeşleştirilmiştir. Gençlik, 2. Dünya Savaşı sonrasında modernitenin etkisi ile özgünleşen bir kurum olmuştur (İnanır 2005).

Gençlik tarihine dair İnanır (2005) şu yorumu yapmaktadır: Bugün bizim anladığımız manadaki gençliğin referanslarını ilk önce İkinci Dünya Savaşı'nın sonrasındaki bolluk döneminde gelire iş bulabilen veya Ailelerin refah artışından beslenerek yüksek öğretime gidebilen Amerikalı kuşağın sağladığını ifade etmektedir. Bundan sonra bu gençler, aileleri ile bağlarını gevşetmiş ve azmanlaşmış şirketlerin bol cep harçlığı vermesi nedeniyle de bu gençler geleneksel tüketim kalıplarını yıkmışlardır. Bunların yanı sıra, televizyonun icadı ve kitle iletişim araçları hedefi gençler (teenagers) olan 'modalar, giyim-kuşam biçimleri, müzik, yeni tüketim biçimleri' doğurduğunu ve bundan sonra gençliğin tümüyle özgün bir yaşam evresi olarak ortaya çıktığını söylemektedir.

Her ne kadar genç kavramı her dönemde var olmuş olsa da (örneğin, insanlar hep kendilerini başka kişilere göre daha genç veya daha yaşlı olarak tanımlar) sosyal bir kategori olarak ortaya çıkmasında modernite etkili olmuştur (Lüküslü 2009 pp. 22-23). Siyasal bir kategori olarak gençlik ise, 19. yüzyıl ile sahneye çıkmaktadır. Ulus devletlerin kurulması ile gençlik çift yönlü bir rol oynamıştır: Bunlardan ilki, ulus-devletler tarafından oluşturulan, ilerinin insan gücünü, geleceğin toplumunun bir simgesi olan gençlik; ikinci olarak ise ulus-devletlerin oluşumu aşamasında yeni toplumları inşa eden önemli faktörlerden biri olarak tarih sahnesine çıkan bir gençliktir (Lüküslü 2009 pp. 20).

20. yy. gençliğini analiz etmek için bakıldığında, Mead'a göre gençlik üç farklı kategoride değerlendirilmektedir. Bunlar toplum tipleri içerisinde ele alınmaktadır.

Birincisi; postfigüratif (geleneksel) toplum tipi, burada yetişkinler gençlerin önündeki tek model olup eğitimler yetişkinler tarafından verilir, gençlerin ihtiyaçları yetişkinler tarafından tedarik edilir. İkincisi; kofigüratif (modern) burada gençlerin eğitim sürecinde yetişkinler, arkadaşlar ve kitle iletişim araçları etkilidir. Bu toplum tipinde gençler kültürü ve yaşamı akran gruplarından öğrenmektedirler ki bu da kuşak çatışmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Üçüncü toplum tipi ise prefigüratif'tir. Bu toplum tipinde yaşlılar gençlerden öğrenmektedir. Mead'a göre prefigüratif toplum günümüz toplumunu temsil etmektedir. Bu noktada Dubet, bu üçlü kategoriye bir yorum katmakta ve bu üç toplum tipinin bir arada görülebileceğini, gençler eski dünya'ya doğduklarında postfigüratif, yetişkin ve akranlarından etkilendiklerinden dolayı kofigüratif ve "yeni dünya"ya ayak uyduramadıklarından yetişkinler bağımsızlıkları için daha çok arkadaşlıklar üzerinden sosyalleştiklerinden prefigüratif bir toplumun üyesidir (Kaynak: Yaman 2013 pp. 38-40).

Sonuç olarak, gençliğin tarihsel gelişimine baktığımızda France (2005) ve Lüküslü'nün (2009) de kabul gördükleri 'sanayileşme', 'kentleşme' ve 'ulus-devlet' pratiklerinin sosyal bir kurgu olarak gençlik kategorisini oluşturduklarını söylemek kanısına varılabilmektedir.

2.2. Türkiye'de Gençlik

2012 yılında 6,9 milyar olan dünya nüfusu 2050 yılında 8,9 milyar yükseleceği tahmin edilmektedir. Bu artışın büyük çoğunluğu geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde meydana gelecektir(GSB 2013 pp. 4). 2016 yılında, 79 milyon 814 bin 871 kişiden oluşan Türkiye nüfusunun %16,3'ünü (12 milyon 989 bin 42 kişi) 15-24 yaş grubundaki gençler oluşturmaktadır (TÜİK 2016).

Aşağıdaki Tabloda 1935 yılından 2016 yılına kadarki süreç içerisinde toplam nüfus sayısı ile genç nüfus sayısı ve genç nüfus toplam nüfus içerisindeki oranı verilmiştir. Görüldüğü üzere 1935'ten itibaren bir artış içerisinde olduğunu bu durumun 2000'li yılların başına kadar sürmüştür. 2000'lerden sonra genç nüfusun tekrar bir azalmaya doğru gittiğine tanık olunmaktadır.

Tablo 1-2: 1935 Yılından 1923 Yılına Kadar Genç Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Yeri

Yıl Year	Toplam nüfus Total population	Genç nüfus Young population (15-24 yaş-age)	Genç nüfusun toplam nüfus içindeki oran Proportion of young population in total population (%)	Yetişkin nüfus Adult population (25+ yaş-age)	Yetişkin nüfusun toplam nüfus içindeki oranı Proportion of adult population in total population (%)
1935	16 158 018	2 433 916	15,1	6 989 637	43,3
1940	17 820 950	2 568 914	14,4	7 729 741	43,4
1945	18 790 174	3 461 047	18,4	7 883 464	42,0
1950	20 947 188	4 350 499	20,8	8 551 463	40,8
1955	24 064 763	4 650 353	19,3	9 901 288	41,1
1960	27 754 820	4 607 042	16,6	11 671 001	42,1
1965	31 391 421	5 254 191	16,7	12 942 184	41,2
1970	35 605 176	6 545 971	18,4	14 172 289	39,8
1975	40 347 719	7 796 643	19,3	16 142 845	40,0
1980	44 736 957	9 016 986	20,2	18 118 619	40,5
1985	50 664 458	10 191 944	20,1	21 366 259	42,2
1990	56 473 035	11 311 973	20,0	25 371 228	44,9
2000	64 729 501	12 575 362	19,4	33 207 681	51,3

2007	70 586 256	12 544 551	17,8	39 476 188	55,9
2008	71 517 100	12 441 662	17,4	40 286 851	56,3
2009	72 561 312	12 514 737	17,2	41 187 241	56,8
2010	73 722 988	12 545 094	17,0	42 299 312	57,4
2011	74 724 269	12 542 174	16,8	43 295 520	57,9
2012	75 627 384	12 591 641	16,6	44 178 564	58,4
2013	76 667 864	12 691 746	16,6	45 126 304	58,9
2014	77 695 904	12 782 381	16,5	46 051 093	59,3
2015	78 741 053	12 899 667	16,4	46 955 166	59,6
2016	79 814 871	12 989 042	16,3	47 900 047	60,0

Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Gençlik, 2016

Tablodan anlaşılacağı üzere 2000 yılına kadar genç nüfus artarken 2000 yılından sonra bu durum değişmiştir. Bu durum gelecek yıllar içinde tahmin edilmekte ve Türkiye nüfusu hızla yaşlanmaktadır. 2023 yılına kadar gençlik potansiyeli açısından en iyi dönemini yaşayacağı tahmin edilen Türkiye, 2023 yılından sonra bu potansiyelini kaybetmeye başlayacağı öngörüsünde bulunmaktadır.

2016 TUİK verilerine göre gençlerin %24'ü her hangi bir eğitim görmüyor ve bir işte çalışmamaktadır. Bu oran genç erkeklerde %14,6 iken, genç kadınlarda ise %35,5'tir. TUİK 2015 verilerine göre işsizlik oranı %18,5 iken 2016'da bu oran %19,6'ya yükselmiştir. İstihdam edilen gençlerden tarım sektöründe çalışanları %17,6'ya denk gelirken, sanayi %31,3 ve hizmet sektöründe %51,1 olarak kayıtlara geçmiştir.

Bir önceki bölümde gençliğin dünyada tarihsel gelişimine dair genel bir çerçeve sunulmaya çalışılmıştır. Bu kısımda ise Türkiye'deki gençliğin kısaca tarihine bakılmadan önce Türkiye'deki mevcut gençlik profilini görmek adına TÜİK verileri

yardımı ile nicel olarak bir gençlik analizi yapılması hedeflenmiştir. Bu çalışmanın konusu, Cumhuriyet tarihinden günümüze kadar gençliğe dair uygulanan sosyal hizmet temelli gençlik politikaları ele alındığından genel olarak bu yıllarda nasıl bir gençliğin var olduğu değerlendirilecektir. Tabii Cumhuriyet dönemi ele alınırken Türkiye'deki gençliğin kökenlerinin cumhuriyetle birlikte oluşmadığını bunun köklerinin Osmanlı'nın son dönemlerine dayandığından ötürü bu dönemde kısaca gençliği, gençlik algısı ele alınmaya çalışılacaktır.

Genel anlamda Türkiye'de gençlik kavramının ortaya çıkış tarihi 19. yüzyıla dayanmakta ve gençlik bu dönemden sonra önem kazanmaya başlamakta ve bu durum Türkiye'de bir 'gençlik efsanesini' oluşturmaktadır (Bayhan 2015).

Tanzimat ile beraber Avrupa'nın etkisi altına giren Osmanlı İmparatorluğu ve bürokrasisi, eğitim alanında modern hamleler yapıp, batılı tarzda okular açmış ve bu okullardan mezun olacak öğrencilerin devleti kurtaracağına inanmıştır. Bu dönemde ortaya çıkan Jön Türkler kuşağının, devlet eliyle verilen rolü benimsedikleri görülmektedir (Lüküslü 2009 pp. 23).

Jön Türk hareketi incelendiğinde, hareketin kendilerine aşılana misyon doğrultusunda devleti kurtarmaya odaklandığı görülmektedir. Bu doğrultuda imparatorluğun çöküşünü durdurmak için pratik çözümler ve reçetelerin oluşturulmuştur (Lüküslü 2009 pp. 23). Burada aslında gençliğe atfedilen önem görülmektedir. Zira modernleşmeye başlayan Osmanlı'nın eğitim kurumlarında öğretim görmüş gençlerin devleti kurtarma çabası öne çıkmaktadır. Bakıldığında Modernitenin gençliği bir aktör olarak meydana çıkardığı görülmektedir. Nitekim gençliği; ulusların ve toplumların kurtarıcıları olarak öne çıkartmıştır.

II. Meşrutiyet ve İttihat ve Terakki hükümeti ile gençliğin eğitim alanına yeni müfredatın eklendiği görülmektedir: Beden eğitimi (Lüküslü 2009 pp. 24). Türk Gücü Cemiyeti, savaş yenilgilerinin (bilhassa Balkan Savaşları'nın) etkilemesi sonucu intikam alma hisleriyle dolan İttihat ve Terakki gençlerini seferber etmeyi ve sağlıklı aynı zamanda güçlü askerler yetiştirmeyi amaçlamıştır. Türk Gücü Cemiyeti her ne kadar kısa ömürlü olsa da İttihat ve Terakki, gençlerin daha da örgütlenmesini dernekleşme ile olacağına inanmıştır. Bu doğrultuda Almanya'dan, alanında deneyimli Von Hoff'u Türkiye'ye davet etmişlerdir. Miralay rütbesi ile getirilen Von Hoff, Osmanlı Genç Dernekleri Müfettiş-i Umumiliğine atanmış ve asistanlığına ileride en

önemli beden eğitimi neferlerinden biri olacak Mekâtibi Umumiye Genç Dernekleri Müfettişi unvanıyla Selim Sırrı (Tarcan) ve Mustafa Asım Bey üstlenmişlerdir. Daha sonra 1916 yılında Genç Dernekleri kurulmuştur (Lüküslü 2009 pp. 25). Ortak paylaşım ve vatana olan inancın pekişmesine ihtiyaç duyan Osmanlı İmparatorluğu'nun, Avrupa'daki jimnastik bayramlarından etkilendiğini çok belirgin olarak gösteren, Selim Sırrı tarafından düzenlenen ilk İdman Bayramı 29 Nisan 1916 yılında kutlaması buna örnek gösterilebilir. Gençlik ve beden eğitimi ile hasta olan Osmanlı, batıda yapılan jimnastiği örnek almıştır. Bundaki amaç, toplumu özellikle gençleri mobilize etmek ve askeri silahlanmaya kadar sağlıklı ve güçlü askerler yetiştirmektir.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise gençliğe, Cumhuriyet'in 'yılmaz bekçisi', çoğu zaman onun temel hedeflerine kararlı bir şekilde bağlı olarak bir imge oluşturulmuştur. Toplumun gelişmesi için farklı organlardan oluşan bir organizmaya benzer şekilde çalışması gerektiğine inanan 'korporatizmden' etkilenen Kemalist ideoloji, her şeyden önce eğitim alanında homojen bir yapıya kavuşmayı hedeflemenin ve Kemalizm'in prensiplerini benimsemiş genç nesiller yetiştirmenin önemine inanmaktadır. Bu doğrultuda batılı anlamda eğitim verilmesi ve geleneksel eğitim sistemini kaldırılması için 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edilmiştir. Benzer bir şekilde 1928 yılında kabul edilen Latin Alfabesi de modernleşme ve batılı anlamda eğitim etkisini göstermektedir (Bayhan 2015). Milli eğitim sisteminde hem zihinsel/ruhsal hem de bedenlerin eğitimi için 'yeni kuşak' gençlerin eğitimi hedef alınmıştır. Bu doğrultuda, batılı ülkeler kadar 'güçlü' olmak isteyen 'genç' Cumhuriyet, insan kaynağının entelektüel olarak gelişmesi kadar bedensel olarak da gelişmesi gerekliliğini görmüştür. 'Hasta adam' olan Osmanlı'nın 'hastalıklı' nesline karşılık, 'genç' Cumhuriyet yeni nesillerini 'sağlıklı, güçlü' bireyler olarak yetiştirmeyi hedeflemiştir (Bayhan 2015).

Yeni kurulan Cumhuriyet'in göstergesi olan gençliğe, Kurtuluş Savaşı'nın başlangıcını sembolik olarak temsil eden 19 Mayıs'ın, Gençlik ve Spor Bayramı olarak kutlanması gösterilebilir. Gençler, bu bayramda yaptıkları beden hareketleri ile gençlerin Cumhuriyete bağlı olduklarını ve toplumun uyum ve birlik içinde olduğunu göstermektedir. Bayramın amacı, toplumsal bir eğlence etkinliğinden ziyade, genç kuşakların vatandaşlık ruhunun geliştirmedir (Lüküslü 2009 pp. 28-34).

Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde gelişen toplumsal hareketlere bakıldığı zaman gençlerin, ulus-devletin taşıyıcısı ve "makbul vatandaş" olarak yetiştirmek ideali ile yüklendikleri görülmektedir. Bu bağlamda, Cumhuriyetin birinci kuşağını kapsayan 1923-1950 dönemi öğrenci hareketleri incelendiğinde gençlerin de kendilerine verilen devlet merkezli ve politik eksenli rolü içselleştirdiklerini gözlemlemek mümkündür. Bilhassa 1940'lara kadar öğrenci hareketleri, tek parti olan Cumhuriyet Halk Fırkasının politikaları doğrultusunda meydana gelmiştir. Hem yerli malı kullanma kampanyalarında teşvik için aldıkları aktif rol hem "Vatandaş Türkçe Konuş!" kampanyasındaki birebir katılımları hem de Hatay'ın anavatana katılması için gösterdikleri çabalar, öğrenci hareketlerinin Cumhuriyet Halk Fırkası'nın politikalarıyla birlikte yürüdüğünü kanıtlar niteliktedir. 1940'larda üniversite gençlik hareketleri siyasal fikirler açısından çeşitlense de yoğunlukla CHP hükümetinin politikaları çerçevesinde oluştuğunu söylemek mümkündür. Üniversite gençleri, ülkede dönemin konjonktürüne göre "iç düşman" olarak görülen komünizm ve islamcılık karşıtı hareketleri ve dış düşman olarak SSCB ve Yunanistan'a karşı protesto gösterileri ile siyaset sahnesinde yer aldıkları görülmektedir (Lüküslü 2009 pp. 41-42).

Lüküslü (2009 p.15-17), Türkiye'de '60 ve '70'li yıllar dönemi gençliğini "gençlik efsanesi"¹ nin devamı niteliğinde olarak betimler. 70'li yıllarda her ne kadar sağ sol kutuplaşmaları olmuş olsa da her iki genç grubun da asıl hedefi 'memleketi kurtarmak' ideali olmuştur (Bayhan 2015). Bu durum 1980'e kadar sürer ancak 1980 sonrası bu durum farklılaşmaktadır. Bu durumu Balta(2005) 'sonsuz çocukluk' tanımı ile tartışmaktadır. Zira '80 sonrası "Özal gençliği" veya "darbe sonrası gençlik" olarak tanımlandığını bu gençlerin daha çok pasif konumda yer aldığını belirtmektedir. '80 sonrası kuşak "apolitik" veya "depolitize" bir kuşak olarak tanımlanırken düşünce ve davranışları devlet eksenli olmaktan ziyade birey eksenlidir. Bu doğrultuda, Lüküslü, bencil, bireyci, vurdumduymaz vb. gibi sıfatlarla tanımlanan '80 sonrası gençliğinin bu nitelermelerini hak etmediğini ifade etmektedir. Gençlerin vurdumduymaz veya kayıtsız olmadığını, tam tersine sorunlardan ve yaşananlardan kaygılı olduğu ifade etmektedir. Dünyada ve Türkiye'de '68'den beri gençlik, toplumda siyasi bir aktör olarak

¹ Lüküslü (2008) Gençlik Efsanesini şöyle açıklamaktadır; Türkiye'deki gençliği tanımlarken iki farklı bakışın olduğunu söylemektedir, bir taraftan gençlik deyince "olması gereken", "ideal" bir gençlik tanımı var ve yazar buna gençlik tanımı demek yerine "gençlik miti" demektedir.

konumlanmıştır. '80 gençliğinin² duyarsız ve bencil olarak tanımlanmasından sonraki süreçte, milenyumda 2011 yılından başlayan süreçte Arap Baharı ve küresel ekonomik kriz bağlamında New York, Londra ve Madrid gibi kentlerde protesto hareketleri ile Türkiye'de 2013 yılında Gezi Parkı eylemleri yaşanmıştır. Gençlik, bu yeni (postmodern) toplumsal hareketler sonucunda, hem dünyada hem de Türkiye'de tekrar kutsanmış ve siyasi aktör olarak övgülerle yerini almıştır. Ancak, yeni toplumsal hareketlerde de gençler “özne” imiş gibi görünse de aslında “nesne” konumunda bulunmuşlardır. Gençler, sistemi tümüyle değiştiremeyip aynı zamanda siyasi erke sahip olmadıklarından, Neo-liberalizm krizine farklı nedenlerle itiraz etme anlamında başlatılan yeni toplumsal hareketlerle başlatmış olup fakat ve sadece nesne olarak ontolojik bağlamda mevcut olmuşlardır. Dolayısıyla bu eylemler, 68 hareketlerinde benzer olarak romantik eylemlere dönüşmüştür (Bayhan 2015).

1980'den 2007'ye 27 yıl geçmiş olmasına rağmen bu dönem farklı kuşaklara ayrılmamakta ve farklı adlarla anılmamaktadır. Bunun sebebi ise 1980 sonrasında başka bir kriz noktasının oluşmadığını ve bir sürekliliğin var olduğu düşüncesi kabul edilmektedir. İster “12 Eylül'ün çocukları” olarak nitelendirilsinler, ister “tüketim toplumunun çocukları”, İster “değerlerini yitirmiş”, “vurdumduymaz” bir kuşak, ister “televole kuşağı”, ne şekilde tanımlanırlarsa tanımlansınlar gençlere hep farklı ancak aynı zamanda hep eleştirel davranılmıştır. Bir taraftan diğer kuşaklara(var olan ve gelecek kuşaklar) göre bu kuşağın ne kadar “İşe yaramaz” bir kuşak olduğu vurgulanırken diğer taraftan ideal gençlik tanımı, ‘gençlik miti’ yaşamaya devam etmektedir (Lüküslü 2008 pp. 288).

2.3. Gençliğin Sorunları

Toplum sorunları ile beraber evrilen gençliğin içinde bulunduğu sorunlar, eğitim, işsizlik, sağlık, toplumsal dışlanma vb. olmak üzere geniş bir yelpazeye yayılmıştır. Son yıllarda gençliğin ve gençliği ilgilendiren konuların farklı sosyal politikalar çerçevesinde ele alınmasına karşın, neredeyse her genç, yaş sınırlarının getirdiği, aşması gereken farklı sorunlarla karşılaşmanın önüne geçememektedir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2014 yılında gençler üzerine gerçekleştirdiği Yaşam Memnuniyeti İstatistikleri verilerine göre, 2013 yılında gençlerin gelecekte bekledikleri 2014 yılında

² Bu döneme Özal dönemi gençliği de denilmektedir. Bayhan (2015), '80 sonrası kuşağın kendinden önceki kuşaklarla tamamen ayrılması düşüncesi 12 Eylül 1980 askeri darbesi ve 1983 sonrası Turgut Özal hükümetinin uygulamış olduğu neoliberal ekonomik politikalara dayandırmaktadır.

%83,9'dan %78'e gerilediği görülmüştür. Gençlerin %65,1'i 2013 yılında kendisini mutlu hissederken 2014 yılında bu oran 4 puan gerileyip %61,2'ye düşmüştür (Okan 2015). Yentürk ve Başlevent (2008) Türkiye'deki genç nüfusun önemli sorunlar yaşadıklarını belirtip eğitimsizlik, yoksulluk, sosyal dışlanmanın bunlardan sadece bazıları olduğunu ifade etmektedir. Bunların bireysel donanım ve motivasyon eksikliği ile açıklanamayacak kadar geniş boyutlarının olduğunu ve sadece istihdam olanağı elde etmekle de bu sorunların aşılamayacağını belirtmektedirler. 2007 yılında Dünya Kalkınma Raporu'nun temasını "Kalkınma ve Gelecek Nesil" olarak belirten Dünya Bankası ise gençlik sorunlarını, işsizlik, yoksulluk, sağlık, aile kurmak, yurttaş olmak sorunlarını tartışmıştır (Yentürk ve Başlevent 2008). Türkiye'de de özellikle 1950'li yıllardan sonra gençlik sorunlarının kaynağında; sanayileşme, kentleşme süreçleri ile ortaya çıkan çağdaş toplumların sorunlarına paralel sorunlar yaşanmaktadır (Kafadar 2003).

Sosyal dışlanmaya ve gençlerin güvensizlik içinde kendilerini toplumdan soyutlamasının sebepleri arasında; yeterli eğitim eksikliği, işsizlik, sosyal güvencesizlik, yoksulluk gibi faktörler yer almaktadır. Ancak bir toplumun en kayda değer dinamiğini gençlik oluşturmaktadır. Bir toplumun sağlıklı olması o toplumun gençlerinin enerjisinin doğru yönlendirilmesinden ve gençleri geleceğe karşı sağlıklı bireyler olarak yetiştirmekten geçmektedir. Ülkemiz itibari ile bakıldığında genç nüfusun yoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu durumda öncelikle gençlerin sorun olmaktan ziyade, sorunlarının çözümüne yönelik politikalar geliştirerek dinamik ve yenilikçi enerjinin fırsatlara dönüştürme yolları aranmalıdır. Gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de genç nüfusun azalacağı düşünülürse gençlik sorunlarının ele alınması, çözümlenmesi ve sağlıklı bir toplum oluşturmak için nitelikli genç bir nüfusu meydana getirmeye yönelik politikaların geliştirilmesi oldukça önem arz etmektedir (Okan 2015).

Birleşmiş Milletler (BM), gençliği dezavantajlı gruplar içerisinde değerlendirmekte ve gençliğin katılımı konusu üzerinde titizlikle durmaktadır. Genç katılımının artırılması konusunda yerel ve merkezi düzeydeki bütün otoritelere sorumluluk yüklemektedir. Birleşmiş Milletlere göre gençlerin alınacak kararlarda etkisinin olması, toplumsal konulardaki içselleşme düzeyine de olumlu etkilerinin olacağını öngörmektedir (Özer 2011). Literatüre bakıldığında gençlikle ilgili birçok sorunun ele

alındığını söylemek mümkündür. Bu bölümde amaç, gençliğin karşılaştığı bütün sorunları ele almak değil, bu sorunlardan bazılarını kısaca değinmektir.

2.3.1. İşsizlik

Türkiye, genç nüfusa sahip gelişmekte olan ülkeler arasında sayılmakla birlikte gençlerin geleceğe ümitle bakmamasının arkasında yatan birçok nedenden en önemlisinin işsizlik olduğu görülmektedir. Türkiye Ekonomik Göstergelerine bakılarak 2014 yılında genç işsizlik oranı %18,6 olduğu tespit edilmektedir. Ayrıca Türkiye genelinde, işsizlik açısından en çok etkilenen grubu gençler oluşturmuştur. Her yıl binlerce genç eğitimini tamamlamakta ve diplomalı işsizler sınıfına katılmaktadır. Bu durum gerek psikolojik, gerek ekonomik ve gerek sosyal açıdan gençleri olumsuz etkilemektedir (Okan, 2015).

Gençliğin sorunları göz önünde tutulduğunda Türkiye açısından dikkate alınması gereken en önemli mevzu işsizliktir. Ayrıca toplumsal katılım açısından işsizliğin yüksek olduğu ülkeler tam anlamıyla bir başarı elde edememektedirler. Örneğin, Türkiye’de 15-24 yaş arası gençler arasındaki işsizlik oranı 2016 yılına bakıldığında %19,6’lık bir dilime denk düşmektedir (TUİK 2017). Bu oran Türkiye için son derece yüksek bir orandır. Yine katılım konusuna değinecek olursa düzenli bir işe ve gelire sahip olamama, bir çekingenlik durumu oluşturabilmektedir. Türkiye’nin genç ve dinamik bir nüfusa sahip olmasına karşın, işsizlik gibi ciddi bir faktörden ötürü bu dinamizmden yeterince istifade edilememektedir. Zira öncelik, iş sahibi olma ve yaşamını idame ettirme noktalarında toplanmaktadır. Toplumsal yaşama katılım, kentsel sorunlar ve çözümleri Türkiye’deki gençlerin gündeminde daha sonraki sıralarda yer almaktadır. Bundan dolayı, ulusal düzeyde yürütülen istihdam politikalarının, genç nüfus arasında bulunan işsizlik oranının düşürülmesi, toplumsal hayata katılımı dolaylı olarak etkilemektedir (Özer 2011). Genel olarak, genç işsizliğin nedenleri farklı kategorilerde ele alınmakta olup bunlar; makro ve mikro olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu tür bir ayırımın yapılmasının nedeni ise; gençlerin, gerek içinde yaşadıkları ülkenin genel yapısal özellikleri, demografik yapıları, ekonomik dalgalanmalar ve krizler karşısındaki tutumlarını ortaya çıkaran makro düzeydeki sebeplerin incelenmesi gerekliliği, gerekse mikro bağlamda özellikle gençlerin ve bazı durumlarda işverenlerin bir çeşit kişisel ve karakteristik niteliklerinden kaynaklı ortaya çıkan ve işsizliğe neden olan durumların tespit edilmesi gerekliliğidir (Murat 2011).

2.3.2. Eğitim

Aile, din, eğitim, iktisat ve politika kurumlarının sistematik olarak işlevselliklerinin artırılması; birbirleri arasında kurulacak olan ilişki ve etkileşim boyutlarının ulusal hedefler ve çağdaş dünya ölçeğinde örtüştürülmesi; eğitim veren kurumların yapıcı katkılar ile mümkün olabilmektedir. Bu manada toplumda bulunan bütün katmanların, algısal ürün bazında kavramsal birlikteliği eğitim süreçleri ile birebir ilgili olmakta ve kolektif davranış reflekslerini de barındırmaktadır (Tuncay 2000).

Eğitim en genel anlamıyla, bugünden (şimdiki zamandan) geleceğe hazırlanma sürecini ifade etmektedir. İstikbalin evham ve belirsizliğini ve risklerini rasyonel yöntem ve araçlarla, “evcilleştirerek”, bir manada gelecek nesillerin takip edeceği ana yolları önceden belirleme/açma çabaları eğitimin kapsamına girmektedir. Gençler ve çocuklar, geleceğin ana etmenlerini oluşturduklarından, içinde yaşayacakları yakın ve uzak çevrenin nasıl algıladıkları dikkate değerdir. Bu sebeplerden ötürü; planlı eğitim, öğretim etkinliklerinin birinci muhatabı, genç nesiller olmaktadır. Nitekim eğer eğitim ve öğretim veren kurumlar gençlerin özlem duyacakları bir gelecek oluşturamazlarsa eğitim kurumları dışında kalan yapıların bu alanı belirleyici olması kaçınılmaz olacaktır (Summak 2014). Eğitim açısından daha genel ve kapsayıcı bir öneri sunan Zastrow (2014) ise eğitim sisteminin duygusal ve öğrenme problemi yaşayan çocukları veya alkol vb. türevleri uyuşturucuları kullanan çocukları da tespit edebilmeli ve tedavi için yönlendirebilmelidir. Eğitim sistemi aynı zamanda vatandaşlık bilinci taşımaya , anti-sosyal ve suçla alakalı tutumlarında engellenmesine fayda sağlayan bir mekanizmadır. Genel olarak, eğitim sisteminden sosyal sorunların çözümü veya azaltılması noktasında beklentiler oluşmakta ve düşük gelire sahip ailelerin çocuklarının yoksulluktan kurtulması için gerekli eğitsel ve mesleki becerilerin kazandırılması beklenmektedir. Eğitimin bu derece önemli olduğu bir ortamda gençlerin ciddi eğitim sorunlarının var olduğu görülmektedir. Bu noktada 2016 TÜİK verilerine göre 15-24 yaş arası gençlerin %24’ü eğitimden faydalanamamaktadır. Gençlerin eğitimi sorunlarının sebepleri arasında; ulaşım, maddi yetersizlik, fırsat eşitsizliği, eğitimin niteliksizliği, istihdam edilmeme korkusu vb. etmenler bulunmaktadır. Âdem (1985) bu sorunların çözümüne yönelik olarak; doğru teşhis konulması gerektiğini ve ayrıca bu teşhisin bilimsel geçerliliğinin olmasının gerektiğini savunmaktadır.

2.3.3. Aile İlişkilerinde Yaşanan Sorunlar

Dubet (1987), her gençlik kuşağının kendisinden bir önceki kuşaktan farklı özelliklere sahip olmasının yanı sıra birbirleri ile bağlantılarının olduğunu ifade etmektedir. Genç-ebeveyn çatışması günümüzde olduğu gibi tarihte de hep var olagelen bir olgudur. Nitekim Mısır'da binlerce yıllık papirüslerde dahi kuşak çatışması ile ilgili bilgiler mevcuttur. Tarhan (2016), bu tür çatışmaların doğal olduğunu kabul etmekte ve bunun insanlığın ilerlemesine hizmet ettiğini ifade etmektedir. Zira ebeveynlerin çocukluklarında sahip oldukları imkânlar farklı olmasından ötürü, herhangi bir konu hakkındaki fikirlerinde farklı olabileceğini söylemektedir. Ev içinde olası bir çatışmada hem ebeveynin hem de gencin doğru davranışta bulunmasının fayda sağlayacağını savunmaktadır.

Tezcan (1981)'nin yaptığı "Kuşaklar Çatışması" adlı çalışmasında; okul ve öğrenim sorunları, siyasi konular, gece dışarı çıkma, ebeveynin genci belli saatlerde eve dönmeye zorlaması, yetişkinlerin bir konuyu gereksiz yere uzatması, kardeşler arası ilişkiler, beslenme konusu ve şekli, boş zaman değerlendirme, arkadaş seçme, karşı cinsle olan ilişki, ev işlerinde yardım etmeme, gelenek ve göreneklerin önemsenmemesi vb. sebeplerin olduğu görülmektedir. 2016 TÜİK verilerine bakıldığında gençler ile aileleri arasında yaşanan en büyük sorunun %16 ile sigara içme davranışı olduğu görülmektedir.

2.3.4. Gençlik ve Şiddet

Gençliğin başlangıcı olarak kabul edilen ergenlik çağı (Köknel 1981 pp.34), şiddetin en kolay öğrenildiği ve içselleştirildiği zamandır. Bu dönemi geçiren genç, genellikle fevri ve dürtüsel davranmaktadır. Aynı zamanda şiddeti çağrıştıran ve sınırlarını zorlayan söylemlerde bulunur: "*bunun gibilere haddini bildireceksin!*", "*bunu sallandıracağız!*" vb. örnek cümleler ergen gencin ve akranlarının ağzından duymak mümkündür. Bilhassa erkek ergenlerin canını sıkkan durumlarda akıllarına ilk gelen şeyin şiddet olduğu kabul edilmektedir (Tarhan 2016). Benzer bir yorumu Avcı (2014) yapmaktadır; ergenlik döneminde yalnızlık ile şiddet duygusunun birbirini karşılıklı olarak etkiledikleri görülmektedir. Ergenler şiddet eğilimli davranışları yüzünden akran grupları tarafından dışlanıp yalnızlığa itilmekte ve bu kişiler yalnızlık duyguları ile başa çıkamadıklarında yine şiddete başvurumaktadırlar.

Ergen bireyler; yaşadıkları zor durumlarda ailelerinin, öğretmenlerinin ve arkadaş gruplarının desteğine ihtiyaç duymaktadırlar. Ancak bu destek verilmediğinde ergen genç, kendini çaresiz ve yalnız hissetmektedir. Bunun sonucunda çevresinden sevgi ve ilgi göremeyen, arkadaşları tarafından kabul edilmeyen, reddedilen, kendini yalnız hisseden ergenler öfke biriktirerek dünyaya küsebilmekte ve şiddete eğilim gösterebilmektedir (Avcı 2014).

Son yıllarda tüm dünyada, öğrenciler arasındaki şiddet gittikçe yaygınlaşmaktadır. Çocuk yaşta denebilecek gençlerin bile arasındaki anlaşmazlıklar, tartışmalar büyüyerek cinayet ve yaralanmalara evrilmiştir. Bu doğrultuda çıkan haberlere bakıldığında Türkiye’de gençler arasında şiddetin giderek arttığı görülmektedir. Şiddete başvurulmasının en büyük sebebinin kız erkek ilişkilerinin olduğu ve buna bağlı olarak gençlerin çözüm yolu olarak kaba kuvvete başvurduğu görülmüştür.

2.3.5. Adölesan Evlilikler

Batı dillerinde büyüme manasına gelen adölesan(adolescence) çocukla erişkinlik arasında bulunan gelişme, ruhsal olgunlaşma ve yaşama hazırlık dönemi olarak tanımlanmaktadır. Ergenlik çağı ile başlayan hızlı büyüme; gençlik çağının nihayetinde bedensel, cinsel ve ruhsal olgunlukla sonra ermektedir. İlk ergenlik belirtileri ile başlayan bu dönem büyümenin durması ile biter ve 12-21 yaş aralığını kapsamaktadır (Yörükoğlu 2012 pp. 13). Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) 2013 verilerine göre, Türkiye’de adölesanlar toplam nüfus içinde %26’lık bir dilime denk gelmektedirler ve 15-19 yaş arası adölesanların %16’sı evli aynı zamanda anne olma oranı yaş ile birlikte gittikçe artmaktadır. Çocuk doğurmaya başlayan adölesan yüzdesinde 18 yaşından sonra keskin bir şekilde hızlanma görülmektedir. 17 yaşında çocuk doğurma, çok sık görülen bir durum olmamakla birlikte bu durum 19 yaşına gelindiğinde kadınların %16’sının hamile oldukları veya ilk çocuklarını doğurdıkları şeklinde değişmektedir (Şolt 2015).

Erken yaşta evlenen adölesanların daha az eğitilmiş, ekonomik olarak da daha kötü şartlarda yaşayan kişilerin olduğu ve istemsiz gebeliklere daha çok maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Bunun sonucunda; küçük yaşta geçirilen gebelikler, düşükler ve doğumlar adölesanın sağlığını büyük oranda riske etmektedir. Bununla birlikte, adölesan ölüm risk oranının 3 kat daha fazla olduğu görülmektedir (Acemoğlu 2005).

2.3.6. Madde Kullanımı

Genel olarak bakıldığında her devirde ve her toplumda duygusal olarak dengesizlik hali gösteren, gerçek hayattan kaçan, kolay ve kısa yollardan haz yaşamak isteyen insanlar, bilhassa gençler bu amaçlara ulaşmak için madde kullanmaktadır (Köknel 1981 pp.187-188). Gençlerde bu sorun daha fazla hissedilmektedir. Nitekim madde kullanımı gençte eğitim kaybına neden olmaktadır (Özmen ve Kubanç 2013). Bu durum gençlerin topluma yeniden adapte olmasını zorlaştırmakta ve iş konusunda daha vasıfsız ve(ya) marjinal işlerde çalışmasını gerektirmektedir. Bugün bakıldığında tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de madde kullanımı hızla artmakta ve ne yazık ki bu bataklığa en çok müptela olan kesim gençlik olmaktadır. Tarhan (2006) bu konuda, stres karşısında bilişsel düzeyde başarılı bir mücadele veremeyen kişilerin, bu soruna karşı bir yol aradığını ve bunun çoğunlukla içki ve uyuşturucu gibi yöntemler olduğunu ifade etmektedir. Türkiye’de madde kullanan gençlerin sigara ve alkolden sonra en fazla kullandıkları maddenin uçucu maddeler olduğu görülmüştür (Ögel ve ark. 1999, Kaynak: Ögel ve ark. 2000). Madde kullanan gençlerin torbacılık, hırsızlık, iddaa ve sahte para yöntemlerine başvurdukları görülmektedir (Yaman 2013 pp. 260). Bu yöntemler ise hem gençlerin bu yöntemleri uygulayarak yaşadığı hem de yaşayacağı daha farklı sıkıntılar çıkarmaktadır.

2.3.7. Kimlik Sorunu

12-25 yaş aralığını temsil eden gençlik çağı, gencin kişiliği için toplumsal bir nitelik kazanmaya çalıştığı bir arayış dönemine denk gelmektedir. Bu arayış; kim olduğu, neye değer vermesi gerektiği, bağlanıp inanacağı, amaç yükleyeceği hedef arayışlarıdır (Köknel 1981 pp. 67). Genç birey, çevresinde kendisi gibi olabileceği kişiler aramaktadır. Bu durumda özdeşleşme(aynileşme, benzeme, içselleştirme, bir olma, taklit, identification) yoluna girerek kişiliğine biçim vermeye çalışmaktadır. Aynı zamanda büyüdüğü çevrenin sosyokültürel ve ekonomik etkisiyle sorumluluk(mesuliyet-responsabilite) ve birey olma(özerklik-muhtariyet-autonomie) yolunda bir denge arayışına girmektedir.

Gençlerin yaşamış olduğu kimlik sorununa Hökeleli (2006), gençlik dönemini, çok çeşitli gelişim ve dönüşümlerin yaşandığı bir hayat evresi olduğunu belirtmektedir. Kimlik arayışı, hayatın anlamını ve amacını kavrama, kendini uğruna adayacak bir dava arayışı, toplum içindeki statüsünü ve konumunu tanıma ve bulma gereksinimi genç

bireylerin en güçlü motivasyon kaynakları arasında yer almaktadır. Bundan ötürü gençler; bilişsel, duygusal, ahlaki ve toplumsal sorunların çokluğu ve yoğunluğu ile başa çıkmak zorunda olması genci, birçok olumsuz hayat tecrübesi yaşaması zorunda bırakmaktadır.

Kimlik arayışı, ergenlik döneminde doğal bir süreç olarak kabul edilmektedir. Nitekim ergen, hem kendini toplumsal değerlerle birleştirip toplum tarafından kabul görme beklentisi içerisinde iken hem de kendini toplumun diğer üyelerinden farklı bir varlık, bir birey olarak topluma kabul ettirme isteğindedir. Genç, bu süreci yaşarken ailesi ve okul çevresi tarafından hoşgörü ile karşılanmalı ve desteklenmelidir. Aksi takdirde bu gençler, ailenin ve içinde yaşadığı toplumun değerlerine karşı tepkiler geliştirir ve ailenin ve toplumun değerleri ile sorunlar yaşayacak hale gelebilmektedir (Avcı 2010).

2.4. Sosyal Hizmet ve Gençlik

İnsanlık tarihi boyunca dini nedenlerle veya hümanist bir yaklaşımla yaşlılara, engellilere, kimsesizlere, yoksullara vb. yardıma muhtaç ihtiyaç sahibi insanlara çeşitli sosyal hizmetler üretilmiştir. Durum böyle iken sanayi devrimi ile sosyal ve ekonomik koşullarda yaşanan hızlı değişimler sosyal hizmetlerin de farklı bir boyut kazanmasını zorunlu hale getirmiştir. Sanayi devrimi ve kapitalist sistemin beraberinde getirdiği yeni sosyal sorunların çözümünde alışlagelmiş dini ve hayırsever sosyal hizmet yaklaşımlarının yetersiz kalması, günümüzdeki anlamıyla sosyal hizmetlerin bir bilim ve meslek olarak sosyal adalet ve sosyal hak temelinde ele alınmasına sağlamıştır (Artan 2011 pp.16).

Sosyal Hizmet; kişilerin içerisinde bulunduğu toplumların, toplumsal ilişkilerin ve ilişkilerle beraber gelişen kurumların niteliğini artırmayı amaçlamaktadır. Bu amaç, basit manasıyla insanlar arası dayanışmayı geliştirmek ile ilgilidir. Zira insanların hayatta kalmaları ve gelişebilmeleri dayanışma ile mümkündür (Adams ve ark. 2015 pp. 33). Zastrow (2013 p. 6) sosyal hizmeti, sorumluluğun erdemi ve sosyal hizmet sağlama zorunluluğu açısından diğer mesleklerden (psikoloji ve psikiyatri gibi) ayırmaktadır. Sheafor ve Horejsi (2014 p. 19-20) ise sosyal hizmetin, günümüzün sürekli değişen ve karmaşık toplumlarında vazgeçilemez bir meslek olduğunu buna karşın, özellikle kolayca tarif edilip açıklanamadığından dolayı çoğunlukla yanlış anlaşılan bir uzmanlık alanı olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte sosyal hizmet mesleğinin çeşitlilik ile

karakterize edilen bir meslek olduğunu ve en yalın hali ile sosyal hizmetin, insanlara kendi sosyal çevreleri içerisinde ve gerekirse sosyal çevresini değiştirme yoluna giderek kişiye maksimum yararı sağlayacak olan işlevsel bir meslek olduğunu ifade etmektedir. Benzer bir yorumlamayı da Thomson (2014 p. 10-13) yapmaktadır; sosyal hizmetin çok fazla eleştirilen bir meslek olduğunu, fakat bunun her yıl okullardan mezun olan sosyal hizmet öğrencilerini bir uygulama ordusu olarak görmekte ve sosyal hizmet uzmanlarının sosyal iyilik hali ve sosyal adalete pozitif katkı sunabileceklerini ifade etmektedir. Thomson sosyal hizmet için, çok kısa ve öz bir tanım getirmektedir: *“Sosyal hizmet, bir bütün olarak insanla ilgilidir. Bu kadar basit ve bu kadar karmaşık.”*

Uluslar arası Sosyal Hizmet Okullar Birliği-International Association of Schools of Social Work (IASSW 2001) ve Uluslar arası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu-International Federation of Social Work (IFSW 2001) sosyal hizmeti tanımlarken, insan hakları ve sosyal adalet ilkelerini temel alan, sosyal değişimi destekleyen, insanların iyilik durumunu geliştirilmesi amacıyla insan ilişkilerinde sorun çözmeyi, güçlenmeyi ve özgürleştirmeyi hedefleyen ve bunun için insan davranışlarını anlamak ve sosyal sistemlere ilişkisini teorilerden faydalanarak insanların çevreleri ile etkileşim noktalarına müdahale eden bir meslek olarak ifade etmektedir (Duyan 2012 pp. 6). Tomanbay (2014 p.4) ise sosyal hizmeti şöyle tanımlamaktadır; *“...Açça, yoksula, işsive, dara düşene, içinde sorun ya da bir çatışma yaşayan aileye, sokak çocuğuna, eğitimi iyi gitmeyen öğrenciye, şiddete uğrayan herkese (çocuğa, gence, yetişkine, kadına, özürlüye, engelliye, eşcinselle, sığınmacıya(mülteciye)), yalnız kalmış yaşlıya, bakıma muhtaç özürlüye, alkol ve uyuşturucu bağımlısına, hastanedeki hastaya, onun dışarıda bakıma muhtaç kalan ailesine, ceza evine düşene ve onun evde desteksiz kalan yakınlarına, ailesine, iş yerinde çeşitli sıkıntılar, uyumsuzluklar yaşayan çalışanlara, toplumda güçlük çeken her insana vb. verilen, onların durum ve konumlarına özgü hizmetlerin hepsi birer sosyal hizmettir...”*

Sosyal hizmet, bir bilim ve meslek olması bakımından, korunmaya muhtaç çocuklar, gençler, engelli bireyler, yoksul bireyler, biyolojik ya da ruhsal kronik hastalığı olan kişiler, bu kişilerin aile mensupları, travma yaşamış kişiler, suça sürüklenen çocuklar, gençler, bakıma ve korunmaya muhtaç yaşlılar, yoksul aileler vb. çeşitli ihtiyaç ve risk gruplarını odak alarak bilimsel ve profesyonel çalışmalar

yapmaktadır. Bununla birlikte kendi rızaları dışında veya kendilerinden sebepli nedenlerden ötürü böyle sorunları yaşayan bireylerin yaşadıkları sosyal çevrelerinde farklı mesleki yaklaşımlarla mikro, mezzo ve makro düzeylerde ele almaktadır (Karataş 2015).

Sosyal hizmetin gelişimi özellikle 19. yüzyılda İngiltere ve ABD’de yoksul göçmen ailelere yönelik yapılan gönüllü ev ziyaretlerine dayalı sosyal yardımlarla başlamıştır. Yapılan bu gönüllü ev ziyaretleri ile sosyal incelemelerde standartların belirlenmesi amacıyla formüle edilmesi gerekliliğini de beraberinde getirmiştir. Sosyal hizmetlerdeki hizmetlerin belli bir standarda bağlanmasının gerekliliği amacı ile ilk defa 1869 yılında Londra’da sosyal hizmet alanında ilk örgütlü dernek olarak “The Charity Organisation Society” (COS) isimli organizasyon kurulmuştur. Yoksulluk yasası çerçevesinde hayırsever kuruluşlar arasındaki koordinasyon eksikliklerinin giderilmesi ve hizmetlerdeki etkinlik ve verimliliğin artırılması organizasyonun başlıca görevleri olmuştur. COS, sosyal hizmet konularında değerlendirmelerde bulunmak ve değerlendirme raporlarını oluşturmak dışında, özellikle gönüllü çalışma yürüten kadınların sosyal hizmet alanında eğitilmesine de öncülük etmiştir. Sosyal hizmet alanında ilk oluşum ve kurumsallaşma olarak kabul edilen COS, 19. yüzyılda sosyal sorun alanlarına ilişkin hizmet modeli bölge ziyaretleri ile sınırlı tutulmakta ve sosyal sorunlar sınırlı bir yaklaşımla ele alınmıştır. Fakat daha sonra COS yöntem farklılığı benimsemiş olup hizmetleri arasına aile ziyaretlerini de katmıştır. Bu ziyaretlerle ihtiyaç sahiplerine yönelik ön yargıları, inançları ve davranışları da olumlu yönde etkilemiştir (Denney 1998 pp.12-13).

Sosyal hizmet mesleğinin ortaya çıkmasına yol açan en önemli gelişmelerden biri de 1904 yılında (New York School of Philanthropy) New York Hayırseverlik Okulu’nun bir yıllık sosyal hizmet eğitimi veren programlara başlamasıdır. Bu durum sosyal hizmet kurumlarında belirli standartların geliştirilmesi, etkinlik ve verimliliğinin artırılması açısından önemli bir aşamadır. Böylece Amerika’da yaz kurslarıyla başlayan sosyal hizmet eğitimi, tam zamanlı sosyal hizmet okullarına dönüşmüştür. New York Hayırseverlik Okulu 1917 yılında ismini (New York School of Social Work) New York Sosyal Hizmet Okulu olarak değiştirmiştir. 20. yüzyılın başlangıcından itibaren sosyal hizmet alanında üniversite eğitimlerinin başlaması ve bu alandan mezun olanların “Social Worker” Sosyal Hizmet Uzmanı (Sosyal Çalışmacı) unvanı ile sosyal hizmetler

alanında çalışmalarını sağlamıştır. 1919 yılına kadar ABD’de 19 Sosyal Hizmet Okulu kurulmuştur. 1917 yılında ise Mary Richmond “Sosyal Teşhis” adıyla sosyal hizmet alanındaki ilk bilimsel kitabı yazmıştır. Sosyal hizmetin ayrı bir disiplin haline gelmesi ise 1930’lu yıllarda olmuştur. 1929 yılında yaşanan ekonomik kriz sonrası 1935’te ABD’de çıkarılan “Sosyal Güvenlik Yasası” kapsamında toplumsal sürdürülebilirliğin sağlanması için sosyal hizmetlerin yaygınlaştırılması sosyal hizmet uzmanlarının istihdamını ve mesleğin gelişimini sağlamıştır. İlk uluslararası sosyal hizmet konferansı 1929 yılında, 5000 kişinin katılımıyla Paris’te gerçekleştirilmiştir. Konferansta sosyal refah politikalarının geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmış ve çalışma raporu birçok ülke dilinde yayınlanmıştır. 1929 yılında yapılan ilk sosyal hizmet konferansında Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu’nun (IFSW) da kurulması kararlaştırılmıştır. Ancak IFSW 1950 yılına kadar aktif olarak bir faaliyette bulunamamıştır. IFSW ilk konferansını 1956 yılında Almanya’nın Münih şehrinde gerçekleştirmiştir. IFSW, 2009 tarihi itibarıyla dünya genelinde 90 ülkede 745.000’den fazla üyesi ile örgütlenmiş durumdadır (Duyan ve ark. 2008 pp. 13).

2.4.1. Gençlere Yönelik Sosyal Hizmetler

Türkiye’de bir bilim veya meslek olarak sosyal hizmet ve gençlik olgusu birlikte ele alındığında, sosyal hizmet ile ilişkilendirilebilecek gençlik hizmetlerinin, çocuk hizmetleri içerisinde değerlendirildiği görülmektedir. Yapılan bazı sosyal hizmet tanımlamalarında gençlik vurgusu bulunmaktadır. Ancak literatürde yeteri kadar üzerinde durulmamıştır. Sosyal hizmet mesleğinde, birçok kurum ve kanun açısından 18 yaşına kadar her birey çocuk sayıldığından verilen hizmetler çocuk hizmeti adı altında verilmiştir.

2.4.1.1. Gençlere Yönelik Madde Bağımlılığı Eğitimleri

Zastrow (2014 p.396) gençlere(öğrencilere) madde bağımlılığı ve etkileri konusunda eğitim veren birçok programın olduğunu, bunların; yaygın olarak kullanılan maddelerin sebep olduğu etkileri, bağımlılığın belirtilerinin nasıl aşılabileceği, bazı maddelerin ne zaman kullanılıp kullanılmayacağı, yüksek dozda maddeyi alan kişiye nasıl yardımcı olunacağı, madde bağımlısı arkadaş veya yakınlarla nasıl yardım edilebileceği, toplumda ne tür tedavi olanaklarının bulunduğu, madde bağımlısı olduğumuzu varsaydığımızda ne yapılması gerektiği ve bağımlıların psikolojik başka yollardan nasıl yararlanabileceği vb. konularda bilgi vermektedir.

Yukarıda Zastrow'un belirttiği gibi sosyal hizmet ve madde bağımlılığı arasında çok yakın bir ilişki bulunmaktadır. Bağımlılık hakkındaki birçok konuyla sosyal hizmet mesleği birebir ilgilenmekte ve aynı zamanda dolaylı olarak madde bağımlısı bireyin mağdur olan çevresi ile de ilgilenmektedir. Madde bağımlılığı denilince akla gelen ilk ve en riske açık grubu gençler oluşturmaktadır. Bu durumda gençle ve gencin çevresi ile ilgilenen bir meslek olarak sosyal hizmet mevcut kaynaklarını kullanmaktadır. Nitekim Gonca (2014), diğer mesleklerden farklı olarak sosyal hizmet madde bağımlılığını, bireyin içerisinde bulunduğu fiziksel, sosyal çevre ile etkileşimi sonucu ortaya çıkan, psikolojik, sosyal ve biyolojik olmak üzere birden çok farklı etken ile birlikte ele alınması gereken nedenleri ve sonuçları itibari ile çok boyutlu bir halk sağlığı sorunu olduğunu ifade etmektedir.

Türkiye'de özellikle 15-25 yaş arasında madde kullanımı giderek artmaktadır (Yaman 2014). Bu doğrultuda bu yaş aralığındaki gençleri madde kullanımına sürükleyen nedenlerin bulunması ve bu kapsamda önleyici faaliyetlerin uygulanması gerekmektedir. Gençler, sadece kendilerinin destek almalarının süreci değiştirmediğini bu kapsamda Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi ve Eğitim Merkezi (AMATEM) ile Çocuk ve Ergen Madde Bağımlıları Tedavi Merkezi (ÇEMATEM) ile beraber madde bağımlılığı ile mücadele eden birçok kurumun gençlerin ve ailelerin eğitimi konusunda işbirliği ilişkisi içerisinde olması gerektiği vurgulanmaktadır (Yaman 2014). Yaman bu konuda madde bağımlısı gencin eğitiminin öncelenmesi gerektiğini ancak bunun mümkün olmadığı durumlarda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, AMATEM ve Türkiye İş Kur (İŞKUR) işbirliğinde gence mesleki eğitimin verilip bir işe yerleştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Sosyal hizmet mesleğinin madde bağımlılığı alanında yaptığı tek şey eğitim değildir. Bununla birlikte gerek resmi kurumlar gerek sivil örgütler bu alanda çeşitli çalışmalar yapmaktadırlar. Sosyal rehabilitasyon bunların başında gelmektedir. Bu bakım modeli ile hem yatılı hem de gündüz hizmetleri verilmektedir. Bu doğrultuda Sağlık Bakanlığı tarafından tıbbi tedavi rehabilitasyonu biten madde bağımlılarının psikososyal destek alabileceği çocuk destek merkezleri işlevsellik göstermektedir.

2.4.1.2. Yurt Ortamında Gençlere Yönelik Sosyal Hizmet

Topluma kazandırılması noktasında korunmaya muhtaç gençlerin yurt ortamının etkisi ile başlıca sıkıntılarının ve geleceğe dair beklentilerinin belirlenmesi, bu gençlere

yönelik politika ve sosyal hizmet uygulamaları etkili olmaktadır. Kurum bakımı altında bulunan gençler gerek yaş ve cinsiyetlerine bağlı olarak yüzleştikleri gençlik sorunları gerek aile ortamından uzak yaşamaları gerek yurttaki kalış süreleri ve gerek okul başarıları gelecekleri hakkında ki beklentilerini önemli ölçüde etkilemektedir (Demirbilek 2000). Kurum bakımı sosyal hizmet mesleğini ve gençlik hizmetlerini bir araya getiren en önemli hizmetlerden biridir. 15-18 yaş arası bakıma muhtaç gençlerin kurum bakımı ve karşılaştıkları sorunlarla sosyal hizmet ilgilenmektedir

Kurum bakımına alınan ergenlerin sayısının artmasında, son yıllarda boşanmalardaki artmalar başlıca sebebi oluşturmuştur. Bu sebeple aile içinde oluşan kriz dönemlerinde ailenin desteklenmesi ve rehberlik edilmesi ailenin bütünlüğü ve birliğinin korunması ve çocukların mağduriyetlerin önlenmesi açısından nihai derece kıymetlidir. Bununla birlikte cinsel istismar, ensest, fiziksel ve duygusal istismar konuları ve şikâyet mercileri de medya da daha çok duyurulmalı ve toplum bu manada mümkün olduğunca bilinçlendirilmelidir. Bir çocuğun büyüyeceği en güzel ve güvenli ortamın ailesinin yanı olmasından ötürü, özellikle ekonomik sebeplerle kuruma gelen ve ailesinin yanına dönmesinde sakınca olmayan ergenlere yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmaların sonucu olarak, ayni ve nakdi yardımın desteklenmesi ile birçok ergen ailesine geri dönmüş olup ve zamanında bu konudaki çalışmalar SHÇEK aracılığıyla yapılmıştır (Kesen ve Deniz 2013). Bugün ise bu çalışmalar ASPB tarafından yapılmaktadır.

2.4.1.3. Gençlik Merkezleri ve Çalışmaları

Gençlik merkezlerinin çalışmalarının ortak noktası; şehirlerde gençler için geliştirici ve sağlıklı hizmetler ağı oluşturmaya katkıda bulunmak, her ortam içerisinde gençlerin zihinsel, fiziksel, ruhsal, sosyal ve sanatsal açılarından gelişme ve yetişmesine olanak hazırlamak, okulda, ailede ve şehirde genç bireyler için etkili iletişim kaynakları, ortamları oluşturmak düşüncesi bulunmaktadır. Var olan bütün gençlik merkezlerinin ortak anlayışı ve ölçüsü yeni programlar hazırlamak, aktiviteler hayata geçirmek üzere eğer bu etkileşimler olumlu sonuçlar doğurduğu takdirde bu çalışmalar hedefine ulaşmış sayılmaktadır (Cılga 2001). 7-29 yaş aralığına hizmet sunan gençlik merkezleri çok fonksiyonlu işlevlere sahiptir. Gençlik merkezleri Gençlik ve Spor Bakanlığına bağlı bir kuruluş olmasının yanı sıra yapılan organizasyonlar, etkinlikler sosyal hizmetlerle

yakından ilişkilidir. 2015 yılı Gençlik ve Spor Bakanlığı faaliyet raporunda yukarıdaki hedefleri gerçekleştirmek üzere 81 ilde toplam 215 tane gençlik merkezi bulunmaktadır.

2.4.1.4. Sosyal Belediyecilik ve Gençlik

Türkiye’de sosyal belediyecilik hizmetlerinden faydalanan kesimleri daha çok, dar gelirli, engelliler, çocuklar, yaşlılar, kadınlar ve gençler oluşturmaktadır. Belediyelerin söz konusu olan gruplara yönelik “Sağlık ve Sosyal Hizmetler”, “Sosyal Hizmetler”, “Sağlık İşleri”, “Kültür ve Sosyal İşler”, “Eğitim ve Kültür İşleri” vb. isimlerle sosyal belediyeler hizmet birimleri oluşturmuşlardır. Ayrıca sosyal belediyelerin genel olarak yürüttüğü mevcut uygulamalar şöyle sıralanabilmektedir;

- Gençlerin, engellilerin ve kadınların sosyalleşebilmeleri açısından danışma ve psikolojik yardım merkezleri açmak,
- Evsiz ailelere, kimsesizlere, sokakta kalan veya sokakta kalma ihtimali olan kişilere barınma hizmetleri vermek,
- İş kuracak olan kadın ve gençler için rehberlik hizmetleri sunmak, makine ve ekipman desteğinde bulunmak (Pektaş 2010).

Bu doğrultuda belediyelerin gençlere yönelik verdiği hizmetlere örnek olarak Baş ve Çetin (2017)’nin Esenler Belediyesi hakkında yaptığı çalışmada belirtildiği gibi burada belediye olarak gençlere; Yüksek Öğretime Geçiş Sınavına yönelik kurslar, maddi yoksulluğu olan gençlerin mekânsal olarak faydalandıkları bir yer, sosyalleşme mekânı, psikolojik destek sağlama, grup çalışması vb. birçok çalışması bulunmaktadır.

2.4.1.5. Okul Sosyal Hizmeti

Türkiye’de henüz tam anlamıyla başlamamış olan okul sosyal hizmeti, sosyal hizmet uygulama alanlarında sadece biri olup okul ortamında çocuğun performansını etkileyen faktörler; öğrencinin başarılı, sosyal, sağlıklı bir birey olabilmesi için neler yapılabilirliği üzerine çalışmaktadır.

Okul ortamında çalışan sosyal hizmet uzmanları, çocuk ve gençlerin ruh sağlığını geliştirecek gereksinimleri karşılama, depresyon, okulu reddetme, anksiyete bozuklukları, sınav kaygısı vb. sorunlarının daha uygun bir biçimde ele alınması ve gerekli tedbirlerin alınması noktasında okulda psikolojik danışmanlar ve öğrencilerin öğretmenlerle, okul dışında ise sorunlara daha kalıcı çözümler sunmak için ruh sağlığı uzmanları ile işbirliği yaparak sorunları ele almaktadırlar (Özbeleşler ve Duyan 2009).

Zastrow (2014 p.490-503) ise okul sosyal hizmetinde sosyal hizmet uzmanının rollerinin; vaka çalışmacısı, grup çalışmacısı, devamsızlık sorumlusu, danışmanlık ve aile iletişim görevlisi, savunucu, davranış uzmanı, ruh sağlığı danışmanı, alkol/madde bağımlılığı uzmanı, kişisel eğitim planı ekip üyesi, şiddeti önleme uzmanı, sistem değiştirme uzmanı, program araştırma uzmanı vb. olduğunu belirtmektedir.

2.4.1.6. Gençlik Hizmetleri

Gençlik hizmetleri işsiz gençleri, milli geliri artırıcı işlerde istihdam etmek ve milli geliri ölçülebilir bir büyümeye ulaştırmak için prodüktif kılmaya çalışmaktadır. Gençlik hizmetlerinin gençlerin hem genel hem mesleki eğitim ve öğretim sahalarına tahsisi, asıl olarak vatandaş ve genel gençlik eğitiminde yardımcı olmaları, gençlere her başarılı gelişme çalışması için şart olan, gelişme isteğini empoze etmek amacıyla prodüktif kıymetler de aynı yoldan oluşturulmaya çalışılmaktadır (Frish 2011).

Türkiye’de sosyal hizmet bağlamında ele alındığında, ASPB kurumu bakımı altında olan gençlerin iki yıldan az olmamak şartıyla kurum bakımında kaldıktan sonra kurumdan ayrıldığında veya reşit olduktan sonra istihdam imkânı sağlanmaktadır. Bu durum bütün kamu kurumları kadrolarının binde birinin kurumda kalmış gençlere ayrılması şeklindedir.

2.4.1.7. Gençlere Yönelik Grup Danışmanlığı

Gençlere yönelik grupla psikolojik danışma özellikle okullarda yapılmaktadır. Bununla amaç ergenlerin karşı karşıya kaldığı sorunların üstesinden gelmesini sağlamaktır. Ortaöğretim ve yükseköğretim düzeylerinde gençlere yönelik grupla psikolojik danışma hizmeti verilebilmektedir. Düşük akademik başarı, kendini kabul ve sosyal beceriler kazandırma noktasında etkili bir yöntemdir (Hayes 2001, Kaynak: Yıldırım 2012)

Kişiler arası etkileşimi geliştirmek, içgörü kazandırmak, kendine güveni geliştirmek (Acar Voltan 1993) vb. amaçları hedefleyen grupla psikolojik danışmanın, 13-18 yaş arası korunmaya muhtaç çocukların (gençlerin) koruma, bakma, bir iş veya meslek sahibi olabilmeleri ve topluma faydalı bireyler yetiştirmeye çalışan yatılı hizmet veren yetiştirme yurtlarında (Demirbilek 2000) kalan gençlerin durumluk ve sürekli kaygılarını azaltmada grupla psikoloji danışmanın etkili olduğu görülmektedir. Yetiştirme yurtlarında kalan gençlerin, olay ve olguları realist bir biçimde

görebilmeleri, kaygı ve korkularını yenebilmiş, kendilerini olduğu gibi benimseyip kabul eden, özetle sağlıklı ve dengeli bir kişiliğe sahip, bireyler olabilmeleri amacıyla grupla psikolojik danışmanın etkili ve verimli bir yardım tekniği olduğu sonucu elde edilmiştir (Ersanlı 1991). Bu durum sadece kurum bakımında olan gençlere yönelik olmayıp belediyeler dâhil birçok kurum gençlere yönelik grup danışmanlığı hizmeti sunmaktadır.

2.4.1.8. Yüksek Öğrenim Gören Gençlere Barınma Hizmeti

Yüksek Öğrenim gören gençlere yönelik barınma hizmeti veren başlıca kurum Yurt-Kur'dur. Yurt-Kur, yüksek öğrenimleri süresince öğrencilere barınma ihtiyaçlarını karşılama doğrultusunda hizmet vermeyi amaç edinmiş bir kurumdur (Güllü ve Kuşderci 2011). Sosyal hizmetin her insan doğuştan değerlidir(Karataş 2002) anlayışından yola çıkılacak olursa, öğrencilerin istek ve ihtiyaçları, beklentileri, aldıkları eğitim ve barınma hizmetinden duydukları memnuniyet seviyeleri nihayet derece önem arz etmektedir. Değişen ve gelişen Türkiye standartların da Yurt-Kur'un müşterisi konumunda bulunan öğrencilerin hizmetten istek ve beklentileri artmakta ve çeşitlenmektedir. Bu istek ve beklentilerin karşılanması üzere yüksek standartlı yurt binalarıyla, farklı modeller geliştirmek ve uygulama alanlarıyla hizmet işletmesi olarak alanında ilkleri gerçekleştirmek, hizmet kalitesine önem vermek, öğrencilerini memnun etmek Yurt-Kur'un başlıca uygulama alanlarına karşılık gelmektedir (Güllü ve Kuşderci 2011). Yurt-Kur günümüzde Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından verilmekle beraber gençlere yönelik sosyal hizmet temelli bir uygulamadır. Kurum bakımı altında bulunup yüksek öğrenim hakkı kazanan gençlerin barınması amacıyla sosyal hizmet il müdürlükleri gençlerin barınması için kontenjan istemektedir.

2.4.1.9. Halk Eğitim Kursları

İnsanların örgün eğitim sonrasında yaşantısı ve(ya) örgün eğitimden faydalanamayan kişilerin içinde bulunulan zamanın gerektirdiği bilgi ve beceriyi edinebilmesi, örgün eğitim sonrası eğitimle de olanaklı kılınabilmektedir (Türkoğlu ve Uça 2011). Yetişkin eğitim kavramı olarak adlandırılan halk eğitimi, yaygın eğitim, sürekli eğitim gibi birbirini tamamlayan kavramlar, Türkiye'de ve Dünya genelinde giderek önemi ve gerekliliği daha da hissedilen bir disiplin olarak karşımıza çıkmaktadır. Halk eğitim serüveni dünya'da daha hızlı şekillenmiş olsa da Türkiye için de artık "halk eğitimler" demek sadece bıçkı-dikiş kurslarını çağrıştırmamaktadır.

Milletlerin hayat boyu öğrenmeye hızlı adaptasyonu için yetişkinlerin bilgi ve becerilerini devamlı olarak güncel tutması gerekmektedir. Bu bağlamda, öğrenme faaliyetlerinin çeşitliliği artmakta, fakat öğrenmenin bütün sorumluluğu kişinin omzuna yüklenmektedir. Türkiye’de ise bu alanlarda hizmet veren yani kamusal yetişkin eğitimi ve yaşam boyu öğrenme uygulamalarını en yaygın şekilde yerine getiren kurumlar Halk Eğitim Merkezleri olmaktadır (Kaya 2015). Türkiye’de okul dışında öğrenme imkânı sağlayan halk eğitim merkezleri; gençlere okul dışında bireysel gelişim fırsatı sunmaktadır. Her ilde bulunan halk eğitim merkezleri, gençlere kendilerinin geliştirmek amacıyla hem eğitim açısından hem de sosyal ve kültürel açıdan fırsatlar sunmaktadır (www.europa.eu 05.06.2017).

2.4.1.10. Sosyal Politikaların Gençlere Eğilimi

21. yüzyılın başlarında çocuklar, gençler ve ailelere ilişkin olarak sosyal hizmete dair politika, yasa ve usuller büyük değişimler geçirmiştir. Bunlar kısmen, yoksulluk karşıtı politikalara ve kısmen de çocukları sorunlara karşı korumaları açısından ilgi giderek artmıştır (Adams 2015 pp. 351). Literatürde gençlik, toplumların geleceği olarak vurgulanmaktadır. Dolayısıyla gençlere yönelik ne tür politikaların geliştirilmesi üzerine düşünmek önemlidir. Tek bir gençlik olmadığı gibi tek bir kültürde yoktur, bu durumda politika geliştiricilerin bu konuya da dikkat etmesi gerekmektedir. Bu amaçla farklı sosyo-ekonomik düzeyde ve farklı mekânlarda yaşayan gençlere yönelik gelişimsel önerilerin ayrı ayrı sunulması gerekmektedir. Bu aşamada gençlerin, Birleşmiş Milletlerin 1985 yılını Uluslararası Gençlik Yılı³ olarak ilan ederken kabul ettiği katılımcı, gelişimci ve barışçı bir politika anlayışı kabul görülmelidir. Burada sosyal, sanatsal, iletişimsel ve sportif faaliyetlerle gençlerin katılımına yönelik yatırımlara önem verilmekle beraber genci kendiliğinden sorununa odaklanan çalışmaların etrafında toplayarak ve onun çabalarına destek vererek de gerçekçi sosyal politikaların üretilmesi gerekmektedir (Baran 2013). Türkiye’de Avrupa’ya paralel olarak gençlere olan ilgi giderek artmakta ve gençlik katılımı önemsenmektedir. Bu doğrultuda gençlere yönelik geniş kapsamlı politika üretimi benimsenmekte ve bu politikalarla daha çok Gençlik ve Spor Bakanlığı ilgilenmektedir.

³ 1985 Gençlik Yılı için bkz. Süleyman Çetin Özoglu: 1985 Uluslar arası Gençlik Yılı Sona Eerken: <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/5425/1589>

2.4.1.11. İş Bulma Hizmetleri

İşsizlik sadece günümüzün bir sorunu olarak algılanmamalıdır. Özellikle modern dünya ile bu olgu daha çok öne çıkmıştır. Akhun ve ark. (2014) bilhassa 1970'lerden itibaren işsizliğin, gelişmiş ve gelişmekte olan bütün toplumları etkilediğini belirtmektedir. Toplumların içersinde ise kadınlar ve gençlerin işsizliği daha çok yaşadıkları görülmektedir. Bütün milletlerde istihdamın gelişmesi ve işsizliğin azalması için farklı ekonomik politikaları uygulamalarına rastlanılmaktadır. Günümüzde dünyanın birçok yerinde başarılı mesleki eğitim projeleri uygulanmaktadır. Türkiye açısından ise ülkemiz uluslararası deneyimlerden esinlenerek 1985 yılında istihdamdan sorumlu Devlet Bakanlığı öncülüğünde “İstihdam Garantili Beceri Kazandırma Kursları” projesini başlatmıştır (Akhun ve ark. 2014). Bu durum tabii ki sadece bu projelerle sınırlı kalmamış, zamanla farklı uygulamalar ve projeler hayata geçirilmiştir. Sosyal hizmet açısından bakılacak olunursa, parçalanmış ve(ya) sorunlu birçok ailenin temelinde işsizlik sorunu yatmaktadır.

Gerek dünyada ve gerek Türkiye’de olsun işsizlik gençlerin yaşadığı başlıca sorunlardandır. Bu kapsamda özellikle kurum bakımı altında bulunana gençlere yönelik gençlik hizmetleri başlığında değinildiği üzere sosyal hizmet kurumlarının bazı uygulamaları mevcuttur. Bu hizmetler kurum bakımında bulunmuş gençlerin istihdam edilmeleri amacıyla kurumdan ayrılmaları ve(ya) reşit olması durumlarında kamu kurum ve kuruluşlarında kadroların binde biri ayrılmaktadır.

2.4.1.12. Gençler ve Gönüllü Katılım/Gönüllülük Çalışmaları

Birçok alanda olduğu üzere gönüllülük faaliyetlerinin gelişmesi açısından dinamik bir güç olan gençlik, başat rol oynamaktadır. STK’lar tarafından gönüllülük faaliyetleri genel anlamda eleştirilmekte, zira bunun sosyal devletin görevi olduğu belirtilmektedir. Ancak gerek ülkemizde ve gerek birçok ülkede gençler gönüllü faaliyetlere katılarak hem kişisel gelişimlerine hem de toplumsal kalkınmaya destek olma noktasında katkıda bulunmaktadırlar. Bu doğrultuda eğitim, sağlık, çevre vb. geniş bir alana yayılan gönüllü faaliyetler, elinde bulundurduğu insan kaynağından ötürü ihtiyacı olanlara ve(ya) muhtaç kimselere sınırlı imkânlarla hizmet edebilmeye çalışmaktadır. Bilhassa STK’lar çatısı altında birleşerek gönüllü olan gençler, toplumun aksayan, eksik kalan alanlarını tamamlama rolünü üstlenmektedirler ve bu da gönüllü faaliyetlerin gerçekleşmesini kolaylaştırmaktadır. Gönüllü gençler çift yönlü fayda sağlayarak hem

içinde buldukları topluma dair yararlı projelerle sorumluluklarını yerine getirirken hem de mesleki gelişim noktasında kendileri de bireysel olarak faydalanmaktadırlar (Balaban ve İnce 2015).

Sosyal hizmet gençlik ilişkisine bakıldığında, yukarıda da belirtildiği üzere çok fazla çeşitlilik görülmektedir. Ancak bu ilişki sadece yukarıdaki başlıklarla sınırlı tutulamaz. Zira bir bilim ve meslek olarak sosyal hizmet çok çeşitli ve fonksiyonlu çalışmasından dolayı gençlikle de ilişkisi bu zemine oturtulabilir. Gençlik ve sosyal hizmet ilişkisi içerisinde sayılan gençliğe yönelik faaliyet ve hizmetlerin hepsi bizatihi sosyal hizmet kurum ve kuruluşları tarafından yapılmıyor olması, sosyal hizmetle alakasını zayıflatmaz, aksine belki sosyal hizmetin gençlikle daha çok hemhal olmasını gerekli kılmaktadır. Nitekim gençliğin kavramsal kısmında tartışıldığı üzere gençliğin yaş aralığı veya başka bir tanımla yaş alt ve üst limitleri kesin olarak belirlenemediğinden ve kanunlar açısından bakıldığında on sekiz yaşına kadar herkesin çocuk ve bakıma muhtaç görülmesi, bu durumu daha çok karmaşıklştırmaktadır. Bu durumda sosyal hizmet mesleğinin gençlik alanlarında yapılacak olan hizmetlere daha fazla yoğunlaşması önem arz etmektedir.

2.5. Politika

Politika kavramı, İtalyanca kökenli bir kelime olup birden fazla anlama gelmekte ve pek çok alanda kullanılmaktadır. Ekonomide; bir hükümet, bir şirket, kurum veya kişinin amaç, tutum ve felsefesini, bir hedefe ulaşmak amacıyla yürürlüğe koyduğu bir uygulama olmasının yanı sıra felsefi olarak bu terim, sınıflı toplumların ekonomik yapısından zorunlu olarak sınıflı yapılar çıkmakta ve bu sınıflı yapıları idare etmek için politikalar toplumsal yaşamın tüm alanlarına erişmektedir. Politika, devlet erkini ele geçirerek kendi sınıf çıkarlarını korumak bunu yapmak için de devletten yardım almaktır. Kısaca sınıfların belli amaçlara ulaşmak için yürüttükleri savaşımı ifade etmektedir.

Politika, kişinin hedeflerinin ne olduğunu ve nasıl ulaşılacağını gösteren bazen bir belge olarak karşımıza çıkarken bazen de sadece zihnimizde kurguladığımız düşüncelerden teşekkül etmektedir. Yani politika kavramı, istenen hedeflere erişmek amacıyla izlenmesi gereken yolu gösteren bir araçtır (Acar 2008). Ashman ve Hull (1999) ise politikayı, en basit anlaşılır biçimiyle kurallar bütünü olarak ifade etmişlerdir. Araç kullanırken trafik kurallarına uyulması, kaç yaşında okula başlanması gerektiği,

davranış biçimlerinin ortamlara göre değişiklik göstermesi ya da resmi bir dilekçenin nasıl yazılacağı kurallara bağlıdır. Toplumsal yaşamda içerisinde kişilerin yapabileceği veya yapamayacağı pratiklerin neler olduğunu, politikalar bildirmektedir. Türk Dil Kurumu'nun tanımına göre politika, devletin etkinliklerini amaç, yöntem ve içerik olarak düzenleme ve gerçekleştirme esaslarının bütünü, siyaset, siyasa kavramlarıyla birlikte kullanılmaktadır. Kısacası politikalar eylemlerimize yön vermektedir.

2.5.1. Gençlik Politikası

Gençlik politikalarını anlamak için öncelikle 19. Yüzyılda batı toplumlarında endüstrileşme, kentleşme ve teknolojik buluşların etkisiyle toplumları değişime iten sosyal politikaları anlamakta fayda vardır (Chisholm ve ark. 2011 pp. 26). Sosyal politika kavramını tanımlarken Buğra ve Keyder (2006 p. 9) Türkiye'de ki sosyal politikaları Avrupa sosyal politikaları ile karşılaştırırken daha çok Avrupa'da ki modeller üzerinden bu betimlemeyi yapmakta ve bu durumu; Türkiye'de ki sosyal politikaların genel olarak, iş hukuku, çalışma ekonomisi ve endüstriyel ilişkiler alanlarıyla sınırlı kalmaktadır. Fakat Avrupa'da bunun çok daha geniş olarak, tarih, siyaset felsefesi, politik iktisattan ve sosyolojiden temellenerek gelişmiş olduğunu, yansıttığı kuramsal derinliğin yanı sıra güncel toplumsal olaylara yakından alakadar olması hasebiyle büyük bir entelektüel çekiciliğe sahip olduğu vurgusuyla açıklamaktadırlar.

Sosyal politika İngiliz geleneğinde, sosyal hizmetlerin bütün olarak sağlanmasına karşılık gelmektedir. Bunun içine eğitim, sağlık, bireysel sosyal hizmetler, sosyal güvenlik ve belki de konut girmektedir. Avrupa'nın diğer ülkelerinde ise sosyal politika kavramı, daha ziyade emek piyasasına mahsus kurumlar ve ilişkileri, bilhassa işçi haklarını ve sosyal ortaklar denilen işverenler, sendikalar ve hükümet arasındaki anlaşma çerçevesini kavramsallaştırmak için kullanılmaktadır (Kleinman 2006 pp. 159). Sosyal politika geniş anlamda, topluma bir tür şekil verebilmek için, devletin bireysel davranışlarını etkileme, kaynaklar üzerinde hâkimiyet kurma veya ekonomik sistemi belirleme amacına hizmet eden müdahaleler olarak tanımlanmaktadır (Kleinman ve Piachaud 1993 pp. 3, Kaynak: Kleinman 2006 pp. 160). Bunlara ek olarak tanıma daha sonra ekonomik gelişmelerin sosyal sonuçlarını önleme, hafifletme ya da dindirme amacını savunan tüm politikalar da dâhil edilmektedir. Dirlik (1980) ise sosyal politika,

sosyal bakımdan yeteri kadar gücü bulunmayan, dar gelirli grupların yaşam düzeyini olumlu yönde etkileme çabası olduğunu ifade etmektedir.

Gençlik politikalarının ortaya çıkışına bakıldığında, 20. yüzyılın altmışlı yıllarına denk geldiği görülmektedir. Bu dönemde batı toplumlarında genç insanlar arasında anti sosyal hareketler mevcuttur: Hippiler gibi. Buna sebep ise aile, okul, kilise gibi geleneksel kurumlar, modern bilim, teknik olarak modernleşme vb. nedenler ileri sürülmektedir. Bundan ötürü gençliğin problem ve hayatına müdahale edilmeye başlanmıştır. Değişimler; eğitim, değerler, yaşam biçimleri, kanunlar ve eğlenceyi etkilemiştir. Gençliğin bağımsız ulusal bir politika olarak ortaya çıkması sosyal gelişmenin doğal bir adımı olarak görülmektedir (Dibou 2012 pp. 18).

Gençlik politika tarihi oldukça kısa olmasına rağmen gençlik politikasını belirli tarihsel aşamalarda tanımlamak mümkündür. 1950’li yıllardan günümüze bu politikalarda değişiklikler yaşanmıştır. 50’li yıllarda gençler için paternalist politikalar üretilirken bunlar daha sonra “gençler bizim geleceğimizdir” anlayışına evrilmiştir. 50’li yıllarda gençlik alanında devletin rolü önemli ölçüde artmıştır. Şimdiler de ise çoğu devlet ulusal politikalarını gençliğin ihtiyaçları, ilgileri ve gereksinimlerine dayalı olarak yapmaktadırlar (Dibou 2012 pp. 19).

Nasıl ki bir kamu politikası, hedef aldığı grubun koşul ve isteklerine bağlı olmak zorunda ise bir kamu gençlik politikası da, genç bireylerin bir geçiş dönemi olarak çocukluktan yetişkinliğe geçerken karşılaştıkları zorlukları ve engelleri yansıtmalıdır. Bunun da, yerel şehir meclisleri, ulusal hükümetler ve uluslararası kuruluşlar tarafından onay görülen hedef ve temel kriterlere dayandırılması gerekmektedir (Siurala 2005 pp.7). Dibou (2012 p. 21-22) gençlik politikalarını açıklamak için, Harold Lasswell modelini dikkatleri çevirmekte ve bu modelin; “Kim? Neye? Ne Zaman? Nasıl Elde Eder?” temel sorularına açıklık getirerek gençlik politikasının temel özelliklerini özetlemektedir. Burada, “Kim” sorusunun cevabı gençliktir. “Neye” sorusunun cevabı genç, kişisel gelişimi garantilemek ve özsaygısını kazanmak için hizmet ve desteklere ulaşabilmesidir. “Nasıl” sorusunun cevabı, gençlik politikası stratejisini oluşturan kurumların, gençlerin durumunu temel alarak farklı sektörlerdeki yetkililerin ve yönetimlerin çalışması gerektiğidir. “Ne Zaman” sorusunun cevabı ise her zamandır. Zira gençler toplumların geleceği olarak görülmektedir. Gençlerin ihtiyaçlarını tespit edip buna yönelik gençlik politikaları geliştirerek gençlerin birer vatandaş olarak

potansiyellerini keşfetmelerini sağlamak ve onların “problem” değil “kaynak” olduklarını kabul etmek devletlerin kalkınması için tek yoldur. Lasse’ye göre, devletin gençlik politikası, belediye meclisi, ulusal hükümet ve hükümetler arası organizasyonlar eliyle pratiğe uyarlanan politik esas ve hedefleri temel alarak oluşturulmalıdır (Siurala 2005 pp. 16).

Gençlik politikası, devlet ve sivil toplumun destek vermesi sonucu, gençlere yönelik ve gençlerle birlikte oluşturulan kapsayıcı bir eylemsel uygulamadır. Her ne kadar gençlik politikalarının ulusal otoriteler tarafından düzenlendiği varsayılsa da, küreselleşen dünyanın jeopolitik işbirliği ile gençlik politikaların ulusal sınırları aştığı söylenebilmektedir (Williamson 2007 pp. 57).

Genç bireyler; çoğulcu demokrasi, insan hakları, sosyal adalet, fırsat eşitliği, sosyal bütünlük, dayanışma ve barış vb. değerleri benimseyip kabul etmek ve aynı zamanda göstermek için özerk olmaya ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu özerklik dönemi, topluma entegre olabilmek için, bilgi, yetenek ve davranışları gerektirmektedir. Bu nokta da gençlik politikası, sadece gençlere yönelik sorun çözücü ve risk önleyici olmayıp bununla beraber genç bireyler için olumlu beklentiler geliştirmekle de ilgilidir. Bu yaklaşıma göre, gençler problem odaklı görülmekten ziyade bir kaynak olarak görülmelidir (Siurala 2005 pp. 14). Bu doğrultuda bir gençlik politikasının amacı, gençlerin demokrasinin birer savunucuları ve toplumun bir parçası olmalarına, özellikle gençlerin sivil toplum ve işgücü piyasasında aktif bir şekilde rol alabilmeleri için bilgi, beceri ve yetkinliklerini geliştirmelerini sağlayacak koşulları oluşturmaktır (Siurala 2005 pp. 16).

Türkiye açısından bakıldığında Acar (2008), gençlik alanında çalışan herkesin Türkiye’de gençliğe yönelik düzenlemelerin oldukça yüzeysel ve bununla birlikte dağınık olduğunu söylemenin abes olmadığı üzerine hemfikir olduğunu söylemektedir. Şentuna (2010) ülkemizde ki gençlik politikalarını değerlendirirken Türkiye’de gençlik politikalarının hazırlık ve pratikte uygulama aşamasında gençliğin kendisi hakkında alınan kararlarda söz sahibi olamaması; planlama, karar alma ve uygulama süreçlerine dâhil olamamaları, gençliğin bir üst örgüte sahip olamaması (ulusal gençlik konseyi yoksunluğu) ve bilgi alış verişi sağlayamamaları hükümet ve diğer bütün kamu kurum ve kuruluşlarının önünde eşit olarak çıkmalarına engel olmaktadır. Bu durum gençlikle ilgili politikaların uygulanmasında zorluklarla karşı karşıya geldiği düşünülmektedir.

Şentuna ayrıca Türkiye'deki gençlere ilişkin yasal düzenlemelerin üç kategoride değerlendirilebileceğini söylemektedir. Bunlar; doğrudan gençlere yönelik olan yasal düzenlemeler (Anayasanın 59. maddesi), doğrudan gençleri hedef almadığı gibi ağırlıklı olarak genç kesimlere yönelik yapılan yasal düzenlemeler (Yurt-Kur bünyesinde disiplin yönetmeliği) ve istihdam gibi farklı bir konu içinde gençlere yönelik olan yasal düzenlemelerdir. Bu üç yasal düzenleme de Türkiye'de gençlere ilişkin ihtiyaçların temel bir veri olarak kabul edilip yenilenmesi, içeriğinin geliştirilmesi, bazı durumlarda kaldırılması ya da yeni bir biçimde oluşturulması gerekmektedir. Gençlik politikalarının, her geçen gün farklılaşan ihtiyaçlar ile birlikte var olan hizmetler arasındaki uçurumun açılmaya devam etmesini engelleyecek yasal düzenlemelerden ibaret olmadığını vurgulamaktadır.

Kurtaran ve ark. (2008 p. 9-13) gençlik politikasının nasıl olması gerektiği üzerine bazı temel prensipler sıralamaktadırlar; gençlik politikası oluştururken gençliğin katılımını ilk sırada tutmaktadırlar, üretilecek olan politikaların farklı gençlerin farklı ihtiyaçlarına yönelik ihtiyaç odaklı olması gerektiği, gençlere sadece genç oldukları için değer verilmesi yani gençlerin araçsallaştırılmaması, gençlerin başkalarının istek ve arzularını yerine getirmemek yani gençliğin nesne değil özne konumunda olması, gençliğe dair yapılan birçok tanımlamada olduğu gibi gençliğin sadece bir geçiş dönemi olarak algılanmaması, gençliği değerlendirme kriterinin piyasa olmamasının gerektiği, gençlerin gönüllü faaliyetlere katılımının önemsenmesi gerektiği, gençlerin güçlendirilmesi, gençler için örgütlenmenin yararlı bir şey olduğu, gençliğin toplumsal hayatta ana akıma (mainstreaming youth) yerleştirilmesi, oluşturulacak olan bir gençlik politikasında toplumsal cinsiyete dair olan hassasiyete dikkat edilmesi gerektiği, dezavantajlı gençlere yönelik özel vurgu yapılmasının gerektiği, farklılığın tehlikeden öte çeşitlilik olarak algılanması ve en son gençlik politikalarında bütüncül ve her alanda güçlendirilmesi gerektiği üzerine vurgu yapmışlardır.

Gençlik ve Spor Bakanlığı, Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesinde (2013 p. 5-6), gençlik politikalarının temel amaçlarını açıklarken; gençlik algısını doğru bir zemine oturtmak, gençliğin ihtiyaç, beklenti ve endişelerini tespit etmek, gençlerle ilgili çalışma yapan kurum ve kuruluşları belirlemek, bu kurum ve kuruluşlar arasındaki işbirliği ve koordinasyonu sağlamak, gençlik alanındaki sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerini etkinleştirmek ve güçlendirmek amacıyla gerekli olan desteği ve teşviki

sağlamak, kaynakları gençliğin gelişimini tam anlamıyla sağlayacak şekilde kullanmak, gençliğin kişisel ve sosyal gelişimini desteklemek, gençliğin vatandaşlık bilincini geliştirmek, farklı genç gruplarının farklı ihtiyaçlarını da dikkate alarak gençlerin kendi potansiyellerini ortaya çıkarabilmelerine imkân tanımak olarak sıralamaktadır.

2.5.1.1. Ulusal Gençlik Politikası

Ulusal gençlik politikası, bir hükümetin kendi sınırları içerisindeki genç nüfusa yönelik iyi yaşam koşulları ve olanakları sunmak, sürdürmek ve garantilemek yönünde yaptığı bir taahhüttür (Denstad 2014 pp.19). Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın ulusal gençlik politikaları için söyledikleri; ulusal gençlik politikaları, gençlerin toplumsal yapının her kademesine etkin bireyler olarak katılımı ve sahip oldukları yetenek ve becerilerini meydana çıkarılması açısından vazgeçilmez bir unsura denk düşmektedir. Bununla birlikte tanım şöyle devam etmektedir; gençlik politikaları gençleri ihmal ve istismardan koruyan araçlar bütünüdür ifade etmektedir (GSB 2013 pp.5).

Denstad (2014 p. 19-26) ulusal gençlik politikaları için bazı şartlar sıralamaktadır;

1-Gençlik üzerine açıkça tanımlanmış bir hükümet otoritesi: gençlikle ilgili konularda eşgüdüm sağlayacak organ, ulusal gençlik politikasının geliştirilmesini koordine edecek bir hükümete sorumluluk verilmelidir. Bunun örnekleri genellikle bakanlıklarda görülebilmektedir.

2-Açık bir şekilde tanımlanmış bir hedef grubu: bir gençlik politikası bütün gençleri hedef almalıdır. Bu bazen daha spesifik olabilmektedir. Örneğin; engelli gençlik, yoksul gençlik suça karışmış gençlik vb. grupları da hedeflemelidir.

3-Somut ve şeffaf bir strateji: gençlik politikası şeffaf olmalıdır. Bakanlıklardan bürokratlara, stratejilerden planlara her şey açıkça belirtilmelidir.

4-Bilgiye dayalı bir politika: burada gençliğin ihtiyaçlarına yönelik yapılacak olan politikaların algıdan öte araştırma verilerine dayanmasıdır.

5-Gençlerin sorun odaklı değil, kaynak odaklı görülmesi: bugüne kadar hükümetlerin gençlere yönelik politikaları sorun odaklı süregelenlerdir. Bu perspektifle, genç kişiler savunmasız ve korunmaya muhtaç kişilerdir ve tehdit altında olduklarından devlet korumasına ihtiyaç duymaktadırlar. Ancak gençliği kaynak olarak gören perspektif, gençliğin aktif katılımını destekler ve gençliğin potansiyelinden faydalanmayı hedeflemektedir.

6-Genç katılımı için teşvik: gençliğin kaynak olarak görülmesi sonucu gençliği, politikaları hem geliştirici hem de uygulayıcı olarak aktif hale getirmektir.

7-Gençlik politikasına sektörler arası bütünleştirilmiş bir yaklaşım: eğitim, sağlık, istihdam vb. politika alanların bütünleştirilmesidir.

8-Bakanlıklar arası eşgüdüm: gençlik politika ve stratejilerinin gelişmesi ve uygulanması için farklı bakanlıklar arasındaki eşgüdüm sağlanmalıdır.

9-Bağımsız bir bütçe: gençlik politikalarının uygulanabilmesi için edinilen vaatlerin yerine getirilmesi bağımsız bir bütçe ile olanaklı hale getirilmelidir.

10-Yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde bağlantıların kurulmasına önem verilmelidir.

11-Avrupa ve uluslararası pratiklerle paralellik sağlanmalıdır.

2.6. Avrupa'da Gençlik ve Gençlik Politikaları

Bu kısımda Avrupa'da gençliğin nasıl algılandığı ve buna karşı gençliğe yönelik nasıl politikaların üretildiğine bakılması hedeflenmiştir. Bunların yanı sıra politika üreten ve uygulayan avrupa düzeyinde hangi kurumların olduğunun görülmesi amaçlanmıştır.

2.6.1. Avrupa'da Gençlik

20. yüzyılın sonlarından günümüze doğru avrupa nüfusu önemli değişimler geçirmiştir. Doğurganlığın azalması ve uzun ömür beklentileri nüfusun genel bir yaşlanma eğilimine doğru bir yaş dağılımının olduğu görülmektedir (Gaag ve Erf 2008, Ceylan 2016). Avrupa Komisyonu'nun Bruessel raporunda (2001) Avrupa toplumunun nüfusunun düşük doğum oranına bağlı olarak yaşlandığını ifade etmektedir. Avrupa Birliği toplam nüfusu içerisinde, 2000 yılı ile 2020 yılı arasında 65-90 yaş arasındaki nüfus oranının %16'dan %21'e artacakken buna karşın, 15-24 yaş arasındaki genç nüfus oranı %11'e düşecektir. 2007 yılında Eurostat verilerine göre, Avrupa Birliği'nde 15-29 yaş arasında 96 milyon civarında genç bulunmaktadır. Bu genç insanlar ve yaşlılar için iki demografik zorluk bulunmaktadır; yaşlanma ve buna bağlı olarak Avrupa nüfusun azalması. Nüfus projeksiyonlarına göre 2050 yılında 15 yaşın altındaki nüfus toplam çalışan nüfusun (15-64) çeyreğini yaşlı nüfusun (64 üstü) ise yarısına denk geleceğini hesaplamaktadırlar (Eurostat 2009 pp. 7). Avrupa nüfusunun yaşlanması ile beraber

başta sosyal güvenlik sistemi olmak üzere pek çok sorunun çözümüne yönelik gençliğin önemli bir yeri vardır (Ceylan 2016).

Avrupa’da, İkinci Dünya Savaşından sonra, gençlere olan ilgi iki dönemde özellikle artış göstermiştir. Birinci dönem, 60’lı yılların sonu ve 70’li yılların başlangıcına denk gelmektedir ki bu dönemde, “sistem dışı hareketlerin” toplumun diğer kesimlerini de içine alacak şekilde olmuştur. Ancak daha çok gençler tarafından dillendirilmesi sonucu bir eylem biçimi olarak uygulanması ile başlamıştır. İkinci dönem ise, 80’li yıllarda AB entegrasyonunun ortaya çıkması ile olmuştur. Her iki dönemde de hegemonik sistem tarafından “sorunun” çözümüne yönelik yapılan çabaların bir parçası hükmünde olan gençlik politikasının içeriğinin doldurulmaya çalışılması bir rastlantıdan ziyade ekonomik bir rasyonalitenin ürünüdür (Kurtaran 2008). Son yıllarda ise gençlik sektöründe Avrupa genelinde önemli gelişmeler olduğu görülmektedir. Aynı zamanda kuruluşlarından beri gerek Avrupa Birliği ve gerek Avrupa Konseyi önemli gelişmeler göstermiş olup özellikle Avrupa’nın ekonomik açıdan gelişmesi gençlik sektöründe, bu iki kurumun desteği ile gençlik alanında ciddi bir rahatlama olmuştur (Devlin 2010).

Avrupa tarihinde gençlik hareketleri ile beraber gençlik sektörü hareketlenmeye başlamış olup bu dönem 1960’lı yılların ortasına denk gelmektedir. Öyle ki Avrupa Konseyi’nin başlıca çalışma konularından biri haline gelmiştir (Friesenhahn ve ark. 2014). Avrupa devletleri arasında İkinci Dünya Savaşından önce refah devletlerinin olamaması genç insanlara erişim gönüllü bir sektöre dayanmaktaydı. Belçika ve diğer korporatist refah devletlerinde baskın model gençlik örgütlenmesi şeklinde olmuştur (Coussee ve ark. 2014). İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar gençlik, avrupa devletleri için boş alanlara müdahale ile anılmaktaydı ve gençlik çalışmaları gibi sorunları bulunmamaktaydı. Büyük Savaştan sonra gençlerin eğitimi hakkında ortaya çıkan panik ve hükümetlerin bunu konuşması gençlik çalışmalarını gündeme getirmiştir (Vanoobergen ve Simon 2012).

2.6.2. Avrupa’da Gençlik Araştırmaları

Tarihsel olarak Avrupa’da gençlik çalışmalarına bakıldığında bunun üç dönemden ibaret olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Nitekim Berg ve ark. (2014) bu konuda şöyle bir kategoriye sunmaktadırlar: İlk dönemin 1970 ile 1990 yılları arasındaki dönemi kapsar ki bu dönemde ortak bir avrupa gençliği ve hatta küresel bir gençlik kavramının oluşturulmasına odaklanmışlardır. İkinci dönem olarak belirledikleri 1990 ile 2000

yılları arasında ise Avrupa gençlik araştırmaları, Avrupa’da Avrupa Birliği çerçeve programları tarafından tanınan, yerinde ve görünür bir araştırma ve bilgi alanı olarak meydana gelmiştir. Söz konusu alan ise temelde uluslararası, kültürlerarası ve disiplinler arası olarak kabul görmektedir. Üçüncü dönem olarak kabul edilen 2000 yılından günümüze gelen süreçte, gençlik araştırmaları bu dönemde Avrupa gençlik politika alanı, emsalsiz bir yönetim modelinin vazgeçilmez bir bileşeni olarak algılanmıştır. Bu politika birçok alanı alakadar eden katılımcı ve bilgi temelli olmanın ayırt edici özelliğine sahiptir. 1991 yılında Bergeret ve Chisholm AB üye devletlerinde gençlik araştırmalarına yönelik hazırladıkları raporda, 2001 yılında, bu üye devletlerde gençlerin hayat koşullarını ve beklentilerini ve gençlik politikalarının belirlenmesine ilişkin karşılaştırma yapan IARD çalışması ve Avrupa Komisyonu’nun 2001 yılında ‘Avrupa Gençliği için yeni bir itici güç (A new impetus for European Youth)’ adlı Beyaz Kitabın Avrupa gençlik politikalarının belirlenmesi için temel alınması Avrupa gençlik araştırmaları açasından önemli kilometre taşlarından (Berg ve ark. 2014).

2.6.3. Avrupa’da Gençlik Politikaları ve Gençlik Çalışmaları

Tony Jeffs (2014), gençlik politikalarını ve çalışmalarını doğru okumak ve analiz etmek ve doğru adımlar atmak için ‘devlerin omzundan bakmayı’ önermektedir. Bu da demek oluyor ki gençlik alanında çalışan ilk kişilere bakmak; gençlik ve sosyal hizmet ilişkisi itibariyle Jane Addams, Jane Addams’ın Hull House’u açmaya ikna eden ve ondan önce 1883 yılında Doğu Londra’da Toynbee Hall’u kuran Samuel Barnett, 1780’lerde ilk gençlik kulübü kurmasıyla tanınan Hannah More, Ulusal ve uluslar arası ilk gençlik örgütü olan YMCA’nın kurucusu George Williams, ilk üniformalı gençlik örgütü Boy’s Brigade (Genç Erkekler Tugayı) kurucusu William Smith, Boy Scouts (Erkek İzciler) kurucusu Baden Powell, bunların yanı sıra Kurt Hahn, Nikolai Grundvig, Joseph Cadijn, Don Bosco, Eduard Lindeman, Gisela Konopka vb. isimlerin gençlik üzerine yaptıkları çalışmalar incelenmeli ve belki biyografiler yazılmalıdır. Sosyal hizmet bilim ve mesleği olarak meseleye bakıldığında, alandaki önemli isim olan Jane Addams’tir. Nitekim Addams 1931 yılında Nobel Barış Ödülü almasına rağmen ABD dışında neredeyse bilinmez. Ancak gençlik çalışması yapan herkesin bilmesi gereken bir isimdir. Addams, kızlarla çalışmaların öncülerinden olup, toplum çalışması ve Amerika bağlamında çocuk adaletinin ve konut politikasının ana karakterlerinden biridir (Jeffs 2014).

Tarih boyunca birçok ülkede sürekli gençlerin kişisel gelişiminde bütüncül bir bakışın vurgulandığını, bireylerin toplum içinde kendi yollarını bulmalarına yardım edildiğini ve hatta bu bireylerin tüm toplumsal sapmalardan ve sorumluluklardan korundukları görülmektedir. Gençlik çalışmaları bireylere yardım etmekle beraber akıllarda hala aynı soru mevcut: “Toplum daha iyi durumda mı?” Nitekim toplumsal olan nihayetinde bireysel olanın bir türevidir. Sonuç olarak gençlik çalışmaları toplumsal değişimden ziyade toplumsal entegrasyonla ilgili olduğunu söylemek mümkün olacaktır (Smith ve Whyte 2008). Verschelden ve ark. (2014) benzer bir ifadeyi kullanmaktadırlar gençlik çalışmaları için şöyle ki; iktidar ilişkilerini ve toplumsal düzeni yerinden oynatmak veya değiştirmek olmadığını, aksine sabitlemek için var oldukları ifade etmektedir. Bununla beraber, gençlik çalışmaları gençlere kültürü veya yapıyı değiştirecek ya da güç ve kontrolü yeniden dağıtacak olan kolektif bir eylem olmaktan ziyade, kısıtlı bir özgürleşme sağladığını vurgulamaktadır.

Gençlik çalışmaları, genç bireylerin bağımsızlıklarını ve toplumsal kısıtlamalardan özgürleşmelerini desteklemektedir. Bununla birlikte, anlamlı eğlence zamanları sağlayarak onları gençleri ahlaki çöküşten korumaya çalışmaktadır (Verschelden ve ark. 2014). Coussee (2014) ise gençlik çalışmasını iki boyutlu düşünmektedir: bir taraftan gençlik çalışmasının pedagojisi ki bununla kastedilen, gençlik çalışmalarının bireysel öğrenme süreçlerini teşvik ettiğini ve kasıtlı bir şekilde genç bireylerin yaşam dünyalarının ötesine geçmeyi amaçladığı, öbür taraftan toplumsal olan doğa yoluyla, gençlik çalışanları yaşam dünyası ve sistem arasında arabuluculuk etmekte ve toplumsal öğrenme süreçlerini hedeflemektedir. Coussee; buradan gençliğin sadece homojen bir grup olmadığını ve sadece ileride sosyalleşecek olmalarını değil, şimdiden sosyal varlıklar olduklarını vurgulamakta ve gençlik çalışma ve politikalarını gençlik sorunlarının yanı sıra sosyal sorunlar odaklı da bakılması gerektiğini belirtmektedir.

Gençlik çalışmaları ve gençlik politikaları açısından Avrupa tarihi farklı bir seyir göstermiştir. Zira Belçika'nın 1945 yılından itibaren resmi bir gençlik çalışması politikasına sahip olduğu görülürken Almanya için bu tarih daha erken başlamakta ve 1911 bunun başlangıcı olarak kabul edilmektedir. İngiltere için 1939 yılı başlangıç yılı olarak kabul edildiği iddia edilmekte ve Malta için ise daha sonraki dönemlere denk gelmektedir ve 1990 yılı başlangıç yılı olarak kabul edilmektedir (Verschelden ve ark. 2014). Siurala (2014) gençlik çalışmalarını; hedef gruplar, amaçlar ve yöntem açısından

özgül olmadığını ve bundan dolayı etkili olamadığını ifade etmektedir. Siurala'ya benzer olarak gençlik alanında çalışanlar gençlik çalışmalarının bir kimlik krizi yaşadıklarını kabul etmektedirler. Bununla beraber Siurala, gençlik politikalarının başarısız olmasına dört temel sebep saymaktadır: 1) çok geniş çaplı ve soyut olmaları, 2) yönetimin (devlet veya belediyeler) gençlik sektörünün ilerletmesinde başarısız olması, 3) katılımcıların yetersizliği, 4) bütçe sorunlarının çözilemeyişi.

2.6.4. Avrupa'da Gençlik Alanında Çalışan Kurumlar

Avrupa'da gençlik alanında birçok kurum gençlik çalışması yapmakta ve politikalar üretmektedir: Bunlara örnek verecek olursak; Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi, Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası başlıca kurumlar arasında sayılabilmektedir (Çelik (erişim)2017 pp. 25). Ancak Avrupa düzeyinde yaptıkları faaliyetlerden ötürü, Türkiye'deki gençlik alanını doğrudan etkisi altına alan aynı zamanda gençlik çalışmalarının kurumsallaşmasına katkı sağlayan çok önemli etkilere sahip olan iki ana kurum bulunmaktadır: Avrupa Komisyonu ve Avrupa Konseyi (Certel ve Kurtaran 2008).

2.6.4.1. Avrupa Konseyi

II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa ülkeleri, yaşanan yıkım gücü büyük olan savaşın ardından bir araya gelerek sosyal, ekonomik ve kültürel bağların gelişimine yönelik ihtiyaçlar doğrultusunda fikirler üretmeye başlamışlardır (Uluseller ve Ulusoy 2008 pp. 1). Bu durum tarihsel süreç içerisinde Avrupa Konseyinin ortaya çıkışına sebep olmuştur. Avrupa Konseyi avrupa kıtasının önde gelen kuruluşlarından. Kuruluşun 28'i Avrupa Birliği üyesi olmak üzere 47 üyeden oluşmaktadır (Council of Euorpe 2017).

Avrupa Konseyi, 1949 yılında merkez Fransa'nın Strasbourg kenti olmak üzere, demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan haklarını desteklemek amacıyla kurulan hükümetler-arası bir örgüttür. Fakat Soğuk Savaş'ın sebep olduğu engellerden ötürü 1989 yılı Berlin Duvarı'nın yıkılışına kadar, konsey o dönemde Batı Avrupa ülkeleri olarak bilinen ülkelere oluşmaktaydı. Bu durum komünizmin çöküşü ile Sovyetler birliği ve Yugoslavya'nın yıkılışları sonucunda değişmiştir. Konsey, 1989 yılından sonraki ilk on yılda Avrupa'da demokrasi ve insan haklarını savunan ilk hükümetler-arası kurum haline gelmiştir (Denstad 2014 pp. 28).

Avrupa konseyi, gençlerin çıkarları ve gençliğin katılımı konusuna odaklanan bir gündem oluşturmak maksadıyla uluslararası bir ilki başarmıştır. Konsey, 1968 sonrası avrupa düzeyinde yaşanan çalkantılar ve özellikle bu çalkantıların içine aldığı gençliğe cevap olarak, gençlerin çıkarları ve endişelerine eğilmek gerektiğini kabul etmiştir. Bu doğrultuda 1972 yılında Strasbourg’da bir Avrupa Gençlik Merkezi kurmuş ve aynı yıl Avrupa’daki gönüllü sektörünü geliştirmek amacıyla ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları tarafından idare edilen Avrupa Gençlik Vakfı kurulmuştur (Denstad 2014 pp. 28). Avrupa Konseyi, 2008 yılında Kiev’de gerçekleştirdiği 8. Avrupa Konseyi Gençlikten Sorumlu Bakanlar Konferansı’nda uzun döneme yayılacak olan bir gençlik stratejisi kabul etmiştir (Denstad 2014 pp.28, Lejeune 2014). Bu belge “Avrupa Konseyi’nin Gençlik Politikasının Geleceği: Gündem 2010” adıyla, bunu izleyecek olan on yıl süre ile örgütün üzerinde duracağı üç temel alan belirlemiştir; insan hakları ve demokrasi, çoğulcu toplumlarda bir arada yaşama ve gençlik alanında sosyal içerme (Friesenhahn ve ark. 2014).

Avrupa Konseyi, genç insanları sivil toplumlara katılımında güçlendirmeye, insan hakları, kültürel çeşitlilik ve sosyal uyum değerlerini savunmak için aktif olarak katılımlarını teşvik etmektedir. Bununla birlikte gençlerin katılımına önem vermekte ve bunun için gençlik politikalarını teşvik etmek ve geliştirmek istemektedir (Council of Europe 2014).

2.7.4.1.1. Avrupa Konseyi Gençlik Sektörünün Karar Alma Yapısı

Avrupa Konseyi gençlik sektörüne dair bir karar alması gerektiğinde, farklı komite ve sivil toplum kuruluşlarının görüşlerine ihtiyaç duymaktadır. Bu doğrultuda iki temel kurum vardır: ilki, Avrupa Kültür Sözleşmesi’ne imza atmış tüm ülkeleri temsilen bir araya getiren hükümetler-arası bir organ olan Avrupa Gençlik İdare Komitesi (AGİK)’tir. AGİK; hükümetler-arası gençlik mevzuunda daha yakın bir işbirliğini teşvik etmekle beraber bu hükümetlerin ulusal gençlik politikalarını karşılaştırabilecekleri, öneri ve katkıda bulunabilecekleri bir forum sunmaktadır. Bunların yanı sıra AGİK, Avrupa Gençlikten Sorumlu Bakanlar Konferansı’nı da düzenlemektedir. Diğerisi ise, Avrupa’da gençlik alanından çalışan sivil toplum kuruluşlarından gelen otuz temsilcinin katılımı ile Gençlik Danışma Konseyidir. Danışma Konseyi, farklı alanlara dair fikir ve görüş bildirmektedir. Bunu yapmaktaki

amaç, gençlerin Avrupa Konseyinin gençlik sektörü ile ilgili tüm alanlarına güvenceli bir katılım sunmaktır (Denstad 2014 pp. 29).

2.7.4.1.2. Gençlerin Yerel ve Bölgesel Hayata Katılımları Hakkındaki “Avrupa Şartı”

Avrupa Konseyi temel dinamiklerinden biri olan Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi, gençlik politikası alanına 1992 yılında Gençlerin Yerel ve Bölgesel Hayata Katılımları Hakkındaki Avrupa Şartı'nı kabul ederek girmiştir. Bu belge 2003 yılında tekrar revize edilerek kongre onayıyla bir kere daha kabul edilmiştir. Ancak, belediyeler ve bölgeler düzeyinde gençlerle alakalı olan konular hakkında kararların alınmasında gençlere ve gençlik alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarına danışılmasını ve bu kararlara aktif biçimde katılma hakkına sahip olduklarını vurgulayan bir şartname ile Avrupa Konseyi'nin en üst düzey karar alma organı olan Bakanlar Komitesi tavsiyesinde bulunmuştur (Denstad 2014 pp. 30).

2.7.4.1.3. Ulusal Gençlik Politikalarının İncelemeleri

Avrupa Konseyi'nin destek vermesi ile hayata geçirilen önemli adımlardan biri de 1996 yılında Finlandiya'nın Avrupa'daki ülkelerin ulusal politikalarının incelenmesi ve bu araştırma için ilk örneklem olmasıdır. Bununla yapılmak istenen; ulusal gençlik politikalarının oluşturulması, uygulanması ve geliştirilmesi aşamasında Avrupa Konseyine üye ülkelere politika oluşturma sürecinde öneriler sunmak, iyi örnekler belirlemek ve Avrupa seviyesinde parametreler oluşturmaktır. Peki, Avrupa parametreleri veya Avrupa standardın da gençlik politikalarında nelere dikkat edilmelidir. Williamson (2002 p.49)'a göre bu; eğitim (okullaşma ve formel olmayan öğretim/gençlik çalışması), zorunlu dönem sonrasındaki eğitim ve öğretim, istihdam ve emek piyasası, sağlık, barınma, sosyal koruma ve gelir desteği, refah ve aile, ceza yargılaması, spor ve sanat dahil boş zaman, ulusal savunma ve askerlik hizmeti, değerler ve din, katılım ve yurttaşlık için olanaklar, güvenlik ve koruma, sosyal dışlanma ile mücadele ve içermenin teşvik edilmesi, hareketlilik ve uluslararasılık, çok-kültürlülük ve eşitlikler ana politika konularını oluşturmalıdır. Avrupa Konseyi gençlik sektörünün yasal organlarına sunmak üzere politika öneri ve tavsiyelerinde bulunması için bir grup uzmanı davet etmiştir. Bu uzmanlara göre bir gençlik politikası; sporu, boş zamanı ve sosyal hayatı da kapsamalı, gençlerin iş bulmasını kolaylaştırmalı ve işsizlikle mücadele etmeli, kentsel çevre ve habitat ve konut politikasını içermeli,

genç katılımcıları geliştiren bir eğitim ve öğretim politikasının olması, hareket ve değişiklikleri içeren, cinsiyet eşitliği, sağlık, kırsal bölgeler için özel politikalar, kültürel erişim, sürdürülebilir kalkınma ve çevreyi kapsayacak, suç ve şiddetle mücadele edecek, ayrımcılığı önleyen, cinselliği içeren, hak ve yasalara dayanan bir politika çerçevesi oluşturmalıdır (Council of Europe 2003).

2.6.4.2. Avrupa Birliği

Avrupa, ikinci dünya savaşından sonra her alanda büyük yıkıma uğramış ve bu durumdan kurtulmak için bir çıkış yolu aramaktaydı. Bunun sonucunda, Avrupa’da barışın yeniden gelmesi, Avrupa ülkelerinin ortak değerler etrafında birleşmesi ve bilhassa refahı artıracak biçimde kuvvetli bir işbirliği fikri benimsenmeye başlanmıştır (Avrupa Birliği Bakanlığı 2012 pp. 1). Avrupa Birliği, Avrupa halklarının ekonomik, politik, sosyo-kültürel alanlarda birbirleri ile kaynaşmasını öngören, Avrupa devletlerinin bir araya gelerek oluşturdukları uluslararası bir yapıdır. Avrupa birliği, 1993 yılında kurulan birliğin topraklarının çoğunluğu Avrupa kıtası içerisinde bulunmakta olup yirmi sekiz üyeden oluşan ekonomik ve siyasi bir örgütlenmedir.

Avrupa’da gençlik politikaları incelenirken iki temel kurum baz alınmaktadır (Certel ve Kurtaran 2008): Avrupa Konseyi ve Avrupa Komisyonu. Bu kapsamda Avrupa Konseyi ve konseyin gençlik alanındaki çalışmaları yukarıda incelenmiştir. Avrupa Komisyonu ise Denstad (2014) yaptığı gibi Avrupa Birliği Başkanı adı altında incelenecektir. Bu çalışmada da Denstad’ın yapmış olduğu sıralama göz önünde bulundurulacaktır.

2.7.4.2.1. Avrupa Komisyonu

Avrupa Birliği düzeyinde gençlik sektörüne dair faaliyetlerde bulunan diğer ikinci büyük paydaş Avrupa komisyonudur. Komisyon Avrupa Konseyinden sonra alana girmiş ve çalışmalar yürütmüştür. İlk kez 1988 yılında Avrupa’da gençlik çalışmalarını desteklemek amacıyla gençleri ve onların hareketliliğini hedef alan Avrupa için Gençlik (Youth for Europe) programının temelleri atılmış ve bu doğrultuda Avrupa Birliği pilot 1989-1995 yılları arasında gençlik alanının desteklenmesi için somut çalışmalar yapılmıştır (Certel ve Kurtaran 2014). Avrupa Komisyonu; yaşam sürecini başlatan, ayrıca Birliğin yürütme organı olarak AB müktesebatı, bütçeyi ve programları uygulamaktan ve idari denetim faaliyetlerinden sorumlu olan kurumdur. Avrupa Komisyonu 28 üye devletten oluşmaktadır(Avrupa Birliği Bakanlığı 2016). Üye

devletlerle yakın temasları sürdüren komisyon, onlardan gelen geri bildirimleri koordine etmekle sorumludur. Bununla birlikte Gençlikten Sorumlu Bakanlar Konseyi'ne önerilerde bulunmakta ve rapor sunmaktadır (Denstad 2014 pp. 36).

Avrupa Komisyonunun gençlik politikası ile Eğitim ve Kültür Genel Müdürlüğü Gençlik Birimi ilgilenmektedir. Genel müdürlük bünyesindeki bir birim Gençlik Program'ından sorumlu iken diğer bir birim ise, gençlik politikaları ile ilgili konulara eğilmektedir.

Avrupa Birliğine üye ülkeler gençlik politikalarının geliştirilmesine kapsamlı bir şekilde katkıda bulunmaktadır (Denstad 2014 pp. 36):

- Komisyonun politika öncelikleri, Gençlik Programı ve Gençlik Portalı ile gençlerin yurttaşlığının ve toplumun her alanına katılımının sağlanması,
- Avrupa Gençlik Paketi uygulamasıyla, eğitim, istihdam ve sosyal içermeyi teşvik etmek
- Ve farklı sektörlerdeki politikalara gençlik boyutunun dâhil edilmesini desteklemek.

2.7.4.2.1.1. Avrupa Komisyonu'nun Gençlik Hakkındaki Beyaz Kitabı

Gençlik üzerine Beyaz Kitap Avrupa Parlamentosu'na 1999 yılının sonlarına doğru duyurulmuştur. O zaman sayısı 15 olan üye ülkeler arasında fikir birliği sağlamak amacıyla politik bir çalışmanın ürünü olan Beyaz Kitap, henüz bir Avrupa politikası olmamasına karşın, gençlik sorunlarını Avrupa çapında bir yaklaşımla ele alınması için bir koalisyon kurulmasına öncülük etmiştir. Sonuç olarak üye ülkelerin de isteği doğrultusunda Komisyon, Beyaz Kitabı 2001 yılında yayımlamıştır (Malresse 2014).

Avrupa Komisyonunun 2001 yılında kabul ettiği Beyaz Kitap, AB'nin karar alma sürecini başlatmak ve bu kararlardan etkilenen gençleri de kapsayan insanlara bu süreci hazırlamaktadır (Commission of the European Communtion 2001). Avrupa Komisyonu, Beyaz Kitap aracılığıyla gençlik politikalarının fazlaca çeşitlilik gösterdiğini ve bununla üye devletlerin sorumluluk alanına girdiğini vurgulamıştır. Bunun yanı sıra Beyaz Kitap, Avrupa Birliğine üye devletlerin gençlik politikaları hakkında işbirliğine dayanması amacıyla dört temel alan belirlemektedir; katılım, bilgi gönüllülük/gönüllü faaliyetler ve gençlerin daha iyi anlaşılabilmesi ve üye devletlerin eşgüdümlü bir şekilde çalışması için Açık Koordinasyon Yöntemini önermektedir (Denstad 2014 pp. 37).

2.7.4.2.1.2. Avrupa Gençlik Paktı

Avrupa Komisyonu, gençler için önem arz eden ve belki de onlara yönelik politikaların çıkış noktasını oluşturan Beyaz Kitap'tan sonra da gençlerin sorunları ile ilgilenmiştir. Bu amaçla, 22-23 Mart 2005 toplantılarında Avrupa Gençlik Paktını kabul etmiştir (Malresse 2014, European Commission 2005 pp. 65). Paktın kabul edilmesi bir anlamda Lizbon⁴ hedefleri doğrultusunda AB'nin büyüme ve istihdam stratejisinin merkezine gençleri yerleştirmeyi anlamına gelmektedir (European Commission 2005 pp. 65). Avrupa Gençlik Paktı aracılığıyla üç temel hatta bir dizi politik önlemler ortaya konulmuştur; birincisi, istihdam, bütünleşme ve sosyal ilerleme, ikincisi, eğitim, öğretim ve hareketlilik ve üçüncüsü ise iş ve aile hayatı arasında uzlaşmanın sağlanmasıdır (European Commission 2005 pp. 65, Denstad 2014 pp. 39).

Paktın, önemle üzerinde durduğu bir diğer konu ise yoksul gençlerin toplumsal rolleridir. Yoksul gençlerin tek sorunun gelir getirici bir meslekte yoksun oldukları değil aynı zamanda sosyal dışlanma ile karşılaşan bu gençlere sosyal içerme programı ve politikalarının uygulanmasının zorunlu olduğunu ifade etmektedir. Pakt gençlerin istihdamının artırılması noktasında sadece hükümet ve gençleri sorumlu tutmamaktadır. Bunların yanı sıra iş dünyası ve işverenlerinde sorunun çözümünde ortak paydaşlar olduğunun altını çizmektedir. Tabii bu sorunun sadece maddi kaygıların ortadan kaldırılması ile çözülemeyeceğini manevi sorumluluk duygusunun da çözüme yardımcı olacağını belirtmekte ve girişimcilik için geleceğin yetişkinleri olan gençlerin desteklenmesini savunmaktadır (Murat ve Şahin 2011 pp. 284).

2.6.4.2.1.3. Gençlik Programı

Gençlik Programı, Avrupa Komisyonu'nun 2007 ile 2013 yılları arasında gençlik hareketliliğinin genel adıdır. Komisyon tarafında 1986 yılında sunulan Program, Avrupalı gençler arasında ulus-ötesi kültürel, sosyal ya da başka projeler geliştirmesine olanak sağlayarak ve yurttaşlık, dayanışma ve hoşgörü fikrini benimsetmeyi amaç edinmiştir (Denstad 2014 pp. 39, Lejeune 2014). Ana hedef grubunu 15-28 yaş arası gençler oluşturmakla birlikte 13-30 yaş arasında daha geniş bir kitleye katılım imkânı sağlamaktadır. Program, beş temel kategoride gençlik faaliyetlerini destekler ve bu kategoriler "eylemler" olarak adlandırılmaktadır. Ayrıca bu faaliyetler üye ülkelerin

⁴ Lizbon Hedefleri için bkz: Yılmaz, L. (2010). Avrupa Birliği'nin Sosyo-Ekonomik Geleceği: Lizbon Stratejisi ve Küreselleşme. Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı. Araştırma ve İnceleme Serisi-4.

ulusal ajans kanalıyla uygulanmaktadır (Denstad 2014 pp. 39). Komisyon, Gençlik Fırsat Girişimi'nin, 2012 (Youth Opportunities Initiative) bağlamında çeşitli önlemlerle beraber, Erasmus, Leonardo da Vinci ve Avrupa Gönüllük Hizmeti aracılığıyla öğrenim hareketliliğine verilen desteği artırarak gençlere işsizlik konusunda yardım etmeyi teklif etmiştir (Lejeune 2014).

Comett (1986), Erasmus (1987) ve Avrupa için Gençlik (Youth for Europe) (1988) gibi programların iki temel amacı vardır: İlki ekonomik amaçtır ki Avrupa'nın iç Pazar potansiyelini sonuna kadar geliştirmek ve bu gelişim için gereken insan kaynağını güvence altına almak; ikincisi ise sosyokültürel amaçtır ki bundan maksat Avrupa'yı vatandaşlarına daha yaklaştırmak ve topluluğa ihtiyacı olan insan-i yüzü sunmaktır (Lejeune 2014).

Hızla yaşlanan ve giderek artan bir nüfusa sahip olan Avrupa'nın gençliğe verdiği anlam ve önem tüm toplumlardan daha fazladır. Bu doğrultuda Avrupa'nın ürettiği gençlik politikaları ile iki önemli sonuç elde etmeyi istemektedir. İlki gençlerin güncel olarak yaşadığı işsizlik, eğitimsizlik, yalnızlık, madde bağımlılığı, dışlanma gibi sorunların çözümüne yönelik politika üretmek, ikincisi ise bütünleşme ve birleşme gayesiyle gençlere Avrupalılık bilinci ve Avrupa vatandaşlığı kimliği kazandırmaya çalışmaktadır (Ceylan 2016).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırma Modeli

Çalışma sırasında nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmalar; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı araştırmalardır. Algılar ve olaylar doğal ortamlarında gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ele alınır (Yıldırım ve Şimşek 2013 pp. 45). Nitel araştırmanın türlerinden olan tarihi araştırma bu araştırmada tercih edilmiştir. Tarihi araştırmalarda, belirlenen dönemin dokümanlarının okunması veya o dönemde yaşayan kişilerle görüşülmesi ile o dönemde neler yaşandığına dair bilgiler elde edilir. O dönemde neler yaşandığı ve bunların neden meydana geldiği araştırmacı tarafından doğru bir şekilde açıklanmaya çalışılır (Büyüköztürk ve ark. 2015 pp. 19). Bu doğrultuda 1923 yılından 2016 yılına kadar olan süreçte, sosyal hizmet kurumlarının uyguladığı gençlik politikaları incelenmiştir. Bu dönem içerisinde var olan belgeler, makaleler, mevzuat, raporlar, uygulamalar incelenmiştir. Bu dönemler de kendi içerisinde sınıflandırılarak, dönemler arası karşılaştırmalar yapılmış ve gençlerle ilgili yapılan politikalar karşılaştırmalı olarak anlaşılmasına çalışılmıştır.

Ayrıca, bu çalışmada nitel araştırmanın en sık kullanılan veri toplama yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi yöntemine başvurulmuştur. Doküman incelemesinde, araştırılması gereken olgu veya olaylar hakkındaki yazılı materyaller analiz edilir. Bu tür araştırmalarda araştırmacılar ihtiyaç duydukları verileri görüşme yapmadan elde edebilirler (Yıldırım ve Şimşek 2013 pp. 218). Bununla birlikte yazılı doküman ve belgelerin analizi nitel araştırmada sadece kendi başına kullanılabileceği gibi, görüşme ve gözlemlerle elde edilen bilgilere destek amacıyla kullanılan bir bilgi toplama yöntemi olabilir (Coffey ve Atkinson 1996 Kaynak: Yıldırım 1999). Bu nedenle çalışmada, belirlenen konu ile ilgili var olan bütün belge ve dokümanlar incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışma, betimleyici tarzdadır. Betimleyici araştırmanın temel unsurları olarak kabul edilen; toplumsal ilişki ağlarının ve işleyiş süreçlerinin betimlenmesi, çalışılan konuya dair sahadan bulunup çıkarılması gibi özelliklerinden istifade edilmiştir. Tarihi (historical) araştırmalar, tarihi dokümanların dikkatlice okunarak “geçmişte ne oldu?” sorusuna cevap aranmıştır. Bu doğrultuda süregelen durum tam ve dikkatli bir şekilde

incelenmiştir. Cooper (2010)'a göre, literatür taramanın dört temel amacı bulunmaktadır; ilki başkalarının yaptığı çalışmalarını bir araya getirmek, ikinci amaç, önceden yapılmış çalışmalarını eleştirmek, üçüncü amaç, ilgili literatür arasındaki bağlantıyı kurmak ve dördüncü son amaç ise alandaki temel konuları tartışmaktır (Kaynak: Creswell 2014 pp. 28). Yapılan bu çalışma kapsamında Cooper'in birinci ve üçüncü ilkeleri temel alınmıştır. Betimsel analiz dört aşamada gerçekleşmektedir. Birinci aşamada araştırmacı veri analizi için çerçeve oluşturmak amacıyla, araştırma sorularından, araştırmanın kavramsal çerçevesinden ya da görüşme ve gözlemlerde yer alan boyutlardan hareket eder. Böylece verilerin hangi temalar altında düzenleneceği ve sunulacağı belirlenmiş olur. Sonrasında, araştırmacı daha önce oluşturduğu çerçeveye dayalı olarak verileri okur ve düzenler. Bu süreçte verilerin anlamlı ve mantıklı bir biçimde bir araya getirilmesi önem taşımaktadır. Bu aşamadan sonra araştırmacı düzenlemiş olduğu verileri tanımlar. Bunun için gerekli yerlerde doğrudan alıntılara da başvurmak zorunda kalabilir. Bu sürecin sonunda araştırmacı tanımlamış olduğu bulguları açıklar, ilişkilendirir ve anlamlandırır. Araştırmacı bu aşamada ayrıca yapmış olduğu yorumları daha da güçlendirmek için bulgular arasındaki neden sonuç ilişkilerini açıklar ve ihtiyaç duyulması durumunda farklı olgular arasında karşılaştırma yapar (Yıldırım ve Şimşek 2003 Kaynak: Özdemir 2010). Çalışmada; gençlik, politika, gençlik politikası, korunmaya muhtaç çocuk, gençlik ve sosyal hizmet temaları belirlenmiş ve incelenen dökümanlarda elde edilen veriler bu temalar altında kullanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni/grubu; 1923 yılından 2016 yılına kadar gençlik politikaları alanında faaliyet gösteren; Himaye-i Etfal Cemiyeti, Çocuk Esirgeme Kurumu, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın uygulamış oldukları politikalar oluşturmaktadır.

Araştırmanın örnekleme; 1923 yılından 2016 yılına kadar çocuk ve gençlik alanında çalışmalar yapan Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın gençlik alanında uyguladıkları politikalar oluşturmaktadır.

Veri Toplama ve Analizi

Verilerin toplanması ve analizinde, örnekleme belirlenen tarihler dönemlere ayrılmıştır. Bu tarihler; 1923-1935 yılları arası, 1935-1983 tarihleri arası, 1983-2011 yılları arası ve son olarak 2011 yılı ve sonrasını kapsamaktadır. Belirlenen tarihlerin bu dönemlere ayrılmasının nedeni, çocuklara yönelik politikalarda esas görevi üstlenen Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin dönüşümüdür. Bu dönemlerde Cemiyetin gerek isim gerek yapısal değişimlere uğraması, verilen hizmetlerde de farklılaşmalara yol açtığından dolayı araştırmada bu dönemler esas alınmıştır. 1923-1935 yılları arasında Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin yapmış olduğu çocuk alanındaki faaliyetlere; konuyla ilgili kitaplar, makaleler ve resmi gazetede yer alan mevzuat incelenerek ulaşılmıştır. 1935-1983 yılları arasında Çocuk Esirgeme Kurumu ile ilgili verilere; resmi gazetede yer alan mevzuat, kurumla ilgili broşürler, ilgili literatür, kurumun faaliyet raporları, tanıtım kitapçıkları incelenmiştir. 1983-2011 yılları arasındaki bilgilere ulaşmak amacıyla SHÇEK ile ilgili raporlara, yönetmeliklere, ilgili literatüre, SHÇEK'e ait iç yönetmeliklere ulaşılmıştır. Son olarak 2011 ve sonrasında çocuk alanıyla ilgili uygulamaların yoğunlaştığı kurum olan ASPB ile ilgili veriler için bakanlığın strateji planlarına, faaliyet raporlarına ve ilgili mevzuat'a bakılmıştır.

Bunlarla birlikte, verilerin toplanması ve analizi; 1923 ila 2016 yılları arasında Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın uygulamış oldukları gençlik politikaları analiz edilmesi amacıyla, başta Resmi Gazete olmak üzere, Milli Kütüphane, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Hacettepe Üniversitesi Kütüphanesi, Ankara Üniversitesi, Ulusal Tez Merkezi, TUBİTAK-ULAKBİM, TO-KAT (Toplu Katalog Tarama), YÖK Tez Tarama Kataloğu, Google Akademik, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Arşivi, Gençlik ve Spor Bakanlığı Arşivi vb. birçok kütüphane ve veri tabanı sitesinden veriler toplanmıştır. Yukarıda adı geçen kurumların uygulamış olduğu politikalar ayrı ayrı incelenmiş ve bu doğrultuda çalışma analiz edilmiştir.

4. BULGULAR

4.1. 1923 İla 2016 Yılları Arasında Sosyal Hizmet Kurumlarının Gençlik Politikaları

Bu bölümde 1923 yılından 2016 yılına kadar sosyal hizmet kurumları olarak bilinen Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu (önceki adıyla Himaye-i Etfal Cemiyeti), Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın bu yıllar arasında uygulamış oldukları gençlik politikaları incelenmesi ve değerlendirilmesi hedeflenmiştir.

4.2. Himaye-i Etfal Cemiyeti

Himaye-i Etfal Cemiyeti(1908/Kırklareli), Darülaceze(1895), Darül Hayr-i Ali, Darül Eytamlar vb. kurumların özellikle 19. yüzyılın sonlarına doğru yaygınlık kazanması ve dezavantajlı kesimlere yönelik hizmetlerin oluşması Osmanlı Devleti'ndeki sosyal devlet anlayışının izdüşümleridir. Fakat bu oluşumların uzun ömürlü olmadığı ve yaygınlık kazanmadığı görülmektedir (Acar 2005 pp.10). Özellikle çocuklara yönelik hizmetlerin II. Abdülhamit döneminde gelişme gösterdiğine tanık olunmaktadır. Bu durumu Özbek (1999), kurumların 1880'lerde yaşanan Ermeni Olayları sonucunda kimsesiz çocukların sayısının binleri bulması nedeniyle ve bu çocukların misyonerlik faaliyetlerinden uzak tutulması amacıyla açıldığını ifade etmektedir. Bu kurumlardan Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin de farklı tarihlerde açılıp tekrar kapandığı belgelerle sabittir. Aşağıda gençlik alanında sosyal hizmet kurumları olarak işlevsellik gösteren başlıca kurumların incelenmesi amaçlanmıştır. Himaye-i Etfal Cemiyeti bunların başında gelmektedir. Nitekim o dönemde sosyal hizmeti odak noktasına alarak çalışan kurumların başında Himaye-i Etfal Cemiyeti gelmektedir. Çalışmada detaylı olarak incelenecek olan bu cemiyetin çalışmalarını çocuk temelli yaptığı görülmekle birlikte uluslararası olmak üzere birçok kanun, kurum ve kuruluşun 0-18 yaş arasını çocuk kabul etmesinden ötürü Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin uygulamış olduğu politikalar ve yapmış olduğu çalışmalar incelenecektir.

4.2.1. Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin Kuruluş Aşaması ve Dönemin Mevcut Durumu

Dönemin nüfus dağılımına bakıldığında 1927 yılı itibariyle Türkiye'nin toplam nüfusu 13,6 milyon ve bu toplam nüfusun %52'si kadınlardan oluşmaktaydı. 1935 yılı

verilerine bakıldığında ise toplam nüfusun 16,2 milyona çıktığı görülmektedir. Bu nüfusun %41,2'sini 15 yaşın altındaki çocuklar oluşturmaktadır (Kontaş 1998 pp. 7).

Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin ne zaman ve nerede kurulduğu ile ilgili çeşitli görüşler mevcuttur. Himaye-i Etfal Cemiyeti ilk defa 1908 yılında Kırklareli de yerel düzeyde kurulduğu bilinmektedir (Çavuşoğlu 2005 pp. 4). Bu mevcudiyet Balkan Savaşları boyunca sürmüştür. Daha sonra bu kurum 1917 yılında İstanbul'da da kurulmuş ve çalışmaları birleştirilmiştir. 11 Ağustos 1917 (1333) tarihinde Himaye-i Etfal Cemiyeti, padişah iradesi ile kamu yararına çalışan cemiyet olarak kabul edilmiştir (Albayrak 1988, Çavuşoğlu 2005 pp.4). Kurumun simgesi olan üçgenin uçlarını 'sıhhat, ahlak, irfan' kelimeleri oluşturmaktadır ve içerisinde ise bir hilal bulunmaktadır (Okay 1999 pp. 22). Kurtuluş savaşı sırasında anne babası şehit düşen çocukları himaye etmek amacıyla 30 Haziran 1921 tarihinde henüz Cumhuriyet resmen ilan edilmeden önce Himaye-i Etfal Cemiyeti, dernek statüsünde tekrar kurulmuştur (Albayrak 1988, Atalay 1988, Kaynak: Çengelci 1996 pp. 6, Çavuşoğlu 2005 pp. 4.). Bunun yanı sıra Cemiyetin, çalışmalarına 1 Ekim 1921 tarihinde başladığı bilinmektedir.

Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin 30 Haziran 1921'de ilk Heyeti Merkeziye'sinin kurucu üyelerinin yaptığı ilk toplantıda, cemiyet reisliğine Muhtar Bey; Kâtip Umumiliği Bolu Mebusu Dr. Fuat Bey; Muhasipliğine Niğde Mebusu Vehbi Bey seçilmiştir. Cemiyet'in himayesini ise Mustafa Kemal Paşa üstlenmiştir (TÇEK, 1966).

Brown (1995), İstanbul 1920 eserinde, o dönemleri çocuk açısından, Cumhuriyet'in inşa edilmeye başlandığı '20li yıllarda, Osmanlı döneminde yapılmış olan savaşların toplumsal sonuçlarının çok ağır olduğunu ifade etmektedir. O dönemde İstanbul'da çok fazla sayıda yetimhanenin bulunduğunu, yetişkin ve çocuk suçluluğunda ciddi artışların meydana geldiğini, kadın fuhuş'u, mülteci akını vb. yaşanan ciddi toplumsal sorunların başında gelmektedir. Bu sorunlar arasından yetimhaneler kısmında, yazar dikkatleri İstanbul'daki çocuk vahametine çekmektedir. Kötü savaş koşullarından kaynaklı ailesiz kalmaları münasebetiyle birçok çocuğun kimsesizlik sorunuyla karşılaştığını ve çözüm olarak bu çocukların yetimhanelere yerleştirildiği görülmektedir. 1920'lerde İstanbul'da bu çocuklara yönelik 47 yetimhanenin bulunduğu ve bu yetimhanelerin toplamda 8.624 çocuğa ev sahipliği yaptığı görülmektedir. Yazar bu ifadeler yer verirken bütün bu yetimhanelerin Türklere

ait olmadığını, Rum ve Ermenilere ait olan yetimhanelerin de bulunduğunu ifade etmektedir.

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında var olan darüleytamlar, birer devlet kurumu olarak işlemektedir. Bu süreç içerisinde devletin darüleytamlara bütçe ayıramaması, darüleytamları denetleme-kontrol-yönetme noktasında kadro eksikliğinin olmaması ve çıkan sorunlarla devletin baş edememesi tasfiye sürecini başlatmış ve 1926 yılında darüleytamlar tamamen kapatılmışlardır. Cumhuriyet, bir devlet politikası olarak darüleytamları açmaktan vazgeçip alanı bütünüyle sivil örgütlere bırakmıştır (Karatay 2007 pp. 149). Sivil örgütler arasında en bilinenin ve devletçe de desteklenenin Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin olduğu görülmektedir. Karatay (2007 p. 179), 1920 ile 1930 yılları arasında kamunun çocukları ve gençleri korumaya yönelik belirgin bir adresinin olmadığını ifade etmektedir. Birçok kamu kurumuna sorumluluk verildiği ve görevlerin dağınık olduğu belirtilmektedir. Bu kurumlardan bir tanesi de belediyedir. Duru (1939 p. 74-75), dönemin Belediyeler Kanuna göre belediyelere; dilenciliği önlemek, kimsesiz çocukları, 'delileri', kazaya ve afete uğramış kişileri korumak ve gözetmek, fakir ailelerin ve kimsesiz çocuklara para, hekim, ilaç, yeme-içme, giyinme, barınma, eğitim hizmeti sunmak, eczane, yersiz yurtsuz kişilere iş bulmak, fakirler için yatı evi kurmak, kimsesiz kadın ve çocukları korumak vb. alanlarda belediyelere kamusal alanda büyük rol düşmektedir. '20'li ve '30'lu yıllarda çocuklara verilen kamusal hizmetlerin bazılarını İzmir'de rastlanmaktadır. Nitekim henüz bu yıllarda merkezi idarenin görevleri arasında bulunmayan sosyal hizmetler ve Korunmaya Muhtaç Çocuk (KMÇ) hizmetleri, belediye ve valilik arasında bölüştürülmüştür. İzmir belediyesi buna yönelik olarak 1923 yılında ilk kez bir çocuk yuvası açmıştır. Yuvanın talimatnamesine göre bu yuvada en fazla 3 yaşına kadar çocuk bakılmaktadır. 3 yaşından sonra ve daha büyük çocukları himaye edecek herhangi bir kurum olmadığı için çocuklar yatılı okullara yönlendirilmektedir (Kılıç 1982 pp. 477).

Kamusal kaynaklarla desteklenen tek kurum olan darüleytamların 1926 yılında kapanmasından itibaren 1940'lı yılların sonuna kadar devlet, çocuk koruma sistemine müdahil olmamıştır. Karatay (2007 p. 189), bu durumun sadece çocuk koruma sistemine özgü olmadığını toplumun diğer korunmaya muhtaç kesimlerine ve genel olarak yoksullarla ilgili doğrudan hizmet sunan merkezi bir yapının bulunmadığını ifade etmektedir.

‘20’li ve ‘30’lu yıllara bakıldığında sistemli bir hizmet görülmemektedir. Sadece çocuk⁵ ve gençlere yönelik hizmetlerin değil aynı zamanda tüm dezavantajlı bireylere yönelik hizmetlerin verilmesinde sıkıntılar yaşanmıştır.

4.2.2. Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin Amaçları

Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin kuruluş amacı, nizamnamesinin birinci maddesinde şöyle açıklanmıştır: İlk amaç, “*Cemiyet evvela şehit çocukları ile saniyen harp malullerinin ve harp felaketzedelerinin çocukları ile iştigal eder.*” Cemiyet bu amaçlar için darüleytamlar açacak ve mevcut darüleytamlar yaygınlaştırılması ve iyileştirilmesi için hükümet çabalarına ‘refik ve muavin’ olacaktır. Cemiyet’in daha sonraki amaçları arasında; çocukları eza’dan korumak, çocuk bakımı için annelere talim, verimli çocuklar için hastanelerin tesisi, fakir ve hasta çocukların tedavisi, ‘serseri’ ve dilenci çocukların kurtarılması, çocukların hukuku, sıhhati ve bunlar gibi birçok memleket ve insani meseleler ile meşgul olmak vardır (Güneş 2005). Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin Nizamnamesi 1928 yılın yapılan kongrede tadil edilerek cemiyetin amacı, çocukların hayat ve hukukunu himaye etmek olarak kabul edilmiştir. Bununla beraber ayrıca ‘iskat-ı cenin’i (kürtaj) önlemek, çocuk ölümlerini önlemek, fena terbiyelere engel olmak, ülkede çok ve gürbüz çocuk sayısını artırmak da amaçlar arasındadır (Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti Nizamnamesi Esasisi, 1930).

Himaye-i Etfal Cemiyeti, yalnızca şehit çocuklarına sahip çıkmak ve bakımını sağlamakla kalmayıp aynı zamanda yurtiçi ve yurtdışı programlar ve yardımlarla (Sertel 1987 pp. 56) korunmaya muhtaç bütün çocukların muayene ve tedavilerini üstlenmiş; çocuklara para yardımında bulunmuş; yiyecek yardımı; süt yardımı; doğum yardımı; okul materyali; kimsesiz çocukların okullara yerleştirilmesi; çocuk bahçelerinin ve çocuk kütüphanelerinin açılması gibi çeşitli hizmetleri de olmuştur (Çengelci 1996).

Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin 30 Haziran 1921 tarihinde merkezi Ankara olmak üzere kurulmuş olup 30 Haziran 1921 tarihli “*Ankara Himaye-i Etfal Cemiyeti Nizamname-i Esasisi*” başlığıyla 68 sekiz maddelik nizamnamenin amaçlarının ikinci ve üçüncü maddelerde açıklamıştır (Kaynak: Sarıkaya 2007). Şöyle ki;

⁵ Çocukluk, 0-18 yaş arasını kapsamaktadır. Nitekim başta medeni kanun olmak üzere birçok kanun ve kaynakçaya göre 0-18 yaş arası çocuk kabul edilmektedir. Aynı zamanda başta uluslararası WHO, BM vb. kurumlar olmak üzere gençliği 14, 15 yaşlarından başlatmaktadırlar. Bu çalışmada bahsedilen çocuk kavramı, gençliğin belli yaş kesimini de barındırmaktadır.

“Madde 2- Cemiyet evvela şehit çocuklarıyla, saniyen harp malullerinin ve harp felaketzedelerinin çocuklarıyla iştigal eder.”

“Madde 3- Cemiyet, bunun haricinde alelumum etfalin himayesine ait hususat ile meşgul olur.”

Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin kuruluş amacı; 1. Dünya Savaşının ve onun ardında gelen buhranlı sorunların yıkımlarını onarmak, savaşlarda şehit düşen çocukların bakılıp korunması, diğer felakete uğramış çocukların, milletçe korunması, bakımlarının yapılması, hayatlarının korunması, maneviyatlarının güçlendirilmesi, her bir çocuğun hayatla savaşmak için gerekli tedbirlerin alınması, ülkeye faydalı olabilecek düzeyde eğitim verilmesi vb. görevler kurumun başlıca sorumlulukları alanına girmektedir (Atalay 1988, Kaynak: Çengelci 1996 pp. 6, Çavuşoğlu 2005 pp. 4).

Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin Umumiyesi Nizamname-i Esasi'nde (Kaynak: Çavuşoğlu 2005 p. 9), kurumun başlıca görevlerini şöyle özetlemektedir:

... “-Çocuklara eziyet edilmemesi

-Anne ve babaları dahil, hiç kimse tarafından, çocukların bedeni ve ruhsal durumlarını tehlikeye düşürecek hizmetlerin gördürülmemesi,

- Fakir, hasta çocukların tedavilerinin sağlanması,

-Çocukların tütün ve bağımlılık yaratacak maddelerden korunması,

-Okulların tatil zamanlarında fakir çocukların kırlara ve yazlıklara gönderilmesinin sağlanması,

-Hizmetçi, besleme ve evlatlıklara kötü muamele edilmemesi,

- Himaye-i Etfal'e ilişkin kütüphane kurulması,

-Anne ve babaları tarafından terbiye edilmeyen veya mahkum olan çocuklar için ıslahaneler kurulması,

-Çocukların sağlıklı bir şekilde yetişmeleri için oyun alanlarının kurulması,

-Himaye-i Etfal ile uğraşan uluslararası kuruluşlarla bağlantı kurulması.”...

Nizamnamede Cemiyet'in görevleri incelendiğinde, aldığı kararlar itibariyle gayet geniş bir hizmet yelpazesinin olduğu görülmektedir. Zira nizamname, çocuğun madde bağımlılığından korunmasından anne baba şiddetine kadar birçok noktada müdahale

etmektedir. Çocuğun sağlığı konusunda uluslararası anlamda çalışmalar yürütmek istemesi, mahkûm çocuklar için ceza evinden ziyade ıslahhanelerin oluşturulmak istenmesi, evlatlık verilen çocukların⁶ izlenmesi vb. amaçlar hedeflenmektedir. Uygulama noktasında her ne kadar zafiyetler görülse de o günün şartlarında bu emellerle yola çıkılması önem arz etmektedir.

Gençlik ve politikaları itibari ile ele alındığında özellikle kurumun çok fazla hizmetinin olmadığı görülmektedir. Nitekim nizamname, Cemiyet'in on üç yaşına kadar olan çocuklara yönelik hizmet vereceğini bildirmektedir. Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin amaçları arasında; yatılı okulların yaptırılması, çocukların tedavileri için hastaneler inşa etmek, 'özürlü'⁷ çocukların bakımını tedarik etmek, oyun alanı tesis etmek, fakir çocuklar için bazı okullarda öğle yemeği vermek, çalışan annelere yönelik kreş hizmetleri sunmak vb. hizmetler bulunmaktadır (Okay 1999 pp. 19-36). Nizamname, gençliğe yönelik sosyal hizmet merkezli kurumların tarihçesini anlamak açısından son derece önem teşkil etmektedir. Zira Himaye-i Etfal Cemiyeti, yalnız on üç yaşına kadar hizmet sunulduğu görülmüştür. On üç yaşından sonra nizamnameye göre, gençlere yönelik herhangi bir hizmetin sunulmadığı tespit edilmiştir. Bu durumu Acar (2005 p. 22) çocuklara yönelik bir yaş sınırlamasının olduğunu ve bu sınırlama ile 12 yaşından büyük çocuklara hizmet sunulmadığını ancak Çavuşoğlu (2005 p.18) 12 yaşından büyük çocuklara manevi destek verildiğini belirtmiştir. Yaş sınırlamasına yönelik olan bu durum sonraki yıllarda değişmiştir. Nitekim 1935 yılında 9 ve 10'uncu Genel Kurultayında yapılan değişiklikle çocuklara yönelik hizmet 18 yaşına kadar çekilmiştir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında faaliyet gösteren Himaye-i Etfal Cemiyeti gençliğe yönelik hizmetlerini biraz daha sosyal hizmet sınırları dışında değerlendirdiğini söylemek mümkündür. Zira gençlik demek, Cumhuriyet tarihinde spor demektir. Devlet bu alanda çalışmalar yürütmüştür. Bu doğrultuda beden terbiyesi ve spor politikası açısından her genç yurttaş, gerektiğinde milli müdafaa için hazır olacak beden ve ruh sağlığına sahip olması gerektiği (Bulut 2007) görüşü mevcuttur. Cumhuriyet'in ilk yıllarında gençlik daha çok "eğitim" ve "spor" ile ilişkilendirilmiştir. Bu kapsamda gençlik hizmetlerinin çerçevesini spor ve serbest zaman oluşturmuştur (Şentuna 2009 p. 19). Cumhuriyet'in ilk yıllarında gençlere yönelik faaliyetlerin daha çok spor etrafında

⁶ Kaynaklarda evlatlık ile beraber "besleme"lerden de bahsedilmektedir.

⁷ Özürlü ibaresi 03.05.2013 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan 6462 Sayılı Kanun ile kaldırılmıştır. Yerine Engelli kavramı getirilmiştir.

toplanmasının (Kaya 2010 p. 45) 1920’li yıllar ile birlikte sadece Türkiye’de değil dünyada da buna benzer bir gelişmenin var olduğu söylenmektedir. Nitekim İtalya ve Almanya gibi devletlerin uluslarını inşa etmede gençlik aktif rol oynamıştır. Türkiye’de buna paralel bir gelişme göstermiştir. Ancak Akın (2004, Kaynak: Kaya 2010 p. 45) bu dönemde Türkiye’deki sporun kullanım amacının farklı olduğunu belirtmiş ve bu amacın daha çok sağlıkla ilgili olduğunu ifade etmiştir.

4.2.3. Himaye-i Etfal Cemiyeti Yayınları

Gençliğe yönelik sadece Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin değil aynı zamanda devlet kurumlarının da gençlik konusunda yapmış olduğu yayınlarda; Cumhuriyetin milli hedeflerini öncelemek ve gençleri zararlı alışkanlıklardan korumak amaçlanmıştır (Yaman 2013). Dernek statüsünde olan Himaye-i Etfal Cemiyeti, devletten gereken yardımı göremediğinden sesini halka duyurması gerekmiştir. Bu doğrultuda hem kendini tanıtmak, yaptığı faaliyetleri göstermek ve halktan gereken desteği almak için çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. Bunların başında cemiyetin yayınladığı süreli yayınlar bulunmaktadır. Bunlar; Çocuk Mecmuası, Ana Mecmuası, Çocuk, Çocuk ve Yuva, Gürbüz Türk Çocuğu, Türk Kadını, Çocuk Haftası vb. yayınlar olmuştur. Bu yayınlar daha çok anne ve çocuğu hedef kitle olarak almıştır (Sınar Çılgın 2004).

Bu yayınlardan bahsederken Sınar Çılgın (2004), Gürbüz Türk Çocuğu Dergisi’nin yayımlandığı günden 1931’e kadar gerek çocuk gerekse anne odaklı çalışmalar yaptığını belirtmektedir. Bu iki temel kitlenin dışında baba-öğretmen veya çocuğun yetiştirilmesinde rol alan herkese seslenecek şekilde çalışmalar da yapmıştır. Ancak 1931 tarihinden sonra sadece yetişkinleri odak noktasına almışlardır. Himaye-i Etfal Cemiyeti, toplumda rol aldığı misyonu bu dergi aracılığıyla duyurmaya çalışmıştır. Çavuşoğlu (2005 p. 116) ise bu derginin başlıca iki amacı olduğunu belirtmektedir; 1- Türk çocuğunu gürbüz yetiştirmek, 2- Gürbüz çocuklarda kuvvetli, sağlam bir milleti vücuda getirmek.

Kurumun bazı eserleri ise Kurumu tanıtmının yanında kuruma maddi imkânlar sağlamak amacıyla da yayınlanmıştır. “İlk Lokomotifler” adlı eserde olduğu gibi: *“Sizde bu soyun çocuklarındansınız. Sizin de damarlarınızda o erdemli dedelerimizin kanı dolaşüyor. Şu halde düşkün, yoksul, kimsesiz çocukları düşününüz. Onlara yardım ediniz. Bunun en kestirme yolu: yılda en az 50 kuruş vererek Çocuk Esirgeme Kurumuna üye olmaktır. ”* (Klemm 1944). İlk Lokomotifler adlı kitap, çeviri bir

kitaptır. Bu kitap tarihte yapılan ilk lokomotiflerden bahsetmektedir. Bu tarz kitapların okutulması ile çocukların öğrenimleri de amaçlandığını söylemek mümkündür.

4.2.4. Devletin İsteddiği Çocuk ve Gençlik

Öncelikle devletin nasıl bir yeni kuşak istediğini anlamak için o günkü mevcut durumdaki genel çerçeveyi bilmekte fayda olacaktır. Nitekim en çarpıcı örneğini Atatürk'ün o günlere dair hatıra defterine düştüğü bir notta görülmektedir. Şöyle ki: *“Yollarda birçok muhacirin gördük, Bitlis'e avdet ediyorlar. Cümlesi aç, sefil, ölüme mahkûm bir halde 4-5 yaşlarında bir çocuğu ebeveyni yol üzerinde terk etmişler, bu da bir karı kocanın peşine takılmış. Onları ağlayarak 100 metreden takip ediyor. Kendilerini niçin çocuğu almadıkları için tekdir ettim. “Bizim evladımız değiller” dediğini belirtmektedir.”* (Kaynak: Tezer 1999, Çavuşoğlu 2005 pp. 40). Atatürk'ün bu anısından anlaşılacağı üzere kimsesiz çocuklar sorunu ülkenin en önemli sorunlarından biri haline gelmiştir. Durum böyle iken hem bu soruna çözüm üretmek hem de daha sağlıklı ve vatanperver bir nesil yetiştirme arzusu ortaya çıkmıştır. Bir diğer örneği ise, Atatürk'ün 16 Kasım 1916 tarihine dair hatıratında geçen şu olaydır. *“... Buradan avdet. Şerefiye denilen camii gezdim. Hayvanat leşleriyle ve müzahrefat ile maliydi. Harap olmuş. Yolda 12 yaşında Ömer namında öksüz bir çocuk gördüm. Bunu yanıma aldım. Bu görülünce daha üç tane böyle anası babası ölmüş yetimler getirdiler, onlara da para vermekle iktifa ettim. ”* (Kaynak: Sönmez 1997 pp. 12). Bu iki küçük hatıra aslında dönemin vahametini göstermektedir.

Böyle bir tablo karşısında gelecek neslin nasıl olması gerektiğini yine en güzel özetleyecek olan olay şudur: Atatürk 17 Ekim 1992 tarihinde Bursa'da kendisini karşılayan çocuklara nasıl bir gençlik istediğini şöyle açıklamaktadır:

“Küçük hanımlar, küçük beyler!

“Sizler hepiniz geleceğin bir gülü, yıldızı ve ikbal ışığısınız.

“Memleketi asıl ışığa boğacak olan sizsiniz.

“kendinizin ne kadar önemli, değerli olduğunuzu düşünerek ona göre çalışınız. Sizlerden çok şey bekliyoruz.” (Atatürk Albümü 1922, Kaynak: Çavuşoğlu 2005 pp.42). Gürbüz Türk Çocuğu dergisi örneği üzerinden gidilecek olunursa; dergi, hükümetin ve cemiyetin çocuk politikasına yön verme çabasının bir parçasıdır (Sınar Çılgın 2004). Nitekim devlet; ülkeyi koruyacak, savunacak ve yönetecek olan kuşağın her yönüyle

sağlam olmasını istemektedir. Çocuklar için bir gelecek tahayyülü, tabi ki tüm toplum için kurgulanan bir gelecektir. *“İnsanlığın geleceğine ait her türlü düşünce sistemi, gelecek nesillere yönelik değerlendirmeler yapar ve projeler hazırlar”* (Çakan 2010). Bu doğrultuda Cumhuriyetin kurucuları, Cumhuriyet idare ve bekasının teminatı maksadıyla çocuklar üzerinden bir siyasi icraat yapılması gerektiğinin farkındadırlar. Nitekim hedef yalnızca çocukların biyolojik açıdan sağlıklı olması değildir. Aynı zamanda Cumhuriyeti yaşatacak yeni bir nesil’in varlığı, yeni rejimi anlamlı kılacak bir “vatandaş/yurттаş” tipi yetiştirmektir (Bakırca 2014).

Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin faaliyetleri göz önünde tutulduğunda; faaliyetlerin daha çok 0-12 yaş arasındaki çocuklara yönelik olduğunu söylemek mümkündür. 12 yaşından büyük olan çocuklara yönelik hizmetlerin daha çok manevi açıdan olduğu görülmüştür (Çavuşoğlu 2005 pp. 18). Fakat Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin 1935 yılından sonraki ismi ile Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu’nun gençlik politikası değişiklikler göstermiştir. Bu değişikliklerle 12 yaşından sonraki çocuklara yönelik sosyal hizmet temelli çalışmaların olduğu görülmektedir. Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin daha büyük yaştaki çocuklara (gençlere) yönelik faaliyetlerinin az olmasında gençliğin daha çok spor ile anılması da etkili olmuştur.

4.3. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu

1935 yılında Atatürk’ün isteği üzerine Himaye-i Etfal Cemiyeti isim değiştirmiş ve Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu olmuştur. Bu bölümde TÇEK’in gençlere yönelik yapmış olduğu uygulamalarının ve mevzuatının incelenmesi hedeflenmiştir.

4.3.1. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Kuruluş Aşaması

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu, yalnızca çocukları korumak amacıyla meydana çıkmış bir kurum değildir. Bununla birlikte ve asıl maksat olarak, yeni kurulan cumhuriyet’in yeni bir toplum oluşturma idealini gerçekleştirmek üzere kurulmuştur. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu (ÇEK); sağlıklı, iyi beslenen, iyi eğitilmiş ve geleceğe umutla bakabilen, sosyokültürel kaynaklardan faydalanabilen bir cumhuriyet kuşağı oluşturma projesinin öncül adımlarını atmıştır (Acar 2005 pp. 1). Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin devamı niteliğinde olan Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu, 1935 yılında Atatürk’ün isteği üzerine isim değiştirmiştir (Çavuşoğlu 2005 pp. 18). Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu, Himaye-i Etfal Cemiyeti’nden farklı bir kurum değildir. Cemiyetin Temelleri üzerine kurulmuştur.

4.3.2. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Örgüt Yapısı

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu, bir devlet kurumu olmamasına rağmen hızlı bir şekilde örgütlenmiştir. 1921 yılında kurulan kurum, 1933 yılında 542 şubeye ulaşmıştır. 1946 yılına doğru bu şubelerin sayısı 688'e ulaşmıştır (Acar 2005 pp. 15). Kurumun örgütsel yapısında en yüksek karar organı, Genel Kongredir. 2 yılda bir toplanan kongre, Genel Merkez Heyeti'ni seçmektedir. Genel Merkez Heyeti 25 kişiden oluşmaktadır. Bu Heyetin genel başkanı, ikinci başkan ve yedi kişilik Genel Yönetim Kurulu'nu seçmektedir. Genel Merkezin altında merkezler bulunmaktadır. Şubeler merkezlerin, kollar ise şubelerin altında bulunmaktadır (Baranoğlu 1966).

Kurumun Başkanı Fuat Umay'ın 1941 yılında bir radyo konuşmasından alıntılar şöyledir: *“ÇEK'in 700 şubesi, bir çocuk mektebi, üç doğumevi, iki ana mektebi, beş pansiyon, dört diş muayenesi, dört yüzme ve kum havuzu, on bir süt damlası, otuz iki dispanser, iki sinema, iki sıhhat müzesi, dokuz çocuk yıkanma yeri, on altı gündüz bakımevi, otuz dokuz çocuk yuvası, elli beş çocuk bahçesi, on bir çocuk koruma evi, yetmiş sekiz aşevi olmak üzere 284 kuruluşu bulunmaktadır.”* 7-8 Mayıs 1976 tarihinde gerçekleştirilen 28. Genel Kurul'da ise Kurum'un 67 il merkezinde ve 450 ilçede örgütlendiği belirtilmiştir (Çavuşoğlu 2005 pp. 23).

4.3.3. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun Amaçları

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun (ilk adıyla Himaye-i Etfal Cemiyeti) çalışmaları ve politikası, şehit çocuklarını korumaya yönelik olmuştur. Yani kurumun ilk yıllarında kurumun amacının çok kısıtlı(Acar 2005 pp. 18) olduğu söylenebilmektedir. Bu duruma TÇEK 1946 yılında yayınladığı “25. Yıl 1921-1946” adlı kaynakta Fevzi Çakmak'ın durumla ilgili gözlem ve TÇEK'ten isteklerine şöyle yer vermektedir: İstiklal Harbi'nde, savaş alanı olan köylerde kimsesiz çocukların çokluğunu ve yıkılmış olan evlerin duvarları diplerinde yaşayan bu yavruların korunmaları gerektiğini vurgulamıştır. ÇEK'in daha sonraki yıllarında durum biraz daha değişmiştir. Nitekim yine Kurumun 25. Yıl eserinde kurum vizyonu şöyle ifade dilmektedir; çocuğu yalnızca anne babasız, kimsesiz olduğu için korumanın sadece kısır bir merhamet işi olduğunu, buna karşın modern çocuk koruma sistemlerinin daha fazla iş yaptığını ve Türkiye'de çocuk davasını vatan ve millet davası olarak tanımlaması gerektiği vurgulanmaktadır.

Kurumun amacını açıklarken Acar (2005 p. 22), çocuk sorunun bir bütün olarak tanımlandığını ifade etmektedir. Sadece yaş konusunda bir sınırlılık belirtmektedir. Şöyle ki; kurumun, kurumsal hizmeti on iki yaşına kadardır. Buna karşın Çavuşoğlu (2005 p. 18), kurumun hizmetlerinin on iki yaşına kadar olan çocuklara maddi, daha yukarı yaşlar için manevi olarak belirtmektedir. Ancak Çavuşoğlu 1935 yılında 9 ve 10'uncu Genel Kurultayında yapılan değişikliklerle on iki yaşından büyük çocuklar için yapılan manevi yardımların yanı sıra gerekli görüldüğü takdirde 18 yaşına kadar kimsesiz çocukları barındırabileceğini ve yardım yapılacağını ifade etmektedir.

ÇEK 1935 yılı Anayasasında kurumun amaçları şöyle açıklanmaktadır;

- Çocuk dispanserlerinin, misafirhanelerinin, yetim yuvalarının kurulması,
- Çocuklara yönelik kütüphanelerin inşa edilmesi,
- Süt dağıtım birimlerinin kurulması,
- Maddi yetersizliği olan çocuklar için oyun alanları ve bahçelerin açılması,
- Fakir çocuklar için gıda ve eşya yardımlarının yapılması,
- Maddi yetersizliği olan anne ve çocuklar için ucuz ve(ya) parasız banyolar açılması,
- Fakir ve hasta çocuklara yönelik yardım yapılması, genel konu başlıkları amaçlanmıştır (Kaynak: Çavuşoğlu 2005 pp. 18).

ÇEK Genel Müdürü Baranoğlu (1966); kurumun çalışma alanları, amaçlarını ve kimlere yönelik olduğunu şöyle özetlemektedir: Annelere sağlık kurallarını öğretecek yayınlar yapmak, çocuk bakım kursları açmak, çocuk bakıcı hemşireler yetiştirmek, zayıf hamile annelere yönelik “Ana Bakımevleri” açmak, çocuklara ücretsiz banyo imkânı sunmak, süt temin etmek, kreşler açmak, yuva tesis etmek (Sönmez 2016), poliklinikler açmak, sanatoryumlar açmak, ihtiyaç sahiplerine parasız ilaç dağıtmak, okul çocukları için her türlü yardımı yapmak, belediyeleri çocuk bahçeleri açma konusunda belediyeleri desteklemek, zararlı çocuk yayınları ile savaşmak ve faydalı yayınlar neşretmek, çocuk mahkemelerinin kurulmasına yardımcı olmak, çocukları ceza infaz sistemi içerisinde çıkarıp onlar için eğitim ve bakım verecek ıslahevleri inşa etmek, çocuklara yönelik sosyal sigortaların çıkarılmasına destek vermek. Bu noktada Acar (2005 p. 23), ÇEK'in hizmet sınırlarının çok geniş ve yönlülük açısından şaşırtıcı bulunmaktadır. Çoğu zaman bu alanda, devletin sorumluluğunda bu işin başarılmayacağına altını çizmektedir. Bununla beraber yukarıda görüldüğü üzere kurumun hizmetlerinin bütüncül olduğunu söylemek mümkündür. Zira çocukluğu anne

karnından itibaren ilgi alanına almaktadır. Bu doğrultuda annelerin gerek fiziksel sağlıklarının gelişimi, gerekse bilgi düzeylerinin gelişmesi için yayınların yapılması buna örnek olarak gösterilebilmektedir.

Zaman zaman değişikliğe uğrayan ÇEK nizamnamesinde 1951 yılında Genel Kongre’de kabul edilen tüzükte, çalışma konuları daha ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir. 27 başlık altında toplanan tüzükte, önemli konulara değinilmiştir. Gençlik odaklı kararlar da ayrıca alınmıştır:

- Evlenecek kişilerin fiziksel olarak ve ruhsal olarak denk olmalarının gerektiği üzerine çalışmak,
- Hamile olan annelerin eğitilmeleri amacıyla yayınlar neşretmek, doğumevleri ve poliklinikler açmak,
- Çocuk bakım kursları açmak, bakım hemşireleri yetiştirmek,
- Süt dağıtımını, yoksul annelerin doyurulması ve bunun için aşevlerinin açılması,
- Çocuk poliklinikleri, hastaneleri, prevantoryumları, sanatoryumları, aşevleri, öğrenci sofraları gibi hizmetleri geliştirmek,
- Okul tatillerinde çocukların vakit geçirmesi için kamplar kurmak,
- Çocuk tiyatrosu ve sinemaları açmak,
- Çocuklar yararlanması amacıyla kitap evleri ve okuma odaları inşa etmek, bu doğrultuda faydalı yayınlar yayınlamak,
- Çocuk mahkemeleri ve ceza evlerinin açılması için çalışmalar yapmak,
- Engelli çocukların bakımı için ıslahhaneler açmak,
- Belediyeler tarafından desteklenecek çocuk bahçeleri kurmak (Kaynak: Çavuşoğlu 2005 pp. 19-20).

1951 yılında yayınlanan tüzükte, gençlere yönelik vurgulamalara özellikle rastlanmaktadır. Evlenecek olan kişilerin denk olmasının gerektiği, bakım hemşireleri yetiştirmek engelli çocuklara yönelik ıslahhanelerin kurulması, okul tatillerinde çocukların vakitlerini geçireceği kamplar gibi yukarıda sayılan çalışmalar çocuklara yönelik olduğu ve çocuk yaş sınırınının 18 kabul edildiği bilindiği üzere bu çalışmaların gençlere de hitap ettiğini söylemek mümkündür.

Amaçları belirtilen ÇEK tüzüğüünün 4. maddesinde ki bazı fıkralar gençlik çalışmaları ve politikaları açısından önem arz etmektedir. Zira tüzüğüün 4. maddesinin

(ş) bendinde; “iş görececek çağda ve durumda bulunan çocuklara iş bulmak ve bunları uygun işlere yerleştirmeye kadar barındırmak ve bakmak, çocukların okul dışında geçen zamanlarını değerlendirmek, bilhassa ekonomi eğitimi vermek amacı ile şehir ve kasabaların köy karakterini taşıyan semtlerinde ve köylerinde çeşitli iktisadi tesisler kurmak ve çocukları bunlardan yararlandırmak.” (ÇEK tarihsiz pp. 14-15). Bu maddeden anlaşılacağı gibi ÇEK özellikle kurumun olgunluk çağı ve sonrasında gençlere yönelik hizmetler sunmayı hedeflemiştir. Nitekim yukarıdaki bent’te belirtildiği üzere çocuklar iş görececek yaşa gelene kadar onlara kurum bakımı verilmekte, kurum çocuğa(gence) iş bulma görevini üstlenmekte ve bir iş bulana kadar bu çocukların bakım ve barındırılması sağlanmaktadır. Bunların yanı sıra çocuklara yönelik ekonomi-eğitim hedeflerinin ve bu doğrultuda tesislerin açılması kurumun gayeleri arasındadır.

(ü) Bendinde korumaya yönelik çocukların sosyal sigortalarının gerçekleşmesi başta olmak üzere birçok konuda, çocuğun 18 yaşına gelene kadar tüm hak ve menfaatlerini koruyacak kanun, tüzük vb. çıkarma ve bu kanunlar uygulamak için kurumların açılması noktasında çalışmaları mevcuttur.

1935 yılı Tüzüğü 65 maddeden oluşmaktadır ve tüzük daha çok kurumun faaliyetleri üzerinde durmuştur. 1951 yılı tüzüğü 126 maddeden, 1954 yılı tüzüğü 138 maddeden oluşmuştur. Daha sonra ’56, ’64, ’73 yıllarında maddeler aynı kalmıştır. Bu tüzüklerde kurumun faaliyetlerinden ziyade idari ve mali işlere ağırlık verilmiştir (SABEM 1997 Kaynak: Çavuşoğlu 2005 pp. 20).

4.3.4. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Tüzük ve Nizamnamelerde Gençler

ÇEK’in 60 yıllık süresi boyunca Kuruma yön verecek, kurumun politikalarını, amaçlarını, sınırlılıklarını ve(ya) sınırlarını belirleyen bazı tüzük ve nizamnameler çıkarılmıştır. Bu başlık altında kurumun çıkarmış olduğu tüzüklerin gençlik politikaları açısından değerlendirilecektir. Kurumun anayasası olarak da geçen ilk nizamname, önceki adıyla Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti Nizamname-i Esasisi, yukarıda da belirtildiği üzere daha çok küçük yaştaki çocuklar için çalışmalar yapmıştır. Savaşta yetim ve öksüz kalan şehit çocuklarına yönelik çalışmalar yürütülmüştür. Daha sonra bu çalışmalar sınırlarını genişletmiş olup gazi çocuklarına, kimsesiz çocuklara ve yoksul çocuklara yönelik çalışmalar yapılmıştır. Acar (2005 p. 22)’e göre nizamnamenin tek sınırlaması yaş konusunda olmuştur. Nitekim en fazla on iki yaşına kadar hizmet

verilmektedir. Ancak 1935 yılından sonra yapılan değişikliklerle bu yaş sınırlaması esnetilmiştir. Çocuğun durumuna göre bu yaştan sonra da maddi ve manevi yardım yapılmıştır.

ÇEK anayasası, işlediği konular ve çalışmalar itibariyle ilk dönemlerde doğrudan gençlere yönelik çalışmalar yapmamıştır. Bu durumun çeşitli sebepleri vardır. İlki ve en önemlisi yukarıda da değinildiği üzere ülkenin içerisinde bulunduğu durum, savaş sonrası olması, yoksulluk ve açlığın olması, savaşta ebeveyn kaybından dolayı kimsesiz çocuklar sorunun patlak vermesidir. İkincisi ise dünya toplumlarında olduğu gibi gençliğin bir evrim sürecinden geçmesidir. Şöyle ki modern zamanlara kadar gençlik diye bir olgudan söz edilmesi pek mümkün olmamaktadır. Zira çocukluk ve yetişkinlik vardır. Çocuklar birden yetişkinliğe geçmektedir. Ki zaten çocukluk bile yetişkinliğe hazırlanılan bir minyatür döneme karşılık gelmektedir. Ancak süreç zaman içerisinde farklılaşmıştır. 1951 ve daha sonrası dönemlerde ÇEK anayasasında yapılan değişikliklerle gençliğe özgü hizmetler vermeye başlanmıştır. 1951 yılında Tüzükte yapılan değişiklikle *“evleneceklerin beden ve ruhça denk olmalarına çalışmak”*, *“Çocuk bakım kursları açmak, çocuk bakım hemşireleri yetiştirmek”*, *“iş görececek yaşta ve durumda bulunan çocuklara iş bulmak ve bunları müesseselere yerleştirmeye kadar barındırmak ve bakmak”* gibi kararların doğrudan gençlere yönelik olduğu görülmektedir. Bu durum kurumun çalışmalar kısmında daha detaylı işleneceğinden burada bununla iktifa edilmiştir.

4.3.5. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Çalışmaları

ÇEK talebe sofraları, aşevleri, muayenehaneler, çocuk dispanserleri, çocuk kütüphaneleri, ana-kucağı, bakıcı okulu ve hemşirelik okulu, çocuk bahçeleri, gündüz bakımevleri(kreşler), çocuk bayramı, çocuk haftası, şefkat pulları, eşya piyangoları, yarış ve sergiler, güreş müsabakaları, balo ve müsamereler, yayın faaliyetleri, süt damlaları, çocuk banyoları, ana-çocuk sağlığına yönelik çalışmalar vb. birçok faaliyette bulunmuştur (Baraboğlu 1966, Acar 2005, Çavuşoğlu 2005, Çay 2009, Sönmez 2016). Bu kısımda kurumun yapmış olduğu çalışmalar arasında gençliğe hitap eden çalışmalar değerlendirilecektir.

4.3.5.1. Talebe Sofraları ve Aşevleri

ÇEK tüzüğü'nün 4. maddesinin (k) bendinde; maddi durumu yetersiz olan çocukların okul ihtiyacının karşılanması, çocuklara elbise alınması, bu çocukların

beslenmesi amacıyla aşevleri ve öğrenci sofralarının kurulması kurumun görevleri arasında sayılmaktadır. Turgay Çavuşoğlu Talebe Sofralarının, okullarda ailesinin yoksul olmasından ötürü ve(ya) kimsesiz olan çocukların yeterince beslenemeyen, sıcak yemekten mahrum kalarak uzvi sefalet düşen, zayıf ve cılız çocukları bu sefaletten kurtarmak, sağlık ve hayatlarını kurtarmak ve korumak amacıyla genç nesilleri sağlıklı ve güçlü yetiştirmek amaçları başlıca görevleri arasında olduğunu belirtmektedir. Devamında Çavuşoğlu (2005 p. 50), “Çocukluk devresindeki türlü hastalık ve tehlikelerden yakasını kurtararak yaşama ve yaşatma hakkını kazanmış olan gençleri sefalet düşürmemek, millete ve memlekete yararlı talebelerin yetiştirilmeleri için talebe sofraları kurulmuştur.” diye belirtmiştir.

Aşevleri ve talebe sofralarının amacı, öncelikle yoksul kimsesiz çocukların beslenme ihtiyacını karşılamaktır. Gençlere yönelik ise ÇEK Genel Merkezinin on birinci ve on ikinci senesinde yapılan Genel Kongrede sunulan raporda, “Daha büyük bilhassa mektep çağındaki çocukların gıdasını temin üzere açılmış olan 28 aşevinin faaliyetleri takdire şayandır.” (Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti Umumi Merkezi 1934 pp. 9). 1946 yılı itibarıyla toplamda 112 adet talebe sofrası ve 38 tane aşevinin olduğu görülmüştür (ÇEK Genel Merkezi 1948).

Talebe Sofraları genel merkezin şubeleri ve kolları arasında işbirliği ilişkisine dayanılarak yapılmaktadır. Bu çalışmadan amaç, her gün yoksul öğrencilere yönelik sıcak öğle yemeği hizmeti sunmaktır. Yemeklerin özellikle etli, sebze ile olmasına ve gençlerin doyması açısından bol kalorili olmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca hangi gençlere yemek verileceğini okulların seçmesi (Çavuşoğlu 2005 pp. 50) ÇEK ile diğer kurumlarında beraber çalıştığının bir göstergesidir.

Talebe sofraları ve aşevleri, daha çok ÇEK’in ilk dönemlerinde yaygınlık göstermiştir. Zaman içerisinde ülkenin de gelişmişlik düzeyi ile ilintili olarak bu çalışmalar azalmıştır (Acar 2005 pp. 26, Çavuşoğlu 2005 pp. 51). Bu çalışmalarda halkın yardımlarının da özellikle önemli payı bulunmaktadır. Talebe sofraları ile sağlıklı bir kuşak yetiştirilmek amaçlanmıştır.

4.3.5.2. Çocuk Yuvaları

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumunun, kuruluş tarihinden itibaren en büyük gayesi kimsesiz çocukları himaye etmektir. Bu doğrultuda ÇEK(daha önceki adıyla Himaye-i Etfal Cemiyeti) birçok merkez ve kuruluş açmıştır. Kurum gelişme gösterdikçe çocuk yuva sayısını artırmıştır.

ÇEK'in yayınlarında 1950'lere kadar çocuk yuvası yerine Ana-kucağı ve yaşça daha büyük çocuklar için şefkat yurdu isimleri kullanılmıştır. Ancak daha sonraki dönemlerde kurumun çocuklara yatılı bakım veren tüm kurumların çocuk yuvası olarak adlandırıldığı görülmüştür (Acar 2005 pp. 28).

Çocuk yuvalarının hizmet verdiği yaş grubuna dair tam bir yaş belirtilmemiş olup kurumun, yaş kategorisi şöyle ifade edilmektedir: *“Çocuk Yuvası ismini verdiğimiz bu müessesede, süt çağından itibaren alınarak eli ekmek tutuncaya kadar himaye edilmesi icap eden çocuklar bakılmaktadır. Alınan çocukların ekseriyetini köylerde süt çağında iken anası ölen ve öksüz kalan yavrular teşkil etmektedir.”* (ÇEK 1940 pp. 26). Burada dikkat edilmesi gereken husus “Eli Ekmek Tutmak” deyimi, başta Türk Dil Kurumu olmak üzere diğer sözlüklerde kendi geçimini emeği ile sağlamak anlamlarına gelmektedir. Yani gençlik ve yetişkinlik çağına girişle açıklanabilmektedir. Bu açıklamadan ÇEK'in gençlere yönelik de kurum bakımı verdiği söylenebilmektedir. Gençlere yönelik ÇEK'in hizmet verdiğinin göstergesi olan bir diğer kaynakta Köymen (2005, Kaynak: Acar 2005 pp. 29)'in ifadelerinde görülmektedir: Annesinin ilk çocuk yuvası olan Atatürk Çocuk Yuvasında yuvanın müdiresi olarak çalıştığını, kendisinin ilkokula başlayana kadar yurttan kaldığını belirtmektedir. *“Yuvaya yeni doğmuş çocuklardan başlayarak her yaştan çocuk gelirdi. Yuva çocukları lise eğitimini tamamladıktan sonra da yurttan kalır, üniversiteye ya da meslek eğitimine giderdi. Ablalarımız ve ağabeylerimiz boş zamanlarında küçüklerle ilgilenir, dikiş atölyelerinde çalışır, spor yapar, müzik dersleri verirdi.”* Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere genç bireylerin kurum bakımından faydalandığı görülmektedir. Ancak bu hizmetlerden kimlerin, kaç gencin, nereye kadar hizmet aldıkları konusunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

Her ne kadar ÇEK'te gençler kalmış olsa da kurumun asıl hizmeti daha küçük yaştaki çocuklara yönelik olmuştur. Bu durum kendini farklı şekillerde karşımıza

çıkartmaktadır. Nitekim ÇEK'in 1972-1973 yılları Genel Merkez Kurulu çalışma raporunda;

“yuvamızda yıllardır bütün çabalarımıza rağmen barındırılmak zorunda kalınan ve büyük bir problem haline gelen geri zekâlı çocuklarımızın yaşları ilerlediği için gün geçtikçe üzüntülerimiz artmaktadır.” (ÇEK Genel Merkez Kurulu Çalışma Raporu 1974 pp. 13) burada iki durum öne çıkmaktadır: İlki engelli çocukların kurum bakımında sorunlar yaşayıp aynı zamanda sorun yaşatması; ikincisi, ilerleyen yaş konusudur. Çocuğun yaşının ilerlemesinin kurum açısından sıkıntılar yarattığı ifadelerden anlaşılmaktadır.

Kurumun gençlerden ziyade özellikle daha küçük yaştaki çocuklara yönelik hizmet verdiğini, ancak mecburi durumlarda yaşı ilerlemiş çocukların(gençlerin) da kurumda kaldığı bilinmektedir. Nitekim ÇEK'in 1934-1935 yılları iş raporunda, ÇEK müesseselerinin kırsal kesim ve şehirlerde anne babasını kaybetmiş bakacak kimsesi bulunmayan çocuklarının alınması amaçlanmıştır. Bu çocukların ölümden kurtulması, sokaklara düşmesinin önlenmesi ve okul çağına kadar bu çocuklara bakılması kurumun gayeleri arasındadır. Ancak 1931 yılında şehir yatı mekteplerinin kalkması üzerine ÇEK'te yedi yaşından büyük çocuklar birikmeye başlamıştır. Aynı iş raporunda şu ifadeye yer verilmektedir: *“Bunlar(yaşı ilerlemiş çocuklar), müessesemize alınması zaruri olan süt çocuklarını almak imkânını çok daralttığı gibi küçük çocuklar için kurulmuş olan tesisatımızın yetişmiş çocuklara kâfi gelmemesi yüzünden Kurumu güç bir vaziyete sokmaktadır.”* bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere kurumun(özellikle ilk dönemlerinde) küçük çocuklara yönelik hizmet verdiği anlaşılmaktadır. Ancak zaruret durumlarında yaş ilerlemiş çocuk ve gençlere de hizmet sunmaktadır.

4.3.5.3. Bakıcı Okulu ve Hemşirelik Koleji

Çocuk bakıcı okulları Çocuk Esirgeme Kurumunun kendi eleman ihtiyacını karşılama istediğinden doğmuştur. Dönemin şartları dikkate alındığında kalifiye meslek elemanı bulmada sıkıntılarının olduğu bir gerçektir. Bu fikirle hareket eden ÇEK Atatürk Çocuk Yuvası'nın bahçesinde 1929 senesinde Çocuk Bakıcı Okulu açılmıştır. Yukarıda da değinildiği gibi bundan maksat, kurumun kendi eleman ihtiyacını, kurumda kalan çocuklardan tedarik etmesidir. Bu doğrultuda Çocuk Bakıcı Okulları açılmıştır. Konu ile ilgili Birsen Gökçe, *“Çocuk yuvası içinde 1929 tarihinde tesis edilmiş olan Çocuk Bakıcı Mektebi kendisinden beklenen vazifeyi ifaya çalışmaktadır. Fenne uygun çocuk*

bakımını tamim en esaslı vazifelerimiz arasındadır... İlk zamanlarda talebe kadrosu yirmi idi, şimdi ise ellidir. Ortaokul talebesi tercihen alınmaktadır. 1939 yılı sonuna kadar yetmiş altı talebe mezun olmuştur. Mektep iki senedir.”demektedir (Kaynak: Acar 2005 pp. 33). Yine Acar’ın aktarımına göre ÇEK yayınlarında da bu durum işlenmiştir. Şöyle ki; *“Çocuk bakıcılığını bir meslek olarak genç kızlarımıza armağan eden bu müessese aynı zamanda annelere mahsus kurslar da açmakta ve bu kurslardan çok güzel, çok ümit verici sonuçlar elde edilmektedir.”* Bu durum yukarıda da ele alındığı üzere ÇEK tüzüğü’nün (ş) bendinde geçen konu, gençleri işe yerleştirmek için vermiş olduğu hizmetlerden biridir. Fuat Umay (1946) ise Birsen Gökçe ile benzer ifadeler kullanmaktadır: *“Keçiören’deki Çocuk Yuvası’nda Çocuk Bakıcı Okulu 1929 yılında tesis edilerek şimdiye kadar 248 mezun vermiştir. Burada çıkan kızlarımız evlerde, yuvalarda fenni çocuk bakımı yapmakta, maiyetlerini de bu suretle temin eylemektedir. Mektep iki sene idi. 1945 senesinden itibaren üç seneye ve orta dereceye çıkarılmıştır. Öğrenci kadrosu 75’tir.”* (Çavuşoğlu 2005 pp. 67). Çocuk Bakıcı Okulunun zamanla yetersiz görülmesi nedeniyle okul, Hemşire Koleji haline getirilmiştir.

Hemşire Koleji de Çocuk Bakıcı Okulu çizgisinde hizmetler vermeye devam etmiştir. Ancak eğitim ve öğretim daha kaliteli hale getirilmeye çalışılmıştır. Okulun ilk zamanlarda hem ilkokul hem de ortaokula öğrencilerini kapsamış olup daha sonraki dönemde lise koleji olarak işlemiştir. Gençlere yönelik hizmet sunan bir kurum olmuştur. Ancak 1980 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’nın ve diğer bakanlıkların bu tür hizmetleri karşılanmasını ve meslek elemanını da kendisinin yetiştirmek istemesi üzerine Hemşirelik Koleji Kapanmıştır. Tabi burada eğitim gören Kurum gençleri ilgili bakanlıkların ilgili eğitim birimlerine kaydırılmıştır. Kurumun Hemşirelik Kolejini kapatmasının bir diğer sebebi ise kolejin kuruma maddi açıdan büyük yük olduğu varsayımdır. Genel Merkez’in 1976-1977 çalışma raporuna göre, kurumun yetiştirdiği bir hemşire yıllık 58.000 TL’ye mal olurken bu ihtiyacın SSK’dan temin edilmesi durumunda 20.000 TL’ye mal olduğu görülmektedir (ÇEK Çalışma Raporu 1978 pp. 16). Bu sebeplerin birleşmesi sonucu Hemşirelik Kolejinin kapatılması kararlaştırılmıştır. Okulun kapatılması tartışmaları sürerken 12 Eylül askeri darbe ile Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu kapatılmıştır.

4.3.5.4. Gönüllü Ablalar

1964 yılında yapılan Gönüllü Ablalar projesi, kurumun kendi bünyesinde bulunan çocuk ve gençlerden ziyade dışarıdaki genç kızlara dönük bir çalışma olmuştur. Yaz aylarında okulların tatil edilmesi ile kurumdaki hemşirelere yardımcı olunması amacıyla genç kızlar yardıma çağırılmıştır. Gönüllü olacak bu ablalar için basın büyük gayret göstermiştir. İlk yılında on beş genç kız katılmıştır. Daha sonra ki yıl ise bu oran beş altıya düşmüştür (Çavuşoğlu 2005 pp. 127). Yapılan bu çalışma kurumun kendi gençlerine yönelik olmasa bile bir gençlik çalışmasıdır. Bu açıdan gençlik politikaları ve uygulamaları açısından önem arz etmektedir.

4.3.5.5. Kurumun Yaptığı Diğer Çalışmalar

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu, yaptığı çalışmalar açısından gençleri odak noktasına almamıştır. Kurumun faaliyetleri ilk zamanlarında tamamen çocuklara yönelik olmasına karşın ilerleyen yıllarda kurum hizmet politikasını genişletmiştir. Bu doğrultuda birden çok çalışmaya imza atmıştır. Yapılan çalışmaların direk gençleri hedef almaması gençlerin bu hizmetlerden faydalanmadığı anlamına gelmemektedir. Çocuk yurtları, hemşire okulları, talebe sofraları, yarışmalar, sergiler, poliklinikler vb. birçok hizmetten gençlerde faydalanmıştır. Kurumun gençlere yönelik hizmetleri şu ifadelerle özetlenebilmektedir: *“Himaye edilip yetiştirilen çocukların, Kurum Genel Merkezinde ve yuvalarda birer dosyaları vardır. Genel Merkez, çocukları, hayata atılıp iş sahibi oluncaya kadar takip eder; mali yardım, çocuğun durumuna göre, 18 yaşına kadar kesilmeyebilir.”* (ÇEK tarihsiz pp. 29-30). Gerçekte en genel anlamıyla Kurumun gençlere yönelik ne tür hizmetlerinin olduğunu, sınır ve kapsamını bu sözler ifade etmektedir.

Bir diğer mevzu genç kızlara yönelik kurumun sunmuş olduğu hizmetlerdir. ÇEK'in yayınlarında bu durum şöyle açıklanmaktadır: *“Kurum, kız çocukları evleninceye kadar yuvadan ayırmamakta, onları çocuk bakıcı okullarında veya hemşire okullarında yetiştirmekte, evlendiklerinde her türlü yardımı yapmaktadır. Keçiören Çocuk Bakıcı Okulu, halen Hemşire Koleji seviyesine yükseltilmiştir. Şimdiye kadar 600'den fazla kız mezun olmuş, bunlar özel ve resmi kreşlerle yuvalar, hastaneler ve aileler yanında hizmet almışlardır.”* (ÇEK tarihsiz pp. 30). Bu ifadelerden özellikle genç kızların yetiştirilmesi ve iş sahibi yapılması noktasında kurumun çalışmalarının

olduğu söylemek mümkündür. Yine aynı şekilde evlenecek olan genç kızlara çeyiz yardımı da yapılmaktadır.

ÇEK'in yapmış olduğu çalışmalar genel olarak değerlendirildiğinde, çocuk merkezli çalışmaların olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, hem ihtiyaçları karşılamak hem de küçük yaşlardan itibaren kurum bakımında olan çocukların yaşları ilerlediğinde de kurumda kalmaları ve ihtiyaçların devamından ötürü, gençlere yönelik çalışmalar da kurumun çalışmaları arasına girmiştir.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun hizmet çeşitliği sadece çocuklara yönelik hizmetlerle sınırlı değildir. Çocuk hizmetlerinin yanı sıra bakımevleri, doğumhaneler, aşhaneler vb. birçok çalışması mevcuttur. Aşağıda ki tabloda ÇEK'in çocuk ve gençlere yönelik hizmetlerin yanı sıra diğer hizmetleri görmek açısından da faydalı olacaktır.

Tablo 4-1: Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Kuruluşları (1946-1947)

Çocuk yuvaları ve şefkat yurtları	45
Gündüz Bakımevleri	25
Çocuk Yurtları	9
Süt Damlaları	21
Muayenehaneler(poliklinik, dispanser)	61
Diş Muayenehaneleri	5
Doğumevleri	3
Pansiyonlar	9
Aşhaneler	38
Talebe Sofraları	112
Çocuk Bahçeleri	71
Banyolar	10
Sinemalar	13

Okuma Odaları	11
Çocuk Kütüphaneleri	5
Çocuk Bakıcılık Müzesi	2
Çocuk Bakıcı Hemşire Okulu	1
Ana Mektebi	2
Yüzme ve Kum Havuzları	4

Kaynakça: Çavuşoğlu 2005 pp. 144-145.

Yukarıda sayılan kuruluşların mahiyeti ve işleyiş amaçlarına bakıldığında, ÇEK'in çok fazla alanda işlerlik gösterdiği görülmektedir. Gençlik politika ve çalışmaları noktasında ise kurumun sadece odak noktası bu olmadığı için çok fazla çalışmanın da olmadığını söylemek mümkündür. En göze çarpan uygulama talebe sofralarıdır. 112 talebe sofrası ciddi bir hizmete tekabül etmektedir.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun yaptığı çalışmaların yanı sıra gerek çocuk ve gerek diğer dezavantajlı kesimlere yönelik birçok kurum da bu dönemde çalışmalar yürütmüştür. Aşağıdaki tabloda bu durum gösterilmeye çalışılacaktır. 1936 yılı ve sonrası için özellikle ilkokul, ortaokul ve lise öğrencilerinin karşılaştıkları sorunlar dile getirilmeye başlanmıştır. "Okullarda Himaye İşleri Ne Vaziyette" başlıklı haberde 'Himaye' işlerinin bir düzene sokulacağı belirtilmektedir. Bu doğrultuda bu hizmetten faydalanacak çocuklarının sayılarının belirlenmesi ifade edilmektedir. Bunlardan bahsedilirken Kızılay ve Gençlik Derneğinden de söz edilmektedir. Tabii dönemin sivil toplum kuruluşları ihtiyaç sahibi bireylerle ilişkileri aynı ve nakdi yardımlarla kısıtlıdır. "800 çocuğa ayakkabı ve elbise dağıtıldı" gibi haberlere basında rastlanmaktadır (Cumhuriyet 1936, Kaynak: Karatay 2007 pp. 178).

Tablo 4-2: 1937 Yılı Şubat Ayı İçinde İstanbul İli İlk Okullarında Doyurulan ve Himaye Gören Çocuk Sayıları

Şehir Hududu İçinde Bulunan Okullarda						
Kültür İşyarlığı	Himaye H.	Kızılay	ÇEK	Yoksulları Koruma K.	Eşhas	Yekün
Eminönü	430	105	82	-	-	617
Fatih	1455	510	-	-	-	1965
Eyüp	399	79	-	-	-	478
Beyoğlu	1274	141	-	-	-	1415
Beşiktaş	484	200	-	-	-	684
Sarıyer	8	144	-	110	10	242
Bakırköy	208	-	-	-	-	208
Adalar	7	52	45	-	-	104
Kadıköy	714	126	-	-	105	945
Üsküdar	462	142	-	-	-	604
Kartal	180	-	-	-	-	180
Beykoz	180	103	-	-	-	283
Yekün	5801	1572	127	110	115	7725
Şehir Hududu Dışında Bulunan Köy Okullarında						
Beyoğlu	-	16	-	-	-	16
Kadıköy	22	-	-	-	-	22
Üsküdar	-	12	-	-	-	12
Beykoz	-	6	-	-	-	6
Yekün	22	34	-	-	-	56
Umumi Yekün	5823	1606	127	110	115	7781

Kaynak: İstanbul Kültür Direktörlüğü(1937, Kaynak: Karatay 2007 pp. 171).

Tablodan da anlaşılacağı üzere ÇEK'in yaptığı yardımlar yapılan toplam yardımların cüzi bir miktarına denk gelmektedir. Tabi bu tablodan yola çıkarak ÇEK'in yaptığı bütün hizmetler hakkında bir kaniya varmak yanlış olacaktır. Nitekim bu tablo sadece İstanbul'da, 1937 senesini ve ilkokullara yapılan yemek yardımlarını vurgulamak için kullanılmıştır. Yukarıdaki diğer kurumların ÇEK'in faaliyette

bulunduğu çocuk yurtları gibi bir başka hizmet türünde aynı sayıları vermesi beklenemez.

4.3.6. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun Kapatılması

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu(önceki adıyla Himaye-i Etfal Cemiyeti), kuruluş tarihi bakımından tartışmalar olsa da, 1921 yılında İstanbul'da kurulduğu bilinmektedir. Yine aynı yıl içerisinde ÇEK'in Ankara'da da hizmetlerine başladığı genel kabul gören kanılar arasındadır. Kurumun, ilk çıkış yıllarında amacı savaşta şehit düşen ailelerin çocuklarının bakımını üstlenmektir. Daha sonra ki yıllarda kurumun politikalarında ve işleyişinde farklılıklar olmuştur. Hizmet politikası, amacı ve çerçevesi de bu doğrultuda genişlemiş ve çeşitlenmiştir.

Cumhuriyet'ten sonra korunmaya muhtaç çocuk ve gençler alanında sadece ÇEK çalışmamıştır. Devlet tarafından da birçok düzenleme yapılmıştır. Devlet çıkardığı kanunlarla bu konuya olan amaç ve ilgisini ortaya koymaktadır. Ancak, devletin finansal yönden durumunun kötü olması, kamu kaynaklarının yetersiz kalması, kurumsal yapılanmaların henüz tamamlanmamış olması (Acar 2005 pp. 53) vb. nedenlerden ötürü ÇEK çalışmalara başlamıştır.

1921 yılından 1938 yılına kadar kurum hızlı bir şekilde büyüme göstermiştir. Kurum, ilk başlardaki dar amacının dışına çıkarak, finansal açıdan gelişmeler göstermiştir. Bu dönemde ÇEK'in böyle hızlı gelişip büyümesinde Atatürk'ün bizatihi kendisinin kurumla ilgilenmesi de önem arz etmektedir.

1950'lere kadar çocukları korumaya ve hizmetlerin çeşitlendirilip geliştirilmesine yönelik faaliyette bulunan kurum, bu tarihten sonra sosyal hizmetlerin devletin sorumluluğunda olması gerektiği inancının baskın olmaya başlamasıyla önemini kaybetmeye başlamıştır. Süreç 1981 yılında ise sonlandırılmıştır (Acar 2005 pp. 2). Devletin bu alana müdahale etmesi gerektiği düşüncesi ÇEK'in ilk dönemlerine dayanmaktadır. Bir dernek statüsünde olan ÇEK devletin, alana müdahale etmesi gerektiği üzerine vurgu yapmaktadır. Bu konuda, Fuat Umay ABD gezisini anlattığı kitabında, devletin korunmaya muhtaç çocukların korunması noktasında müdahalesinin gerekliliğine vurgu yapmıştır (Umay 1925 pp. 132).

1938'den sonra gerek ÇEK kuruluşlarında ki artış ve gerek devletin çocuk alanına müdahil olması gerektiği inancının artmasıyla kurum bazı sıkıntılar çekmiştir. Bu

dönemde kuruma yapılan yardımlarda bir azalma olmuştur (ÇEK Genel Merkezi İş ve Hesap Raporu 1948 pp. 7). Acar (2005 p. 59) bu konuda yeni oluşan ve gelişmeye başlayan devletin, birçok sorunun olduğunu ve ÇEK'in bir özel kurum olarak bu sorunların üstesinden gelmesinin mümkün olmadığını ifade etmektedir. Cumhuriyet örgütlendikçe ve finansman sorunlarının üstesinden gelmeye başladıkça ÇEK'in aldığı yükü devralmaya başladığı görülmektedir.

1949 senesinde ilk korunmaya muhtaç çocuk kanunun çıkarılması ile ÇEK'in bu alanda etkisi daha da azalmıştır. 0-12 yaş arasında olan çocuklar Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı sorumluluğuna verilirken 13-18 yaşındaki genç çocuklar Milli Eğitim Bakanlığı'nın sorumluluğunda paylaştırılmışlardır.

1960 yılından sonra ÇEK için daha fazla sorun ortaya çıkmıştır. Sosyal devlet anlayışının hâkim olmaya başlaması ile de ÇEK daha çok içe doğru çekilmeye başlamıştır. 1963 yılında Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü'nün açılması üzerine ÇEK daha çok sıkıntı yaşamaya başlamıştır. Acar (2005 p. 63-64), bu durumun Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun açılmasına kadar devam ettiğini ifade etmektedir. Nitekim ÇEK'in vermiş olduğu hizmetleri Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı üstlenmeye başlamıştır. 5 Mayıs 1981 tarih ve 17331 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanması üzerine Kurum feshedilmiş ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlanmıştır.

4.4. Devletin Müdahalesi

Bir önceki bölümde dernek statüsünde olan Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu incelenmiştir. Bu kısımda da Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu ile aynı dönemde devletin gençlere yönelik yapmış olduğu politikaları incelenmesi hedeflenmiştir.

4.4.1. I.Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Kanundan Önceki Durum

Cumhuriyet'in ilk yıllarında korunmaya muhtaç çocuklara yönelik çalışmalar sivil toplum örgütleri aracılığıyla yürütülmekteydi. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu bunun en bilindik olanıdır. Ancak devlet, gelişmeler gösterdikçe bu alana müdahale etme gereksinimi duymuştur. 1940'lı yıllar da çocuk sorunun daha görünür hale gelmesi, yani parklarda, sokaklarda, köprü altında, hamamlarda bu sorunlara sıkça rastlanması sonucu tartışmalar yaşanmış ve bu doğrultuda çalışmalara başlanılmıştır. Bu sorunun ifade edilmesi kadar bazı çözüm teşebbüsleri de olmuştur. Bu teşebbüsler bakanlıklar,

belediyeler ya da sivil girişimlerle yapılmıştır. Bu teşebbüslerin belli bir düzen ve organizasyon altında yapılmadığından sorunlara da sebep olduğu görülmüştür (Karatay 2007 pp. 195). Nitekim bundan ötürü ilk Korunmaya Muhtaç Kanunu çıkartılmıştır. Akyüz (1991), ülkemizde anne ve babası tarafından yardım ve korunmasından yoksun ya da anne ve babaları tarafından yoksulluğa terk edilmiş çocukların kurtarılımları, beden, ruh, ahlak ve bilişsel olarak korunmalarına yönelik ilk kapsamlı özel kanunun 1949 tarih ve 5387 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun olduğunu belirtmektedir.

Osmanlı darüleytamlarından sonra devletin doğrudan kanun çıkararak korunmaya muhtaç çocukların sorumluluğunu üstlenmesi 1949'da çıkarılan ilk KMÇ Kanunu ile olmuştur. Darüleytamların kapatılması üzerine KMÇ görevi bir sivil örgüt olan Himaye-i Etfal Cemiyeti'ne (ÇEK) bırakılmıştır. Himaye-i Etfal ve(ya) ÇEK 1920-1940 yılları arasında çok çeşitli ve yaygın hizmetler sunmasına karşın sorunların büyüklüğü karşısında devleti sürekli göreve çağırmıştır. Devlet ancak bu çağrılara 1947 yılında bir tasarı hazırlayarak cevap vermiştir (Karatay 2007 pp. 225). Bu tasarıda gençlere yönelik kararlar da mevcuttur. Şöyle ki; *“Çocuk pansiyonunda ilköğrenimi bitiren çocuklar zekâ ve kabiliyetlerine göre ya Milli Eğitim Bakanlığının yatılı öğrenim ve sanat kurumlarına yahut da devlet endüstri ve tarım kurumlarıyla devlet çiftliklerine verilir. Bunlardan öğrenim ve sanat kurumlarına verilip de öğrenimlerinde başarı gösteremeyenler veyahut Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının korunmasına on iki yaşını bitirdikten sonra girenler de yine devlet endüstri veya tarım kurumu veya işletmelerine verilir. Burada tembellik, serkeşlik, baltalama vesaire gibi hareketleri yüzünde kalamayacakları anlaşılan çocuklar Eğitim Yurduna konularak 18 yaşına kadar yurtta bulundurulur. Bu süre içinde kendilerine kabiliyet ve temayüllerine göre bir sanat öğretiliceği gibi kısa bir zaman sığdırılmış bir öğrenim de verilecektir.”* (TBMM Zabıt Ceridesi 1949). İlkokul çağında ki çocukların pansiyonlarda kaldığını daha büyük çocukların ise çalışmaları için çeşitli kurumlara dağıtılması amaçlanmıştır.

4.4.2. I.Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanunu

Çocuk sorunlarının artması ve devletin rolünü üstlenen Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumunun bu sorunlar karşısında yetersiz kalması sonucu 1949 tarihli ve 5387 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun yayınlanmıştır. Devlet bu kanunla artık sorumlulukları kendi üzerine almaya başlamıştır. Bu çalışmada amaç kanunun

tamamının değerlendirilmesinden ziyade daha çok gençlere yönelik alınan tedbirler üzerinde durulmasıdır. Kanun, en geniş anlamıyla şu amaçla ortaya çıkmıştır; *“Beden, ruh, ahlak gelişmeleri tehlikede olup ana ve babasız, ana ve babası belli olmayan ve Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre haklarında korunma tedbiri alınmasında zaruret görülen çocukların mahkeme kararıyla ve reşit oluncaya bu kanunla belli şartlar içinde bakılma ve yetiştirilerek meslek sahibi edilmeleri köy ihtiyar heyetleri, mahalli belediyeler, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığınca sağlanır.”* (Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun KMÇHK 1949 Md. 1). Kanundan anlaşılacağı üzere korunmaya muhtaç çocukların bakımına yönelik sorumluluk resmi kurumlar arasında paylaştırılmıştır. Kanunun ilk maddesinden şu sonuçlara varılabilmektedir: Devlet kimsesiz çocukları himaye etme sorumluluğunu büyük ölçüde kendi üzerine almıştır. Bu sorumluluğu çeşitli kurum ve kuruluşlar arasında paylaşmıştır. Mahalli ve merkezi idareler göreve çağırılmıştır. Son olarak korunma ve bakım tedbiri çıkarılan çocuk, 18 yaşına gelene yani genç olana kadar ve meslek sahibi edilene kadar bakımı sürdürülecektir. Devlet, bu kanunla gencin 18 yaşına kadar sadece bakımını üstlenmekle yetinmeyip, meslek sahibi edindirmeyi ve topluma kazandırmayı da amaç edinmiştir. KMÇHK'nin 3. Maddesinde buna benzer, aynı zamanda koruyucu aile'ye yönelik bilgiler vermektedir. Madde de çocuk, mahkeme tarafından kime verilirse o kimse(şahıs, köy, müessese) çocuğun tüm ihtiyaçlarından sorumludur. Bununla beraber çocuk 'iş güç sahibi edilmesi' vurgusu da yapılmıştır. Ancak 1955 yılında Ankara Mebusu Aliye Temuçin'in KMÇHK'nın Değişmesine yönelik verdiği kanun teklifinde ilk maddenin yetersiz olduğunu ifade etmektedir. Şöyle ki; *“sâri hastalık veya sair aile felâketleri karsısında tehlikeye düşmüş çocukların da himayeye alınmaları”* ve *“bundan başka korunmaya alınan çocukların beden ve ruh arızaları dolayısıyla reşit oldukları halde hayatlarını kazanacak duruma gelmemiş olan çocukların bir müddet daha yetiştirme müesseselerinde bırakılmaları ve kendilerine herhangi bir iş tutabilme imkânı verilmesi maksadıyla maddeye ayrı bir hüküm ilave edilmiştir. Bu kabîl çocukların müessesede kalma müddeti askere veya bir darülacezeye getirmesiyle sona ermektedir.”* (TBMM Zabıt Ceridesi 1955 pp. 1) Temuçin kanun teklifinde birinci maddenin sınırlarını daha da genişletmek istemektedir. Bulaşıcı hastalıklara yakalanmış çocukların bile kurum bakımından faydalanması gerektiğini savunmaktadır. Bir diğer mevzu Temuçin, reşit

olduktan sonra gençler iş bulamama durumlarında kurumdan faydalanması gerektiğini ve iş bulana kadar bu kurumlarda kalması gerektiğini savunmaktadır.

Gençlerin bakımı ve korunması için önemli olan başka bir mevzu ise KMÇHK'nin 7. maddesinde yer almaktadır. Maddeye göre köylerde, kasabalarda, şehirlerde bakılması mümkün olamayan korunmaya muhtaç çocukların okul çağına kadar olanlarının sorumluluğu Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın kuracağı bakım yurtlarına daha büyük yaştaki çocukların(gençlerin) bakımı ise Milli Eğitim Bakanlığının sorumluluğuna verilmiştir. Bu konuya dair daha geniş bilgi 8. ve 9. Maddeler de verilmiştir. İlkokuldan sonra çocuğun sorumluluğunu alan Milli Eğitim Bakanlığı bu doğrultuda okulların çevrelerinde yetiştirme yurtları açmayı amaçlamıştır. İlkokulu bitirecek olan çocuklara yönelik yetiştirme yurtları açılması gibi tedbirler alması gerekmektedir. Yetiştirme yurtlarının yetersiz kaldığı durumlarda yani ilkokul çağını bitirdiği halde mesleğe atanma kabiliyeti edinmemiş çocuklara yönelik tedbirleri alması bakanlığın mesuliyetine kalmıştır. Bu amaçla bakanlık gerekli gördüğü yerlerde döner sermayeli işyerleri veya atölyeler kurma yetkisine sahiptir. Milli Eğitim Bakanlığı gencin iş sahibi olmasının gerekliliği üzerinde ısrarla durmaktadır. Bu vurgusunu KMÇHK'nin onuncu maddesinde şöyle ifade etmektedir: *“yetiştirme yurtları, mümkün olduğu kadar, çocukların ileride iş bulabilecekleri bölgelerde kurulur.”*

Milli Eğitim Bakanlığı'nın gençlere yönelik iki türlü beklentisinin olduğunu söylemek mümkündür. Zira okumaya kabiliyeti olan ve olmayan diye iki kategoride değerlendirmeler yapılmıştır. Bu beklentileri belirten KMÇHK'nin on birinci maddesi yetiştirme yurtlarında ilkokuldan mezun olan çocuklardan kabiliyeti olanların daha yüksek tahsil görmeleri için sınavla parasız yatılı kurumlarda bakılabileceğini göstermektedir. Diğer çocuklar için ise ileriki hayatlarında bağımsız olarak yaşayabilmeleri açısından meslek öğrenmeleri için özel iş ve meslek sahipleri yanına, devlet fabrika ve tarım kurumlarına, özel fabrika ve iş yerlerine çırak olarak verilebilme kararı kabul görmüştür. Her iki durumda da gençlerin ileriki hayatlarında onları geliştirecek ve aynı zamanda kendi ayakları üzerinde durmalarını sağlayacak kararlar alması bakımından önemlidir. Ancak 'okumaya kabiliyeti' hangi ölçütlere göre belirlenmektedir? Bu konuda herhangi bir bilgi mevcut değildir. On üçüncü madde de ise işverenlerin çocukların bakımlarından söz etmektedir. Fakat işverenin çocuğa bakım

vermesinin mümkün olmadığı durumlarda çocukların ihtiyaçlarının, kendi yetiştirme yurtları tarafından sağlanması kararı alınmıştır.

Çırak olarak verilen çocukların çalışma şartları, ücretleri gibi mevzuları da KMÇHK ile belirlenmiştir. Bu açıdan, ücret mukabilinde çalıştırılan çocukların yurt ücretleri kazançlarından tahsil edilmektedir. Çocuğun harçlığının da dışında geriye para kalırsa Milli bankalardan birine bir ay zarfında yatırılması gerekmektedir. Çocuğun ücretinin başlama zamanı ve miktarı yurt idaresi ile işveren arasında tespit edilmektedir. Çocuğun harçlığı ise yurt idaresi tarafından belirlenmektedir (KMÇHK md. 14). Bu madde de çocuğun çalışma usulleri, ücreti, harçlığı vb. hakkında bilgi verilmiştir. Çocuğun ücretinin başlaması ve miktarının devlet tarafından yaş sınırlaması şeklinde belirlenmediği aksine yurt idaresi ve işverenin inisiyatifine bırakılması ‘çocuğun yüksek yararı’ kuralınca akıllarda soru işareti bırakabilmektedir. Köylerde ve çiftçiler yanında çalışan çocukların alacağı malın satımından elde edilen para bankaya yatırılması, satılmayan mallar ise köy heyetince saklanması kararı alınmıştır. Çocuk, reşit olduğunda biriken parası çocuğa verilmektedir (KMÇHK md.16). Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı, 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanununun 158, 159 ve 160.⁸ maddelerinde belirtilen durumları denetlemekle sorumludur. Gerektiği yerde müesseselere kapatma kararı verebilmektedir (KMÇHK md. 20).

Diğer bir mevzu ise yetiştirme yurdundan kaçan gençlere yönelik yaptırımların değerlendirilmesine ilişkin KMÇ’nin 21. maddesi açıklık getirmektedir. Yurtlardan kaçan çocukların zabıta ekipleri tarafından yakalanıp geri getirileceğini, işyerleri çalıştırılan çocuklar ve özel kişiler yanında kalan çocuklarda yetiştirme yurdundan yurdun rızası olmadan ayrılması suç sayılmıştır. Bu suçları işleyen çocuklara karşı

⁸ Madde 158 — Yedi yaşından aşağı olan metruk, öksüz veya babası ve anası hayatta çocukları gerek para ile ve gerek parasız kabul ederek bakan resmî ve hususî bütün müesseseler Sıhhat ve İctimaî Muavenet Vekâletinin murakabe ve teftişine bağlıdır. Bu tarzdaki müesseselerin küşadı, sahipleri tarafından Vekâlete ihbar olunur.

Madde 159 — Nezdinde yedi yaşından aşağı çocukları para mukabilinde bakmak üzere alan eşhasın evvelâ mahallî belediyesinden müsaade-i mahsusa alması mecburidir. Belediye heyeti sıhhiyesince bu gibi eşhasın ikametgâhı ve sair şartlan muvafık görüldüğü tasdik edilmeden bu müsaade ita edilmez. Bu gibi eşhasın ikametgâhları da 158’inci maddede bahsedilen teftişe tâbidir.

Madde 160 — Kabul ettikleri çocukların sıhhat ve hayatlarını muhafaza için lâzım gelen vasıtalar noksan olur veya çocukların sıhhat ve hayatını duçarı tehlike eden mahzurlar mevcut bulunursa 158 ve 159’uncu maddelerde zikredilen müesseseler ve şahıslar, sıhhat memurlarının tahrirî ihtarlar ile bu noksanlar ve mahzurları izaleye mecburdurlar. Bu ihtarları on beş gün zarfında icra ettirmeyenlerin çocukları nezdlerinde bulundurmalarına müsaade edilmez ve müesseseleri kapatılır.

dönemin Türk Ceza Kanununun 182'nci maddesi uyarınca ceza verilmesi kararlaştırılmıştır.

4.4.3. II. Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanunu

Birinci Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanununun bazı konularda yetersiz olması ve sınırlarının tam olarak belli olmaması nedeni ile 1957 yılında 6972 sayılı İkinci Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun çıkarılmıştır. İlk başta I. KMÇHK'deki 1. maddenin sınırları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla hangi çocuklara yönelik bakım sunulacağı detaylandırılmıştır. Madde birde korunmaya muhtaç çocuklar, beden, ruh ve ahlak gelişmeleri tehlikede olup; a) anne ve babası olmayan, b) anne ve babası belli olmayan, c) anne ve babası tarafında terk edilen, d) anne ve babası tarafından ihmal edilip, fuhşa, dilencilige, alkol ve uyuşturucu maddeler kullanmaya ya da serseriliğe düşme tehlikesinde bulunanlar olarak belirlenmiştir. Madde genel bir başlık ile başlayıp daha sonra spesifik olarak kimlerin korunmaya muhtaç olduğunu açıklamıştır. Daha sonra madde yukarıda sayılan şartlarda olan çocukların reşit oluncaya kadar kurulan müesseselerde bakım ve yetiştirilmeleri aynı zamanda meslek sahibi edilmeleri noktasında izahat vermektedir. Bu hizmetleri ise buldukları mahalli idarelerce görev addedilmiştir (Akyüz 1991). Zevkliler (1968), kanunun birinci maddesini değerlendirirken bazı aksaklıkların olduğunu savunmakta ve buna karşı öneriler sunmaktadır. Zevkliler bir anne babanın yukarıda belirtilmeyen, çocuğuna karşı ödevlerini yerine getiremiyorsa, mahcursa, çocuğun üzerindeki nüfuzunu kötüye kullanıyorsa da ebeveynlik görevini yerine getirememiş olduğunu belirtmektedir. Ancak 6972 sayılı Kanuna göre bu vasıfları taşıyan ebeveynlere bir yaptırımın uygulanmadığı ifade edilmektedir. Buna karşı çözümü ise bu kanunun medeni kanunla birlikte yürütülmesi gerektiği düşüncesidir.

Bir diğer mevzu 0-18 yaş arası çocukların bakımını kimlerin üstleneceğidir. 6972 sayılı Kanunun birinci KMÇHK'den farklılıkları olmakla beraber benzer uygulamaları da mevcuttur. Zira çocukların bakımından ve korunmasından mülki amirler sorumludurlar. Fakat bunu ilk KMÇHK de benzer bir uygulama ile çözmeye çalışmıştır. 0-6 yaş arasındaki çocukların il ve ilçelerde bulunan Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın (SSYB) temsilcilerinin sorumluluğuna, 7-18 yaş arasındaki çocuk ve gençlerin ise, il ve ilçelerdeki Milli Eğitim Bakanlığı'nın temsilcilerine verilmiştir (Zevkliler 1968). 6972 sayılı Kanun çocukların yaş sınırlamasına göre kalacakları

yerleri de yeniden isimlendirmiştir. 0-6 yaş arasında çocukların kaldığı kurumlara ‘Çocuk Bakım Yurtları’, 7-18 yaşındaki çocukların kaldığı kurumlara ise ‘Yetiştirme Yurtları’ denilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı’nın sorumluluğunda olan yetiştirme yurtları (6972 sayılı KMÇHK md. 6), 7 yaş ile 17 yaşın sonuna kadar çocukların barınacakları yerler olarak kurulmaktadır. Zevkliler (1968), bu yurtların bir kışla veya bir islahevi olmadıklarını, aksine çocukların daha serbest ve toplumsallaşabilecekleri mekânlar olduğunu vurgulamaktadır. Bu yurtlarda çocuklar yirmi beş ile otuzar kişilik kümeler şeklinde ayrılmaktadır. Her kümeden tercihen evli, bu işe istekli ve ehil kişilerden seçilecek bir öğretmen sorumludur. Küme-başı olan bu öğretmenler çocuğun her türlü ihtiyacından sorumludur. Ayrıca bu yurtların şehir içinde olmasına ve toprak işleri ile yatılı okullarda yapılabilecek diğer işlerin olabileceği bir yerde olmasına özen gösterilmesine öncelik verilmektedir (Zevkliler 1968).

6972 sayılı KMÇHK’da gençliği ilgilendiren diğer bir konu ise eğitimidir. 5387 sayılı Kanunda çocukların eğitimine yönelik bazı kararlar alındığı bilinmekle beraber yeni kanun da ise ilkokul zorunlu tutulmakta birlikte, ilkokuldan sonra kabiliyeti olan öğrencilere ileri eğitim fırsatı sunulmaktadır (6972 Sayılı KMÇHK md. 15). Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tespit edilen bu çocuklar, genel öğrenim ve meslek okul ve kuruluşlarına yerleştirilmektedirler. İlkokulu bitirdikten sonra kabiliyeti olmayan çocuklar ise bir meslek edinmeleri amacı ile atölye, işyeri veya meslek okullarına yerleştirilmektedirler. İlkokulu bitirdikten sonra ileri öğrenime devam etmeyen veya ilkokulu okumadığı halde ilköğrenim çağını aşmış olan çocuklara (gençlere) yönelik kısa yoldan meslek sahibi olabilmeleri için destek vermeye çalışılmıştır. Bu çocuklar; katma bütçeli daireler, özel idareler, belediyeler vb. kurum ve kuruluşlarda çalıştırmamalıdır. Bu çocukların bakım ve harcamaları çalıştırıldıkları kurum tarafından karşılanmaktadır (KMÇHK md. 16). Eğer kurumlar bu bakım ve harcamaları üstlenmiyorsa çocuğun kaldığı yetiştirme yurdu bu masrafları karşılamak zorundadır (KMÇHK md. 17).

1957 yılında 5387 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanunun kaldırılmasının ardından yürürlüğe giren 6972 sayılı İkinci Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkındaki Kanun, çocuk ve gençlik alanına makro anlamda değişiklikler oluşturmamıştır. Daha çok hangi çocukların bu kanundan faydalanacağına yönelik vurgulamaları mevcuttur. Ancak bu konuda da eksikliklerin olduğu yukarıda ifade

edilmiştir. Bunun yanı sıra birinci KMÇHK'da olan bazı maddeler daha detaylandırılmıştır. Birincil olarak çocukla ilgilecek kurumlar mahalli idareler olarak belirlenmiştir. SSYB ve MEB çocuklarla ilgilenen dolaylı kurumlar hükmüne getirilmişlerdir. Ancak çocukları korumaya yönelik kanunlar içerisinde, Koruma Birlikleri⁹ ilk kez 6972 sayılı Kanunda kullanılmıştır. Koruma Birliklerin açılmasından sonra uzun yıllar aynı şekilde yürürlükte kalan 6972 sayılı Kanun 1983 yılında 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile yürürlükten kaldırılmıştır (Akyüz 1991). 1980 darbesi ile kapatılan Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumunun da dayandığı kanun böylelikle yürürlükten kaldırılmış olup çocuk esirgemenin tamamen devlet denetimine geçtiği yeni bir döneme girilmiştir.

4.5. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu

Türkiye sosyal hizmet alanında ve özellikle bu işin çıkış noktası olan çocuk alanında, cumhuriyet tarihinden itibaren çeşitli kurum ve kuruluşlar görev yapmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında darüleytamların kaldırılmasının ardından devlet, çocukların korunması ve bakımı noktasında geri çekilmiştir. Bu görevde bir nevi devlet kurumu gibi işleyen ve özellikle ilk yıllarında başta Atatürk olmak üzere bürokrasiden birçok kişinin ilgilendiği bir kurum olan Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu(Himaye-i Etfal Cemiyeti) etkin rol almıştır. Daha sonraki dönemlerde çocuk alanında ortaya çıkan sorunların artması üzerine ve bu sorunların ÇEK nezdinde çözülemeyişinden dolayı devlet tekrar bu alana dâhil olma zorunluluğu hissetmiştir. Bu doğrultuda ilk olarak 1949 yılında ilk çocuk koruma kanunu çıkarılmıştır. Daha sonra ki dönemlerde bu kanun tekrar revize edilmiştir. Ancak bu dönemden sonra da devlet ve sivil kurumların işbirliğiyle hizmetler yürütülmüştür. Çok başlılığın ve sorunların ortaya çıkması ve bilhassa 1980 yılında yapılan askeri darbe ile bazı kurumlar kapatılmıştır. En son 1983 yılında 2828 sayılı Kanun ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) açılarak bu çok başlılığa son verilmiş ve alana dair tüm yetkiler SHÇEK'e verilmiştir.

1963 yılında SSYB çatısı altında kurulmuş olan Sosyal hizmetler Genel Müdürlüğü 20 yıl bir bilgi ve deneyim süreci yaşamıştır. 1983 yılında SSBY'ye bağlı olarak

---

⁹ Koruma Birlikleri: 6972 sayılı Kanun hükümlerine göre, korunmaya muhtaç olan çocukların bakımını, yetiştirilmesini ve bir meslek sahibi edilmesini sağlayacak tüzel kişiliğe sahip olan il özel idareleri ve belediyelerin ortaklaşa açacağı kuruluşlardır(KMÇHK md. 4).

kurulan SHÇEK, 1989 yılında Başbakanlığa bağlanmıştır. SHÇEK, kamu statüsünde çalışan SSB Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü, Enstitüsü ve Koruma Birlikleri ile ÇEK'i kaldırmış, yeni ve tamamen farklı işleyen bir model oluşturmuştur(Çengelci 1996 pp. 8-9). Bu model ilk başlarda çeşitli tartışmalara sebep olmuştur. Dernek statüsünde faaliyetleri süren ÇEK Atatürk'ün mirası olan bir gönüllü kuruluşun kapanması ve devletleştirilmesi tartışmalara sebep olmuştur. Konu ilk başlarda daha çok teknik ve hukuksal açıdan tartışılmakla beraber, daha sonra Kemalizm çerçevesinde ele alınmış nihayetinde bu doğrultuda siyasi bir boyut kazanmıştır (Çengelci 1996 pp. 9).

4.5.1. SHÇEK Amacı

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun amacını en kısa ve en öz şekilde 2828 sayılı SHÇEK Kanunu vermektedir. Kanun, *“korunmaya, bakıma veya yardıma muhtaç aile, çocuk, engelli, yaşlı ve diğer kişilere götürülen sosyal hizmetlere ve bu hizmetleri yürütmek üzere kurulan teşkilatın kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklar ile faaliyet ve gelirlerine ait esas ve usulleri düzenlemektir.”* (2828 SHÇEK Kanunu 1983 md. 1). Maddeden anlaşılacağı üzere kurumun faaliyet alanı oldukça geniştir. Aile, çocuk, engelli, yaşlı vb. kesimlere götürülecek hizmetlerin hepsinin sorumluluğunu üstlenmektedir. Burada gençliğe özellikle bir vurgu yapılmamıştır. Ancak 18 yaşına kadar herkes çocuk sayıldığından dolayı gençliğin yaş skalasının belli bir kısmını içersinde barındırmakta ve gençlik hizmetlerini daha çok çocuk hizmetleri başlığı altında birleştirmektedir. Yolcuoğlu (2009) SHÇEK Kanununun amacını sosyal hizmetlerin tek elde toplanması ve bu sayede dağınık olan çocuk hizmetlerinin bir araya toplanması olarak açıklamaktadır. Çengelci (1998 p. 1) SHÇEK'in amacını, sosyal ve ekonomik sebeplerden dolayı yoksunluk yaşayan kişilere ve ailelere dair sosyal hizmetleri planlamak, uygulamak ve denetlemekle yükümlü bir kamu kuruluşu olduğunu ifade etmektedir. İnan (1996) SHÇEK'in görev ve amaçlarını tanımlarken; kurumun görevi, bakımına aldığı çocuğun kendi kendine yetebilecek ve bağımsız olarak hayatını sürdürebilecek şekilde yetiştirmek olarak belirlemiştir. Bunun yanında çoğu zaman çocuğun bağımsızlığını kazanması ve kendine yetebilmesi, reşit olmakla aynı döneme denk gelmemektedir. Bu durumda kurum, bu çocukların eğitiminin tamamlanması ve istihdam edilmesi noktasında bakımını sürdürmelidir. SHÇEK Genel Müdürlüğü 2011'de yayımladığı Sosyal Hizmet Rehber Kitapçığında kurum'un stratejik hedeflerini, sosyal hizmetlerde koruyucu ve önleyici çalışmaları

artırmak, kurumdan ayrılan kişileri topluma adapte etmek, gelişmiş ülke standartlarında kurum bakımı sunmak vb. hizmetler olarak tanımlamıştır.

4.5.2. SHÇEK Örgüt Yapısı

1983 yılında kurulan SHÇEK, merkez teşkilatını bir genel müdür üç genel müdür yardımcısı ile aşağıdaki 11 birim altında toplamıştır;

1. Aile ve Çocuk Hizmetleri Dairesi
2. Yaşlı Hizmetleri Dairesi
3. Sakatların Korunması ve Rehabilitasyonu Dairesi
4. Genel Sosyal Hizmetler Dairesi
5. Sosyal Hizmetler Eğitim ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü
6. Teftiş Kurulu
7. Planlama, Koordinasyon ve Etüd Dairesi
8. Personel ve İdari İşler Dairesi
9. Destek Hizmetleri Dairesi
10. Özel Kalem
11. Hukuk Müşavirliği

SHÇEK'in çalışma alanlarına bakıldığında geniş bir hizmet alanına denk düştüğü görülmektedir. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'ndan farklı olarak daha örgütsel, daha uzmanlaşmış ve daha belirli alanlarda hizmetler sunmaktadır. ÇEK'in geniş olan hizmet yelpazesi bir sivil örgüt olarak sorunlar yaşamasına sebep olmuştur. SHÇEK örgüt yapısı içerisinde Aile ve Çocuk Hizmetleri Dairesi, hem çocuk alanında hem de gençlik alanında hizmetler sunmuştur. Ancak 1984 yılında örgüt yapısında bazı değişiklikler olmuştur. Çocuk Hizmetleri, Aile ve Çocuk Hizmetleri Dairesi ve Yetiştirme Yurtları Dairesi Başkanlığı olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Yapılan bu düzenlemeler sonucundan, en önemli değişiklikler korunmaya muhtaç çocuklar alanında olmuştur. Zira bu hizmetleri programlamak, koordine etmek ve denetlemekle sorumlu daireler oluşturulmuştur. Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetlerin başta Aile ve Çocuk Hizmetleri Dairesi tarafından yürütülürken kısa bir süre sonra henüz daha kanun etkili bir uygulama dönemi geçirmeden bu dairelerin sayısı Bakanlar Kurulu kararıyla ikiye ayrılmıştır. Çengelci (1998 p. 51-52) yapılan bu değişikliğe dair görüşlerini, korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetlerin, iki ayrı merkez tarafından yapay olarak bölüştürülmesinin doğru bir karar olmadığı şeklinde belirtmektedir. Nitekim SHÇEK'in

en önemli hizmet alanlarının başında gelen korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetlerin çok başlı bir yönetim ile yönetilmesi planlama ve uygulama noktasında aksaklıkları ortaya çıkarmıştır. Sosyal hizmet alanında ve bilhassa 13-18 yaş grubunu içeren ergenlere yönelik hizmetlerin sosyal hizmet yurtlarındaki sorunları, tamamıyla, organizasyon yeterliliğine veya yetersizliğine bağlamanın doğru olmadığını, ancak sağlıklı bir örgütsel yapının ve henüz başlangıcında sağlam çalışma ilkelerine bağlı geliştirilecek anlayışın, konunun ve hizmetin özünde kaynaklanan pek çok sorunun daha rahat çözüleceğini ifade etmektedir.

SHÇEK örgüt yapısının zaman içerisinde değişiklikler yaşadığı görülmektedir. SHÇEK kapatılıp yerine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın kurulduğu 2011 yılına gelindiğinde son örgütsel yapıdaki, ana hizmet birimlerinin altı tane olduğu görülmektedir. Bunlar; çocuk hizmetleri dairesi başkanlığı, gençlik hizmetleri dairesi başkanlığı, yaşlı bakım hizmetleri dairesi başkanlığı, özür¹⁰ bakım hizmetleri dairesi başkanlığı, aile-kadın ve toplum hizmetleri dairesi başkanlığı, sosyal yardım hizmetleri dairesi başkanlığıdır (SHÇEK Genel Müdürlüğü 2011 pp. 31). Bu çalışma açısından önemli olan “gençlik hizmetleri dairesi” ile gençliğe yapılan vurgudur. Zaman içerisinde sosyal hizmetler de gençliğe yapılan vurgu daha çok artmıştır. Gençliğe yönelik yapılacak olan çalışmaların bir daire başkanlığı altında toplandığı görülmektedir.

4.5.3. SHÇEK'in Gençlere Yönelik Çalışmaları

Yukarıda örgüt yapısı belirtilirken Kurumun haddizatında ne tür çalışmalar yaptığı ortaya çıkmaktadır. Ancak bu çalışmada, kurum bünyesinde gerçekleştirilen gençlik alanındaki politikaları, uygulamaları ve hizmetleri değerlendirilecektir.

Kurumun ilk yıllarında Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı bulunmamakla beraber gençlik alanında yapılan hizmetler Aile ve Çocuk Hizmetleri Dairesi Başkanlığı altında toplanmıştır. İlk yıllarda gençlik alanında yapılan çalışmalara bakıldığında, ilgili mahkemelerce haklarında korunma kararı çıkarılan çocuk ve gençler 18 yaşına kadar bakılmaktadır. Ancak öğrenim ve(ya) iş konusunda yetiştirilmeleri sürüyorsa bu korunma kararı devam edebilmektedir. Şöyle ki; orta öğrenim için 20 yaşına, üniversite öğrenimi için 25 yaşına kadar, kimsesiz ya da yaşamını kendi başına sürdüremeyecek kızların ise kendi başlarına yaşayabilecekleri ortama kavuşuncaya kadar bu hizmetler

¹⁰ 6462 Sayılı Kanunla özür¹⁰ kelimesi yerine engelli kelimesi kullanılmıştır.

sürmektedir. Bununla beraber engelli çocuk ve gençlerin ise gerektiğinde ömür boyu hizmet almaları mümkün kılınmıştır (SHÇEK Genel Müdürlüğü 1993 pp. 15). Aynı yılın raporunda kurumun görevinin sadece gençleri işe yerleştirerek bitmediğini bununla beraber toplum içinde bu bireylerin izlendiği ve gerektiğinde desteklendiği ifade edilmektedir.

Kurumun korunmaya muhtaç çocuk ve gençlere yönelik ana politikasının kurum bakımının olmadığı, ilk olarak aile yanında destekleyici hizmetlerin verilmeye çalışıldığı belirtilmektedir. Eğer tüm şartlar sağlanıyorsa ve aile yanında çocuğun bakılması mümkün değilse kurum bakımı tercih edilmektedir (SHÇEK Genel Müdürlüğü 1993 pp. 15). Kurumun gençler hakkındaki nihai hedefinin gençlerin en üst düzeye kadar eğitimlerinin sürdürülmesidir. Ancak eğitime devam edemeyen gençlerin ise iş ve meslek sahibi edilmeleri de amaçlanmaktadır. Zira 1993 yılı faaliyet raporlarına bakıldığında, yetiştirme yurtlarında kalan toplam 11.115 gençten 932 kişinin özel iş yerlerinde, kuruluş atölyelerinde ve meslek kurslarında çalışıldığı görülmektedir.

Gençlerin boş zamanlarının değerlendirilmesi noktasında da Kurumun çeşitli faaliyetler gösterdiği görülmektedir. Bu doğrultuda kurum, halk müziği, Türk sanat müziği, tiyatro, spor, fotoğrafçılık, resim, el sanatları, kütüphane, satranç, turizm vb. etkinlikler yapmıştır (SHÇEK Genel Müdürlüğü 1993 pp. 21). 18 yaşını bitirip işe yerleşen ya da işe yerleştirmeye çalışılan gençlere yönelik kurumun çeşitli projeleri mevcuttur. Bu projelere, Gözlem Evleri, Gençlik Evleri Projeleri örnek verilebilmektedir. Hülasa 1993 yılı itibari ile 3413 sayılı Yasa gereği 223 genç işe yerleştirilmiştir.

4.5.3.1. Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı

Gençlere yönelik hizmet sunan ve bu hizmetleri tek elde tutması noktasında önem arz eden Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığının 13-18 yaş grubunda olup ilgili mahkemelerce korunmaya muhtaç olduğuna karar verilen gençlerin; korunması, bakım, eğitim, bir iş ve meslek sahibi edilmeleri, gençleri topluma faydalı hale getirmek için her türlü faaliyeti düzenlemek, izlemek ve koordine etmek başlıca görevleri arasında sayılmıştır (SHÇEK Genel Müdürlüğü 2011 pp. 40). Bu doğrultuda kurum, 13-18 yaş arasındaki gençlere yönelik yetiştirme yurtları, sevgi evleri, çocuk evleri, koruma ve bakım rehabilitasyon merkezleri, bakım ve sosyal rehabilitasyon merkezleri ile kuruluşlarda kurum bakımı ve koruyucu aile, evlat edinme, ayni-nakdi yardım (SHÇEK

Genel Müdürlüğü 2010 pp. 22) ile aile yanında bakım olmak üzere çeşitli hizmetler vermiştir.

4.5.3.1.1. Kurum Bakımı

Korunmaya muhtaç çocuklar için kurum bakımı her ne kadar istenen bir bakım modeli değildir. Nitekim kurum bakımının ele alınacağı bu kısımda Yolcuoğlu (2009), yapılan birçok araştırmada, en iyi kurum bakımının bile çocuğun fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimine uygun olmadığını ifade etmektedir. SHÇEK'in çocuk ve gençlere yönelik çalışmaları arasında ilk sırada kurum bakımı gelmektedir. Çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları olmak üzere çeşitlenmiştir. Kurum bakımı, farklı nedenlerden kaynaklı bir aile ortamında bulunmayan çocuk ve gençlerin herhangi bir kan bağı olmayan benzer durumdaki çocuk ve gençlerle topluca ve gruplar halinde barındırılması durumuna karşılık gelmektedir. Kurum bakımı, biyolojik ebeveynlerin yerini alan yetişkinler tarafından bakılması, korunması, yetiştirilmesi şeklinde yapılan bakım yöntemidir (Cılga 1984, Ferguson 1975 pp. 212 Kaynak: Demirebilek 2000, Akyüz 1991, Şenocak 2005 pp. 110).

Şenocak (2005 p. 113), kurum bakımının daha iyi anlaşılabilmesi için bazı tasnifler yapmıştır. Bunları kurum tipleri ve kurum türleri şeklinde sıralamıştır. Kurum tiplerini; kapalı tip kurumlar, açık tip kurumlar, kışla tipi kurumlar, okul tipi kurumlar ve ev tipi kurumlar diye alt başlıklara ayırmıştır. Kapalı Tip Kurumlar, çocuğun dış dünya ile ilişkisinin neredeyse tamamen kesildiği barınma, okul, hastane, sinema vb. tüm olanakların aynı mekân içerisinde olduğu kurum tipidir. Açık Tip Kurumlar ise, kapalı tip kurumların aksine sinema, hastane, okul vb. tüm hizmetlerin yerlerinden sağlandığı, çocukların toplum ile kaynaşmasını sağlamaya çalışan kurum tipidir. Şenocak açık tip kurumların çocuk gelişimi için daha uygun bir bakım türü olduğunu belirtmektedir. Bunların yanı sıra, çocukların hem bakımının hem de eğitiminin bir arada yapıldığı Kışla Tipi kurumlar bulunmaktadır. Bu kurumların çocuk sağlığı açısından sakıncalarının olduğu ifade edilmektedir. Ev Tipi kurumlar ise, 5-10 çocuğun birlikte kaldığı, büyük yatakhaneler ve yemekhaneler yerine küçük odalarda yatılan ve küçük masalarda yemek yenilen kurumlardır. Ev Tipi kurumlar her ne kadar 2000'li yıllardan sonra Türkiye'de yaygınlık kazansa da daha önceki yıllarda da bu tür kuruluşların varlığına rastlanmaktadır (Gökçe 1971 pp. 132). Korunmaya muhtaç çocuklar alanında kurum bakımı veren yetiştirme yurtları kışla tipi olmasından ötürü niteliksiz olarak

görülmektedir. Tulay (1969), bu kurumların çocuklara belli bir yaşa kadar güvence sağlamanın yanı sıra çocukların her türlü sorunu ile ilgilenen, çocuklarla aile ilişkilerinin devamını sağlayan, toplumsal kaynaşma noktasında hizmet sunacak olan kurumlar olmaları gerektiği şeklinde önerilerde bulunmaktadır.

4.5.3.1.1.1. Sevgi Evleri

Sevgi Evleri, kuruluş bakımı yerine(yurt yerine) daha küçük birimlerde, aile ortamına benzer yapılarda ve küçük müstakil binalarda hizmet veren kuruluşlar olarak tanımlanmaktadır (Yolcuoğlu 2009). Şenol ve Dinç (2016) ise, sevgi evlerini yetiştirme yurtları ile kıyaslayıp yurtlara göre, çocukların kendi odasına sahip ve ev ortamına daha yakın yaşama imkânı verdiğini belirtmektedirler. Sevgi Evleri, çocukların toplu yaşamın beraberinde getirdiği riskleri ortadan kaldırmak, ev ortamı ve aile sıcaklığının oluşturulmaya çalışıldığı kuruluşlardır. Bu evlerde ortalama (0-12 ve 13-18 yaş grupları olarak iki ayrı yaş kategorisinde) 10-12 çocuk kalmaktadır. Bu evler müstakil (genellikle iki katlı), bahçeli ve bağımsız binalardır (Saçan 2010 pp. 71, SHÇEK Genel Müdürlüğü 2011 pp. 41). Sevgi Evlerindeki amaç, önceki yaşanmış olumsuz deneyimlere ve yoksunluklara maruz kalan çocukların, istenilen ve yeni davranışların daha sağlıklı mekânlarda kazandırılması için profesyonel destek ve mesleki çalışmalar sunmaktır (SHÇEK Genel Müdürlüğü 2010 pp. 23). Saçan (2010 p. 71)'a göre, 2009 yılında 13-18 yaş grubuna ait 5 sevgi evi bulunmakta ve bu evlerde mevcut 209 çocuk kalmaktadır.

4.5.3.1.1.2. Çocuk Evleri

Kurum bakımının hem daha maliyetli olması hem de fazla sakıncaları olması hasebiyle birçok ülke kurum bakımını tasfiye etmektedir (Yazıcı 2012). Bunun yerine çocukların aile sıcaklığını yaşayabilecekleri, kendilerine ait oda ve eşyalarının olacağı daha küçük kuruluşlar olan Çocuk Evlerine geçiş yapmaktadırlar. 2828 sayılı SHÇEK Kanununun 3. maddesine göre Çocuk Evleri, 0-18 yaş arası korunmaya muhtaç çocukların kaldığı birimler olarak tanımlanmıştır. Yasal sürecin 2005'te başladığı çocuk evlerinden önce sevgi evleri ondan önce ise yetiştirme yurtları mevcuttur. Çocuk Evleri, Yolcuoğlu'nun (2009) belirttiği üzere hiçbir kurum bakımı çocuğa aile ortamının sağladığı yararları veremese de kışla tipi kurum bakımının risklerini azaltması noktasında önem arz etmektedir. SHÇEK'in 2008 Faaliyet Raporuna göre, Çocuk Evlerinde, kuruluş bakımında kalan çocukların ev sıcaklığını hissedecekleri, ev

ortamının oluşturulduğu apartman dairelerinde hizmet verilmektedir. Bununla amaç, çocukların toplumsallaşması ve komşuluk ilişkilerinin pekiştirilmesidir. Bu evlerde ortalama 5-8 çocuk kalmaktadır.

Çocuk Evleri, çocuklara yönelik hizmetler arasında Türkiye’de kurum bakımı modelleri içinde en güncel olanı ve aynı zamanda en sağlıklı olanı kabul edilmektedir. Çocuk Evleri, 5395 sayılı Kanun ile korunmaya muhtaç olduğu belirlenen çocuklara yönelik, *“her ilin sosyal, kültürel açıdan çocuk yetiştirmeye uygun bölgelerinde tercihen il merkezlerinde okul ve hastanelere yakın apartman dairesi veya müstakil dairelerde 5 ila 8 çocuğun kaldığı evlerdir.”* 5 Ekim 2008 tarihinde çıkarılan Çocuk Evlerinin Çalışma Usul ve Esasları Hakkında çıkarılan yönetmelik aslında en temel anlamıyla Çocuk Evleri hizmet amacını açıklamaktadır. Bu doğrultuda 2007 yılı itibari ile 13-18 yaş arası gençlere hizmet sunacak 15 ev açılmıştır. Bu sayı 2008 yılında 22’ye yükselmiştir (SHÇEK Genel Müdürlüğü 2009 pp. 76).

4.5.3.1.1.3. Yetiştirme Yurtları

Sosyal hizmet bağlamında gençlik alanında yapılan en kurumsal çalışma yetiştirme yurtlarının açılmasıdır. 1949 yılında ilk KMÇHK’nin çıkarılması üzerine Ankara ve Bilecik olmak üzere ilk yetiştirme yurtları açılmıştır (Tulay 1959). Yetiştirme Yurtlarının açıldığı ilk yıllarda sosyal hizmetlerin ya da korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetlerin tek elde yürütülmemesinden dolayı sıkıntılar yaşanmıştır. Nitekim Karatay (2007 p. 245) bu konuda, temel olarak eğitim ve öğretim alanında örgütlenmiş Milli Eğitimin Bakanlığı’nın korunmaya muhtaç çocuklara yönelik eğitim, rehabilitasyon ve koruma hizmeti açısından yetersiz olduğunu belirtmektedir. Cebe (2005 p. 56), ideal bir yetiştirme yurdunda; birkaç sosyal çalışmacının, psikolog, çocuk gelişimci, pedagog, rehber öğretmen, branş öğretmenlerinin bulunması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu açıdan yetiştirme yurtlarının personel yetersizliğinden bahsedilmesi mümkündür.

Malum olduğu üzere her çocuk ailesinin yanında yetişme imkânına sahip olamamaktadır, olsa bile bazen ebeveynler tarafından istismar edilebilmektedirler. Yetiştirme yurtları çeşitli nedenlerden ötürü ailesinin dışında yaşamak zorunda kalan çocukların barındırıldığı kuruluşlardır (Elmacı 2010). Demirbilek (2000) ise *“yetiştirme yurtları, 13-18 yaş arasındaki korunmaya muhtaç gençlere bakmak, korumak, eğitimlerini tamamlamak, meslek sahibi ve topluma faydalı bireyler olarak*

yetiştirilmelerini sağlamakla yükümlü yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır.” 2828 sayılı SHÇEK Kanununun 3. maddesinde yetiştirme yurtları; 13-18 yaş arasındaki korunmaya muhtaç olan çocuklara bakmak, korumak ve iş sahibi veya meslek sahibi edilmelerini sağlamak bununla beraber topluma yararlı birer vatandaş olarak yetişmeleri ile yükümlü ve görevli yatılı sosyal hizmet kuruluşları olarak tanımlanmaktadır.

Korunmaya muhtaç çocukların korunması ve bakılması noktasında hizmet üreten yetiştirme yurtları, kendi bünyelerinde bulunan çocukları bir iş veya meslek sahibi edilmelerinde çeşitli kaynaklar değerlendirilmektedir. İlk sırada okullar gelmektedir ki bu da yetenek durumu uygun olan öğrencilerin eğitim sürecine girmesini gerektirmektedir. SHÇEK Genel Müdürlüğünün sorumluluğunda olan diğer çocuk grubu ise atölyeler ve piyasadaki diğer işyerlerinde işe yerleştirilmektedir (Çengelci 1998 pp. 80-81).

1995 yılında çıkarılan Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmeliğin 2. Maddesinde *“13-18 yaş ve 18 yaşın üzerinde korunma kararının devamını gerektiren koşulları taşıyan korunmaya muhtaç çocukları; Atatürk İlke ve İnkılâplarına bağlı, demokrasi bilincine sahip, insan haklarına saygılı, çağdaş, beden, ruh ve duygusal gelişimleri sağlıklı, topluma yararlı bireyler olarak yetiştirmek, korumak, bir iş veya meslek sahibi yapmakla görevli ve yükümlü olan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bağlı yetiştirme yurtlarını kapsar.”* 2828 sayılı SHÇEK Kanuna dayanılarak hazırlanan yönetmeliği yetiştirme yurdu ile ilgili detaylı bilgi vermektedir. Her yetiştirme yurdunda olması zorunlu yatakhane, mutfak, banyo, revir gibi mekânlardan buralarda çalışacak olan personelin görevlerine değin her şey detaylandırılmıştır. Yönetmeliğe göre yetiştirme yurtlarının gençlere yönelik başlıca görevleri şunlardır: Çocuklara yönelik olarak kamu ve(ya) özel işyerlerinde hangi iş ve mesleklerde çalışabilecekleri, yaş, yetenek, ilgi ve istekleri ile çalışacakları iş ve mesleğe göre değerlendirme yapmaktır. Gençlerin başarı, yetenek, bilgi ve istekleri doğrultusunda gerektiğinde eğitimlerini devam ettirmelerini sağlamaktır. Bununla beraber yönetmelikte Sosyal Servisin gençlere yönelik görevleri; yükseköğretime ve yatılı okullara devam eden gençlerin psikososyal ihtiyaçlarını belirlemek, ihtiyaçların zamanında karşılanmasını sağlamak şeklinde açıklanmıştır (Md. 7 I bendi). İ bendinde ise kuruluştan ayrılan çocukların, kuruluş ile ilişkisini sürdürmesi noktasında çalışmalar

yapmak, toplum bütünleşmesini sağlamak, izlenmesi ve desteklenmesi noktasında çalışmalar yapmak şeklinde ifade edilmiştir.

SHÇEK'in 2008 yılına ait faaliyet raporuna bakıldığında Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı altında 112 adet yetiştirme yurdunun olduğu görülmektedir. Bu kuruluşlarda 3.739 tane kız, 6.402 erkek olmak üzere toplam 10.141 çocuk kalmaktadır.

Tablo 4-3: Yıllar İtibariyle Yetiştirme Kuruluş Sayısı ve Kayıtlı Çocuk Sayısı

Yıllar	Kuruluş Sayısı	Kayıtlı Çocuk Sayısı
2005	110	10517
2006	112	10471
2007	113	10554
2008	112	10141

Kaynak: SHÇEK 2008 Faaliyet Raporu

1993 yılı faaliyet raporuna bakıldığında yetiştirme yurtlarının sayısı 94 olup bu yurtlarda toplam 11.917 çocuk barınmaktadır. 2008 yılına gelindiğinde ise bu rakamların pek değişmediğine tanık olunmaktadır. Haddizatında şu yorum yapılabilmektedir; artan nüfusa oranla yetiştirme yurdunda kalan çocuk sayısında artış olmamış aksine kuruluş sayısında bir artış ve bu kuruluşlarda kalan çocuk sayısında ise bir azalma görülmüştür. Buradan şu sonuca varılabilmektedir; devletin çocuk politikasında toplu kurum bakımından çocuk evleri hizmet modeline kaymıştır. Nitekim 2009'da Balıkesir, Kars, İzmir ve Ankara olmak toplam 5 tane yetiştirme yurdu kapatılmıştır (SHÇEK 2009 Faaliyet Raporu 2010 pp. 63). Raporda kapatılan bu kuruluşların onarıldığı veya yerine yeni yapıların yapıldığı belirtilmektedir. Ancak bir farkla ki açılan bu kurumlar daha küçük kapasiteli ve ev ortamına daha yakın ortamlar şeklinde oluşturulmaktadır.

Türkiye'de yetiştirme yurduna gelen çocukların büyük kısmını SHÇEK'in kendi bünyesindeki çocuk yuvalarından gelen çocuklar teşkil etmektedir (Cebe 2005 p. 55). Çocuk yuvalarında kalan ve bakıma muhtaç olan çocuklar 12 yaşını doldurduktan sonra eğitim ve öğretim döneminin sonunda yetiştirme yurtlarına nakilleri yapılmaktadır.

Bunun dışında daha önce çocuk yuvasında kalmayıp ve hakkında koruma kararı çıkarılan çocuklarda, koruma kararı ile veya valilik emri ile geçici veya 18 yaşını bitirene kadar yetiştirme yurdunda kalabilmektedirler. Çocukların bu koruma kararı 19 yaşından gün alana kadar devam etmektedir. Ancak 18 yaşından sonra çocuğun eğitim durumunun devam etmesiyle çocuğun korunma kararı devam edebilmekte veya ailesinin yanında izinli kalarak devletin sağlık güvencesinden faydalanabilmektedir (Cebe 2005 pp. 55).

4.5.3.1.1.3.1. Yetiştirme Yurdunda Kalan Gençlerin Sorunları

Bu kısımda yetiştirme yurdundaki sorunlara değinilecektir. Nitekim gençlere yönelik kurum bakımı denilince akla gelen ilk kurum yetiştirme yurtlarıdır. 1949 yılında ilk yetiştirme yurdunun açılmasından sonra günümüze kadar binlerce genç bu kurumlarda kalmıştır. Türkiye'deki yetiştirme yurtları kışla tipi niteliğindedir. Bu yurtlarda çok sayıda çocuğa çok sayıda personel tarafından bakım ve eğitim verilmektedir. Kurumsal yapıların hepsinde olduğu gibi bu yurtlarda da çocukların uyması gereken kural ve yasaklar bulunmaktadır. Bu durum ise çocuğu, bedensel, bilişsel, duygusal ve sosyal yönden gelişimlerini olumsuz etkilemektedir (Yörükoğlu 1997 pp. 192). Bu nedenden ötürü yetiştirme yurtlarında kalan gençlerin sorunları üzerinde durulması amaçlanmıştır.

Gençler; engelli-engelsiz, suçlu-suçsuz, zengin-fakir ayırt edilmeden bir ülkenin geleceğidir. Bu doğrultuda ilerlemek ve gelişmek isteyen toplumlar, gelecek nesillerinin ihtiyaç ve yetenekleri doğrultusunda hizmet sunmalıdır (Coşkunsever 2016). Gençlerin bu kadar önemli olduğu bir zeminde gençlik döneminde yaşanan problemler hem ülke için hem de genç için ciddi sorunlara neden olabilmektedir. Nitekim Atabek (1999 p. 41) bu konuda, ergenlikte yaşanan problemlerin, çocukluk dönemi problemlerinin devamı olabileceğini ifade etmektedir. Bu perspektifle bakıldığında kurum bakımı veren kurum ve kuruluşların çocukluk ve gençlik yıllarında bireye nitelikli hizmet sunması gerekmektedir.

Kurum bakımı altındaki çocuklarla aile yanında yaşayan çocuklar kıyaslandığında, ev ortamında yaşayan çocukların gerek ev içinde gerekse ev dışında daha çok nesneyi görme ve keşfetme imkânlarına sahiptirler. Buna karşın kurum bakımı altında olan çocuklarda ise hem personelin yetersiz olması hem de çocukların kendine zarar verme olasılığını ortadan kaldırmak amacıyla daha az nesne bulunduğundan çocuklar daha az

keşif ve gözlem yapmaktadırlar (Coşkunsever 2016). Kurum bakımı altında olan çocuklarının ebeveynlerin onları terk etmesinden dolayı öfke hissetmekte, ebeveyn ziyaretlerinde anksiyete ile güven duygusu arasında bir tepki vermekte, kendilerini ziyaret eden ebeveynlerinin eve gitmesi üzerine kendilerini tekrar terk edilmiş hissetmektedirler (Simms ve Halfon 1994). Balcı (1999 p. 50-55) 15-18 yaş grubu gençlere yönelik okul başarısı ile kişisel ve sosyal uyumları arasındaki ilişki üzerine yaptığı araştırmasında, aile yanında kalan gençlerin yurttaki kalan gençlere oranla hem okul başarısı hem de kendilerini gerçekleştirme sonuçları anlamlı bir şekilde yüksek çıkmıştır. Okul başarısı üzerine bir diğer araştırma ise, Çetin (2004 p. 38) yapmıştır. Çetine göre, yetiştirme yurtlarında kalan ergenlerin %60'ının akademik hayatlarında yıl kayıplarının olduğunu ortaya çıkmıştır. Çocukların akademik başarı göstermemesinin bir sebebi ise 3413 sayılı Kanun'la sağlanan imtiyazlardır. Nitekim çocukların okulu bitirdikten sonra iş garantisinin olması, çocuğun okulda yeterince gayret göstermemesine sebep olduğu belirtilmektedir (Karabekir 2010 pp. 210).

Kurum bakımı altında olan çocukların davranış sorunları üzerine bir araştırma yapan Aslan (1997 p. 64 Kaynak: Bakırca 2014) 13-18 yaş grubunda ki gençler de en çok görülen davranış sorunları; %15 kavgacılık, %14 itaatsizlik, %13 okul veya işyerinden kaçma ve yasalara karşı gelme olarak açıklamıştır. 2010 yılında Karabekir yetiştirme yurtlarında çalışmış veya çalışmakta olan 24 sosyal hizmet uzmanı ile yapılan nitel görüşmede, okulların yetiştirme yurdu çocuklarını almak istemedikleri, okul öğretmenlerinin yurt gençlerine gereksiz yere kızdıkları veya gereksiz hoşgörü gösterdikleri, yurt personeli ile okul idaresi arasında sorunların yaşandığı, çocukların yurtlu olmasını fırsat bilip yurttaki öğretmenlerin okul öğretmenlerden not talep ettiği, yurt idaresinin veli toplantılarını çok umursamadıkları vb sorunların yaşandığı tespit edilmiştir. Kurum bakımı altında olan gençlerin kurum bakımı sürecinde bağımsız yaşama yeteneklerini geliştirici hizmetler olmadığı için gençlerin, daha önce kurumdan ayrılanların lise eğitimini tamamlayamadıkları, bir evi kiralamaya güçlerinin yetmediği, düzenli bir gelirlerinin olmadığı görülmüştür (Çetin 2010). Çetin'e göre, kurum sürecinde yasalar gereği kurumdan ayrılan çoğu genç, hapse girmek, evsiz kalmak, kötü davranışların kurbanı olmak, erken gebelik veya ebeveynlik vb. önemli sorunlarla yüzleşmektedirler.

Kut ve Özalpın (1987) bu sorunların sebepleri arasında; kurumsal yapı özellikleri, hizmet veren personelin nitel ve nicel açıdan yetersiz olması, vardiyalı çalışma şartları, çalışma süresinin kısıtlılığı, kurumlarda çok sayıda çocuğun olması ve bu nedenle personelin bire bir ilişki kurma sıkıntısı çektiği gibi etkenleri göstermişlerdir. Bakırca (2014), yetiştirme yurtlarında kalan çocukların akademik başarısızlığını ve yurt sonrası hayatlarında ki olumsuzluklarının temel sebebinin; yurtların fiziki veya maddi imkânlarının olmadığını, aksine öğrenme, sevgi, saygı, çalışkanlık, sorumluluk, dürüstlük, duyarlılık, yardımlaşma, hoşgörü, vatanseverlik vb. en temel insani ve ahlaki değerlerin kazandırılması noktasında yetersizliğin olduğunu ifade etmektedir. Korunmaya muhtaç çocuk ve gençlere yönelik hizmet yürüten kurumlar, her ne kadar çocukların maddi ihtiyaçlarını karşılasa da, ailenin ve yakın çevrenin çocuğa kazandıracak sevgi, şefkat ve değer yargılarından yoksundur (Danışman 1962). Danışman, çocuk sağlığı açısından en iyi yetiştirilme tarzının kendi ailesi yanında kalması olduğunu söylemekte ve bu doğrultuda ailelerin desteklenmesi noktasında yardımcı olunması gerektiği üzerinde durmaktadır. Ancak bu imkânlar haricinde sıkıntılar meydana geldiği takdir de korunmaya muhtaç çocuk için en ideal bakım yönteminin de koruyucu aile olacağının altını çizmektedir. Nitekim kurumda kalan ve özellikle birkaç kurum değiştiren çocuklarda davranışsal ve duygusal problemler daha fazla görülmektedir (Kools ve Kennedy 2003). Şenocak (2005 p. 232) İstanbul yetiştirme yurtları üzerinde yaptığı çalışmada, maddi koşulların nispeten yeterli olduğunu yani yetiştirme yurtlarının yaşam koşullarının ve hizmet kalitesinin düşük olduğu tezini çürütmüştür. Ancak yetiştirme yurtlarında kalan çocuklar manevi ve fiziksel şiddet görmekte ve çocukların hayata hazırlanmasının yetersiz olduğunu göstermektedir. Berridge (2007), koruma altındaki çocukların çoğunun kaldıkları kurumlardan herhangi bir eğitim belgesi almadıklarını, çoğunun işsiz, evsiz, suça sürüklenme, fuhuş vb. sorunlarla karşılaştığını belirtmektedir.

4.5.3.1.2. Çocuk ve Gençlik Merkezleri

Sosyal hizmetler alanında 1983 yılından 2011 yılına kadar olan döneme SHÇEK dönemi denilmektedir. Zira sosyal hizmet alanında yapılan çalışmaları bu dönemde SHÇEK üstlenmiştir. SHÇEK'in gençlere yönelik bir hizmeti de 1997 yılında 572 sayılı KHK ile SHÇEK Kanuna eklenen Çocuk ve Gençlik Merkezleri(ÇOGEM)dir. ÇOGEM, SHÇEK Kanunu ile belirlenmiş korunmaya muhtaç çocuklar tanımı içinde

çocuk ve gençlerin; bireysel, ailevi, sosyal ve ekonomik özellikleri göz önünde bulundurularak, sosyal bakım, kuruluş bakımı vb. programlardan yararlandırılması için, ön incelemelerinin yapıldığı geçici barınma ve rehabilitasyon olanaklarının sunulduğu gündüzlü veya yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır (Çengelci 1998 pp. 81-82).

Kuruluş; eşler arası anlaşmazlık, ihmal, hastalık, kötü alışkanlık, yoksulluk, terk ve benzeri nedenlerden dolayı sokağa düşerek (2828 SHÇEK Kanunu 1983 md.3 Ek: 30/5/1997 - KHK - 572/5 md.), sosyal tehlikelere açık olan sokakta yaşayan veya çalıştırılan çocuk ve gençlerin rehabilitasyonları ve topluma adaptasyonlarının sağlanmasını amaçlamaktadır (SHÇEK Genel Müdürlüğü 2010 pp. 21, SHÇEK Genel Müdürlüğü 2011 pp. 39). Cılga (2001) Gençlik Merkezlerinin görevlerini; illerde gençler için geliştirici ve sağlıklı hizmetler ağı oluşturmaya katkı sağlamak, her ortamda gençlere yönelik bilişsel, fiziksel, ruhsal, sosyal ve sanatsal yönlerden gelişme ve yetişmelerine olanak sağlamak olarak açıklamaktadır. 2009 verilerine göre; Türkiye’de 8 yatılı, 27 gündüzlü, 3 hem yatılı hem gündüzlü hizmet veren toplam 38 Çocuk ve Gençlik Merkezi bulunmaktadır (Saçan 2010 pp. 70).

Cılga (2001) Gençlik Merkezlerinin etkinliğini artırmak ve gençlerin madde kullanımını önlemek amacıyla bazı öneriler sunmaktadır;

- Gençlik merkezi, gençlerin yaşamında etkili olmalı, aile, arkadaş ve sosyal hayatı üzerinde gencin belirleyici olmasında yardımcı olmalı,
- Gençlerin kendi yaşam ve yaşam kaynakları üzerinde belirleyici olmalarını sağlayarak daha yaratıcı ve üretken olmalarını desteklemeli,
- Gençlerin, gençlik merkezlerinde kendi yaşamları üzerinde denetimlerinin olmasını sağlayarak üretkenliği ve yaratıcılığı artırmalı,
- Gençlik merkezi yapısı içerisinde gençlerin insanca yaşam ve gelişme koşullarını geliştirmeli,
- Gencin ve gençlik merkezlerinin gereksinimlerini sağlamalı,
- Çoğulcu ve açık iletişim ile gençlerin, gençlik liderlerinin ve yöneticilerin sorun çözme becerisini geliştirmek, gençlerin ve gençlik merkezlerinin yaşam kalitesini yükseltmek, gençlere özgür, mutlu ve başarılı bir yaşam sürmeleri noktasında yardımcı olunmalıdır.

4.5.3.1.3. Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi

2007 yılında 2828 sayılı Kanunla eklenen Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi, suça sürüklenmiş veya ceza infaz kurumunda sonra haklarında korunma kararı çıkarılan çocuklar tespit edildikten sonra bu çocukların temel ihtiyaçlarını karşılamak, fiziksel, duygusal, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını belirlemek (Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği 2009) ve davranış bozukluklarını rehabilite edebilmek amacıyla ve iyileştirme süreci bitene kadar geçici süre bakım korumalarının sağlandığı kuruluşlardır. Bu süre içerisinde çocuk ile ailesi, yakın çevresi ve toplumla ilişkilerinin düzeltilmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. 7-18 yaş grubuna hizmet veren bu kuruluşlar ayrı ayrı yapılandırılmışlardır.

4.5.3.1.4. Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi

Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi; duygusal, cinsel ve(ya) bedensel istismara uğramış çocuklara yönelik onların olumsuz yaşam deneyimlerini, travmalarını gidermek amacıyla kurulmuş rehabilitasyon merkezleridir. Bu süreç içerisinde çocuğun ailesi, yakın çevresi ve toplumla kaynaştırılması, ilişkilerinin düzeltilmesi amaçlanmaktadır. Bu kuruluşlar kız ve erkek çocuklarına ayrı ayrı yapılandırılmış olarak hizmet vermektedirler.

4.5.3.1.5. Gençlik Evleri

Gençlik Evleri uygulaması, gençlerin 18 yaşını doldurmaları ile birlikte, koruma kararının kalkması üzerine yeni yaşamın eşliğinde bir süre daha destek olmak amacıyla planlanmış bir hizmet modelidir. Bu gençlerin meslek elemanları tarafından en kısa sürede topluma adaptasyonları sağlanmaya çalışılmaktadır. Kendi kendine yetebilme ve toplumla kaynaşmayı amaçlayan bu hizmet modelinde, gencin yetiştirme yurdundan kendi evine geçiş sürecinde bir ara uyum kuruluşudur (SHÇEK 2009 Faaliyet Raporu 2010 pp. 71). Çengelci (1998 p. 78-79) 1998 kurum verilerinin sayılarını verirken 5 tane Gençlik Evinin olduğunu belirtmektedir. 2009 yılına gelindiğinde Türkiye’de Ankara ve İstanbul olmak üzere iki tane bulunmaktadır.

4.5.3.1.6. Kurum Bakımından Ayrılan Gençlerin Yasal Durumu

18 yaşından sonra kurum bakımından ayrılan gençlere yönelik 2828 sayılı SHÇEK Kanuna göre bazı uygulamalar mevcuttur. Başta eğitim konusu olmak üzere; istihdam, evlilik vb. konularda gençlere yönelik politikalar mevcuttur. Çengelci (1996 p. 21) 2828

sayılı SHÇEK Kanununun 18 yaşından sonra yetiştirme yurtlarından çıkarılması yönündeki uygulamaların önüne geçtiğini belirtmektedir. Yapılan yasal düzenlemelere göre, SHÇEK Kanununun 22. maddesinde korunma kararı açıklanırken korunmaya muhtaç çocukların reşit oluncaya kadar yetiştirilmeleri ve meslek sahibi edilmeleri yetkili görevliler ve mahkemelerce kararı verilmektedir. Kurum bakımı çocuğun reşit olmasına kadar sürmektedir. 2828 sayılı Kanununun 24. maddesine göre, korunma kararının alınmasını gerektiren şartların ortadan kalkması üzerine kurum yetkililerinin teklifiyle mahkemelerce çocuk reşit olmadan da korunma kararı kaldırılabilir gibi yetkililerin önerisi üzerine ve çocuğun rızası alındıktan sonra (Şenocak 2005 pp. 91-92) 18 yaşından sonra da korunma kararı devam ettirilebilmektedir. Korunma kararının devam etmesi için bazı şartların olması gerekmektedir.

18 yaşını tamamlamış olan korunmaya muhtaç çocuklardan;

1. Ortaöğrenim okuyan gençler 20 yaşına kadar
2. Yükseköğretim okuyan gençlerin koruma kararı 25 yaşına kadar devam ettirilebilir.

Öğrenim görmeyen 18 yaşını dolduran gençlerin bir iş veya meslek sahibi edilmesi, kendi kendilerine yetebilmeleri amacıyla korunma kararı 20 yaşına kadar devam ettirilebilmektedir.

Korunma kararı kalkmış, fakat tek başına hayatını sürdüremeyecek olan kız çocukları kurumca himaye edilmektedir. Bu genç kızların emek karşılığı iaae, ibate(barındırma) ve harçlıkları, kurumda çalışmak kaydıyla kurum tarafından ödenir.

Bir diğer durum ise engelli çocukların durumudur. Eğer çocuğun engeli varsa ve çalışmaktan acizse kurum bakımı devam ettirilmektedir.

Genel olarak kurum bakımı almış çocuklar ile kurum arasında 18 yaşından sonra da ilişkiler sürdürülmeye çalışılmaktadır. İmkânlar dâhilinde çocuklara yardım edilmektedir (2828 Sayılı SHÇEK Kanunu md. 24).

Kurum bakımında olan kız çocuklarına yönelik pozitif ayrımcılık gerektiren bir diğer uygulama ise koruma kararı devam eden kızlardan evlenenlere çeyiz yardımı yapılmaktadır. Bu evlenme yardımı bir defaya mahsus olmak üzere en yüksek devlet memuru maaşının bir buçuk katı tutarında, hiçbir vergi ve kesintiye uğramadan yapılmaktadır.

Başka bir mevzu olan Kurum bakımında olan çocukların çalışması durumudur. Bu doğrultuda genel tanımlamayı yapan SHÇEK Kanununun 25. maddesidir. *“Herhangi bir nedenle okula devam etme imkânı bulamayan çocuklar, kamu ve özel işyerlerinde ücret mukabilinde çalıştırılarak bir meslek sahibi yapılırlar. Bu şekilde çalıştırılan çocukların ücretlerinin yurt idarelerince tespit edilen miktarı kendilerine harçlık olarak verilir. Geri kalan miktar aybaşını takip eden on gün içinde milli bankalarda çocuk namına açtırılan hesaba yatırılır. Çocuğun ücretinin başlama zamanı ve miktarı, yurt idaresi ile işveren arasında mahalli örf ve rayice göre tespit olunur. Bu konuya ilişkin hususlar bir yönetmelikle belirlenir.”*

4.5.3.1.6.1. 3413 Sayılı Kanun

Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik kurum bakımından sonra çocukların yaşamlarını desteklemek için yapılan en önemli düzenleme 3413 sayılı Kanunun çıkarılmasıdır (Cılga 1994 pp. 74). Bu kanun ile her yılın başında, hangi kamu statüsü olursa olsun (Çengelci 1998 pp. 55), kamu kurum ve kuruluşlarında mevcut kadroların binde biri oranında bir bölümünü ayırarak bakım kurumlarındaki gençlerin işe alınmaları görevi yüklenmiştir. Her yıl sayıları daha çok artan korunmaya muhtaç çocuklara yönelik olarak 3413 sayılı Kanun gereği 18 yaşını bitirdikten sonra gençlere sosyal güvence sağlamak, gençleri üretim sürecine katmak amacıyla yılda ortalama 1500 genç çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarında işe yerleştirilmektedir. 3413 sayılı Kanun 1988 yılında yürürlüğe girdiğinden 2005 yılı verilerine kadar 24.055 genç işe yerleştirilmiştir (Şenocak 2005 pp. 101). SHÇEK 2009 Faaliyet Raporuna göre, 1988 yılından 2009 yılına kadar 31.859 genç 3413 Kanun gereği işe yerleştirilmiştir.

Tablo 4-4: İşe Yerleştirilen Gençlere İlişkin 2000-2003 İstatistikî Verileri

Eğitim düzeyi	Mezun	İşe yerleştirilen	Oran%
İlkokul	1110	693	62
Ortaokul	1899	1470	77
Lise ve Dengi	2169	60	45
Yüksek Okul	133	60	45

Üniversite	77	33	43
TOPLAM	5388	2316	43

Kaynak: Şenocak 2005 pp. 101

Kurum bakımında kalan çocukların kurumdan ayrıldıktan sonra işe yerleştirme konusunda anksiyete yaşadıkları görülmüştür (Akgün, Subaşı ve Kublay 2012). Bu durumun çocukların işe yerleştirileceklerini bilmelerine karşın iş bulamayacakları endişesi, bu olanağın sağlanacağına dair yeterince bilgi almadıklarının göstergesi olabilmektedir. Akgün ve ark. (2012) bu duruma, kurumdan ayrılacak olan gençlerin herhangi bir hazırlık döneminden geçirilmediklerini, çocukların yapacakları mesleklere kendilerinin değil kurum personelinin karar verdiklerini sebep olarak göstermektedir. Yıldız (2001, Kaynak: Bakırca 2014) yetiştirme yurdundan işe yerleştirilen 20 kişi üzerine yapmış olduğu çalışmada, araştırmaya katılanların %45'inin çalıştıkları işlerden memnun olmadıklarının sonucuna varmıştır. Bu memnuniyetsizliğin ilk nedeni ücret yetersizliği, ikinci nedeni ise unvansız işlerde çalıştırılmaları ile iş şartlarının iyi olmaması olarak belirlenmiştir. 3413 yasa gereği, kurum bakımından sonra iş olanağı sağlanmaktadır. Ancak buna rağmen herkese iş olanağı sağlanamadığından, kurum bakımından ayrılan çocukların çoğu sağlık hizmetlerinden bile yararlanamamaktadır (Çetin 2010). Çetin'in Aksine Çengelci (1998 p. 55-56)'ye göre, çocukların izlenmesi ve desteklenmesi noktasında 3413 sayılı Kanunla getirilen zorlayıcı uygulama ile büyük bir hukuki rahatlanma yaşanmıştır. Bununla beraber evlenecek olan genç kızlara da yapılan evlenme yardımı ile çocuk koruma hizmetinin, bu alanda gerekli bütün unsurlara, hukuki anlamda kavuşmuş olduğunun söylenebileceğini göstermektedir.

Devletin yetiştirme yurdundan ayrılan gençlere yönelik istihdam politikasına yönelik Tomanbay (1996) şu ifadeleri kullanmaktadır; “Devlet ve SHÇEK, yetiştirme yurtlarında kalan gençlerin 18 yaşına gelince kapı dışına atılmaları; gençler 18 yaşına gelince kapı dışarı edilecekleri geriliminden kurtarılmalıdır. 18 yaşını dolduran gençlerin gelecekleri de acilen güvence altına alınmalıdır. Bunun yolları vardır. Bu iş, sanayi odalarına, derneklere, vakıflara ya da hayırsever yurttaşların sağladığı geçici çözümlere bırakılamaz.”

4.6. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Gençlik Politikaları

Bu kısımda çalışmanın son ayağını oluşturan ASPB'nin gençlik politikaları incelenecektir. Bu doğrultuda ASPB'nin görevleri, çalışma alanları, gençliğe yönelik politika ve uygulamalarına değinilecektir.

4.6.1. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın Görev ve Amacı

1923 yılından 2016 yılına kadar sosyal hizmet kurumlarının gençlik politikaları adlı bu çalışmada temelde üç kurum incelenmiştir. İlki Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu, ikincisi Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve son olarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın (ASPB) gençlik politikaları ve uygulamalarıdır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 6 Nisan 2011 tarihinde 6223 sayılı Kanuna dayanarak kurulmuştur (ASPB KHK/633). ASPB'nin 633 Kanun Hükmünde Kararnamede başlıca görev ve yetkileri şöyle sıralanmıştır;

- *“Sosyal hizmetler ve yardımlara ilişkin ulusal düzeyde politika ve stratejiler geliştirmek, uygulamak, uygulanmasını izlemek ve ortaya çıkan yeni hizmet modellerine göre güncelleyerek geliştirmek.*
- Sosyal ve kültürel yozlaşmaya karşın aile yapısını ve değerlerini korumak bu doğrultuda genç nesilleri bilinçlendirmek.
- Çocukları her türlü ihmal ve istismardan korunmalarını temin etmek ve sağlıklı bir şekilde gelişmelerine destek olmak.
- Kadınlara yönelik ayrımcılığı önlemek, insan haklarını noktasında kadın haklarını korumak ve geliştirmek, hak, fırsat ve imkânlardan yararlanmasını sağlamak.
- Engellileri ve yaşlıları her türlü engel, ihmal ve ayrımcılığa karşı korumak ve imkânlardan yararlanmalarını olanaklı kılmak.
- Şehitlerin hatıralarının korumak, şehit yakınlarının ve gazilerin mağduriyetlerini ortadan kaldırmak.
- Toplumda yardıma muhtaç kişilere yönelik hizmetler sunmak.
- Çocuğun öncelikle aile ortamında büyümesini sağlamak, aile eğitimi konusunda danışmanlık vermek, korunmaya muhtaç bütün kesimleri tespit etmek ve bakım sunmak.

- Aile bütünlüğünü korumak, parçalanmış ailelere yönelik hizmet sunmak.
- Sosyal hizmet alanında faaliyet gösteren başta kamu kurumları olmak üzere gönüllü kuruluşlar ve diğer hizmet veren kuruluşlar arasında koordinasyonu ve standardı belirlemek.” (ASPB 2016 Faaliyet Raporu)

4.6.2. ASPB Hizmet Birimleri

1.Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü

2.Çocuk Hizmetleri Genel müdürlüğü

3.Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

4.Özür(Engelli) ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü

5.Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü

6.Denetim Hizmetleri Başkanlığı

7.Strateji Geliştirme Başkanlığı

8.Şehit Yakınları ve Gaziler Dairesi Başkanlığı

9.Hukuk Müşavirliği

10.Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı

11.Personel Dairesi Başkanlığı

12.Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı

13.Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği

14.Özel Kalem Müdürlüğü

4.6.2.1. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü

2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın (ASPB) kurulması ile SHÇEK'in tüm yetkileri Bakanlığa devredilmiş ve SHÇEK kapatılmıştır. 1983 yılında açılan SHÇEK 2011 yılına kadar hizmet etmiştir. ASPB'nin açılması üzerine SHÇEK'in bazı hizmetleri aynen sürdürülmüş fakat bazı hizmet ve uygulamalarında değişikliğe gidilmiştir. Buna örnek olarak çocuk ve gençlik hizmetleri verilebilmektedir. Zira SHÇEK döneminde çocuk ve gençlik hizmetleri birbirinden ayrılmaktadır. Ancak ASPB bu hizmet alanlarını birleştirerek Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü adı altında toplamıştır. Binaenaleyh SHÇEK döneminde kesin ve belirgin olan gençlik politika ve

uygulamaları ASPB döneminde nispeten muğlaklaşmıştır. Bu doğrultuda bu bölümde ASPB'nin gençlik politikalarını anlamak için çocuk politikalarına Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bütüncül olarak bakılacaktır. Buradan 2011 yılından itibaren gençlikle ilgili büyük sorumluluğun Gençlik ve Spor Bakanlığı'na verildiği unutulmamalıdır.

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÇHGM), ASPB'nin 14 hizmet alanından ikincisi olmaktadır. Çocuk ve gençlere yönelik tüm görev ve sorumluluğu üstlenmiştir. Tarihsel olarak bakıldığında sosyal hizmet alanında Türkiye'de en eski hizmet çocuklara yönelik olmuştur. Farklı zamanlarda farklı kurumlar buna öncülük etmiştir. Osmanlı döneminde ve Cumhuriyetin ilk dönemlerinde Darüleytamlar, 1921 yılından 1981 yılına kadar Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu, 1983 ile 2011 yılları arasında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve 2011 yılından günümüze değin ise Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı altında Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü bu hizmetleri yürütmektedir. ÇHGM'nin görev sorumlulukları 13 madde altında toplanmıştır. Bunlar özetle; bakanlığın çocuklara yönelik koruyucu, önleyici, geliştirici, rehberlik ve rehabilite edici hizmetleri yürütmekle ve koordine etmekle yükümlü olması, ayrıca çocuklara yönelik politikalar üretmek, özel surette korunması gereken çocuklara yönelik hizmetleri sunmasıdır (633 Sayılı KHK 2011).

4.6.3. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Gençlik Politikaları

Yukarıda söylendiği üzere SHÇEK'in yetkilerinin ASPB'ye devredilmiştir. ASPB öncesinde gençlik ve çocuk hizmetleri ayrı ayrı olarak ele alınmaktaydı. Ancak ASPB'den sonra çocuk ve gençlik hizmetleri holistik bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Bu sebepten ötürü gençlik politika ve uygulamaları ASPB'nin çocuk hizmetleri bağlamında incelenecektir.

4.6.3.1. Gençlere Yönelik Sosyal ve Ekonomik Destek (SED)

Sosyal ve ekonomik destek yardımı yoksul olan ailelerin çocuklarının kendi yanlarında kalması amacıyla Bakanlık tarafından aileye verilmektedir. ASPB'nin öncelikli hedefi korunmaya muhtaç çocuklara hizmet sunmaktır. Bu doğrultuda çocuğun korunmasını gerektirecek nedenin ekonomik sorun olduğu takdirde aileye yardım yapılarak çocuğun kurum bakımından ziyade ailenin yanında bakılması öncelenmektedir.

Tablo 4-5: 2016 SED Yardımları

Eğitim Durumları	Katsayı	Tutar
Okul Öncesi Çocuk	%50	442,98
İlk Öğretime Devam Eden Çocuk	%75	664,47
Orta Öğretime Devam Çocuk	%80	708,77
Orta Okul Seviyesinde Olup		
Okula Devam Edemeyen Çocuk	%50	442,98
Yüksek Öğretime Devam Eden Çocuk	%90	797,36
Yetişkinler İç	%40	354,38

Kaynak: ASPB 2016 Faaliyet Raporu

Yukarıda görüldüğü üzere ASPB çocuk hizmetleri altında aslında gençlere yönelik hizmetleri de bulunmaktadır. Nitekim 2016 yılı faaliyet raporunda yapılan SED yardımları arasında en yüksek katsayı payına sahip kesim gençlerdir. Ortaokula devam eden ve etmeyenlerle beraber yüksek öğretim öğrencilerine de SED yardımı yapılmıştır.

Gençlere yönelik yapılan sosyal ve ekonomik destek programında “Aileye Dönüş ve Aile Yanında Destek Uygulaması” bulunmaktadır. Bu uygulamanın başlıca amaçları; korunmaya muhtaç çocuğu yoksulluk nedeni ile kurum bakımına alınmaktan ziyade kendi ortamında ve ailesinin yanında desteklemek, ailelerin desteklenerek çocuklarının sorumluluğunu üstlenmelerini sağlamaktır. Bu bağlamda 2005 yılından başlayan bu uygulama 2015 yılı itibari ile 11.085 kurum bakımında olan çocuk, aileleri ile mesleki çalışma yaparak ve ekonomik destek verilerek aileleri yanına döndürülmüştür (ASPB 2015 Faaliyet Raporu).

Aileye Dönüş ve Aile Yanında Destek Uygulamasının amacı, ekonomik yetersizlik yüzünden çocuğunu kuruma vermek için müracaat eden ailelerin çocuklarını kuruma almadan aileleri yanında desteklemek, kendi ortamlarında kalmaları için yardım yapmak, aileleri bilinçlendirmek çocuğunun kendi sorumluluğunu üstlenmesini sağlamak, gerektiğinde bu ailelere ekonomik, koruyucu, önleyici, eğitim, danışmanlık

hizmetlerinin de sunulmasıdır. Bu doğrultuda 2015 yılı verilerine göre 93.256 çocuk kurum bakımına alınmadan ailesinin yanında desteklenmiştir.

4.6.3.2. Gençlere Yönelik Kuruluş Bakım Hizmetleri

Gençlere yönelik kurum bakımı veren kuruluşlar çocuk evleri, sevgi evleri, çocuk yuvaları ve yetiştirme yuvalarıdır. Bu hizmetin aslında ASPB döneminde getirilmediği bunların hepsinin SHÇEK döneminde var olduğu bilinmektedir. Ancak bu kuruluşlar mahiyet ve politik olarak zamanla bazı değişikliklere uğramışlardır. Zira yetiştirme yurdu ve çocuk yuvalarının artık önemini yitirmeye başladığı ve bunların yerine çocuk evi ve sevgi evlerinin önem kazandığı görülmektedir. Burada amaç toplu, karmaşık ve ilgisiz olan kışla tipi yurtların kapatılıp bunların yerine çocuğun aile ortamına yakın bir ortamda yetişmesi ve kendi yaşam alanını oluşturmasını sağlayabilecek çocuk evleri ve sevgi evlerine ağırlık verilmesidir. Çocuk ve gençlere yönelik kuruluş bakımından önce, her çocuğun toplumun temel çekirdeği olan aile yanında yetiştirilmesine öncelik verilmektedir. Aile yanında bakılacak imkânı olmayan çocukların aile sıcaklığını yaşayabilecekleri çocuk evleri ve sevgi evlerinde kalmaları yaygınlaştırılmaktadır (ASPB 2011 Faaliyet Raporu pp. 79).

4.6.3.2.1.Çocuk Evleri

Çocukların aile sıcaklığını yaşayabilecekleri, kendilerine ait oda ve eşyaların olduğu daha küçük kuruluşlardır (Yazıcı 2012). Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelikte, Çocuk Evlerinde 0-18 yaş arası çocuklara hizmet sunulmaktadır. Çoğunluğu apartman dairelerinde olan bu evlerde 5-8 çocuk kalmaktadır. Bu kuruluşlar; arkadaşlık, komşuluk ve mahalle gibi kavramları yaşayarak öğrenmek, toplumla bütünleşmek, toplumun gerçekliği bilerek kendi ayakları üstünde durabilecek bir gençlik yetiştirmeyi hedeflemektedir (ASPB 2011 Faaliyet Raporu pp. 79). 2011 yılında 13-18 yaş grubuna hizmet veren Çocuk Evlerinden 119 tane mevcuttur. Bu evlerde toplam 725 gence bakım sunulmaktadır. ASPB 2016 yılı faaliyet raporuna göre, 2016 yılı sonu itibariyle 0-18 yaş gurubuna hizmet veren 1092 çocuk evinde toplam 5626 çocuğa hizmet verilmektedir.

4.6.3.2.2.Sevgi Evleri (Çocuk Evleri Sitesi)

Sevgi Evleri, kuruluş bakımı yerine daha küçük birimlerde, aile ortamına benzer yapılarda ve küçük müstakil binalarda hizmet veren kuruluşlar olarak tanımlanmaktadır

(Yolcuoğlu 2009). Sevgi evleri 0-12 ve 13-18 yaş grupları olarak düzenlenen çocuklara yönelik hizmet veren kuruluşlardır. Her evde 10-12 çocuk kalmaktadır. Bu evler villa tipi, müstakil ve genellikle iki katlı, bahçeli ve bağımsız binalardır (Saçan 2010 pp. 71). 2011 yılı itibari ile ASPB'ye bağlı olarak gençlere yönelik hizmet veren kuruluşlardan, 13-18 yaş grubuna hizmet veren 25 tane sevgi evi bulunmaktadır. Bu evlerde 931 tane gence hizmet verilmektedir. ASPB 2016 faaliyet raporuna bakıldığında 92 çocuk evleri sitesinde (631 villa tipi ev) 0-18 yaş arası toplam 5257 çocuğa kuruluş hizmeti verilmektedir. Çalık (2012), sevgi evlerinin çocuk evlerine oranla daha izole bir yaşam sunduğunu belirtmektedir.

4.6.3.2.3.Yetiştirme Yurtları

Yetiştirme yurtları ile detaylı bilgi SHÇEK gençlik politikaları kısmında verilmiştir. 13-18 yaş arasında korunmaya muhtaç gençlere hizmet vermek amacı ile açılmış kuruluşlardır. Bu kuruluşlarda kalan gençler bir iş veya meslek sahibi edilinceye kadar bakılmaktadır. Kuruluşların toplu bakım modelinden uzaklaştırılmalarıyla birlikte yetiştirme yurtlarının sayıları azalmaya başlamıştır. Ev tipi kuruluşlar artmaya başlamış ve mevcut kuruluşlar iç düzenlemelerle küçük gruplara bölünerek ev ortamına yakın üniteler oluşturulmuştur. 15 kişilik odalardan 2-3 kişilik odalara geçilmiştir (ASPB 2011 Faaliyet Raporu pp. 80). 2011 yılında kız ve erkek yetiştirme yurtları olarak ayrı ayrı toplam 89 yetiştirme yurdu bulunmaktadır. Bu yurtlarda toplam 4342 gence hizmet verilmektedir (ASPB 2011 Faaliyet Raporu pp. 80). ASPB 2016 yılı faaliyet raporuna bakıldığında ise, bu sayıların büyük oranda azaldığı ve 8 yetiştirme yurdunun olduğu bu yurtlarda toplam 396 çocuğa bakıldığı görülmektedir. Yetiştirme yurtlarının böyle bir azalma göstermesi "hizmet dönüşümü" kapsamında değerlendirilmektedir. Nitekim hizmet dönüşümü ile yetiştirme yurtlarının tamamen kapatılması hedeflenmektedir. Kışla tipi kuruluşlar olan yetiştirme yurtlarının kapatılıp yerine aile ortamına yakın sevgi evleri veya çocuk evleri yapılmaktadır.

4.6.3.2.4.Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi (ÇEKOM)

Çocuk evleri koordinasyon merkezi; il müdürlüğü bünyesinde çocuk evlerine ait hizmetler ile mali harcamaları takip etmek, genel işleyişi düzenlemek, denetlemek ve çocuk evleri arasındaki koordinasyonu sağlamak için oluşturulmuştur. 2008 yılında çıkarılan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelikte bu merkezlerin, çocuk evlerinde

kalacak çocukları belirlemek, çocuk evine alınacak çocuğunu uyumu için; mesleki çalışmalar yapmak, çocukların izin kullanımına ilişkin takibi yapmak, aile ve çocuk arasında iletişimin sürmesini sağlamak, çocukların hukuki sorunlarının çözülmesine yardımcı olmak, çocuk evinde çalışacak personelin niteliğini belirlemek, çocukların psikolojik, sosyal ve fiziksel sağlıkları için etkinlikler düzenlemek vb. başlıca görevleri arasındadır. 2016 itibari ile Türkiye’de toplam 75 ilde 77 ÇEKOM hizmet sunmaktadır (ASPB 2016 Yılı Faaliyet Raporu pp. 85).

4.6.3.2.5.Çocuk Koruma, İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimi (ÇOKİM)

Korunmaya muhtaç çocukların veya suça sürüklenen çocuklar hakkında mahkeme kararı alınıncaya kadar ve(ya) en uygun hizmet modeli belirinceye kadar çocuğa temel bakım ve barınma sağlayan birimlerdir. 2013 yılı faaliyet raporuna göre, hizmet dönüşümü kapsamında hizmeti sonlandırılan 30 kuruluş yerine ÇOKİM açılmıştır. 2016 yılı itibari ile Türkiye’de 41 ilde toplam 49 ÇOKİM bulunmaktadır.

4.6.3.2.6.Hizmet Dönüşümü

Hizmet dönüşümü politikasının amacı, birkaç basamakta sıralanabilmektedir. İlk önce çocukların kurum bakımına alınmadan aile yanında desteklenerek aile odaklı hizmet modelinin uygulanmasıdır. Kurum bakımı altında bulunan çocuklarda ise öncelikle aile yanına döndürülmesi, evlat edinme, koruyucu aile yararlandırılmasıdır. Aile bakımı modelinden yararlanamayan aynı zamanda toplu bakım modeli altında (çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları) bulunan çocukların çocuk evlerine veya çocuk evleri sitesine (sevgi evleri) yerleştirilmeleri öncelenmiştir. Bunun yanında suça sürüklenen veya suç mağduru çocukların ihtisas kuruluşlarına naklinin gerçekleştirilmesidir. Hizmet dönüşümü kapsamında toplu bakım modelinden vazgeçilerek, yetiştirme yurtları ve çocuk yuvaları hizmetleri sonlandırılmaya başlanmıştır. 2016 yılı itibari ile hizmet dönüşümünün %92’si tamamlanmıştır. Bu oranın 2012 yılında %21 olduğu görülmektedir (ASPB 2012 Faaliyet Raporu pp. 52). Sonlandırılması düşünülen çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarında bakım altında bulunan toplam çocukların %8’i kalmaktadır (ASPB 2016 Yılı Faaliyet Raporu pp. 85).

Tablo 4-6: ASPB'ye Bağlı Olarak Kurum Bakımı Altındaki Çocuklara Bakım Hizmeti Veren Kurumların Yıllara Göre Dağılımı

	2011	2012	2013	2014	2015
Çocuk Yuvası (0-12)	68	45	21	10	7
Yetiştirme Yurdu (13-18)	89	65	42	20	10
Çocuk Yuvası ve Kız Yetiştirme Yurdu (0-18)	-	14	9	7	6
Refakatsiz Sığınmacılara Yönelik Yetiştirme Yurdu	-	-	-	4	-
Sevgi Evi	36	45	61	73	86
Çocuk Evi	448	649	906	1.015	1.057
Çocuk Destek Merkezi (ÇODEM=KBRM+BSRM+ÇOGEM)	46	83	61	62	67
Toplam	687	901	1.100	1.191	1.233

Kaynak: Şenol ve Dinç (2016)

Yukarıdaki tabloda; çocuk yuvası ve yetiştirme yurdu gibi korunmaya muhtaç çocuklara toplu bakım sunan, büyük yemekhaneler, büyük yatakhaneler vb. hizmetlerin verildiği ve çocuklara aile ortamı sağlayamadığından dolayı eleştirilen, büyük yapıların sayılarında gittikçe bir azalma görülmektedir. Gençlerin bakım hizmetinin verildiği yetiştirme yurtlarına bakıldığında 5 yıl içerisinde 89'dan 10'a düştüğü görülmektedir. Bu büyük yapılar yerini hızla artan ve çocuklara kendi yaşam alanlarını sunan sevgi evlerine ve çocuk evlerine bırakmışlardır. Bu evlerde çocuklar birebir iletişime geçebilmekte, sosyalleşme süreçleri yetiştirme yurtlarına ve çocuk yuvalarına oranla daha sağlıklı olmaktadır (Şenol ve Dinç 2016). Gerek toplum açısından gerekse çocuk açısından daha verimli ve faydalı olan bu hizmet dönüşümüne yönelik olumlu görüşler mevcuttur. 2012 yılında Sabah Gazetesi'nde konu ile ilgili yayınlanan "14 Bin Kimsesiz Çocuk Evde Yaşayacak" başlıklı yazıda çocuk evleri hakkında bilgi verilmekte, kardeşlerin aynı evi paylaşacağından ve bu dönüşümün faydalarından bahsedilmektedir.

4.6.3.3. Gençlere Yönelik Sosyal Rehabilitasyon Hizmetleri

Suçta sürüklenen çocuklar veya suç mağduru çocuklar, sokakta sosyal tehlikelere karşı karşıya olan, madde bağımlısı ve refakatsiz olan çocuklardan haklarında koruma kararı ve(ya) bakım tedbiri alınan 11-18 yaş grubuna ait çocukların korunması bakımı ve psiko-sosyal destek sağlaması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda bazı merkezler ve programlar oluşturulmuştur (ASPB 2016 Faaliyet Raporu pp. 86).

4.2.3.3.1. Çocuk Destek Merkezleri

2015 yılında yayınlanan Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği'ne göre kuruluş, suça sürüklenmiş, suç mağduru veya sokakta sosyal tehlikelere karşı karşıya kalması nedeniyle haklarında koruma kararı veya bakım tedbiri verilen çocuklardan psikososyal desteğe olan ihtiyaç duyan çocuklara, bu ihtiyacı giderilinceye kadar geçici olarak hizmet verilmesi amaçlanmıştır. 11-18 yaş grubuna hizmet sunan bu merkezler çocuk ile aile, yakın çevre ve toplum arasında birleştirici rol oynamaktadırlar. Çocuk destek merkezlerinde, koruma ve bakım altına alınan çocukların yaşadıkları travmanın azaltılması, gelişimlerinin sağlanması, madde alışkanlıklarının ve suç davranışlarının değiştirilmesi, kurallara uyulması ve nihai olarak aile yanına dönmeleri amaçlanmaktadır. Ancak aile yanına döndürülemezse bakım kuruluşlarına alınması hedeflenmektedir. 2016 yılı itibari ile Türkiye'de toplam 2471 kapasiteli 68 tane çocuk destek merkezi bulunmaktadır. Aynı yıl içerisinde fiilen 1463 çocuk bu hizmetlerden yararlanmıştı (ASPB 2016 Faaliyet Raporu pp. 87).

Çocuk Destek Merkezleri; çocukların mağduriyet, suça sürüklenme, sokakta yaşama, gebelik, madde bağımlılığı vb. ihtisas alanlarına yaşlarına (11-14, 15-18) ve cinsiyetlerine göre ayrılmaktadırlar. Çocuk Destek Merkezleri altında başlıca ihtisas alanları; suça sürüklenen çocuklara yönelik çocuk destek merkezleri, suç mağduru çocuklara yönelik çocuk destek merkezleri, sokakta yaşayan çocuklara yönelik çocuk destek merkezleri, refakatsiz sığınmacı çocuklara yönelik çocuk destek merkezleri, gebe çocuklar ve çocuk annelere yönelik çocuk destek merkezleri, madde bağımlısı çocuklara yönelik çocuk destek merkezleridir. Bu ihtisas alanlarında her çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılamak, fiziksel, duygusal, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını belirleyerek gerekli müdahalede bulunmak hedeflenmektedir.

Çocuk Destek Merkezlerinin görevleri: her çocuğun danışmanın olmasını sağlamak ve bu kapsamda 10 çocuğa bir danışman görevlendirmek, bununla birlikte

bireyselleştirilmiş destek programı (aşağıdaki anka çocuk destek programı buna örnektir) ile çocuğu desteklemek, milli eğitim müdürlükleri ile işbirliği yaparak çocukların eğitimini sürdürmek, çocukların sağlık takiplerini yapmak, çocuğun sosyal, sportif ve kültürel faaliyetlerde bulunmasını mümkün kılmak, çocuğun iş bulma noktasında çocukla mesleki çalışmalar yapmak, çocukların güvenliğini sağlamak ve çocuğun merkezden ayrılmasını ve izlenmesini sağlamaktır. Gençlik vurgusu olmasa bile Çocuk Destek Merkezleri ile gençliğe yönelik ciddi çalışmaların yapıldığı görülmektedir.

4.2.3.3.2. Anka Çocuk Destek Programı

2014 yılı Aralık ayında uygulanmaya başlanan Anka Çocuk Destek Programı Uygulama Yönergesi'nin 1. maddesinde bu program, *“suça sürüklenmesi, suç mağduru olması veya sokakta sosyal tehlikelerle karşı karşıya kalması sebebiyle haklarında bakım tedbiri veya korunma kararı verilen çocuklardan psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duyduğu tespit edilen çocuklara yönelik hizmet veren Çocuk Destek Merkezlerinde uygulanmak üzere geliştirilen”* bir uygulama olarak geçmektedir. Program, çocukların bireysel farklılıklarını ve ihtiyaçlarını göz önüne alarak çocuklarda olumlu tutum ve davranış değişikliği oluşturmayı, olumsuz yaşam deneyimlerinden kaynaklanan sorunları sağıltmayı amaçlamaktadır. Program çok yönlü yaklaşım ve müdahale yöntemini amaçlamaktadır. Bireysel İhtiyaç ve Risk Değerlendirme Formu (BİRDEF), Destekleyici Ortam Bileşenleri, Grup Çalışmaları, Bireysel Danışmanlık, Aile Çalışmaları, Destekleyici Personel İçin Yaklaşım İlkeleri, Krize Müdahalede Kurumsal Yaklaşım bileşenlerini bir araya getirmeyi gerekli kılmaktadır (ASPB 2014 Yılı Faaliyet Raporu pp. 166).

4.6.3.4. Gençlere Yönelik Eğitim Politikaları

Kurum bakımı altında olan gençlerin karne notları, lisans yerleştirme sınavı, Temel Eğitimden Orta Öğretime Geçiş (TEOG) sınavına ait veriler toplanılmakta ve analiz edilmektedir. Çocukların örgün eğitim içinde kalmalarına ve başarılarının artırılmasına yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Özel okullara gitmeleri için okullarla protokoller düzenlenmektedir. Çocukların başarılarının artırılması amacıyla kamu kurum ve kuruluşları ile protokoller düzenlenmekte, sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapılarak yüksek öğretime geçen öğrencilere burs bağlamak için çalışmalar yürütülmektedir. Aynı zamanda yüksek öğretime geçen öğrencilerin Kredi ve Yurtlar Kurumu yurtlarında

kalmaları, burs, kredi ve harç ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olmak, il müdürlüklerin bilgisi doğrultusunda çocuğun ilgi ve yeteneğinin olduğu alanda eğitime yönlendirilmesi, gençlere iş ve meslek seçimi noktasında rehberlik edilmesi, okula devam ve başarılarının takip edilmesi vb. hizmetler Bakanlığın başlıca görevleri arasındadır (ASPB 2015 Yılı Faaliyet Raporu pp. 186-187). 2015-2016 eğitim öğretim yılında YGS-LYS (Yüksek Öğrenime Geçiş Sınavı-Lisans Yerleştirme Sınavı) sınavlarına toplamda 456 genç girmiştir. Bunların 336'sı bir yüksek öğrenim durumuna geçiş yapmıştır. 119 tanesi 4 yıllık fakülterlere, 217 tanesi ise 2 yıllık meslek yüksek okullarına yerleşmeye hak kazanmıştır (ASPB 2016 Yılı Faaliyet Raporu pp. 82).

4.6.3.5. İşe Yerleştirme Politikası

Kurum bakımı altında olan korunmaya muhtaç çocukların işe yerleştirilmesi 2828 sayılı Kanunun ek 1. maddesine göre yapılmaktadır. 6518 sayılı Kanunun 20. (ek madde 1) maddesine göre, işe yerleştirme hakkından yararlanacak kamu kurum ve kuruluşlarına yerleştirilmesinde merkezi sınav sonucu veya kura çekiliş sonucu atanması hükmü getirilmiştir. Lise ve üstü öğrenim durumundakilerin KPSS sonucuna göre memur unvanlı kadrolara, ilköğretim ve ilkokul mezunları ise kura yöntemi ile hizmetli kadrolarına atanması hükmü getirilmiştir. 2828 Korunmaya Muhtaç Çocukların İşe Yerleştirilmesine İlişkin Tüzükte, bu hizmetten faydalanmak için reşit oluncaya kadar sosyal hizmet kuruluşlarında kalmak, bir koruyucu aile yanında kalmak veya aynı ve nakdi yardım yapılarak ailesinin yanına gönderilen korunmaya muhtaç çocuk olmak zorunluluğu vardır. Yapılan düzenleme ile kamu kurum ve kuruluşlarının açılan kadrolarının binde birini ve bin kişiden az istihdam yapan kamu kurumlarının da en az bir kontenjan açma zorunluluğu getirilmiştir. Bu hizmetlerden yararlanmak için 18 yaşını bitirdikten sonra veya bakım ve koruma tedbirinin kalkmasıyla çocuğun iki yıl içerisinde ASPB'ye başvurması gerekmektedir. İşe alımda öncelik sırası lisans, ön lisans ve ortaöğretim mezunlarıdır. Bu madde kapsamında kurum bakımı görmüş gençler sadece bir kere yararlanabilmektedir. Bu doğrultuda 2014 yılı içerisinde 3168 kontenjan açılmıştır (ASPB 2014 Yılı Faaliyet Raporu pp. 152-153). 2016 yılı itibari ile bu sayı 3220 olmuştur. Bu kadrolara başvurma hakkı bulunan 5002 gencin bilgileri Devlet Personel Başkanlığına bildirilmiştir.

4.6.3.6. İş Hayatına Uyum Semineri

Kurum bakımına alınan ve 6518 sayılı Kanun gereği işe yerleştirilen gençlere yönelik işe hazırlamak için eğitici seminer verilmektedir. Buradan amaç gençlerin, görev yerlerini, işe uyumu için yeterli donanımı sağlamak, memuriyette sahip olunan hak ve ödevler, görev ve sorumluluklar, işe başlayacağı kurumun idari yapısı ve kurumun protokol düzeni vb. konular hakkında Bakanlık tarafından gençlere İş Hayatına Uyum Semineri vermektir (ASPB 2015 Yılı Faaliyet Raporu pp. 189). İl Müdürlüklerinde orada işe başlayacak olan gençlere yönelik bir günlük uygulanan bir programdır. 2014 yılında bu seminerden 1446 kişi, 2015 yılında 1629 kişi ve 2016 yılında ise 1091 kişi bu seminerden faydalanmıştır.

4.6.3.7. Kurum Bakımı Sonrası SED Yardımı

Kurum bakımında yetişip daha sonra kurumdan ayrılmak zorunda olan gençlere yönelik işe yerleştirme sürecinde bütün gençler işe yerleştirilememektedir. Nitekim İlkokul mezunları için kura yöntemi ve lise ile yüksek okul mezunları için KPSS sonuçlarına göre atama yapılmaktadır. Bu durumda işe yerleşme noktasında kurum bakımında kalan bütün gençler faydalanamamaktadır. Bu kapsamda işe yerleştirilemeyen gençlere yönelik SED yardımı yapılmaktadır. Kurumdan ayrıldıktan sonra hayatını idame ettiremeyen gençlerin il müdürlüklerine müracaatı üzerine Sosyal Ekonomik Destek Yönetmeliğinin 6 (c) maddesi gereğince destek sağlanmaktadır. Aynı madde de çocukların en fazla 18 yaşına kadar SED yardımından faydalanacaklarını ancak desteklenmedikleri takdirde eğitimine devam edemeyecek olanlardan ortaöğretime devam edenler için 20 yaşına kadar bu hizmet verilebileceği belirtilmektedir. Ekonomik destek alırken 18 yaşını dolduran gençlerin meslek kurslarına devam etmeleri için bir defalığına ve en fazla bir yıllığına ekonomik yardım yapılmaktadır. Bakım kararı uzatılan yüksek öğretim öğrenciler için ise bu yaş sınırı 25'tir. Bir iş ve meslek sahibi olamayan ve öğrenimine devam edemeyen gençlere en fazla iki yıl süreli ekonomik destek yardımı yapılmaktadır. Ön lisans ve lisans mezunları içinde, öğrenim süreleri boyunca bu hizmet sunulmaktadır. Bu bağlamda 2015 yılında 600 gence (ASPB 2015 Yılı Faaliyet Raporu pp. 189), 2016 yılında ise 843 gence SED kapsamında destek sağlanmıştır (ASPB 2016 Yılı Faaliyet Raporu pp. 81).

4.6.3.8. Kurum Bakımı Sonrası Rehberlik Çalışmaları

2016/1 sayılı çıkarılan Sosyal Hizmetler Kanunu Kapsamında Tanınan İstihdam Hakkının Kullanımı ve Bakım Sonrası Rehberlik Hizmetleri Genelgesi'nde, kurum bakımı sonrası reşit olan veya akademik yaşamlarını tamamlayan gençlerin izlenmesi ve ihtiyaç duydukları rehberlik çalışmalarını yapmak maksadıyla gencin isteği doğrultusunda 1 yıl içerisinde 3'er aylık süre ile izleme ve rehberlik çalışmaları için il müdürlükleri bünyesinde bakım sonrası rehberlik izleme ve değerlendirme komisyonu oluşturulmuştur. Komisyon hayatının herhangi bir döneminde destek ve rehberlik ihtiyacı olan gençlere yönelik hizmet sunan bir çalışmadır. İzleme ve görüşme yüz yüze yapılacağı gibi iletişim araçları ile de yapılabilmektedir. İzleme faaliyeti sona eren kişinin durumuna göre bir yıl daha bu hizmet verilebilmektedir. Bununla aynı zamanda 2828 sayılı Kanunun ek 1 maddesi ile işe yerleştirilen gençlerin yaşadığı sorunlarda ele alınmakta ve bu kapsamda ihtiyaç duyulan rehberlik ve çözüm yolları aranmaktadır. Bu doğrultuda İş Hayatına Uyum Semineri düzenlenmektedir.

4.6.3.9. Kurum Bakımındaki Gençleri Hayata Hazırlama Eğitimi

Kurum bakımı altında olan 16 yaşından büyük gençlere "Hayata Hazırlama ve Rehberlik" konusunda İŞ-KUR ve ASPB'nin işbirliği ile eğitim verilmektedir. Buradan amaç, karşılıklı görüş alış verişinde bulunarak, uygulamada karşılaşılan zorluklarla ilgili deneyimlerin paylaşılması sonucu bu zorluk ve sorunlara çözüm önerilerinin getirilmesi, beklentilerin karşılanması ve tecrübelerin paylaşılmasıdır (ASPB 2016 Yılı Faaliyet Raporu pp. 82). Yukarıdaki 16 yaş sınırı değişebilmektedir. Nitekim 2015 yılında Ankara Sevgi Evleri Kız Yetiştirme Yurdunda kalan 13-15 yaş arasındaki çocuklara meslek tanıtımı hakkında seminer verilmiştir. Aynı yıl içerisinde 15-18 yaş arasındaki gençlere yönelik "Meslek Edindirme ve Becerilerini Geliştirme" konusunda bilgilendirici seminer verilmiştir (ASPB 2015 Yılı Faaliyet Raporu pp. 190). Bu uygulama ve diğer uygulamalar göz önünde tutulduğu vakit ASPB'nin gençlerin istihdamına, kurum bakımı sonrası kendi ayakları üzerinde durabilmelerine ve bu doğrultuda yapılacaklara önem verdiği görülmektedir.

4.6.3.10. Nar Taneleri: Güçlü Kadınlar Mutlu Yarınlar Projesi

Nar Taneleri Projesi; kız yetiştirme yurtlarında kalan 18-24 yaş arasında genç kızların eğitim, kariyer ve iş sorunlarıyla ilgili dikkat çekip toplumdaki önyargıları değiştirmek amacıyla oluşturulmuştur. 2009 yılında yetiştirme yurtlarında kalan genç

kızlara yönelik bir proje iken 2014'ten sonra bakanlıkça süresi uzatılmış ve kız erkek tüm gençlere yönelik uygulanmıştır (ASPB 2015 Yılı Faaliyet Raporu pp. 214-215). Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve BOYNER Holding-UNFPA-PERYÖN derneği arasında işbirliği oluşturulmuştur. Her yıl yetiştirme yurtlarından 40 genç kız seçilmekte, yurtların bulunduğu şehre gidilip kızlarla birebir görüşmeler yapılmaktadır. Projeye gönüllü olarak katılan öğrenciler 15 günlük eğitimde kişisel gelişim ve iş arama becerilerinin geliştirilmesi, kadın güçlendirme ve kamu hizmetleri hakkında bilgilendirme yapılmaktadır. İlk hafta kendini tanıması, ifade etmesi, özgüvenini artırması, isteklendirme, olumsuz duygu ve stres yönetiminin yanı sıra özgeçmiş hazırlama ve mülakat teknikleri eğitimi verilmektedir. İkinci hafta kadın güçlendirme eğitimleri verilmektedir (Aydın 2011).

4.6.3.11. Ben² (Ben Kare) Projesi

Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Projeleri Destek Programı ile desteklenen BEN² (Ben Kare) Projesi, Sosyal Hizmet Meslekte Birlik Derneği (SHMBİRDER) koordinasyonunda, ASPB Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Hayat Sende Gençlik Akademisi Derneği işbirliğinde uygulanmıştır. Proje, bakım altında bulunan gençlere fotoğrafçılığı tanıtmaya amaçlı taşımaktadır. Proje 7 bölgeden 70 amatör genç fotoğrafçıyı bir araya getirmiştir. Toplumsal hayata katılım noktasında genç fotoğrafçıları bir araya getiren proje, doğa fotoğrafçılığının kullanılması, toplumda koruma altındaki gençlere yönelik algının iyileştirilmesi, gençleri sosyal ve kişisel olarak geliştirme vb. amaçlar hedeflenmiştir (ASPB 2015 Yılı Faaliyet Raporu pp. 216).

4.6.3.12. Gençlik Kampları

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Gençlik ve Spor Bakanlığı arasında 2013 yılında imzalanan işbirliği protokolüne göre her yıl ve farklı illerde olmak üzere gençlere yönelik kamplar düzenlenmektedir. Her yıl ASPB, Gençlik ve Spor Bakanlığı'ndan kurumlarda kalan gençler için kontenjan ayırmaktadır. ASPB 2016 yılı faaliyet raporuna göre bu kapsamda 1200 kontenjan ayrılmıştır.

4.6.3.13. Diğer Çalışmalar

Bu kısımda ASPB'nin gençlere yönelik yaptığı diğer başka faaliyetler incelenecektir. Kurum bakımında olan kız çocuklarına yönelik pozitif ayrımcılık gerektiren bir uygulama ile korunma kararı devam eden kızlardan evlenenlere çeyiz yardımı

yapılmaktadır. Bu evlenme yardımı bir defaya mahsus olmak üzere en yüksek devlet memuru maaşının bir buçuk katı tutarında olup hiçbir vergi ve kesintiye uğramadan yapılmaktadır. Bunun dışında 18 yaşından sonra veya kurum kararı kalktıktan sonra yaşamlarını idame ettiremeyecek olan kız çocuklarının kurum bakımında kalmasında bir sakınca görülmemektedir. Bu kapsamda kurumda kalmaları sonucu belli işler karşılığıyla işlerini tedarik etmektedirler.

ASPB'nin çocuk ve gençlere yönelik birçok proje ve çalışması bulunmaktadır. 2015 yılında STK işbirliği ile yaptığı "Kızlar Atakta" adlı projeye 12-18 yaş arasında 25 engelli ve 75 engelli olmayan 100 genç katılmıştır. Bu projenin amacı genç kızların spor, doğa ve takım çalışması etrafında eğitimden geçmesini sağlayarak zihinsel ve fiziksel kapasitelerini artırmaktır (ASPB 2015 Yılı Faaliyet Raporu pp. 190). Aynı yıl içerisinde 14-25 yaş arasındaki gençler için ASPB ve Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER) işbirliği ile gençlere bilinçli harcama becerisi kazandırma ve mevcut kaynakları etkin kullanma etigimi verilmiştir. Bu tür çalışmaların yanı sıra Bakanlığın çocuk ve gençlere yönelik, satranç turnuvaları, voleybol şampiyonası, yüzme şampiyonası, Türkiye badminton şampiyonası, halk oyunları şenliği, yıldız erkekler sert güreş şampiyonası, masa tenisi şampiyonası vb. uygulamaları da bulunmaktadır.

5. TARTIŞMA

Bu çalışmada, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan günümüze değin sosyal hizmet temelli olarak yapılmış olan gençlik politikaları incelenmiştir. Bu doğrultuda 1923 yılından 2016 yılına kadar gençliğin nasıl algılandığına ve nasıl kabul edildiğine bakılmıştır. Bu yıllar arasında devletin bakmakla sorumlu olduğu korunmaya muhtaç gençler hakkında yapılan yasal düzenlemeler ve bu yasal düzenlemeler kapsamında sosyal hizmet kurumlarının yaptıkları uygulamalar incelenmiştir.

Çocukluktan yetişkinliğe geçişi ifade eden gençlik kavramı (Yaman 2013 p. 35), bireyin biyolojik, psikolojik ve sosyolojik değişimlerinin aynı dönemde yaşandığı bir anlama karşılık gelmektedir. Gençliği psikoloji temelli ele alanlar genci; zihinsel, ruhsal, duyuşsal, cinsel ve kişilik kıstaslarıyla tanımlayıp yaş sınırını ona göre belirlemektedirler. Biyolojik olarak gençliği tanımlayanlar ise bunu fiziksel açıdan belirlemektedirler. Psikoloji ve biyolojinin yanı sıra sosyoloji ise gençliği biyolojik olarak ele alırken aynı zamanda gençliğin homojen olmadığını, gençliğin tanımını ve yaş sınırını belirlemede tarihin ve toplumsal dinamiklerin de etkili olduğunu vurgulamaktadır (Demir 2015 pp. 6). Allen (1968 p. 188) gençliğin, homojen ya da statik bir yapıya sahip olmadığını belirtmekte ve gençliğin kavramsallaştırılmasının en faydalı yolunun yaş olacağını savunmaktadır. Whn ve White (1997 p. 9) ise gençliği tanımlarken bunu yetişkinliğe göre yapmaktadırlar; bu minvalde gençliğin; yetişkin olmayan, ulaşmaya çalışan, olumsuz benlik beklentisi olan, hassas, sorumluluk kabul etmeyen, bağımlı, bilgisiz, riskli davranışlarda bulunan, isyankar vb. sıfatlarla nitelendiği görülmektedir. Buna karşın yetişkinlik; ulaşılması gereken yer, ulaşılmış, kişiliği oluşmuş, güçlü, sorumlu, bağımsız, bilgili, itaatkar, özerk vb. sıfatlarla nitelendirilmiştir. Bu noktada aslında gençliğe hep olumsuz sıfatlar yüklenmiş fakat yetişkinlik kemale ermiş kişilik olarak kabul edilmiştir. Ancak dünyadaki savaşlardan, açlıktan, ölümlerden gençlerden ziyade yetişkinlerin sorumlu olduğu bilinmektedir. Bu da gençliği salt kötü, yetişkinliği salt iyi veya tam tersi bir anlayışı gerektirmediğini göstermektedir.

Gençlik kavramının evrensel bir tanımı bulunmamaktadır. Bu durumun sebebi ise dünya literatüründe çocukluk ve yetişkinlik dönemlerine ait evrensel tanımlamaların olmamasıdır. Eğer bu iki dönemin evrensel tanımları bulunmuş olsaydı; bir geçiş

dönemi olarak kabul edilen gençlik döneminin de evrensel bir tanımı olabilirdi. Ancak bununla birlikte gençliğe dair birçok tanımlama yapılmıştır. Bu tanımlamalar dönemsel olarak değişebildiği gibi kültürel, sosyal, biyolojik, psikolojik vb. etmenlere (Kulaksızoğlu 2004 p. 33) bağlı olarak da değişebilmektedir. Nitekim tarihsel olarak bakıldığında gençliğin dönemsel olarak farklılık gösterdiği görülmektedir. İnsanlık tarihinin ilk dönemlerinde, daha doğrusu modern dünyaya kadar kabul görmüş bir gençlik dönemi bulunmamaktaydı. Bu durumun sadece gençlik dönemine özgü olmadığı çocukluk döneminin bile benzer bir süreci yaşadığı bilinmektedir. Aries'in çocukları “minyatür yetişkinler” olarak betimlemesi buna örnek olarak gösterilebilmektedir. Yani insanlığın ilk dönemlerinde bugünkü gibi kabul görülen bir çocukluk bulunmamaktaydı. Hal böyle olunca; çocukluğun çok kısa veya neredeyse olmadığı bir dönemde bir gençlik kategorisinden bahsedilmesi de mümkün olmamıştır. Bu durum 20. yüzyılın başlarına değin sürmüştür (Kaynak: Gaullier 1998 pp. 10).

Düzgüner (2015)'e göre, gerek akademik çalışmalarda gerekse sosyal yaşamda karşılaşılan nesil farklılıkları birden fazla temsilin varlığını göstermektedir. Bu noktada, gençlik dönemini, çocukluk alışkanlıklarından kurtulup yetişkinliğe adım atıldığı ilk adım olarak görülmekte ve 20'li yaşlara kadar devam ettiği ifade edilmektedir. Gençlik döneminin sınırlarını belirleme noktasında farklı görüş ve kıstaslar bulunmaktadır. Geleneksel toplumlarda gençlik dönemine ait yaş sınırları bulunmaktadır. Alt sınır iş gücüne dahil olma, üst sınır ise eğitimi bitirmek, evlenmek, ve çocuklarına bakmak olarak tanımlanmaktadır (Gür ve ark. 2012 pp. 14). Avrupa Birliği ve Uluslararası Çalışma Örgütü bu dönemi, 15-24 yaş aralığında sınırlarken Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi 15-28 yaş aralığında tutmakta fakat bazı durumlarda bu sınırlar 13-30 olabilmektedir. Türkiye bu sınırları belirlerken Avrupa Birliğini örnek almakta ve Türkiye İstatistik Kurumuna göre bu dönem 15-24 arası olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda gençliğe ait ne evrensel bir tanımın ne de belli bir yaş döneminin olduğunu söylemek mümkün değildir.

Gençliğe yönelik farklı yaklaşımların olduğu yukarıda görülmüştür. Evrensel bir gençlik tanımının bulunmadığı, kültürel, tarihsel, sosyal, biyolojik vb. etmenlere bağlı olarak bu tanımın değiştiği görülmektedir. Gençliği, karakteristik ve genetik algılamak yerine gençliğin kendisi üzerine yoğunlaşılmalıdır. Toplumlar gençliğe sadece ‘geleceğin kurtarıcıları’ gözüyle bakmamalıdır. Gençliğe, 19. yüzyıldan beri Türkiye’de

‘vatanın kurtarıcıları’ misyonu yüklenmeye çalışılmaktadır. Bu durum bir ‘gençlik efsanesi’ (Bayhan 2015) ve ‘gençlik miti’ (Acar 2008 p. 288) durumuna evrilmiştir. Gençliğe dair bir hizmet veya politika uygulanması düşünülüyorsa eğer, bu gençlikten habersiz olmamalıdır. Gençliğin istek, ihtiyaç ve beklentileri doğrultusunda hizmetler sunulmalıdır.

Günümüzde dünya nüfusu 8 milyara yaklaşırken yaşlı nüfusta hızlı bir artışın olduğu görülmektedir. Nüfus artışının büyük yüzdeliği gelişmekte olan ülkelerde olmaktadır. Gelişmiş ülkelerde nüfus daha hızlı yaşlanmaktadır. Türkiye’de buna benzer bir durum yaşanmaktadır. 2016 yılı TÜİK verilerine bakıldığında genç nüfusun azalmaya başladığı görülmektedir. Genç nüfus bakımından fırsat penceresi yılı olarak bilinen 2023 yılına kadar genç potansiyeli yüksek olmasına karşın bu durum 2023 yılından sonra değişeceği ve nüfusun hızla yaşlanacağı tahmin edilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de nüfusun yaşlanacağı bilindiğine göre gençliğin bir sorundan ziyade bir fırsat olarak görülmesi ve sağlıklı bir toplum için etkili politikaların oluşturulması gerekmektedir (Okan 2015).

Gençlik sorunlarının aşılması amacıyla üretilen politikalara karşın, yaş itibari ile her gencin geçirmesi gereken belli dönemler bulunmaktadır. Bu dönemlerin kendine özgü problemleri bulunmaktadır. 2007 yılında Dünya Bankası Kalkınma Raporu’nun temasını “Kalkınma ve Gelecek Nesil” olarak belirtmiş ve bu kapsamda gençliğin yaşadığı sorunları; işsizlik başta olmak üzere, eğitim, sağlık, toplumsal dışlanma, yoksulluk, aile kurmak, yurttaşlık olarak tartışmıştır. Haddizatında gençliğin, kuşak çatışması, şiddet, sağlık, sosyal, kültürel, ekonomik, psikolojik sorunlar, madde kullanımı, sanal tehlike vb. birçok sorunu yaşadığı ve bu sorunları yaşamaya en açık kitle olduğu görülmektedir. Bu kadar sorunlarla karşı karşıya kalan gençlere yönelik sorunları çözen meslek sıfatıyla sosyal hizmete büyük iş düşmektedir. Nitekim sosyal hizmet meslek ve bilimi etkin bir şekilde kullanıldığında ve gençlik sorunlarına karşı koruyucu-önleyici çalışmalar yaptığında daha sorunsuz bir toplum oluşturmak ihtimaller dahilindedir. Çünkü yetişkinlikte yaşanan sorunların hepsi olmasa da birçok sorunun kaynağı çocukluk ve gençlik yıllarına dayanmaktadır. Bu noktada sorunlara sebep olan kaynaklar çözümlenmelidir.

Türk Dil Kurumunun tanımına göre politika, devletin etkinliklerini, amaç, yöntem ve içerik olarak düzenleme ve gerçekleştirme esaslarının tümü demektir. Bu

doğrultuda gençlik politikası, çocukluktan yetişkinliğe bir geçiş dönemi olan gençlik döneminin zorluklarını ve engellerini yansıtmalıdır (Siurala 2005 pp. 7). Böyle bir politika ise merkezi hükümetler, yerel yönetimler ve sivil örgütlerin işbirliği ile yapılabilmektedir. Fakat küresel dünyada birbirine yaklaşan değerler ve hayatlarla birlikte sadece ulusal zeminde gençlik politikaları üretmek yeterli olmamaktadır (Williamson 2007 pp. 57). Gençlik politikalarını üreten bu paydaşlara en önemlisi gençlerin kendisi de katılmalıdır. Nitekim gençliği en iyi bilen ve tanımlayan ve ne istediğini bilen yine gençlerin kendisidir. Kurtaran ve ark. (2008 p. 9-13) gençlik politikası oluşturulurken en önemli prensibin gençliğin katılımı olduğunu vurgulamaktadırlar. Fakat Türkiye’de durum böyle olmamaktadır. Nitekim Acar (2008)’in dediği üzere Türkiye’de gençlik alanında çalışma yapan herkesin gördüğü gibi gençlik alanında yapılan düzenlemelerin yüzeysel ve dağınık olduğu bilinmektedir. 2011 yılından itibaren kurulan Gençlik ve Spor Bakanlığı ile birlikte bu dağınıklık giderilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda GSB, gençlik alanında çok fonksiyonlu olarak çalışmaktadır. 2011 yılından sonra gençliğe ait bir bakanlığın olması gençliği yetiştirmek ve geliştirmek açısından önemli olmuş ve gençliğe dair sosyal hizmeti ilgilendiren konularda bile inisiyatif almıştır. Bunlardan biri Yurt-Kur hizmetinin GSB tarafından verilmesidir.

Sosyal hizmet meslek ve disiplini çerçevesinde bakıldığında gençliğin, yeterince değerlendirilmediği görülmektedir. Türkiye özelinde sosyal hizmetin gençliğe dair hizmetlerinin daha çok çocuk hizmetleri adı altında yürütüldüğü görülmektedir. Daha doğrusu literatürde yaş sınırları ile ilgili bir kesinlik olmadığından; kurum ve kuruluşa göre gençlik yaş sınırları değişmektedir. Bu durum sosyal hizmet açısından da 18 yaşına kadar herkesin çocuk olarak kabul edilmesi şeklinde gelişmiştir. Bu kapsamda gençliğe yönelik yapılan kimi hizmetlerin çocuk hizmetleri olarak değerlendirildiği görülmektedir. Gençliğe yönelik sosyal hizmetlerin dönemlere göre değiştiği görülmektedir. Bazı dönemlerde gençliğe özel bir vurgu bulunurken bazı dönemler ise bu vurgu kaldırılmıştır. Halihazırda sosyal hizmet alanında hizmet sunan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın bir gençlik vurgusu bulunmamaktadır ve gençliğe yönelik hizmetlerini çocuk hizmetleri olarak tanımlamaktadır. Bu durumda akıllara Gençlik ve Spor Bakanlığı gelmektedir. Nitekim GSB gençliğin her yaş sınırına hitap ettiği görülmektedir. Bununla birlikte GSB gençliğe dair hizmetlerini sadece spor temelli ele almamaktadır. Kurumun hizmetleri arasında olan gençlik kampları, gençlik fuarı,

gençleri tarih ve ecdadı ile tanıştırma çalışmaları, şehirler ve kültürler hakkında yapılan çalışmaları vb. uygulamalar (GSB 2015 Faaliyet Raporu 2016) doğrudan sosyal hizmet odaklı olmasa da gençliğe dair yapılan nitelikli çalışmalardır. Zira bu çalışmalarla bütün gençlere yönelik yapılmakta ve daha çok genci topluma kazandırma ve adapte etmek noktasında fayda sağlamaktadır. Bu kapsamda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve GSB'nin iş birliğiyle kurum bakımı altında olan gençlere de hizmet sunulmaktadır. Gençlik kamplarında kurum bakımı altında olan gençlere yönelik kontenjan ayrılması örnek verilebilir. ASPB'nin 2016 verilerine göre 1200 kontenjan bu amaçla ayrılmıştır. Yurt-Kur hizmetleri de aynı şekilde değerlendirilebilir. Nitekim Yurt-Kur hizmetlerini GSB sunmaktadır.

Yukarıda değinildiği üzere dünyada gençliğin sosyal bir kategori olarak var olmaya başlaması 20. yüzyılın başlarına denk gelmektedir. Hal böyle olunca gençliğe yönelik uygulamalar ve politikalar da sonradan oluşturulmuştur. Türkiye'de de benzer bir durum süregelmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında gençlik daha çok sporla ilişkilendirilmiş olup sosyal hizmet perspektifinden çok fazla bakılmamıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında ülkenin savaşımlardan yeni çıkmış olması ve yeni bir devlet kurulmuş olması hasebiyle birçok alanda eksiklikler görülmektedir. Bu alanlardan biri çocuk ve gençlere yönelik yapılan hizmetlerdir. Nitekim bu dönemde çocuk ve gençlere ilişkin yapılan hizmetlerin devlet elinden ziyade sivil kuruluşlar tarafından yapıldığı görülmektedir. Bu alanda en bilinen kurum ise daha sonra ismi Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu olarak değişecek olan Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyetidir. Cemiyetin ne zaman kurulduğuna dair farklı görüşler mevcut olsa da; 1921 yılında İstanbul'da kurulmuştur (Çavuşoğlu 2005 pp. 4). Acar (2005 p. 12) ve Sarıkaya (2007) 1921 yılında Ankarada aynı zamanda başka bir Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin açıldığını bunun üzerine İstanbul'daki Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin Ankara'dakine katıldığını ifade etmektedir. 1926'da devlet eliyle korunan çocuklara yönelik hizmet veren darüleytamlarda kapatıldıktan sonra çocuk alanı tümüyle sivil örgütlere kalmıştır (Karatay 2007 pp. 149). Bu sivil örgütlerin arasında en bilineni ise Himaye-i Etfal Cemiyetidir. Bu Cemiyet, bir dernek statüsünde çalışmalar yapmıştır.

Karatay (2007 p. 179) 20'li 30'lu yıllarda çocuk ve gençlik alanında çalışmalar yapan belirgin bir adresin olmadığını ifade etmektedir. Birçok kamu kurumuna sorumluluk verilmiş olduğu ancak görevlerin dağınık olduğu görülmektedir. Bu

dönemde kamu kurumlarının yanısıra belediyelerde çalışmalar yapmaktadır (Duru 1939 pp. 74). Bu alanda 1923 yılında İzmir’de açılan ilk çocuk yuvasında en fazla 3 yaşına kadar çocuklara hizmet verilmiş ve daha sonra gönderilecek bir sosyal hizmet kurumu olmaması nedeniyle bu çocuklar yatılı okullara gönderilmişlerdir (Kılıç 1982 pp. 477).

Himaye-i Etfal Cemiyeti çıkış noktası itibariyle savaşta şehit düşenlerin çocukları, savaş malulleri ve felaketzedelere yönelik çalışmalar yürütmüştür (Güneş 2005). Cemiyetin ilk olarak savaşta ölen şehitlerin çocuklarına hizmet amacıyla açılmış daha sonraki zamanlarda hizmet yelpazesini genişletmiştir. Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin Nizamnamesi’nde cemiyetin amacı, çocukların hayat ve hukukunu himaye etmek olarak açıklanmıştır. Bunun yanı sıra kürtajı önlemek, çocuk ölümlerini azaltmak, kötü çocuk yetiştirilmesinin önüne geçmek, ülkede çok ve gürbüz çocuk yetiştirmek de cemiyetin amaçları arasında sayılmıştır. Burada çocuk politikasına bir nüfus politikası olarak bakılmıştır. Nitekim sağlıklı ve aynı zamanda vatansever bir nüfus istenmiştir. Kurum sağlıklı, iyi beslenen, geleceğe umutla bakabilen, iyi eğitilmiş sosyokültürel kaynaklardan beslenebilen bir cumhuriyet kuşağı yetiştirilmek istemiştir (Acar 2005 pp. 1). Devletin sorumluluğu sivil örgütlere bırakması rağmen gençlik ve çocukluğa, bir nüfus politikası olarak bakması şaşırtıcıdır. Devletin gençliği, sadece bir nüfus politikası olarak görmesi, gençliği araçsallaştırmaktadır.

Gençlik politikaları itibari ile değerlendirildiğinde cemiyetin özellikle ilk yıllarda çok fazla hizmetinin olmadığı görülmektedir. Zira cemiyetin ilk yıllarına ait mevzuatta, on üç yaşına kadar çocuklara hizmet verildiği bildirilmektedir (Acar 2005 pp. 22). Buna karşın Çavuşoğlu (2005 p. 18) gençliğe dair hizmetlerin manevi olarak sürdürüldüğünü ifade etmektedir. Cemiyet sosyal hizmetin Türkiye’de kurumsallaşması açısından oldukça önemlidir. Bu noktada, cemiyetin çocuk hizmetlerini sadece on üç yaş ile sınırlaması gençliğin sosyal hizmet kapsamı dışında tutulduğunu göstermekle beraber bu durumun çeşitli sebepleri olabilmektedir. En önemli sebep bir savaş döneminden yeni çıkmış olması, savaşta ebeveyn kaybından ötürü kimsesiz çocuk sorunun patlak vermesidir. Bununla birlikte sosyal bir kategori olarak gençliğin henüz dünyada yer edinmediği de sebepler arasında sayılabilmektedir. Nitekim geleneksel toplumlarda on üç yaşlarından sonra kişiler genellikle evlendirilmekte ve yetişkinliğe geçilmiş olunmaktadır (Yaman 2013 pp. 46).

Atatürk'ün yanı sıra birçok bürokratin da desteklediği Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin adı 1935 yılında değiştirilerek Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu yapılmıştır. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu (ÇEK) Himaye-i Etfal Cemiyeti'nden farklı bir kurum değildir. Aynı temeller üzerine işleyen fakat ismi değişen bir kurumdur. ÇEK bir devlet kurumu olmamasına rağmen kısa zamanda çok fazla hizmete imza atmış ve 1946 yılı itibari ile şube sayısını 688'e yükseltmiştir. Aynı doğrultuda hizmet alanını çok genişletmiştir. Farklı zamanlarda değişiklikler geçiren ÇEK Nizamnamesi'nin 1951 yılı ile yapılan değişiklikle gençliğe yönelik kararlar alınmıştır. Evlenecek olanların denk olması, bakım hemşireleri yetiştirmek vb. kararlar buna örnek olarak verilebilmektedir. Bununla beraber çalışabilecek yaşta olan çocuklara iş bulmak ve iş bulana kadar bu çocuklara bakım sağlamak da gençlere yönelik bir hizmet olarak değerlendirilebilmektedir. Bu politikalar SHÇEK ve ASPB ile kıyaslandığında daha amatörce durmaktadır. Gençlere iş bulma ve işe yerleştirme konusunda SHÇEK ve ASPB çok daha sistemli çalışmışlardır. Nitekim SHÇEK ve ASPB gençleri işe yerleştirmek amacıyla kamu kurum ve kuruluşlarının binde bir oranında kadrosunu kurum bakımı altında kalan gençlere yönelik kullanılmasını sağlamışlardır. 1951 ÇEK nizamnamesinde yapılan değişiklik ile evleneceklerin denk olması gerektiğinden bahsetmiş fakat SHÇEK ve ASPB bu konuda özellikle kızlara yönelik daha sistemli çalışmalar yapmıştır. Evlenecek kızlara çeyiz yardımı yapılması örnek verilebilir. Bunların yanı sıra ÇEK bazı noktalarda SHÇEK ve ASPB'den daha farklı hizmetler sunmuştur. Bakım hemşireleri yetiştirmek, doğumevleri ve poliklinikler açmak bu hizmetler arasında sayılabilir. Benzer bir çalışma olarak gönüllü ablalar çalışması da ÇEK'e özeldir. ÇEK'in farklı çalışmaların olduğu gibi benzer çalışmaları da mevcuttur: Okul tatillerinde çocukların kampa göndermek gibi. Nitekim ASPB'nde GSB ile iş birliği sayesinde bu tarz hizmetleri bulunmaktadır. ÇEK'in çıkış koşulları ve zemini göz önünde tutulduğunda çok çeşitli hizmetlere imza attığını söylemek mümkündür. İlk dönemlerde ÇEK'in hizmetleri kısıtlı iken daha sonraki dönemlerde bu kısıtlamaların kaldırıldığı söylenebilir.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumunun gençlere yönelik yaptığı çalışmalara bakılacak olursa; Talebe Sofraları ve Aşevleri ile genç nesillerin yeterince beslenmesi sağlamak amaçlanmıştır. Talebe Sofraları, daha çok kurumun ilk yıllarında görülmektedir. Zamanla ülkenin refah seviyesinin yükselmesi ile ilintili olarak bu hizmet faaliyeti azalmıştır (Çavuşoğlu 2005 pp. 51). Bunun yanı sıra kurum bakımı,

bakıcı okulu, hemşire koleji, gönüllü ablalar vb. çalışmalar birebir gençleri hedef almıştır. ÇEK'in tarihsiz olarak yayınlanan bir nüshasında Kurumun görevinin, çocukları bir iş sahibi edinceye kadar bakması ile mükellef olduğunu belirtmektedir. Buradan gençliğe yönelik ÇEK'in istihdam politikası da yürüttüğü görülmektedir. Kurum, genç kızlara yönelik daha fazla imkan sağlamaktadır. Nitekim kızlar evleninceye kadar yuvada kalmakta, onlara çocuk bakıcı okullarında ve hemşire kolejinde eğitim verilmektedir. Evlendikten sonra da evlilik yardımı yapılmaktadır. Bu açıklamalar doğrultusunda ÇEK'in gençlere yönelik bazı hizmetlerinin olduğu ancak buna karşın çok fazla muğlaklığın olduğu da bir gerçektir. Zira tam olarak gençlerin ne zamana kadar kurum bakımından yararlanacağı, evlenecek kızlara ne kadar yardım yapıldığı, bakıcı okullarından ve hemşire kolejinden mezun olanların ne kadar maaşla çalıştıkları hakkında kesin bilgiler mevcut değildir.

Cumhuriyetin ilk yıllarda savaştan çıkması vb. nedenlerden ötürü korunmaya muhtaç çocuk ve gençler alanından çekildiği görülmüştür. Ancak devlet gelişmeler gösterdikçe bu alana tekrar müdahale gereksinimi duymuştur. Devletin alana müdahil olmasında 1940'lı yıllardan itibaren artan çocuk sorunları ve bu çocuk sorunlarına karşı sivil örgütlerin yetersiz kalması ayrıca çocuk alanında hizmet sunanların koordinesiz ve dağınık olması gibi sebepler etkili olmuştur (Karatay 2007 pp. 195). Bu doğrultuda Devlet 1949 yılında 5387 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanunu çıkarmıştır. Darüleytamlardan sonra ilk defa görev üstlenen devlet, gençlik alanında da kararlar almıştır. Korunmaya muhtaç çocukların kurum bakımından reşit oluncaya kadar yararlanması, bir iş veya meslek sahibi edilmesi gibi kararlar alınmıştır. Bununla birlikte okul çağına kadar olan çocukların sorumluluğu Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na verilirken daha büyük çocukların bakımı ile Milli Eğitim Bakanlığı sorumluluğu üstlenmiştir (Zevkliler 1968). 1957 yılında çıkarılan 6972 sayılı İkinci Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanunla verilen hizmetler makro anlamda değiştirmemiş, bu kanunla daha çok hangi çocukların faydalanacağına vurgu yapılmıştır. Buradan çocuk ve gençlere yönelik sunulan hizmetlerde çok başlılık olduğu görülmektedir. Nitekim okul çağına kadar olan çocuklardan SSYB'nin sorumlu olması ve daha yukarı yaş grubundaki çocuklardan MEB'in sorumlu olması sıkıntılara sebep olabilmektedir. Zira özellikle son dönemde ASPB'nin kardeşleri bir arada tutması ile bu anlayışın birbirine ters olduğu görülmektedir. ASPB'nin yaptığı kardeşler arasında yaş farkı olsa da birlikte bulunmasının önceliğidir. Bir diğer mevzu ise kurum

bakımına muhtaç gençlere yönelik hizmetlerin MEB tarafından verilmesi konusudur. Bu hizmetleri sunacak olan personelde MEB'in kendi personelidir. Bu noktada öğretmenlerin korunmaya muhtaç gençlere hizmet sunmasının ne kadar nitelikli olacağı sorusu akıllara gelmektedir.

1968 yılında III. Milli Sosyal Hizmetler Konferansında sunulan bir bildiriye 200.000 civarında korunmaya muhtaç çocuğun varlığından söz edilmektedir. Aşağıdaki tabloda da korunmaya muhtaç çocuk sayısı ve bu çocuklara hizmet sunan müesseseler verilmiştir. Sosyal hizmeti temsiliyet noktasında en büyük kurum olan ÇEK'in sadece çocuk alanında 18 müessesesi bulunmaktadır. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Milli Eğitim bakanlığı ve ÇEK olmak üzere toplamda 123 müessese ve bunlardan yararlanan 14.024 çocuk bulunmaktadır. Bu rakamların ihtiyacın çok altında olduğu görülmektedir.

Tablo 5-1: Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Hizmet Veren Kurumlar

Yaş Grubu	Müessese Sayısı	Bağlı Olduğu Kurum	Hizmetten Yararlanan Çocuk Sayısı
0-6	26	Sağ. ve Sos. Yar. Bakanlığı	2.020
	18	Ç.E.K.	1.900
7-18	79	Milli Eğitim Bakanlığı	10.104
Toplam	123		14.024

Kaynak: III. Milli Sosyal Hizmetler Konferansı

Yaklaşık 60 senelik bir çalışmadan sonra 1980 askeri darbesi ile Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu kapatılmıştır. Bu doğrultuda 1983 yılında 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununun çıkarılması ve SHÇEK'in kurulması ile beraber ÇEK ve kamu statüsünde çalışan SSB Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü, Enstitüsü ve koruma birlikleri kaldırılmış ve tüm yetkileri yeni ve tamamen farklı bir model olan SHÇEK'e devredilmiştir (Çengelci 1996 pp. 8-9).

Sosyal hizmetler alanında kurumsallaşmanın temelinde çocuk hizmetleri bulunmakla beraber SHÇEK hizmet skalasını çocuk hizmetleri ile sınırlı tutmamıştır.

Aile, çocuk, yaşlı vb. tüm dezavantajlı kesimlere tek elden hizmet götürmeyi amaçlamıştır (Yolcuoğlu 2009). 1983 yılından sonra sosyal hizmetler açısından devletleşmenin ön planda olduğu farklı bir dönem olmuştur. SHÇEK kurulduğunda çocuklara yönelik hizmetlerini Aile ve Çocuk Hizmetleri Dairesi altında yürütmüştür. Daha sonraki yıllarda SHÇEK'in örgüt yapısında bazı değişiklikler yaşanmış olup Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı oluşturulmuştur. Gençliğe yapılan vurgu açısından SHÇEK önemli bir yer tutmaktadır.

SHÇEK'in gençlik politikaları açısından yapmış olduğu uygulamalarına bakıldığında ÇEK'e göre hizmetlerin daha çeşitlendiği ve daha sistematik hale getirildiği görülmektedir. Gençlere yönelik verilen hizmetler arasında kurum bakımında 18 yaşına kadar faydalanabilme imkanı verilmiştir. Ancak bununla yetinilmemiş bazı durumlarda bu üst yaş sınırı daha yukarı çekilebilmiştir. Orta öğrenim gören gençler için bu yaş sınırı 20 iken yüksek öğretime devam edenlere 25 yaş sınırı getirilmiştir. Kızlar için kendi başlarına kadar yetebilecek duruma gelene kadar kurum hizmetinden faydalanabilecekleri belirtilmiştir (SHÇEK Genel Müdürlüğü 1993 pp. 15). Gençlere yönelik kurum bakımı denilince akıllara gelen ilk kurum yetiştirme yurtlarıdır. Türkiye'deki yetiştirme yurtlarında kalan çocukların aile yanında kalan çocuklara oranla kışla tipi kurum bakımı altında olmalarından dolayı daha az nesneyi gördüğü ve keşfettiği görülmüştür (Coşkunsever 2016). Bunun yanında kurum bakımı altında olan çocukların ebeveynlerinin onları terk etmesinden dolayı anksiyete düzeyleri daha yüksek çıkmıştır (Simms ve Halfon 1994). Ayrıca aile yanında kalan gençlerin kurum bakımında kalan gençlere oranla akademik başarısı daha yüksek olduğu görülmüştür (Çetin 2004 pp. 38). Kurumda kalan çocukların akademik başarısının düşük olmasının sebeplerinden biri de 3412 sayılı Kanun gereği işe yerleştirileceklerine olan inançlarıdır (Karabekir 2010 pp. 2010). Nitekim çocuklar nasıl olsa işe yerleştirileceklerini varsaymaktadırlar. Kurum bakımında kalan 13-18 yaş arası gençlerde en çok görülen sorunlar; %15 kavgacılık, %14 itaatsizlik, %13 okul veya işyerinden kaçma ve yasalara karşı gelmek olarak belirlenmiştir (Aslan 1997 pp. 64, Kaynak: Bakırca 2014). Bütün bunlara bakıldığında kışla tipi çok çocuğun bir arada bulunduğu kurum bakımının dezavantajlarının olduğu söylenebilir. ASPB'de hizmet dönüşümü ile bu sorunu çözmeye çalışmaktadır. Bu doğrultuda yetiştirme yurtları bitirilmeye çalışılmakta yetiştirme yurtlarının yerine aile ortamına daha yakın ve çocuğun kendi yaşam alanını oluşturmasına daha elverişli uygulamalar seçilmektedir. Daha doğrusu ASPB'de olduğu

gibi SHÇEK'in de çocuklara ilişkin temel politikası, kurum bakımı olmayıp öncelik çocuğun aile yanında yetişmesidir.

SHÇEK suça sürüklenmiş, suç mağduru ve sokakta yaşayan çocuk ve gençlere yönelik; koruma bakım ve rehabilitasyon merkezleri, bakım ve sosyal rehabilitasyon merkezleri, çocuk ve gençlik merkezleri ile hizmet sunmuştur. Bu hizmetler 2014 yılına kadar sürmüştür. Ancak bu hizmetlerin hem farklı isimlerle anılması hem de çocukların korunmaya muhtaçlığını ve mağduriyetlerine işaret ettiğinden bu kurumlar 2014 yılında isim değiştirerek Çocuk Destek Merkezi olmuştur. Buradan ASPB'nin SHÇEK'ten farklı olarak bu hizmetleri tek elde toplamak istediğini, çocuk ve gençlerin kişilik yapısının bütünlüğünü ve onları rencide edecek etkenlerden kaçınması gerektiğini daha önemsendiğini görmekteyiz.

SHÇEK 1983 yılından 2011 yılına kadar sosyal hizmet alanında görev yapan birincil kurum olmuştur. Uygulamalarda tam istenen sonuçlar elde edilmemiş olsa da; önceki dönemde var olan kurumlardan daha sistemli işlemiş ve sosyal hizmete ait hizmetler bir elde toplanmıştır. 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın kurulması ile SHÇEK kaldırılmış ve yetkileri bakanlığa devredilmiştir. ASPB dönemi sosyal hizmetler için yeni bir dönemi ifade etmektedir. Gençlik Hizmetleri Dairesi'nin kaldırılması da bu dönemin yenilikler arasındadır. Bu durumda ASPB'nin çocuk ve gençlik alanında yaptığı hizmetler SHÇEK dönemine oranla nispeten muğlaklaşmıştır. Çünkü gençlik ve çocuk hizmetlerinin hepsine çocuk hizmeti denilmiştir.

2011 yılında kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı sosyal hizmet alanında yapılan hizmetlerde başat rol üstlenmiştir. Çocuk ve gençlik alanında yapmış olduğu hizmetleri Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile yürütmektedir. SHÇEK'ten sonra kaldırılan Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı'nın sonucu ASPB'nin çocuk ve gençlik politikaları holistik bir yapıda değerlendirilmektedir. ASPB'nin çocuk ve gençlere yönelik birincil politikası çocuğun aile yanında yetiştirilmesinin öncelenmesidir. Bu doğrultuda sosyal ve ekonomik olarak aileler yetersizse ve çocuğunu kurum bakımına vermek istiyorsa, bu aileler ASPB tarafından sosyal ve ekonomik yönden desteklenmektedir. Bu kapsamda 2015 yılında 93.256 çocuk ailesinin yanında desteklenmiştir. Bunun dışında ekonomik sıkıntılardan dolayı kurumlarda bulunan 11.085 çocuk ailesinin yanına gönderilerek desteklenmiştir. Aile yanında desteklenmesi mümkün olmayan çocuklar koruyucu aile ile desteklenmiş fakat bunun

mümkün olmadığı durumlarda aile ortamına ve sıcaklığına yakın olmasından ötürü çocuk evleri veya sevgi evlerine yönlendirilmektedir. Hizmet dönüşümü kapsamında kışla tipi yurtlar kapatılmakta bunların yerine çocuk evleri ve sevgi evlerine işlerlik kazandırılmaya çalışılmaktadır. Çocuklara yönelik bu politikanın ÇEK döneminde olmadığını daha çok kışla tipi kurum bakımının öne çıktığını görmekteyiz. SHÇEK döneminde ise SHÇEK'in ilk kurulduğu dönemlerde ÇEK'e paralel olarak kurum bakım hizmeti sunulmakta fakat son dönemde, özellikle 2000'li yıllardan sonra ev tipi kurumların açılmasına ağırlık verilmiştir. Ancak ASPB hizmet modelini tamamen çocuğun yüksek yararını gözeterek şekilde olan ev tipi hizmet modeline dönüştürmektedir. Aslında Yolcuoğlu (2009) belirttiği üzere en iyi kurum bakımının dahi çocuğun gelişimi açısından yeterli olmadığını görmekteyiz. Bu doğrultuda ASPB'nin çocuk ve gençlere yönelik politikasının ilk adımı çocuğun aile yanında kalmasını sağlamak, aile yanında kalması mümkün değilse yakın akrabaların yanında kalmasını mümkün kılmak, bunun mümkün olmadığı durumlarda ise koruyucu aile hizmeti sunmaya çalışmaktadır. Ancak sayılan hizmetlerin sağlanamadığı durumlarda aile ortamına daha yakın olan çocuk evleri ve sevgi evlerinde bakım hizmeti verilmektedir.

ASPB'nin gençlere yönelik, 11-18 yaş arasındaki suça sürüklenen çocuklar veya suç mağduru çocuklar, sokakta yaşayan veya sokakta kalma riski yüksek çocukların, sokaktaki sosyal tehlikelere karşı korumak amacıyla geçici hizmet veren Çocuk Destek Merkezleri hizmeti bulunmaktadır. ASPB'nin bu hizmeti SHÇEK döneminde bir kaç kurum tarafından verilmekteydi. Çocuk Destek Merkezleri altında; suça sürüklenen çocuklara yönelik çocuk destek merkezleri, suç mağduru çocuklara yönelik çocuk destek merkezleri, sokakta yaşayan çocuklara yönelik çocuk destek merkezleri, refakatsiz sığınmacı çocuklara yönelik çocuk destek merkezleri, gebe çocuklar ve çocuk annelere yönelik çocuk destek merkezleri ve madde bağımlısı çocuklara yönelik çocuk destek merkezleri bulunmaktadır. Burada ASPB'nin çocuk destek merkezleri çatısı altında birden fazla hizmetin olduğunu görmekteyiz. SHÇEK ve ÇEK dönemlerinde böyle bir çalışma mevcut değildir.

ASPB döneminde eğitim açısından SHÇEK dönemine benzer bir politika uygulanmaktadır. Kurum bakımı bittikten veya reşit olduktan sonra orta öğretim gören gençlere 20 yaşına kadar ve yüksek öğretim görenlere ise 25 yaşına kadar hizmet

sunulmaktadır. Bununla beraber kurumdan ayrılan gençlerin toplum içinde desteklenmesi, izlenmesi ve topluma adaptasyonları amacıyla gençlerin rızası ile hizmetler verilmektedir. Gerek SHÇEK gerekse ASPB’de çocukların eğitimi öncelenmiş ve bu konuda yaş sınırları esnetilmiştir. Ancak ÇEK döneminde bu politika ön planda değildir. Nitekim ÇEK’in ilk yıllarında çocuklara 12 yaşına kadar hizmet sunulmuş daha sonra bu hizmet yaş sınırı 18’e çıkarılmıştır. Bu durumda ASPB ve SHÇEK’in ÇEK’e göre daha sistemli ve gelişmiş hizmetler sunduğunu söylemek mümkündür.

İş ve meslek edindirme bakımından da SHÇEK’e benzer politikalar uygulanmaktadır. Kurum bakımı altında bulunan çocuklara yönelik her sene bütün kamu kurum ve kuruluşlarında kadroların binde biri ayrılmaktadır. Ayrıca personel sayısı binden az olan kurumların en az bir tane kadro açma zorunluluğu bulunmaktadır. Ancak kurumda kalan bütün çocuklar bu hizmetten yararlanamamaktadır. Bu hizmetten yararlanmak için merkezi yerleştirme sınavı öncelenmiştir. Bu doğrultuda lise ve yüksek öğrenim gören çocuklar KPSS sınav sonuçlarına göre atanırken ilk öğretim ve ilk okul mezunları için ise kura yöntemi ile atamalar yapılmaktadır. Bu hizmetlerden faydalanmak isteyen kurumda kalmış gençlerin 18 yaşından sonra veya koruma kararı kalktıktan sonra en az iki yıl içerisinde ASPB’ye başvurması gerekmektedir. ASPB’nin, işe yerleştikten sonra da gencin toplumsal hayata katılım noktasında iş hayatına uyum semineri gibi hizmetleri de mevcuttur. İşe atanamayan gençlere yönelikte ayrıca SED yardımı yapılabilmektedir.

- 1923 yılından 2016 yılına kadar gençlik alanında hizmet sunmuş olan Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın çalışmaları incelenmiştir.
- ÇEK’in Cumhuriyetin kuruluşundan hemen sonra olması ve devletin bir savaştan yeni çıkmış olması hasebiyle gerek çocuk gerek gençlik alanında çok geniş hizmetler sunulmamıştır.
- 1923’ten 1950’li yıllara kadar bu alanlar tamamen sivil örgütlerine bırakılmıştır.
- 1950 ve sonrasında Devlet tekrar alana müdahil olmuştur.
- SHÇEK 1983 yılında kurulduktan sonra, çocuk alanında tüm yetkileri üzerine almış ve gençliğe yönelik hizmetlerin yürütülmesi amacıyla Gençlik Hizmetleri

Dairesi Başkanlığı kurulmuştur. Hizmetlerin tek elden yürütülmesi ve daha sistemli olması açısından SHÇEK sosyal hizmet alanında önemli bir yere sahiptir.

- 2011 yılından günümüze kadarki kısımda ise ASPB sosyal hizmet alanında faaliyet göstermektedir. SHÇEK ile kıyaslandığında, gençlik ve çocuk politikaları tek elden yürütülmüş, bununla birlikte çeşitlilik açısından ve sistemsel olarak ASPB daha fazla hizmette bulunmaktadır.
- Gençliğe vurgunun yapılmaması ve bu alana dair bütün hizmetlerin çocuk hizmetleri olarak adlandırılması, gençlik alanına dair yeterince ilginin olmadığı kanısını doğurabilmektedir. Bu açıdan ASPB çatısı altında gençlik alanına dair hizmet sunacak bir birimin olması gerekmektedir.
- ÇEK bir sivil örgüt olmasından ötürü alanda ciddi bir gelenek yaratmadığını, kendine ait profesyonel meslek elemanı yetiştirmediği görülmüştür. Bu kapsamda çocuk ve gençlik alanında devletin olması gerektiği kaçınılmaz olmalıdır.
- Kurumlara bakıldığında sosyal çalışmacı sayısında ciddi bir eksiklik mevcuttur. Daha kalıcı ve çözüm getirici uygulamalar için yeteri kadar sosyal çalışmacı istihdam edilmelidir.
- Hizmet dönüşümü kapsamında yapılan uygulamaların yerinde olduğu görülmüştür. Bu kapsamda kışla tipi tarzı kurum bakımının tamamen kaldırılması gerekmektedir.
- ASPB olarak kurum bakımında kalan gençlere yönelik yaptığı istihdam çalışmalarının SHÇEK'e göre daha sınırlı olduğu görülmüştür. Nitekim çocuğun istihdam hakkından yararlanabilmesi için en az iki yıl kurum bakımında kalması gerekmektedir. Bu durum eskiden var olan "nasıl olsa devlet işe yerleştiriyor, çalışmaya gerek yok" algısını yıkmış olabilir. Ancak kurumdan ayrıldıktan sonra SED yardımı alan kişilere de dönüştürebilmektedir. Bu bağlamda verilen hizmetlerin niteliğinin artırılması gerekmektedir.
- TÜİK verilerine göre Türkiye genç nüfus bakımından 2023'e kadar yüksek bir potansiyele sahip olacaktır. Ancak bu tarihten sonra gelişmiş ülelerde olduğu

gibi durum değişecek olup nüfus yaşlanmaya başlayacaktır. Bu noktada nüfusu genç tutmak adına çalışmalar yapılmalıdır.

- Türkiye için fırsat penceresi olarak bilinen 2023 yılı doğrultusunda genç nüfus bir fırsat olarak değerlendirilmelidir. Yani gençlik, bir sorun olmaktan ziyade bir avantaj olarak görülmeli ve buna yönelik politikalar üretilmelidir.
- Sorun özücü ve dezavantajlı bireylerle ilgilenen meslek olması itibari ile sosyal hizmet gençlerin yaşamış olduğu işsizlik, bağımlılık, kuşak atışması, şiddet, sağlık, psikolojik, sosyal, fizyolojik, ekonomik, kültürel vb. başlıca sorunların çözümüne yönelik ciddi çalışmalar yapılmalıdır. Bu alışmalar daha çok koruyucu ve önleyici çalışmalar olmalıdır.
- Gençliğe yönelik politika üretiminde farklı paydaşların olması gerekmektedir. Bu iş sadece Gençlik ve Spor Bakanlığına bırakılmamalıdır. GSB ile koordineli bir işbirliği içersinde olunmalıdır. Bu doğrultuda gençlerin, GSB'nin sağladığı bütün imkanlardan yararlandırılması sağlanmalıdır.
- Politika üretiminde en önemli paydaşın gençlik olması gerekmektedir. Nitekim gençliği en iyi tanıyan ve neye ihtiyacı olduğunu, neyi istediğini ve neleri yapabileceğini en iyi yine gençlerin kendisi bilmektedir. Yani gençlik alanında oluşturulacak bir politikanın gençlikten habersiz yapılması düşünülemez. Sosyal hizmet noktasında ise gençliğin neye ihtiyacı olduğunu kurumlarda kalmış gençler bilmektedir. Bu kapsamda gençlerin görüşlerine başvurulmalıdır.

KAYNAKLAR

1593 Umumi Hıfzıssıhha Kanunu (1930). T.C. Resmi Gazete, 1489, 24 Nisan 1930.

1982 Tarihli T.C. Devleti Anayasası. T.C. Resmi Gazete, 17863, 7 Kasım 1982.

2016/1 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu Kapsamında Tanınan İstihdam Hakkının Kullanımı ve Bakım Sonrası Rehberlik Hizmetleri Genelge. (2016). Erişim Tarihi: 11.06.2017, <http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/54f6bfa2369dc5214cf853fb/GENELGE%202016%20Sosyal%20Hizmetler%20Kanunu%20Kapsam%C4%B1nda%20Tan%C4%B1nan%20%C4%B0stihdam%20Hakk%C4%B1n%C4%B1n%20Kullan%C4%B1m%C4%B1%20ve%20Bak%C4%B1m%20Sonras%C4%B1%20Rehberlik%20Hizmetleri.pdf>.

2828 Korunmaya Muhtaç Çocukların İşe Yerleştirilmesine İlişkin Tüzük. (1995). T.C. Resmi Gazete, 22218, 2 Mart 1995.

2828 Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu. (1983). T.C. Resmi Gazete. 18059. Kabul Tarihi: 24 Mayıs 1983.

4721 Sayılı Türk Medenî Kanunu. (2001). T.C. Resmi Gazete, 24607, 8 Aralık 2001.

4857 Sayılı İş Kanunu. (2003). T.C. Resmi Gazete, 25134, 22 Mayıs 2003.

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu. (2004). T.C. Resmi Gazete, 25611, 26 Eylül 2004.

5387 Sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun (1949). T.C. Resmi Gazete, 7217, 23 Mayıs 1949.

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu. (2005). T.C. Resmi Gazete, 25876, 3 Temmuz 2005.

633 Sayılı ASPB Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (2011). T.C. Resmi Gazete, 27958, 06 Nisan 2011.

6462 Sayılı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Yer Alan Engelli Bireylere Yönelik İbarelerin Değiştirilmesi Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde

Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (2013). T.C. Resmi Gazete, 28636, 25 Nisan 2013.

6518 Sayılı ASPB Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükümünde Kararname İle Bazı Kanun ve Kanun Hükümünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (2014). T.C. Resmi Gazete, 28918, 19 Şubat 2014.

6972 Sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun. (1957). T.C. Resmi Gazete, 9615, 24 Mayıs 1957.

6972 Sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanunu (1957). T.C. Resmi Gazete, 9615, 15 Mayıs 1957.

Acar, H. (2005). Cumhuriyet'in Çocuk Refahı Politikasını Yapılandıran Bir Sivil Toplum Örgütü: Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu (1921-1981). (2nd ed). Ankara: Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Yayını.

Acar, Hakan (2008). Türkiye'nin Ulusal Gençlik Politikası Nasıl Yapılandırılmalıdır? *Uluslar Arası İnsan Bilimleri Dergisi*. 5-1, 1-20.

Acar-Voltan, N. (1993). Grupla Psikolojik Danışmada Alıştırmalara Ne Derece Gerek Vardır. *H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*. 9, 169-172.

Acemoğlu , H., Ceylan, A., Saka, G. ve Ertem, M. (2005). Diyarbakır'da Erken Yaş Evlilikleri. *Aile ve Toplum*. 2-9. Erişim: 02.02.2017, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/spcd/article/viewFile/5000108028/5000100738>

Adams, R. (2015). Çocuklar, Gençler ve Ailelerle Çalışma. İçinde R. Adams, L. Dominelli ve M. Payne (Ed.), Sosyal Hizmet Temel Alanlar ve Eleştirel Yaklaşımlar. Engin Fırat (Çev.). Ankara: Nika Yayınevi; 349-371.

Adams, R., Dominelli, L. ve Payne, M. (2015). Eleştirel Bir Sosyal Hizmet Anlayışına Doğru. İçinde R. Adams, L. Dominelli ve M. Payne (Ed.), Sosyal Hizmet Temel Alanlar ve Eleştirel Yaklaşımlar. Sedat Yağcıoğlu (Çev.). Ankara: Nika Yayınevi; 31-33.

Âdem, M. (1985). Gençlerin Eğitiminde Politikaların Oluşturulması. İçinde N. Ergen (der.), *Gençliğin Eğitim ve Sorunları*. Türk Eğitim Derneği Yayınları. Ankara: Şafak Matbaası; 81-111.

Akgün, Ş., Subaşı-Baybuğa, M. ve Kublay, G. (2012). Yetiştirme Yurdunda Kalan 16-18 Yaş Grubundaki Adölesanların Anksiyete Düzeylerinin Belirlenmesi. *Hemşirelik Araştırma Geliştirme Dergisi*. **1**, 34-45.

Akhun, İ., Kavak, Y. ve Senemoğlu, N. (1997). İş ve İşçi Bulma Kurumu İşgücü Yetiştirme ve Mesleki Rehabilitasyon Hizmetlerinin Kadın İstihdamına Katkısı Açısında Değerlendirilmesi Araştırması. *Eğitim Yönetimi*. **4**, 419-432.

Akyüz, E. 1991. Çocuğun Güvenliği İlkesi Işığında Korunmaya Muhtaç Çocuklar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. **24-2**, 709-734.

Albayrak, H. (1988). Himaye-i Etfal Cemiyeti. *Tarih ve Toplum*. **52**, 31.

Allen, S. 1968, 'Some theoretical problems in the study of youth', *The Sociological Review*, **16-3**, 319-31.

Artan, T. (2011). Yeni Yerel Yönetim Yapılanmasında Sosyal Hizmetler; İstanbul örneği. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ASPB. 2011 Yılı Faaliyet Raporu. Erişim Tarihi: 10.06.2017,

http://sgb.aile.gov.tr/data/5434f307369dc31d48e42dc5/2011_bakanlik_faaliyet_raporu.pdf.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ASPB. 2012 Yılı Faaliyet Raporu. Erişim Tarihi: 01.06.2017,

http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/542935d5369dc32358ee2a8a/aspbakanlik_faaliyetraporu_2012_3.pdf.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ASPB. 2013 Yılı Faaliyet Raporu. Erişim Tarihi: 03.04.2017,

http://sgb.aile.gov.tr/data/5434f307369dc31d48e42dc5/2013_idare_faaliyet_raporu.pdf.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ASPB. 2014 Yılı Faaliyet Raporu. Erişim Tarihi: 25.05.2017,

http://sgb.aile.gov.tr/data/5434f307369dc31d48e42dc5/2014_idare_faaliyet_raporu.pdf.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ASPB. 2015 Yılı Faaliyet Raporu. Erişim Tarihi: 31.05.2017,

<http://sgb.aile.gov.tr/data/5434f307369dc31d48e42dc5/2015%20Y%C4%B1%20Bakanlık%20B0dare%20Faaliyet%20Raporu.pdf>.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ASPB. 2016 Yılı Faaliyet Raporu. Erişim Tarihi: 28.05.2017,

<http://idbb.aile.gov.tr/data/5885ba70369dc50e08106189/1%202016%20Y%C4%B1%20Faaliyet%20Raporu%20ve%20%20C4%B0%20A7%20Kont.G%20Beyan.pdf>.

ASPB Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü Anka Çocuk Destek Programı Uygulama Yönergesi. (2015). Erişim Tarihi: 10.06.2017,

<http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/54bf9d9e369dc51070ec3d45/ANKA%20C3%87ocuk%20Destek%20Program%C4%B1%20Uygulama%20Y%C3%B6nergesi.pdf>.

Atabek, E. (1999). Kuşatılmış Gençlik. İstanbul: Altın Kitapları.

Avcı, M. (2010). Ergenlikte Toplumsal Uyum Sorunları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7-1, 39-63.

Avcı, Ö.H. (2014). Ergenlerde Şiddet Eğilimi, Yalnızlık ve Sosyal Destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29-1, 157-168.

Avrupa Birliği Bakanlığı. (2012). AB'ye Genel Bakış. Ankara: No:2.

Aydın, G. (2011). Çocuk Esirgemenin Nar Taneleri. Hürriyet.com. Erişim Tarihi: 03.04.2017, <http://www.hurriyet.com.tr/cocuk-esirgeme-nin-nar-taneleri-18417305>.

Bakırca, M. (2014). Yetiştirme Yurdunda Kalan Öğrencilerin Eğitim Problemleri-Değerler Eğitim ile İlişkili Bir Değerlendirme. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Erişim Tarihi: 04.04.2017. DergiPark, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/aibuefd/article/view/5000091503>.

Bakırca, M. (2014). Yetiştirme Yurdunda Kalan Öğrencilerin Eğitim Problemleri-Değerler Eğitim ile İlişkili Bir Değerlendirme. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Erişim Tarihi: 04.04.2017. DergiPark, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/aibuefd/article/view/5000091503>.

Balaban, A. Y. ve İnce, İ. Ç. (2015). Gençlerin Sivil Toplum Kuruluşlarındaki Gönüllülük Faaliyetleri ve Gönüllülük Algısı. Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı(TEGV) Örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. **30-2**, 149-169.

Balcı, T. (1999). Yetiştirme Yurdu ile Ailesi Yanında Kalan Öğrencilerin Kişisel ve Sosyal Uyum Düzeylerinin Okul Başarılarına Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. On Dokuz Mayıs Üniversitesi. Samsun.

Balta, E. (2005). Bitmeyen Çocukluk, Erken Yetişkinlik ve Yeni Kapitalizm. Birikim Arşiv. 192. Erişim Tarihi: 30.03ç2017, <http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/3332/bitmeyen-cocukluk-erken-yetiskinlik-ve-yeni-kapitalizm>.

Bandura, A. (1977). Social Learning Theory, Prentice-Hall, New Jersey.

Baran, A. B. (2013). Genç ve Gençlik. Sosyolojik Bakış. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*. **1-1**, 6-25.

Baran, A.G. (2016). Yaşam Politikası Bağlamında Gençliğin Yeniden İnşası. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*. **4-4**, 5-30.

Baranoğlu, T. (1966). Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu. *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*. *Nisan*. 19-20.

Baş, H. ve Çetin, B.I. (2017). Bir Sosyal Belediyecilik Uygulaması Olarak İstanbul Esenler Belediyesi Gençlik Merkezi Örneği. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. **17-1**, 149-175.

Bayhan, V., (2015). Türkiye’de gençlik sosyoloji çalışmaları. Sosyoloji konferansları. No:52, s-355-390.

Berg, C., Milmeister, M. ve Weia, C. (2014). Gençlik Alanında Öğrenim Hareketliliği: Bir Çerçeve Oluşturmaya Başlamak. İçinde Günter J. Friesenhahn (der.), Politikalar,

Yaklaşımlar ve Örnekler: Avrupa Bağlamında öğrenim Hareketliliği ve Formel Olmayan Öğrenme. Yusuf E. Taşar (Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 17-28.

Berridge, D. (2007). Theory and Explanation in Child Welfare: Education and Looked After Children. *Child and Family Social Work*. **12-1**, 1-10.

Brown, A. W. (1995). İstanbul'da Yetimhaneler. İçinde R. J. Clarence (Ed), İstanbul 1920. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. 197-223.

Buğra, A. ve Keyder, Ç. (2006). Sosyal Politika Yazıları. İstanbul: İletişim Yayınları.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. (19.ed.). Ankara: Pegem Akademi.

Cebe, F. (2005). Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Yetiştirme Yurtlarında Barınan Çocukların “Benlik Saygısı”, “Depresyon”, “Kaygı” Skorlarının Ailesi Yanında Kalan Çocuklarla Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi. İstanbul.

Certel, E. ve Kurtaran, Y. (2008). Avrupa Çapında Gençlik Politikaları. İçinde N. Yentürk, Y. Kurtaran ve G. Nemitlu (Ed.), Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları. (2. ed.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 197-220.

Ceylan, H. (2016). Avrupa Gençlik Politikaları ve Gönüllülük. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. **9-42**, 1049-1061.

Chisholm, L., Kovacheva, S. ve Merico, M. (2011). European Youth Studies Integrating Research, Policy and Practice. Triangles Series. Reader-1.

Cılga, İ. (1984). Yetiştirme Yurtlarında Toplumsallaşma. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*. **2**, 1-3.

Cılga, İ. (1994). Gençlik ve Yaşam Niteliği. Ankara: T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Yayınları.

Cılga, İ. (2001). Gençlerin Gelişiminde ve Madde Kullanımlarını Önlemede Gençlik Merkezlerinin Rolü. *Aile ve Toplum*, **4-4**. Erişim:07.02.2017, <http://ijisae.atscience.org/download/article-file/198218>.

Cılga, İ. (2001). Gençlerin Gelişiminde ve Madde Kullanımlarını Önlemede Gençlik Merkezlerinin Rolü. Aile ve Toplum. 4-1.

Commission of the European Communtion. (2001). European Commission White Paper a new Impetus for European Youth. Erişim Tarihi:21.02.2017, http://pjp-eu.coe.int/documents/1017981/1663178/EC_whitepaper_en.pdf/2321fea8-ae3f-4adb-bbe5-4d7cb7bbbb83

Commission of the European Communities. (2001). European Commission White Paper. A New Impetus for European Youth. Brussels.

Coşkunsever, A. (2016). Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenlerin Yaşadıkları Sorunlar ve Dini Başa Çıkma: Bursa ve Şanlıurfa Yetiştirme Yurtları Örneği. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 25-2, 97-124.

Council of Euoropen. (2017). Who We Are? Erişim Tarihi: 03.03.2017, <http://www.coe.int/en/web/about-us/who-we-are>.

Council of Europe, (2014). The Council of Europe and Young People. Erişim Tarihi: 06.03.2017, http://www.coe.int/t/dg4/youth/Coe_youth/CoE_and_young_people_en.asp.

Council of Europe. (2003). Resived European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life. Congress of Local and Regional Authorities of Europe. Erişim Tarihi:19.02.2017, https://www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Coe_youth/Participation/COE_charter_participation_en.pdf.

Coussee, F. (2014). Gençlik Çalışmalarının Tarihi: Gençlik Sorununu Yeniden Gündeme Getirmek. İçinde Y. Kurtaran ve L. Yurttagüler (der.), Gençlik Çalışmaları Tarihi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, 33-39.

Coussee, F., Williamson, H. ve Verschelden, G. (2014). Gençlik Çalışması, Hizmet ve Örgütlenme Arasında Tezat Bir Uygulama. İçinde Y. Kurtaran ve L. Yurttagüler (der.), Gençlik Çalışmaları Tarihi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, 41-51.

Creswell, J.W. (2015). Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları: Araştırma Deseni. Selçuk B. Demir (Çev.). Ankara: Eğiten Kitap Yayınları.

Çakan, İ. L. (2010). Bir Medeniyet Projesi ve Dünya Görüşü Olarak İslam'ın Çocuğa Bakışı. İçinde Çocuk Sorunları ve İslam Sempozyumu. İstanbul: Ensar Yayınları. 26-33.

Çalık, B. (2012). 14 Bin Kimsesiz Çocuk Evde Yaşayacak. Sabah Gazetesi. Erişim Tarihi: 09.05.2017, <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2012/07/09/14-bin-kimsesiz-cocuk-artik-evde-yasayacak>.

Çavuşoğlu, T. (2005). Sosyal Hizmetlerin Yakın Tarihinden Sayfalar: Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Yaprakları. Ankara: SABEV.

Çay, M. (2009). Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu ve Çocuk Bayramı. İdeal Sosyal Hizmet. Erişim Tarihi: 06.05.2017, <http://idealsosyalhizmet.com/turkiye-cocuk-esirgeme-kurumu-ve-cocuk-bayrami/>.

ÇEK Genel Merkezi. (1936). On Üçüncü Ve On Dördüncü Yıllar İş Raporu. Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası.

ÇEK Genel Merkezi. (1948). Genel Kongre İş ve Hesap Raporu. 25 ve 26 Yıllar (1946-1947). Ankara: Çankaya Matbaası.

ÇEK Genel Merkezi. (1974). Genel Merkez Kurulu Çalışma Raporu. 1972-1973 Yılları. Ankara: Kardeş Matbaası.

ÇEK Organlarının Fesh Edilmesi ve Hizmetlerinin Yürütülmesinin SSYB. Verilmesi Kararı. (1981). T.C. Resmi Gazete 17331, 01 Mayıs 1981.

ÇEK. (1978). 1976-1977 Yılları Genel Merkez Kurulu Çalışma Raporu ve Denetçiler Kurulu Raporu. Ankara: Kardeş Matbaası.

Çelik, A. Türkiye'de Gençlik Politikaları Bütüncül Bir Yaklaşım. *Academia*. Erişimi Tarihi:

02.03.2017, http://www.academia.edu/4058023/TÜRKİYE_DE_GENÇLİK_POLİTİKALARI_BÜTÜNCÜL_BİR_YAKLAŞIM.

Çelik, K. (2013). "Genç Olmak zor iş": Türkiye'de Genç Olmayı Etkileyen Bazı Unsurlar. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*. 1-1, 28-45.

Çetin, H. (2004). Yetiştirme Yurdundaki Adölesanların Benlik Saygıları ve Psikolojik Belirtileri. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Ankara.

Çetin, H. (2010). Korunmaya Muhtaç Çocukların Bakımına Yönelik Etkin ve Sistematik Bir Yaklaşım Modeli. *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilim Dergisi*. 3-3, 1-8.

Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği. (2015). T.C. Resmi Gazete, 29310, 29 Mart 2015.

Danışman, M. (1962). Korunmaya Muhtaç Çocukların Aile Yanına Yerleştirilmesindeki Sosyal ve Psikik Sebepler. *Sosyal Hizmet Dergisi*. 1-5, 9.

Demirbilek, S. (2000). Korunmaya Muhtaç Gençlerin Topluma Kazandırılmasında Yetiştirme Yurtları. *D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi*. 15-2, 137-152.

Denney, D. (1998). *Social Policy and Social Work*. New York: Oxford University Press Inc.

Denstad, F.Y. (2014). Gençlik Politikaları Kılavuzu: Ulusal gençlik stratejisi nasıl geliştirilir?. Hale Akay (Çev.) İstanbul Bilgi Üniversitesi Şebeke Gençlerin Katılım Projesi Kitapları-No:1, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Devlin, M. (2010). Young People, Youth Work and Youth Policy: European Developments. *Notes on Policy*. 5-2, 66-82.

Dibou, T. (2012). Towards a Better Understanding of the Model of EU Youth Policy. *Studies of Changing Societies: Youth Under Global Perspective*. *SCS Journal*. 1-5, 15-36.

Dirlik, S. (1980). Sosyal Güvenlik ve Sosyal Hizmetler Arasındaki İlişki. Erişim: 05.11.2016, http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/35/1/6_sait_dilik.pdf.

Duru, M.C. (1939). Sosyal Yardım Prensipleri ve Tatbikleri. İstanbul: Matbaai Ebüüzziya.

Duyan, V. (2012). Sosyal Hizmet Temelleri Yaklaşımları Müdahale Yöntemleri. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği. Yayın No:20.

Duyan, V., Sayar Ö.Ö. ve Özbulut M. (2008). Sosyal Hizmeti Tanımak ve Anlamak. Sosyal Hizmet Uzmanları ve Sosyal Hizmet Alanında Çalışanlar İçin Bir Rehber. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Yayını.

Düzgüner, S. (2015). Değişen Dünyada Gençlik ve Değerler. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*. 3-3. 105-126.

Elmacı, D. (2010). Günümüzün Yetim Kalan Kuruluşları: *Yetiştirme Yurtları*. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 8-4, 949-970.

Ersanlı, K. (1991). Grupla Psikolojik Danışma'nın Yetiştirme Yurdunda Bulunan Gençlerin Kaygı Düzeylerine Etkisi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 6, 61-72.

European Commission, Youth In Action Programm. Erişim Tarihi: 20.04.2017, http://ec.europa.eu/youth/youth-in-action-programme/overview_en.htm.

Eurostat. (2009). Youth in Europe: a Statistical Portrait.(9.ed.) Luxembourg: Publications Office of the European Union.

France, A. (2007). Understanding Youth in Late Modernity. New York: Open University Press.

Friesenhahn, G.J., Schild, H., Wicke, H.G. ve Balogh, J. (2014). Öğrenim Hareketliliği ve Formel Olmayan Öğrenim. İçinde Gunter J. Friesenhahn (der.), Politikalar, Yaklaşımlar ve Örnekler: Avrupa Bağlamında öğrenim Hareketliliği ve Formel Olmayan Öğrenme. Yusuf E. Taşar (Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 9-13.

Frish, A. (2011). Gelişme Halindeki Memleketlerde Gönüllü Gençlik Hizmetlerinin İktisadi Önemi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. 0-19, 123-132.

Gaag, N. ve Erf, R. (2008). EUROPOP2008 Compared with EUROPOP2004 Scenarios. European Commission: Research Note.

Gençlik ve Spor Bakanlığı GSB. (Ocak 2013). Gençlik ve Spor Bakanlığı Çalışanları Çalıştayı Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Ankara: Türk Büro-Sen.

Gençlik ve Spor Bakanlığı GSB. (Şubat 2016). Gençlik ve Spor Bakanlığı İdari Faaliyet Raporu 2015. Erişim Tarihi: 03.03.2017, Gençlik ve Spor Bakanlığı, http://www.gsb.gov.tr/Public/Edit/images/GSB/201602/2015_yili_faaliyet_raporu.pdf.

Gençlik ve Spor Bakanlığı GSB. (2013). GSB. Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi. Erişim Tarihi: 25.11.2016, http://www.gsb.gov.tr/public/edit/files/Mevzuat/ulusal_genclik_ve_spor_politikasi.pdf.

Gençlik ve Spor Bakanlığı. (Şubat 2016). 2015 İdari Faaliyet Raporu. Erişim Tarihi: 28.02.2017, http://www.gsb.gov.tr/Public/Edit/images/GSB/201602/2015_yili_faaliyet_raporu.

Gençlik ve Spor Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. (2011). T.C. Resmi Gazete, 27958, 8 Haziran 2011.

Gonca, P. (2014). Madde Bağımlılığı Tedavisinde Sosyal Hizmet Mesleği. *Okmeydanı Tıp Dergisi*. **30**, 143-148.

Gökçe, B. (1971). Memleketimizde Cumhuriyet Devrinde Kimsesiz Çocuklar Sorunu. Ankara: Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları.

Güllü, K. Ve Kuşderci, S. (2011). Yükseköğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumunun Verdiği Hizmetlerin Üniversite Öğrencileri Tarafından Algılanması: Sivas Yurtkur Örneği. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. **30**, 185-209.

Gündoğan, N. Genç İşsizliği ve Avrupa Birliğine Üye Ülkelerde Uygulanan Genç İstihdam Politikaları, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, **54.1**, 63-79.

Güneş, G. (2005). Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Ödemiş'in Kimsesiz ve Yoksul Çocukları: Ödemiş Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin Faaliyetleri. *Kebikeç*. **19**, 141-156.

Gür, B.S., Dalmış, İ., Kırmızıdağ, N., Çelik, Z. Ve Boz, N. (2012). Türkiye'nin Gençlik Profili, Ankara: Seta.

Hökelekli, H. (2006). Gençlerin Din Değiştirip Hıristiyan Olmasında Etkili Olan Psiko-Sosyal Etkenler. *T.C. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, **5-1**, 23-46.

İnan, A.N. (1996). Çocuk Hukuku Bakımından Korunma Kararı, Koruma ve Emniyet Kavramları. Prof. Dr. Şakir Berki'ye Armağan. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. **5**, 1-2.

İnanır, S. (2005). Bildiğimiz Gençliğin Sonu. *Birikim Dergisi*. **196**, 37-51.

Jeffs, T. (2014). Gençlik Çalışmasında Tarihin Önemi. İçinde Y. Kurtaran ve L. Yurttagüler (der.), *Gençlik Çalışmaları Tarihi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, 55-66.

Kafadar, O. (2003). Türkiye'de Gençliğin Eğitimi Sorunu ve Kaynaklarına Sosyo-kültürel Bir Yaklaşım. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*. **2-3**, 105-115.

Karabekir, H. M. (2010). Yetiştirme Yurtları örneğinde Sosyal Hizmet Uzmanlarının Sosyal Hizmet Değerlerini Mesleki Uygulamalarına Aktarışı. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Ankara.

Karataş, K. (2002). "İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet" Değişen Türkiye'de İnsan Hakları Açısından Sosyal Hizmetler. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkez Yayını No:006, Ankara.

Karataş, Z. (2015). Manevi Temelli Sosyal Hizmet Yaklaşımı. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*. *Sosyal Hizmet E-Dergi*. **1-1**, 3-15.

Karataş, Z. (2015). Sosyal Hizmet Tarihi: Osmanlı Devleti'nde Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamaları. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*. **1-1**, 16-31.

Karatay, A. (2007). Cumhuriyet Dönemi Korunmaya Muhtaç Çocuklara İlişkin Politikanın Oluşumu. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi. İstanbul.

Kaya, H.E. (2015). Türkiye'de Halk Eğitim Merkezleri . *International Journal of Science Culture and Sport*. **3-3**, 268-277.

Kesen, N. ve Deniz, M. (2013). An Investigation of Coming Reasons of Adolescent Living in Youth Homes. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. **22-22**, 197.

Kılıç, E. (1982). Yaygın Eğitim. İçinde Cumhuriyet Döneminde Eğitim. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Kleinman, M. (2006). Kriz mi? Ne Krizi? Avrupa Refah Devletlerinde Süreklilik ve Değişim. İçinde Sosyal Politika Yazıları. (7.ed.). İstanbul: İletişim. 159-195.

Klemm, G. (1944). İlk Lokomotifler. K. Kaya (Çev.). Ankara: Çocuk Esirgeme Kurumu Okul ve Öğrenci Kitapları: 22.

Kontaş, M. (1998). Türkiye’de Çocuk Politikası. EGM Küçükleri Koruma Hizmetleri Yönetici Semineri Notları. Ankara: Ankara Yayın. Yayın No: 3.

Kools. S. ve Kennedy, C. (2003). Foster Child Health and Development: Implications for Primary Care. *Pediatric Nursing*. **29-1**, 39-46.

Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği. (2009). T.C. Resmi Gazete, 27339, 4 Eylül 2009.

Koşar, N.G. (1992). Sosyal Hizmetlerde Aile Ve Çocuk Refahı Alanı (2.ed.). Ankara.

Köknel, N. (1981). Cumhuriyet Gençliği ve Sorunları (2. Ed.). İstanbul: Cem Yayınevi.

Kulaksızoğlu, A. (1998). Ergenlik Psikolojisi. (6. ed.) İstanbul, Remzi Kitapevi.

Kurtaran, Y. (2008). Türkiye’de Gençlik Alanında Devletin Rolü. İçinde Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları. N. Yentürk, Y. Kurtaran ve G. Nemutlu (Ed.), İstanbul: İstanbul Bilgi üniversitesi Yayınları; 129-165.

Kurtaran, Y., Nemutlu, G. ve Yentürk, N. (2008). Gençler Hakkında, Gençlik İçin, Gençlerle. (2. ed.). İçinde N. Yentürk, Y. Kurtaran ve G. Nemutlu (Ed.), Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları. İstanbul: İstanbul Bilgi üniversitesi Yayınları; 3-22.

Kut, S. ve Özeltin, G. (1987). Bakırköy Çocuk Yuvasında 3-12 Yaş Çocuklarının Davranış Sorunları Üzerinde Bir Araştırma. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*. **5**, 135-147.

Lejeune, P. (2014). Öğrenim Hareketliliğine Avrupa Birliği Desteği: Bir Başarının Mantığı. İçinde Günter J. Friesenhahn (der.). Yusuf E. Taşar (Çev.), Politikalar, Yaklaşımlar ve Örnekler: Avrupa Bağlamında öğrenim Hareketliliği ve Formel Olmayan Öğrenme. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 29-36.

Lüküslü, D. (2009), “Türkiye’de Gençlik Miti” 1980 Sonrası Türkiye Gençliği (2nd ed.) İstanbul, İletişim.

Malresse, P. (2014). Avrupa Düzeyinde Gençlik Çalışması ve Politikası. İçinde Y. Kurtaran ve L. Yurttagüler (der.), Gençlik Çalışmaları Tarihi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, 67-73.

Marshall, H. (1999). Sosyoloji Sözlüğü. O. Akınhay ve D. Kömürcü (Çev.), Ankara: Bilim Ve Sanat Yayınları.

Murat, S. ve Şahin, L . (2011). Nedenleri Ve Sonuçları Bakımından Gençler Arasında Yaygınlaşan İşsizlik. Sosyoloji Konferansları, 0-44, 1-48. Erişim Tarihi:31.01.2017,Dergi Park Akademik: <http://dergipark.gov.tr/iusoskon/issue/9548/119251>.

Murat, S. ve Şahin, L. (2011). AB’ye Uyum Sürecinde Genç İşsizliği. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

Okan, B. (2015). Türkiye’de Gençlik Sorunları. Erişim Tarihi: 12.01.2017, Sivil Akademi.com, <http://www.sivilakademi.com/turkiyede-genclik-sorunlari/>.

Okay, C. (1999). Belgelerle Himaye-i Etfal Cemiyeti 1917-1923. İstanbul: Şule Yayınları.

Okul Dışında Öğrenme İmkanı Sunan Halk Eğitim Merkezleri. (2014). Erişim Tarihi: 05.06.2017, Euroopan Nuorisoportaali, http://europa.eu/youth/tr/article/54/14007_fi.

Ögel, K., Tamar, D., Evren, C. Ve Çakmak, D. (2000). İstanbul’da Lise Gençleri Arasında Sigara, Alkol ve Madde Kullanım Yaygınlığı. *Klinik Psikiyatri*. **3**, 242-245.

Özbay, H. ve Öztürk, E. (1992). Cep Üniversitesi Gençlik. İstanbul: iletişim Yayınları.

Özbek, N. (1999). Osmanlı İmparatorluğu’nda ‘Sosyal Yardım’ Uygulamaları: 1839-1918. *Toplum ve Bilim*. **83**, 111-132.

Özbeleşler, C. Ve Duyan, V. (2009). Okul Ortamlarında Sosyal Hizmet. *Eğitim ve Bilim Dergisi*. **15-154**, 17-25.

- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. **11-1**, 323-343.
- Özer, Y.E. (2011). Gençlerin Toplumsal Yağama Katılımı ve Yerel Yönetimlerin Rolü. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 43-65.
- Özkan, S. (2006). Türkiye’de Darüleytamların Gelişimi ve Niğde Darüleytamı. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. **19**, 211-229.
- Özmen, F. ve Kubanç, Y. (2013). Liselerde Madde Bağımlılığı-Mevcut Durum ve Önerilere İlişkin Okul Müdürleri ve Öğretmenlerin Bakış Açıkları. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. **8-3**, 375-382.
- Parin, S. ve Bilan, S. (2007). Devlet ve Çocuk İlişkisi Bağlamında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumları Üzerine Bir Analiz. *Sosyoloji Dergisi*. **3-14**, 119-128.
- Pektaş, E.K. (2010). Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları ve Temel Sorunlar. *Akademik İncelemeler Dergisi*. **5-1**, 4-22.
- Petersen, A. C. ve Mortimer, J. T. (2006). Youth Unemployment and Society (Ed.). New York: Cambridge University Press.
- Saçan, S. (2010). Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumunda Korunma Altında İken Aile Yanına Döndürülen 6-18 Yaş Çocuk Ve Gençlerin Duygusal Ve Davranış Sorunları; Kütahya İli Örneği. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
- Sarı, E. (2011). Gençlik Politikası Bağlamında, Türk Gençliğinin Devleti Algılaya Biçimi ve Devletten Beklentileri. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Sarıçayır, E. (2009). Avrupa Birliği Gençlik Politikaları Çerçevesinde Gençlik Programı ve Etkileri. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul üniversitesi, İstanbul.
- Sarıkaya, M. (2007). Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Bir Sosyal Hizmet Kurumu: Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. **34**, 321-338.
- Sertel, S. (1987). Roman Gibi. (2nd ed). İstanbul: Belge Yayınevi.

Seyyar, A. (2008). Sosyal Siyaset Terimleri. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.

Seyyar, A. ve Genç, Y. (2010). Sosyal Hizmet Terimleri. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.

SHÇEK Genel Müdürlüğü Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik. (2008). T.C. Resmi Gazete, 27015, 5 Ekim 2008.

SHÇEK Genel Müdürlüğü. (2009). 2008 Yılı Faaliyet Raporu. Ankara: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu.

SHÇEK Genel Müdürlüğü. (2010). 2009 Faaliyet Raporu. Ankara: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü.

SHÇEK Genel Müdürlüğü. (2011). Sosyal Hizmetler Rehber Kitapçığı. Ankara: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu.

SHÇEK Genel Müdürlüğü. (Kasım 1993). 1993 Yılı Çalışmaları Değerlendirme Raporu ve 1994 Yılı Hedefleri. Ankara: Başbakanlık SHÇEK Basımevi.

Sheafor, B. W. ve Horejsi, C. J. (2015). Sosyal Hizmet Uygulaması Temel Teknikler ve İlkeler. (2. ed.). Ankara: Nika Yayınevi.

Sınar Çılgın, A. (2004). Genç Cumhuriyetin Ütopyası: Gürbüz Türk Çocuğu. *U.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. **6**, 97-119.

Simms. M.D. ve Halfon, N. (1994). The health care needs of children in foster care: A research agenda. *Child Welfare*. **73-5**, 505-524.

Siurala, L. (2005). A European Framework For Youth Policy. Directorate of Youth and Sport Council of Europe Publishing.

Siurala, L. (2014). Avrupa Gençlik Politikaları Tarihi ve Gelecek İçin Sorular. İçinde Y. Kurtaran ve L. Yurttagüler (der.), *Gençlik Çalışmaları Tarihi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, 75-86.

Smith, M. ve Whyte, B. (2008) Social Education And Social Pedagogy: Reclaiming A Scottish Tradition İn Social Work. *European Journal Of Social Work*. **11-1**, 15-28.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik. (2008). T.C. Resmi Gazete, 27015, 5 Ekim 2008.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik. (2008). T.C. Resmi Gazete, 27015, 05.10.2008.

Sosyal ve Ekonomik Destek Yardımları Hakkında Yönetmelik. (2015). T.C. Resmi Gazete, 292884, 3 Mart 2015.

Sönmez, C. (1997). Atatürk'te Çocuk Sevgisi. Atatürk Dizisi: 33. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, Yayın No: 364.

Sönmez, S. (2016). Çocuk Esirgeme Kurumu ve Ankara Cinayeti. *Çağdaş Türk Dili Dergisi*. 337. Erişim Tarihi: 02.05.2017, <http://www.sanattanyansimalar.com/yazarlar/savas-sonmez/cocuk-esirgeme-kurumu-ve-ankara-cinayeti/961/>.

Summak, D. (2014). Gençler Burada, Gelecek Nerede? Lise Gençliğinin 2020 Yılına İlişkin Gelecek Algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. 22-22, 291-311. Erişim Tarihi:31.01.2017, Dergi Park Akdemik: <http://dergipark.gov.tr/kuey/issue/10374/126964>

Şenocak, H. (2005). Korunmaya Muhtaç Çocuklar: İstanbul Yetiştirme Yurtları Üzerine Bir Alan Araştırması. Doktora Tezi. İstanbul üniversitesi. İstanbul.

Şenol, D. ve Dinç, A. (2016). Korunmaya Muhtaç Çocuk Olgusuna Sosyolojik Bir Bakış. 14. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi. Uluslararası Vizyon Üniversitesi. Gostivar/Makedonya.

Şentuna, M. ve Çelebi, M. (2010). Türkiye'deki Gençlik Ve Spor İle İlgili Kamu Kurumları ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Gençlik Politikalarının Değerlendirilmesi Ve Bir Model Örneği. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. 4-3, 109-117.

Şolt, A. ve Yazıcı, S. (2015). Adölesan Gebelikler. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 2-2, 241-249.

T. C. Avrupa Birliği Bakanlığı. (2016). Avrupa Komisyonu. Erişim Tarihi: 06.03.2017, <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=45629>.

Tarhan, N. (2006). Mutluluk Psikolojisi ve Stresle Başa ıkma. İstanbul: Timaş Yayınları.

Tarhan, N. (2016). Bilinçli Genç Olmak. Var Mı Beni Anlamak İsteyen? İstanbul: Timaş Yayınları.

TBMM Zabıt Cerideleri. (1955). Ankara Mebusu Aliye Temui'in Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkındaki 5387 Sayılı Bazı Maddelerin Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifi ve Dahiliye ve Muvakkat Encümenleri Mazbataları(2/195). Devre 10, İçtima 3.

TBMM Zabıt Ceridesi. (1949). Kimsesiz, terk edilmiş ve anormal çocukların korunması hakkında Kanun tasarısı ve içişleri, Milli Eğitim, alışma, Adalet, Bütçe, Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonları raporları ile Geçici Komisyon raporu (1/137). Devre VIII. 19-2.

Teber, M. (2015). Gençlik Oyun ve Oyun Terapisi. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*. 3-3, 67-87.

Tezcan, M. (1982). Kuşaklar atışması: Okuyan ve alışan Gençlik Üzerine Bir Araştırma. *Eğitim ve Bilim*. 6-36, 20-23.

Tezer, ř. (2008). Atatürk'ün Hatıra Defteri. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

The Socio-economic Scope of Youth Work in Europe Final Report. (2007). Erişim Tarihi: 05.03.2017, http://pjp-eu.coe.int/documents/1017981/1668203/study_Final.pdf/642c51c1-34d7-4f03-b593-317bf1812009.

Thompson, N. (2014). Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak. (2. ed.). Ankara: Dipnop Yayınları.

Tomanbay, İ. (1996). Sosyal Hizmet Kuruluşları ve Sosyal Eğitim. Ankara: Sosyal Hizmet Araştırma, Belgeleme, Eğitim Merkezi.

Tomanbay, İ. (2014). Sosyal Hizmet Kuruluşları. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Tomanbay, İ. ve Oral, A.İ. (2013). Sosyal Hizmet Mevzuatı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

TUİK. (2017, 18 Mayıs). İstatiklerle Gençlik, 2016. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu. Erişim Tarihi: 18.05.2017, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24648>.

Tulay, M. Ş. (1959). Korunmaya Muhtaç Çocuklar. Adana: Doğan Basımevi.

Tulay, M. Ş. (1969). Korunmaya Muhtaç Çocukların Müesseselerde Bakımı. *Sosyal Hizmet Dergisi*. 3-12, 18.

Tuncay, S. (2000). Türkiye’de Gençlik Sorunlarının Psikolojik Boyutu. *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, 1-1, 231-251.

Türk Dil Kurumu. (2012). Tarihçe. Erişim Tarihi: 02.02.2017, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=77

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu (TÇEK). (1966). *Mülkiyetler Birliği Dergisi*. 4, 9-10.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu’nun İlk Yirmibeş Yılı. (1946). Ankara: Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu.

Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti Nizamnamesi Esasisi. (1930). İstanbul: Resimli Ay Matbaası.

Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti Umumi Merkezi. (1934). 1932-1933. On Birinci ve On İkinci Seneler Umumi Kongresine Verilen Mesai Raporu. Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası.

Türkoğlu, A. ve Uça, S. (2011). Türkiye’de Halk Eğitimi: Tarihsel Gelişimi, Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 2-2, 48-62.

Uluseller, A. ve Ulusoy, O. (2008). Avrupa İnsan Hakları Mekanizmaları. Ankara: İnsan Hakları Derneği.

Umay, F. (1925). Amerika’da Türkler ve Gördüklerim. İstanbul: Vatan Matbaası.

Uslu, F.B. (2013). AB’de ve Türkiye’de Gençlik Politikaları Uygulamaları. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Vanoobergen, B. ve Simon, F. (2012). Aime Bogaerts and His Travelling Holiday Camp, Gentse Volkskinderen: A Soft Socialist Propaganda Tool On The Road (1898-1915). İçinde F. Cousse, H. Williamson ve G. Verschelden (der.), *The History of Youth Work In Europe*. Strasbourg: Avrupa Konseyi Yayınları. 3, 43-56.

Verschelden, G., Cousse, F., Walle, T. V. ve Williamson, H. (2014). Avrupa Gençlik Tarihi ve Bugünkü Gençlik Politikası ile İlgisi. İçinde Y. Kurtaran ve L. Yurttagüler (der.), *Gençlik Çalışmaları Tarihi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, 15-33.

Williamson, H. (2002). *Supporting Young People in Europe: Principles, Policy and Practice*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.

Williamson, H. (2007). A Complex but Increasingly Coherent Journey? The Emergence of 'Youth Policy' in Europe. *Youth&Policy*. 95, 57-72.

Wyn, J. And White, R. (1997), *Rethinking Youth*. Australia: Allen & Unwin.

Yaman, Ö.M. (2013). *Apaçi Gençlik. Gençlerin Toplumsal Davranış ve yönelimleri: İstanbul'da "Apaçi" Altkültür Grupları Üzerine Nitel Bir Araştırma*. İstanbul: Açılım Kitap.

Yaman, Ö.M. (2013). Türkiye'de Gençlik Sosyolojisi Çalışmalarına Dair Bibliyografik Bir Değerlendirme. *Alternatif Politika*. 5-2, 114-138.

Yaman, Ö.M. (2014). Uyuşturucu Madde Bağımlısı Gençlerin Aile İçi İlişkilere Yönelik Görüşleri: Esenler-Bağcılar Örneği. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*. 1-1, 99-132.

Yazıcı, E. (2012). Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Çocuk Evleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 9-18, 499-525.

Yentürk, N. ve Başlevent, C. (2008). Türkiye'de Genç İşsizliği: Etkileyen Faktörler ve Politika Önerileri. İçinde N. Yentürk, Y. Kurtaran ve G. Nemetli (Ed.), *Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları*. (2. ed.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 345-378.

Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişini İlişkin Yönetmelik. (1995). T.C. Resmi Gazete, 22462, 13 Kasım 1995.

- Yıldırım, A. (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi. *Eğitim ve Bilim*. **23-112**, 7-17.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (1999). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. (9. ed.). Ankara: Seçkin.
- Yıldırım, T. (2012). Grupla Psikolojik Danışmada Duyamadığımı Ses: Suskunluk. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*. **12-1**, 119-134.
- Yolcuoğlu, İ.G. (2009). Türkiye’de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi. *Aile ve Toplum*. **5-18**, 43-57.
- Youth-Social Policy and Development Division. (2013). Erişim Tarihi: 02.04.2017, <http://social.un.org/index/Youth.aspx>.
- Yörükoğlu, A. (1997). Değişen Toplumda Aile ve Çocuk. (6.ed.). İstanbul: Özgür Yayınevi.
- Yörükoğlu, A. (2012). Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar (14. ed.). İstanbul: Özgür.
- Yücel, M.T. (1968). Sosyal Değişme Açısından Çocuk Sorunları ve Sosyal Hizmetler. İçinde III. Milli Sosyal Hizmetler Konferansı. Ankara: SSYB Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları, 102-103.
- Zastrow, C. (2014). Sosyal hizmete Giriş. Ankara: Nika Yayınevi.
- Zevkliler, A. (1968). Türk Hukukunda Korunmaya Muhtaç Çocuklar. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. **25**, 173-236.

